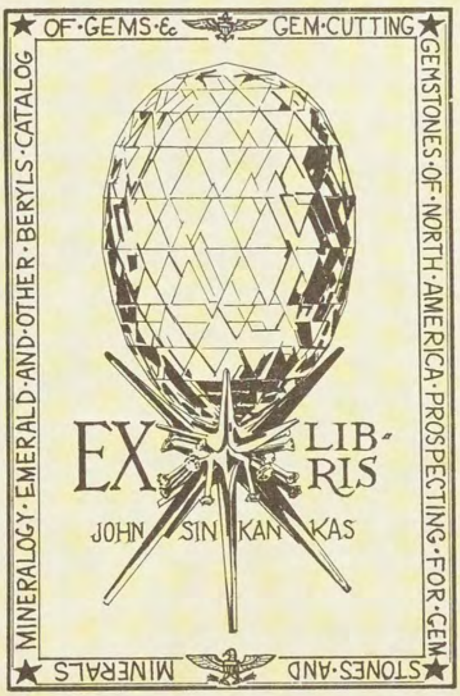

OF·GEMS·&·GEM·CUTTING
GEMSTONES·OF·NORTH·AMERICA·PROSPECTING·FOR·GEM
STONES·AND·MINERALS
MINERALOGY·EMERALD·AND·OTHER·BERYLS·CATALOG
EX LIBRIS
JOHN SIN KAN KAS



GISB. C PERI
HARPO RATES
et
MONUMENTA
ANTIQUA
Trajecti ad Rhenum.
d FRANCISCUM HALMA, Acad. Typogr.
ANNO MDCLXXXVII

GISB. CUPERI
HARPOCRATES,

SIVE

Explicatio imagunculæ argenteæ perantiquæ; quæ in figuram Harpocratis formata repreſentat

SOLEM.

EJUSDEM

MONUMENTA ANTIQUA INEDITA.

Multi Auctorum loci, multæ Inſcriptiones, Marmora, Nummi, Gemmæ, varii ritus, & Antiquitates in utroque Opuſculo emendantur & illuſtrantur.

Accedit STEPHANI LE MOINE
Epiſtola de Melanophoris.



TRAJECTI AD RHENUM,

Apud FRANCISCUM HALMA, Acad. Typogr.
ANNO M. DC. LXXXVII.

LECTURO.

NOn diu te in ipſo limine morabor, Lector Candide; & magis tralatitiam præfandi rationem ſequor, quam ut neceſſe habeam te compellare. HARPOCRATEM igitur iterum exhibeo, tot tamque variis monumentis antiquis auctum, ut plane NOVVS HARPOCRATES appellari poſſit. Vera me dicere ipſa te lectio docebit; & percipies inde non abſque quadam, ut ſpero, voluptate, dignum *Sigalionem* fuiſſe, qui ornatior altero natali in dias luminis

oras prodiret. Marmora figuris insignia, Inscriptiones, Statuas, Nummos, Gemmas, ne quid de utriusque linguæ Auctoribus dicam, ad partes voco; atque ut eorum ope illustro nitidam imagunculam, ita illis lucem affundere; explicatis variis, quibus ea decorata est, insignibus, conatus fui. Adjeci MONVMENTA ANTIQVA INEDITA, ne Harpocrates exiguitate sua (licet certe exiguus & brevis satis sit) displiceret; eaque illius esse generis, ut Eruditis placitura sint, mihi promitto & spondeo. Quod si interpretationes meas & emendationes aliquis forte rejiciat; ille saltem fatebitur me editis tam splendidis genuinæ Antiquitatis relliquiis, haud male meritum esse de Repub. Litteraria: & si nec hoc a se impetrare potest, probabit

babit ſaltem intenſam Litteras juvandi voluntatem. Nihil ſæpe certi definio, judicioque tuo, Lector, permitto, quam ſententiam, vel meam vel aliorum, ſequi velis: quia iſtiuſmodi res dubitationibus obnoxiæ ſunt; illique ſemper palmam deberi perſuaſus ſum, qui eſt optimus vates. Neque enim illud hominum genus amo, qui de rebus dubiis & propter quas alii in hanc, illi in aliam partem faciunt diſſeſſionem, tanquam de certiſſimis loquuntur; ſuaſque explicationes ut amplectantur alii, omni ope, atque adeo convitiis & criminationibus efficere conantur; nihilque cum Cicerone tam temerarium judicio, quam quod non ſatis explorate perceptum ſit & cognitum, ſine ulla hæſitatione defendere. Ego me hominem eſſe libens confiteor, & humani

ni a me nihil alienum puto : rogoque, Candide Lector, ut æqui bonique consulas, imo veniam des, si alicubi erravero ; & ut persuasissimum habeas mihi ante oculos versari frequenter Polybii verba, quæ, ut ab Interprete Latinam in linguam versa sunt, suppono : *Ab his qui nos sequentur veniam postulo ; sicubi forte in hoc opere de industria mentitus, aut veritatem sciens dissimulasse compertus fuero, ut acerbe citra veniæ spem increpare ne dubitent ; sin vero ignorantia lapsus fuero, veniam indulgeant :* Vale, Lector, & hisce fruere.

GIS-

GISBERTI CUPERI
HARPOCRATES.

HARPOCRATI, quem ante decem annos luce donavi publica, iterum admovi manus, ornatioremque eum & comptiorem reddere conatus fui. Nam, ut vulgo dici solet, dies diem docet, & vix manus extrema ejusmodi lucubrationibus accedit; quin novis, quæ quotidie pulcherrima vel e terræ visceribus eruuntur, vel gazophylaciorum liberata custodiis publicantur monumenta, magis magisque jam edita illustrari possint. Ea quinetiam elegantis argumenti fertilitas & fœcunditas est, ut, simul hoc stadium ingressus fui, facile perspexerim, propediem mihi de alia editione cogitandum esse. Joannis Smetii, Viri domestico exemplo antiquarum rerum studiosissimi, & mysteriorum divinorum apud Noviomagenses interpretis dignissimi, Musæum HARPOCRATES argenteus exornat. Est enim imago puerilis tota fere nuda, nisi quod ventris & lateris sinistri pars veletur veste, quæ ex zona humero dextro imposita dependet: Capiti imponitur flos loti: a tergo habet alas & pharetram: manus dextræ digito indice premit vocem, & silentia suadet; ex brachio dextro situla pendet: circa sinistrum lacertum serpens volvitur; manu eadem tenet clavam nodosam, quam spiris suis idem serpens, cui

anser, ut videtur, additur, jungit: a dextro pede sedet cuniculus sive lepus, a sinistro accipiter vel alia avis. Cum animadverterem mira hoc ænigmate denotari, & varia nobis ob oculos poni Ægyptiorum mysteria; recte me facturum arbitratus sum, si diligentiori illud examine excuterem, & inquirerem quid sibi tandem ejusmodi & tam varie ornata imaguncula velit. Neque enim verosimile mihi videbatur, absque ullo consilio res diversas adeo conjunctas esse, ad ornandum puerulum, qui labia digito premit; cujusque ectypum, uti ad me missus fuit olim, exhibeo:



Elegantissime certe imaguncula elaborata est, cujus formam satis superque docere puto, illam antiquam, notam Hieroglyphicam, atque adeo Ægyptiorum, quorum superstitio orbem Romanum pervasit tandem, numen esse. Scilicet HARPOCRATES nobis ante oculos ponitur, non silentium tantum digito suadens, verum SOLIS imaginem referens; ad quem ut plerique dii, ita & ille a vesanæ religionis cultoribus relatus est. Hoc ut clare doceam, ab ipso dei nomine, & natalibus, quæque circa eos narrantur accidisse, portentis incipiam; & quasi per gradus & articulos ad ea, quæ symbolum hoc SOLIS nos docet, ascendam. HARPOCRATES igitur in inscriptione veteri apud Gruterum, & Sertorium Ursatum; in alia apud antiquariæ itidem rei peritissimum virum Jac. Sponium in Itiner. & Ignotorum Deorum Aris HARPOCRATES, & Cassiodoro, verbis paulo post laudandis, HARPOCRAS vocatur: videantque eruditi num in vocibus *Alpoca & Alpocatis* in Notis Tyronis & Senecæ, ut inscribuntur, Harpocratis nostri nomen lateat; in quibus etiam non ita multo post celebrantur *Insis* sive Isis,

Sirapis,

Sirapis, *Insis & Serapis*, *Anubis*, *Adobis*, *& Obseris*, sive Adonis & Osiris. Habebatur filius Isidis & Osiridis, qui cum ea, post mortem, ut nugantur, rem habens genuit ἠλιτόμηνον (ex qua voce male Gyraldus, uti notavit Xylander facit *Helitomenum* fratrem Harpocratis) καὶ ἀσθενῆ τοῖς κάτωθεν γυίοις, *infantem ante completos menses & debilem inferioribus membris*; teste Plut. lib. de Iside & Osiride: Nec satis habuerunt parentes nobis enarrare; verum etiam in tempus natale inquisiverunt; quod nonnulli censebant esse περὶ τροπὰς χειμερινάς. Nam scribit idem quosdam velle Osirin sepeliri, quando semen terra occulitur, & rursum apparere, quando pullulare incipit: ideo Isin, cum se sentiret gravidam, appendisse sibi phylacterium, sexta die mensis Paophi; & peperisse circa solstitium hybernum τὸν Ἁρποκράτην ἀτελῆ καὶ νεαρὸν, ἐν τοῖς προανθοῦσι καὶ προβλαστάνουσι, *imperfectum ac recentem, quod tum primi flores & germina incipiant pullulare*. Et amuletum quidem illud si interpretari volueris, significare φωνὴν ἀληθῆ *vocem veram*; præterea lentium, vel leguminum Harpocrati obtulerunt primitias: διὸ καὶ φακῶν αὐτῷ φυομένων ἀπαρχὰς ἐπιφέρουσι; & quidem mense Mesore dicentes, γλῶσσα τύχη, γλῶσσα δαίμων, *lingua fortuna*, *lingua genius*: puerperiique diem celebrabant post æquinoctium vernum: τὰς δὲ λοχείους ἡμέρας ἑορτάζειν μετὰ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν; quæ omnia in libello laudato Plutarchus nos docet. Amissum hunc filium Isis quæsivit, & tunc vela navium excogitavit, eoque nomine PELAGIAM cognominari in lapide apud Gruterum vetusto, censent eruditi: Hyginus fab. ultima; *Velificia primum invenit Isis. Nam dum quærit Harpocratem filium suum, rate velificavit.* Cassiod. lib. v. Variarum c. 17: *Hoc* (velum) *Isis rati prima suspendit, cum per maria* HARPOCRAN *filium suum audaci fœmina pietate perquireret.* In nonnullis editionibus scribitur *Apochran*, vel *Apocren*, aliique hæc verba laudantes reponunt, *Harpocratem*; sed ego malui minimum a vulgata lectione recedere, quia hoc nomen alterius contractio est, & Suidæ Ἁρποκρᾶς quidam Ægyptius Ammonii familiaris memoratur: non secus ac in Inf. 5. p. DCCCL. Gruteri M. LOLLIUS. ARPHOCRAS. Sic ex Antipatro *Antipas*, ex Alexandro Ἀλεξᾶς, ex Rufino ῥουφᾶς; ex Apollonio Ἀπολλᾶς, ex Theodoro *Theudas*, notante Vossio V. Cl. lib. 4. Instit. Orat. cap. 1. sect. 5. deducuntur. Alii scribunt Isidem quæsivisse Orum; haud vanum indicium Orum

& Harpocratem eundem esse. Nam & ille Isidis & Osiridis filius dicitur Diodoro Siculo atque Plutarcho ; & quidem Epiphanius c. 106. Ancorati tradit Isidem Ὧρον ἕνα παῖδα *unicum filium* genuisse; sed eum germanum suum patrem monstrare non potuisse; nec docere propter infame adulterium Isidis, num Osiris, an vero Typhonis filius haberetur. Plutarchus lib. De Iside, quod utique notandum, scribit, ἔτι τῶν θεῶν ἐν γαστρὶ τῆς Ῥέας ὄντων, ex Iside & Osiride, qui scilicet Rheæ etiam in utero versabantur, natum esse Apollinem; illaque fabula significari, antequam hic mundus conspicuus fieret, & materiam forma perficeret, naturam sibi ipsam imperfectionis consciam, primum ortum edidisse; διὸ καὶ τὸν θεὸν ἐκεῖνον ἀνάπηρον ὑπὸ σκότῳ γενέσθαι, καὶ πρεσβύτερον Ὧρον *inde Deum illum mancum in tenebris natum esse, & seniorem Orum appellatum; quod non mundus erat, sed mundi imago & species; Orum autem ipsum* (de quo nempe in præcedentibus egerat,) ὡρισμένον esse καὶ τέλειον, *finitum & perfectum.* Ubi quod seniorem Orum scribit fuisse ἀπήρατον, certe Harpocrati nostro convenit. Eandem de seniore Oro fabulam etiam alibi libro eodem narrat; Ἶσιν δὲ καὶ Ὄσιριν ἐρῶντας ἀλλήλων, καὶ πρὶν γενέσθαι κατὰ γαστρὸς ὑπὸ σκότῳ συνεῖναι. ἔνιοι δέ φασι καὶ τὸν Ἀρούηριν οὕτω γεγονέναι, καὶ καλεῖσθαι πρεσβύτερον Ὧρον ὑπ' Αἰγυπτίων, Ἀπόλλωνα δὲ ὑπὸ Ἑλλήνων : *Isidem & Osiridem mutuo impulsos amore, antequam ex alvo matris exirent, in tenebris corpora miscuisse. Ac sunt qui sic natum putant Aruerin, & ab Ægyptiis seniorem Orum, a Græcis Apollinem nuncupatum.* Patrem præterea Ori celebrat Nigidius in sphæra Barbarica apud Servium ad 1. Georg. 19: *Sub Virginis signo Arator, quem Orona Ægyptii vocant : quod Oron Osiridis filium ab hoc* (dubito, num rescribi debeat *ab hac*, ut ad Virginem referatur) *educatum dicunt* : &, quod inservit illustrando Servio Orionis stellam, esse ἱερὸν sidus Ὥρου tradit Plutarchus libro toties laudato. Epiphanius lib. 3. adversus Hær. memoriæ mandat, senes in civitate Βουτοῖ nutrire, vel *nutricis in modum tractare Harpocratem*, eos πρὸς τῇ ἱερομηνίᾳ τὰς φαντασιώδεις τοῦ Ὥρου ἐνθουσιάσεις ἐπιτελεῖν, *initio mensium vel calendis ex visione vel imaginatione ortos instinctus & afflatus peragere a dæmone coactos; tuncque cives universos, ac vel decrepitos senes cum adolescentibus iisdem moribus præditis, ac reliquis jam tum ab ipsa pubertate ætatibus sacerdotes* τοῦ αὐτοῦ Ὥρου δῆθεν καὶ Ἁρποκράτους, *Ori videlicet & Harpocratis, detonso capite,*

pite, ſingulos circumtuliſſe impudenter δουλικὸν ὄμου καὶ ἐπικατάρατον καὶ παιδαριώδες σῆμα, *ſervile*, *& abominandum ac puerile ſignum.* Certe diligentiſſimus Menſæ Iſiacæ interpres ut & Gyraldus ex his Epiphanii verbis docent Buti ſenes ſacerdotes ad inſtar nutricum Orum ſeu Harpocratem geſtare circumcurſantes: & Triſtanus Tom. I. p. 605. arbitratur, Horum, qui ſol habebatur, & Harpocratem eundem Ægyptiis deum eſſe. Et quanquam particula copulativa καὶ apud Euſebium videatur diſtinguere Orum & Harpocratem, & Iſis eum vivo, hunc mortuo conjuge Oſiride narretur peperiſſe, tamen hæc numina non abſque ratione eadem eſſe exiſtimantur, cum quia Diod. Siculus lib. I. ſcribit Iſidis filium *Orum Titanum inſidiis oppreſſum* καὶ νεκρὸν εὑρεθέντα καθ' ὕδατος *& mortuum in aquis inventum* (proindeque *quæſitum*, ut de Harpocrate ſcribunt Hyg. & Caſſiodorus) immortalem reddita anima factum; tum quia Plutarchus libro de Iſ. & Oſir. memorat, *Orum enutritum eſſe a Latona in paludibus circa Butum*, *quia aquoſa & irrigua terra maxime educit exhalationes*, *quibus ſiccitas reſtinguitur*: quod Harpocrati ad amuſſim, uti ex ſequentibus patebit, convenit; & quia tam parum ſibi in fictionibus ſuis conſtabant Ægyptii, ut etiam ipſum Oſirin, fecerint maritum, fratrem & filium Iſidis, quemadmodum teſtatur Porphyrius apud Euſebium lib. 3. Præpart. c. XI. extremo. Orum autem Apollinem vel ſolem eſſe clare enarrant Herod. 2, 144. Ælianus, 10, 14. Julianus Imperator Orat. 4. Horapollo, lib. I. c. 17. Plutarchus libro de Iſide, Euſebius & Porphyrius apud eundem l. 3. c. 6, & 11. Præparationis, aliique. Nec diverſa nos docet Macrobius 1, Saturn. 20. *Apud eoſdem* (*Ægyptios*) *Apollo*, *qui & Sol*, HORUS *vocatur*, *ex quo & horæ viginti quatuor*, *quibus dies noxque conficitur*, *nomen acceperunt*, *& quatuor tempora*, *quibus annuus orbis impletur*, *horæ vocantur.* Et ne dicam eruditione præſtanti viros nomen *Hori* ab Hebraica voce, quę lumen vel lucem ſignificat, derivare, Herodotus 2, 156. & ex eo Athenagoras narrant Apollinem vel Orum & Dianam ſive Bubaſtin Dionyſi & Iſidis vel Oſiridis & Cereris liberos eſſe: & Diod. Siculus lib. I. ſcribit Iſidem inveniſſe immortalitatis pharmacum, eoque filium Orum a Titanibus occiſum in vitam reduxiſſe & immortalem reddidiſſe, Orumque interpretari Ægyptios Apollinem, qui τὴν ἰατρικὴν καὶ τὴν μαντικὴν a matre edoctus, oraculis & medicis

artibus de hominibus bene meritus ſit. Male, ut hoc obiter moneam, Triſtanus ex his Diodori verbis, Iſidem Oro mammam dediſſe atque ita reddidiſſe *ἀθάνατον*, ejuſque rei in memoriam vaſculum aureum in modum papillæ rotundatum, de quo lacte, Apulejo teſte, libabant, in Iſidis pompa fuiſſe circumlatum, docet. Nam licet Mercurius fingatur educatus uberibus Junonis, atque ita immortalis eſſe factus, uti ſcribunt Mart. Capella l. 1, & 2, Hyginus lib. 2. Poet. Aſtron. & Albricus Philoſophus cap. 11: licet Nonnus lac Junonis appellet *ἱερὴν ῥαθάμιγγα προηγήτειραν Ὀλύμπου* *divinam guttam, quæ ducit ad cœlum*; eademque rogetur, ut velit Baccho *βατὸν αἰθέρα* facere; nihil tamen ſimile de Iſide narrat Diodorus; ſed memoriæ tantum mandat eam *ἀθανασίας φάρμακον* inveniſſe; eoque filium Orum immortalem reddidiſſe; quod certe ex poculo, vel abſque illo hauriri poterat, quomodo Philologia a Martiano Capella fingitur ebibiſſe *immortalitatis poculum, quod erat quædam globoſa animataque rotunditas.* Si igitur Horus idem eſt cum Harpocrate, conſtare utique arbitror, hunc etiam Solem referre; quod ſi forte aliquis probare nolit, malitque diſtinguere hæc numina; ex iis tamen quæ ſequuntur, perſpiciet veteres Harpocratem cenſuiſſe ſolem eſſe. Nam, uti ex gemmis conſtat, loto inſidet frequenter; & Ægyptios infantem ita depinxiſſe, cum orientem ſolem exprimere vellent, docet Plutarchus libro de Iſide & Oſiride; quod non factum, uti arbitratur Triſtanus, Tom. 1. pag. 604. quia putabant ſolem ex loto natum eſſe, ſed quia oriens ſol ex humidis accenditur, uti illius verba inſpicienti vel obiter patebit: *οὐδὲ τὸν ἥλιον*, ait, *ἐκ λωτοῦ νομίζουσι βρέφος ἀνίσχειν νεόγιλον, ἀλλ᾽ οὕτως ἀνατολὴν ἡλίου γράφουσι, τὴν ἐξ ὑγρῶν ἡλίου γινομένην ἄναψιν αἰνιττόμενοι.* Nam & idem in libro, *Cur Pythia non reddat oracula carmine*, illud fieri ſcribit, quia ſol exhalationibus ali credebatur, idque ex ſententia Serapionis, rationem reddentis, quare Delphis ad radicem palmæ a Corinthiis dedicatæ, ranæ & hydri cernantur: *Serapio cum dixiſſet, innuiſſe opificem, ſolem naſci & ali ex humore & exhalationibus, ſive Homerum is audiviſſet canentem,*

Jam ſtagnum exoriens phœbea relinquit amænum.
Lampas ——

εἴτε Αἰγυπτίους ἑωρακὼς ἀρχὴν ἀνατολῆς παιδίον νεογνὸν γράφοντας ἐπὶ λωτῷ καθεζόμενον: ſive Ægyptios vidiſſet ortum ſolis exprimere puerulo,

lo, qui loto insidet. Eſtque apud celebres antiquarios nummus elegans Antonini Pii, in quo puerulus ſiniſtra manu caulem, ut videtur, loti vel aliam rem tenens, dextra ori fere admota ſilentium ſuadens, Harpocratis indubitatum indicium, in loto ſedet, uti ex ectypo clarius patebit:



In Baſilidianorum quoque amuletis (quibus aliquam ſaltem me lucem daturum arbitror, licet ea neminem intelligere, niſi qui facienda curavit, & fruſtra illis interpretandis operam dari ſcribat in epiſtolis Illuſtris Scaliger) apud Chifletium Harpocrates digitis os premens & flagellum vel ſtimulum tenens ſupra lotum ſedet, vel illi inſiſtit, uti ex gemma quam adjicere viſum fuit, apparet:



Quo

Quo ſchemate nihil aliud quam ſolem denotari perſuaſus ſum. Baſilides enim impietatis & errorum abominandorum ſcholam, ſecretorum myſteriorum ſimulatione Alexandriæ in Ægypto aperuit; quemadmodum ex hiſtoria Eccleſiaſtica, & ipſis amuletorum, notante maximo Salmaſio libro de annis Climactericis, inſcriptionibus conſtat : & puto infamem illum hæreticum ſoli, præ cujus numine alii dii tunc temporis fere ſordebant, in varias, quibus ab Ægyptiis colebatur, mutato figuras, phylacteriis ſuis indito vim propulſandi pericula & conſervandi adſcripſiſſe. Certe puerulus, qui in gemmis laudatis conſpicitur, & inſtar Harpocratis digito labia comprimit, ſol eſt. Nam loto primum inſidet; perque ejusmodi ſchema Solem eos repræſentaſſe docet præter laudatos auctores Jamblichus Sectionis VII. cap. 2. de Myſt. Ægypt. ubi multus eſt in explicanda hac nota hyeroglyphica, ſcribitque inter cetera τὸ ἐπὶ λωτῷ καθέζεσθαι ſignificare θεοῦ id eſt *Solis*, qui ita per excellentiam vocatur, eminentiam & potentiam μὴ ψαύουσαν μηδαμῶς τῆς ἰλύος, καὶ ἡγεμονίαν νοερὰν καὶ ἐμπύρειον ἐπιδείκνυσι: deinde radiis ornatur in illis non ſecus ac in aliis gemmis, Solis itidem indubitatum ſignum ; notiſſimi ſunt Mantuani Vatis verſus,

> —— —— *cui tempora circum*
> *Aurati bis ſex radii fulgentia cingunt*
> SOLIS *avi ſpecimen* —— ——

quo pertinet apud Artemidorum in Oneirocritico, quendam ſomniare ſolem ſe factum, & undecim radiis conſpicuum per forum ingredi. Flagellum præterea idem ſuadet ; quod ſi non in gemma quam exhibui (quippe in qua potius cerni videtur inſtrumentum, quale gerunt in Pignorii menſa Iſiaca & in nummis Melitenſium apud Abelam & Sponium vel idem Harpocrates, vel diverſa ab eo Ægyptiorum numina,) attamen in aliis multis loto inſidens tenet Deus; non ſecus ac ſol in Elagabali, Alexandri Severi, Gallieni, aliorumque Auguſtorum nummis, cum inſcript. ORIENS AUG. & SOLI COMITI : & in Baſilidis variis gemmis apud Chifletium. Neque certe alius habitus decebat Deum, qui inſtar aurigæ currum agitare neceſſe habebat; prout a Prudentio deſcribitur libro contra Symmachum primo :

> *Hoc ſidus currum, rapidaſque agitare quadrigas*
> *Commenti*, & RADIOS *capitis*, & VERBERA DEXTRÆ

Et frenos, faleraſque, & equorum pectora anhela
Æris inaurati, vel marmoris, aut orichalci
Juſſerunt nitido fulgere polita metallo.

Artemidorus lib. 2. Onecr. c. 36. memoriæ mandat, *ſolem, non qualis eſt, ſed qualis ab hominibus eſſe putatur,* σκευὴν ἔχοντα ἡνιόχου, *habitu aurigæ ornatum,* in ſomnis viſum, bonum portendere athletis, peregrinari cupientibus & aurigis. Et hinc Macrobius lib. Sat. 1. cap. 23. conjecturatur, Jovem Aſſyriorum eundem cum Sole eſſe : *Hunc vero, ait, eundem Jovem Solemque eſſe, cum ex ipſo ſacrorum ritu, tum ex habitu dignoſcitur. Simulacrum enim aureum, ſpecie imberbi inſtat dextra elevata cum* FLAGRO *in* AURIGÆ *modum : læva tenet fulmen & ſpicas, quæ cuncta Jovis Solisque conſociatam potentiam monſtrant.* Nec aliam ob cauſam Harpocratem noſtrum parili habitu, in alia gemma exhiberi cum ſtella & leone arbitror;



Nam leo Soli eſt dicatum animal; hicque radiatus occurrit in nummo Juliæ Domnæ a Leontopolitis percuſſo : in alio Caracallæ radiatus fulmen tenet, apud Triſtanum; & in annulo LXIII. Gorlæi, globum, nullam aliam ob cauſam, quam quia ſol orbem terrarum radiis ſuis illuſtrat, eumque a gentilibus regere dicebatur : & in gemma, quam ſe poſſidere teſtatur Smetius in Antiq. Noviomagenſibus, cernitur cum ſpica, quia ſol omnes res calore ſuo producit. Præterea leo quia, teſte Æliano, ἄγαν πυρώδης ἐστὶ, ab Aſtrologis Ægyptiis domicilium ſolis conſtitutus eſt; eandemque

queob causam, uti legere licet apud magni Etymologici auctorem, Grammatici censuerunt eum ἐλεήτην vocari, παρὰ τὴν ἕλην τὴν θερμότητα. Exstant hanc in rem verba Macrobii lib. 1. Sat. Serm. c. 21. elegantia, quæ, licet longiuscula sint, adscribere tamen non gravabor: *Ægyptii animal in Zodiaco consecravere ea cœli parte, qua maxime annuo cursu sol valido effervet calore; leonisque inibi signum domicilium solis appellant; quia id animal videtur ex natura solis substantiam ducere: primumque impetu & calore præstat animalia, uti præstat sol sidera, validusque est leo pectore in priore corporis parte, ac degenerat posterioribus membris. Æque solis vis prima parte diei ad meridiem increscit, vel prima parte anni a vere in æstatem: mox elanguescens deducitur vel ad occasum, qui diei, vel ad hyemem, quæ anni pars videtur esse posterior: idemque oculis patentibus atque igneis cernitur semper, ut sol patenti igneoque oculo terram conspectu perpetuo atque infatigabili cernit.* Porphyrius præterea memoriæ mandat solem appellari σαῦρον, λέοντα, δράκοντα, ἱέρακα, *lacertum, leonem, draconem, & accipitrem*: eumque leonino capite insignem effingi solere ex Statii Scholiaste, aliisque docuit auctoribus Laurentius Pignorius: de quo proculdubio, quicquid fluctuet Desiderius Heraldus, loquitur Arnobius; *Inter deos videmus vestros leonis torvissimam faciem mero oblitam minio, & de nomine* FRUGIFERI *nuncupari.* Nam & minium adhibitum videtur, licet aliorum etiam numinum statuæ ita fuerint ornatæ, uti rubrum solis colorem, igneosque sideris radios exprimerent; & FRUGIFER vocatur, quia sol frugum, fœcunditatisque causa præcipua; ipse propterea καρποφόρος, atque καρπογενέθλιος appellatus, quemadmodum docuit ad Histor. Augustam Salmasius. Sic in Albini numismatis Mercurius radiatus solem refert, addita inscriptione, SÆCULO FRUGIFERO: Statius libro Thebaidos primo Osirim sive solem non aliter appellat; exstatque idem epithetum, & Isidi, ut videtur tribuitur in Inscriptione veteri anno hujus sæculi quarto & vigesimo Voorburgi in Batavis reperta, atque a viris doctis edita:

J. O. M. SARAPI
ISIDI. FRUGIFERO
CÆLESTI. FORTUNÆ
BONO. EVENTO.

Nam si salva est marmoris scriptura nec si ad Serapin & FRUGI-

GIFER loco ſuo motum debet referri, ita Iſis vocatur quia utriuſque ſexus dii habebantur participes, & Iſis omnium rerum origo vel vt Apulejus loquitur, *rerum natura parens, elementorum omnium domina, ſæculorum progenies initiales, ſumma numinum* &c. habebatur; unde non modo appellatur DEA QUÆ EST OMNIA, & MYRIONYMA; verum etiam FRUCTIFERA in lapidibus vetuſtis; *corpusque ejus omne continuatis uberibus*, teſte Macrobio lib. 1. Sat. cap. 20. *denſatum eſt quia terra vel rerum naturæ altu nutritur univerſitas*; *ipſaque vel terra habebatur vel natura rerum ſubjacens Soli*: quæ verba tamen oſtendunt clare, non dixiſſe Macrobium, id quod video excidiſſe nonnemini, Iſidem pro Sole cultam eſſe. Et ejuſmodi Iſidem ego crediderim cerni in gemma quæ cum imaginibus aliis ſubjicitur Expoſitioni ſtatuæ Dianæ Claudii Menetrei; quia Ægyptiorum plane fabricam refert, quemadmodum ex Ori ſtatuis apud Pignorium patet. Nec puto, id quod video placere eruditis, vocem CÆLESTI ad Iſidem, verum ad Fortunam debere referri; & deſignari (niſi tamen quis τὸ *Cæleſtem* abſolute poni exiſtimet) Deam, quæ in Africa præcipue culta CÆLESTIS vocatur non ſolum Tertulliano, Ammiano Marcellino, Trebellio pollioni, Julio Capitolino, Salviano, Proſpero; verum etiam in lapidibus vetuſtis tam apud Gruterum, quam apud Sponium. Nam in his vel CÆLESTIS, vel INVICTA CÆLESTIS vel CÆLESTIS AUGUSTA occurrit; neque hæc quicquam commune habet cum *Bona Dea* Romæ culta, licet in inſcriptione Arculi in Italia reperta occurrat, BONA DEA SANCTISSIMA CÆLESTIS. Nam, ſi placet intelligere *Bonam* Romanorum *deam*, illa *cæleſtis* communi epitheto, ut Venus, Diana, Mercurius, & Silvanus; ſi vero *Cæleſtem* Africę, illa *ſanctiſſima* & *bona* dicetur exemplo multorum aliorum numinum. Et, qui valde hoc monumentum illuſtrat, Philaſter Brixienſis ita loquitur: *Alia eſt hæreſis in Judæis qui Reginam, quam &* Fortunam Cœli *nuncupant, quam & Cæleſtem vocant in Africa, eique ſacrificia offerre non dubitabant.* Sed ut ad leonem redeam; optime conjecturat Johannes Macarius figuræ Abraxeæ, quam edidit Baronius, leonem apponi, quia ſolis ſymbolum animal illud eſt; & quod magis gemmam laudatam illuſtrat, ante leonis pedes jacet caput bovis, quia

quia lunę boves tribui ſolebant: & luna lumen ſuum a ſole accipit. Hinc in nummis Septimii Severi, Caracalę, Julię pię, & Gordiani Luna currui inſiſtit, cui boves juncti ſunt; in alio Paneados urbis Syriæ, Diana, quę eadem cum Luna, Epheſia cernitur cum binis ad latera bubus apud Patinum; & ejuſdem deæ ſtatua, quam luce donavit publica Claudius Menetreus, capitibus bubulis ornatur. Claudianus quoque & Auſonius currum Lunæ a *Juvencis* trahi affirmant, & Scholiaſtes Statii tradit, *lunam quæ propius tauro adhæreat vacca id eſt bove figuratam fuiſſe*: quo pertinet, Io in vaccam mutatam eſſe, & Mithram ſive Solem reluctantis tauri cornua in marmoribus, & apud Scholiaſtem laudatum retinere. Atque ut in gemma laudata bovis caput leoni propter rationem dictam ſupponitur, ita in alia, quam exhibeo, ante Harpocratem radiis ornatum & loto inſidentem cynocephalus ſtat, quia per illud animal erectum ſtans & manus in cœlum attollens Lunam exprimere ſolebant, uti legere licet apud Horum cap. 14. Hieroglyphicorum.



Præterea ſolium Hori vel Solis inſiſtebat leonibus, docebantque ita multa habere ſimilia ſidus illud & animal: Idem cap. 17. Κεφαλὴν γὰρ ἔχει μεγάλην τὸ ζῶον καὶ τὰς μὲν κόρας πυρώδεις, τὸ δὲ πρόσωπον στρογγύλον, καὶ περὶ αὐτὸ ἀκτινοειδεῖς τρίχας, κατὰ μίμησιν Ἡλίου, ὅθεν καὶ ὑπὸ τὸν θρόνον τοῦ Ὥρου λέοντας ὑποτιθέασι, δεικνύντες τὸ πρὸς τὸν θεὸν τοῦ ζώου σύμβολον. Ἥλιος γὰρ ὁ Ὧρος ἀπὸ τοῦ τῶν ὡρῶν κρατεῖν: *Caput enim magnum habet hoc animal, & pupillas ignitas, faciem vero rotundam, & circumquaque radiorum more ſparſos pilos inſtar Solis. Quare & ſub ſolio Hori leones ſupponunt, hujus animalis cum deo ſimilitudinem maximam*

mam demonſtrantes : *dicitur autem ſol Horus*, *eo quod horis præſit* : & hæc ſuperſtitio, quæ totum fere Occidentem & Orientem pervaſit olim, videtur etiam Tatarorum animos contaminaſſe, quippe qui in bracteis vel tabulis, in quibus Imperatorum privilegia ſcribebantur, ſculpebant *imaginem leonis cum ſole vel luna*, *vel imaginem grifalchi*, *aut reliquorum animalium*, teſte M. Paulo Veneto. Ut autem telam, quam exorſus ſum, totam detexam; alia gemma in qua lotus naviculæ inſiſtit, loto homo armatus & leo, nihil aliud nobis quam ſolis cultum ob oculos ponit:



Nam & Mithra ſive Sol in ſacris Mithriacis MILES vocabatur vel potius eorum, qui ſacris illis initiabantur, aliquis vel plures dicebantur *Milites*; Hieronymus epiſtola ad Lætam. *Ante paucos annos propinquus veſter Gracchus nobilitatem patriciam ſonans nomine, cum præfecturam gereret urbanam*, *nonne ſpecum Mithræ*, *& omnia* PORTENTOSA SIMULACRA, *quibus Corax*, *Griphus*, MILES, *Leo*, *Perſes*, *Helios*, *Bromius*, *Pater initiantur*, *ſubvertit*, *fregit*, *exuſſit*? Recte enim videtur Macarius hæc verba interpretari de Sole militis habitu effictо; præcipue cum adjiciat ſeſe vidiſſe hominem more militis accinctum gladio, capite leonino, & dextra tenentem ora Meduſæ : quam tamen gemmam Chifletius ad *Perſea Solem* refert; cujus ſcilicet hiſtoriam ex ſideris illius natura interpretantur. quemque Ἥλιον faciunt Scholiaſtæ Heſiodi ad Theogoniam; & ad Lycophronem. Mars quoque, armorum deus, non alius quam

ſol eſt, teſtibus Macrobio in Saturn. & Juliano Oratione IV; eandemque ob cauſam Accitanis radiatus colebatur: *Martem*, inquit Saturnalium ſermonum ſcriptor, *Solem eſſe quis dubitet? Accitani etiam, Hiſpana gens, ſimulacrum Martis radiis ornatum maxima religione celebrant, Neton vocantes.* LOTUS, ſoli dicata, uti mox pluribus docebitur, planta naviculæ inſiſtit; quia ſolenne Ægyptiis omnes dæmones atque adeo ipſum ſolem non ἐπὶ στερεοῦ, *in ſolido ſtabilique*, verum ἐπὶ πλοίου *ſuper navigium* ſtatuere, uti docet Porphyrius libro de antro Nympharum, apud quem hujus ſuperſtitionis ratio videri poteſt Euſebius quoque libro 3. cap. XI. prep. Euang. narrat Ægyptios ſolem interdum repręſentare δι' ἀνθρώπου ἐπιβεβηκότος πλοίου, ἐπὶ κροκοδείλου κειμένου, *per hominem crocodilo impoſitam navem ingredientem; navemque ſignificare motum in humido, crocodilum vero aquam potui aptam, per quam Sol fertur*: plutarchus inſuper teſtis eſt, in libro, quem de Iſide & Oſiride conſcripſit, eandem gentem commemorare ſolem & Lunam οὐχ ἅρμασιν (uti ſcilicet apud Græcos & Romanos fiebat) ἀλλὰ πλοίοις ὀχήμασι χρωμένους περιπλεῖν ἀεὶ, *non curribus, ſed navigiis vectos curſus ſuos peragere*, atque ea re ænigmatice ſignificaſſe, τὴν ἀφ' ὑγροῦ τροφὴν αὐτῶν καὶ γένεσιν, *eos humore ali atque procreatos eſſe*: quomodo Philoſophi verba, interpreti haud ſatis intellecta, reddenda ſunt. Clemens Alexandrinus libro quinto Strom. Ægyptiorum alios ſcribit ſolem ἐπὶ πλοίου, alios ἐπὶ κροκοδείλου effinxiſſe; & ſignificaſſe ὅτι ὁ ἥλιος δι' ἀέρος γλυκεροῦ καὶ ὑγροῦ iter ſuum abſolvit. Nec abſque ratione eſt, quod arbitratur Valeſius Henricus, vir eruditiſſimus ad Dionis Excerpta Antinoum in urbe ſui nominis adjunctum ſibi habuiſſe luſorium navigium eam ob cauſam: Epiphanius in Ancorato: ὁ Ἀντίνοος ὁ ἐν Ἀντινόου κεκηδευμένος καὶ σὺν λουσορίῳ πλοίῳ κείμενος ὑπὸ Ἀδριανοῦ οὕτως κατετάγη; niſi aliquis malit Scaligerum ſequi, arbitrantem, id ideo factum eſſe quia Antinous, dum per Nilum navigat, periit; quo pertinet doctiſſimum Epiphanii interpretem hæc verba ita intelligere, tanquam Antinous cum luſorio navigio ſepultus ſit. Hinc forte eſt, quod Albricus philoſophus cap. VII, de Deor. Imag. *naviculam* inter comitatum Lunæ vel Dianæ recenſet: *Et navicula poſt cervos cum homine navigante & veliſicante in mari erat ſignata*: quod in nummo Domitiani, quem illuſtravit Nicolaus Obrechtus, ipſe, ut videtur, Imperator Iſiaci habitu

bitu navi insidet; & quod Manichæus his deliriis imbutus docuerit Solem & Lunam *naves* esse, quemadmodum videre licet apud Epiphanium cap. 10, 22, & cap. 29. Hæreseos Manichæorum, nec non Augustinum lib. De Hæresibus; quanquam & olim Heraclito placuerit in cœlo esse σκάφας ἐπεστραμμένας κατὰ κοῖλον πρὸς ἡμᾶς, *scaphas vel alveos convexos, in quibus coactæ lucidæ exhalationes flammas elidant, eaque esse sidera* : quemadmodum narrat Hesychius Milesius. Atque talia sibi videntur finxisse gentiles, quia, uti ex Plutarcho docui, solem, lunam, & sidera exhalationibus ali credebant, quod Porphyrius libro de Antro Nympharum, etiam Stoicos habuisse persuasum docet; Plutarchus in lib. de Iside eos scribit censere solem ἐκ θαλάττης ἀνάπτεσθαι καὶ τρέφεσθαι; τῇ δὲ σελήνῃ τὰ κρηναῖα καὶ λιμναῖα νάματα γλυκεῖαν ἀναπέμπειν καὶ μαλακὴν ἀναθυμίασιν; *e mari inflammari & ali: lunæ vero a fontanis & palustribus aquis dulcem & mollem submitti exhalationem* : & Zeno apud Laërtium Diogenem Solem ali ἐκ τῆς μεγάλης θαλάττης, Lunam ἐκ ποτίμων ὑδάτων, reliqua vero sidera ἀπὸ τῆς γῆς; quam in rem etiam videri potest Macrobius lib. 2. cap. 10. in Somnium Scipionis; unde & Tzetzes ad Hesiod. p. 49. ἥλιον *solem*, putat dictum q. ἅλιον, ὡς ἐξ ἁλὸς, ἤγουν θαλάσσης τὴν γένεσιν ἔχων; vel, ut pag. 104. loquetur, τὴν ἀνάψιν. Loto præterea tanquam navigii malo insistit cum leone miles; quod illustratur valde a Martiano Capella, qui libro secundo de Nuptiis Philologiæ eleganter Solis navigium describit. *Mox studium in solarem laborare circum, quippe sesculplo fatigabat ascensum : qui tonus ac dimidius habebatur. Ibi quandam* NAVIM *totius naturæ cursus diversa cupiditate moderantem, cunctaque flammarum congestione plenissimam, & beatis circumactam mercibus conspicatur. Cui nautæ septem, germani tamen suique consimiles præsidebant : in prora felis forma depicta, Leonis in* ARBORE (id est malo) *crocodili in extimo videbatur. In eadem rate fons quidam lucis ætbereæ arcanis fluoribus manans in totius naturæ lumina ferebatur* : uti ea verba emendanda sunt cum Valesio a quo tamen paululum abit Thomas Gale doctissimus vir notis in Jamblichum : quippe qui rescribit. *Similes præsidebat in prora felis forma depicta.* Porphyrius quoque apud Eusebium lib. v. cap. x. Præpar. memoriæ mandat in εὐχαῖς vel precibus & votis Ægyptiorum Solem vel ex palude limosa emergere, vel ἐπὶ τοῦ λωτοῦ sedere, vel

vel ἐπὶ πλοῖον ναυτίλλειν, aut singulis horis formam mutare: & tandem Jamblichus cap. 2. Sect. VII. Mysteriorum, scribit deum vel Solem ἐπὶ πλοίου ναυτιλλόμενον ostendere potentiam mundi gubernatricem; quia uti gubernator a navi separabilis ejus clavo adstat, ita & sol mundum totum regit. Alia tandem earundem Basilidianorum monstra apud Chifletium, quæ accipitris, galli, leonis capitibus fœdantur, in duos angues desinunt, vel *a crure serpentes* sunt, uti loquitur Tertullianus in Apologetico, & flagellum plerumque tenent, ad Solem referri debere existimo. Serpentem enim & accipitrem Soli dicata esse animalia ex iis, quę paulo post in medium afferentur, constabit; gallumque ἡλίου ἱερὸν ὄρνιθα esse & nuntiare solis ortum, testatur Pausanias libro V. & Plutarchus memorię mandat quendam, avem eam manui Apollinis (male interpres *Æsculapium* substituit) imposuisse, ad denotandum solis ortum & matutinum tempus: ὥσπερ οὖν, ait in libro de Pythiæ Oraculis, ὁ τὸν ἀλεκτρυόνα ποιήσας ἐπὶ χειρὸς τοῦ Ἀπόλλωνος ἑωθινὴν ὑπεδήλωσεν ὥραν καὶ καιρὸν ἐπιούσης ἀνατολῆς. Pythagras albo gallo vesci prohibuit, quia sacer erat lunę & soli: Diog. Laërtius prius docet; utrumque vero Jamblichus: & illius quidem verba sunt: Ἀλεκτρυόνος μὴ ἀπέχεσθαι λευκοῦ, ὅτι ἱερὸς τοῦ Μηνὸς καὶ ἱκέτης: *Gallo autem gallinaceo albo vesci prohibuisse, quia lunæ & sacer est & supplex.* Doctissimus Casaubonus rescribit τοῦ Διός, eumque sequitur Schefferus in erudito libello de Natura Philosophię Italicę; sed vulgatam probam esse observat Galliæ decus Ægidius Menagius; quia Jamblichus etiam memoriæ mandat gallum Μηνὶ sacratum fuisse. Neque tamen putem Μῆνα aut *Mensem Deum* hic intelligi debere, aut eundem esse cum Sole. Nam Suidas quidem in v. πυθαγόρας, nec non Jamblichus lib. I. cap. 28. illi sideri avem hanc sacram faciunt; sed ultimus lib. 2. exponens symbolum philosophi octavum decimum Μῆνα & Ἥλιον desertis verbis distinguit; Ἀλεκτρυόνα τρέφε μὲν, μὴ θύε δὲ Μηνὶ γὰρ καὶ Ἡλίῳ καθιέρωται. Et hinc mihi suspicio oborta, Lunam, non autem mensem significari; lunæque gallum sacrari, διὰ τὸ σημαίνειν τὴν ὥραν, ut Jamblichus & Diogenes loquuntur, canendo scilicet luna & sole exorientibus, quemadmodum docet Ælianus lib. 4. c. 29. Anim. Nec obstat Strabonem Menem Deum & Σελήνην, uti observat Magnus Salmasius ad Histor. Augustam, distinguere; & libro 12. in urbe

Diospoli

Diospoli scribere Μηνὸς cerni templum, illudque etiam dicatum esse lunæ: Ἔστι δὲ καὶ τοῦτο τῆς Σελήνης τὸ ἱερὸν, *est autem hoc quoque templum Lunæ.* Nam Μὴν & Σελήνη idem numen, sed ille ut mas, hæc ut mulier colebatur, uti satis superque patet ex noto Spartiani in Caracalla loco; & nummis, in quibus Lunus deus occurrit habitu virili circa tergum lunam corniculatam gerens; uti patet ex Valeriani apud Seguinum & Caracallæ apud Patinum viros Antiquariæ rei peritissimos numismatibus; quorum in altero, quod notandum diligenter, gallus etiam dei πάρεδρος est. Et ita Ægyptii *lunam* masculino genere exprimebant, ipsaque esse putabatur ἀρρενόθηλυς, quam naturam certe μὴν & σελήνη commode exprimebant: locus hanc in rem elegans apud Ammon. in lib. Aristot. de Interpret. Καὶ γὰρ ἀρσενικῶς Αἰγύπτιοι τὴν σελήνην ὀνομάζειν εἰώθασιν: ἀλλ᾽ ὡς πρὸς τὴν γῆν οἶμαι αὐτὴν παραβάλλοντες, οὐχ ὑπὸ ἡλίου μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπ᾽ αὐτῆς φωτιζομένην. διὸ καὶ ὁ ἐν τῷ συμποσίῳ τοῦ Ἀριστοφάνους λόγος, τὸ μὲν ἄρρεν τῷ ἡλίῳ προσήκειν ἔφη, τὸ δὲ θῆλυ τῇ γῇ, τῇ δὲ σελήνῃ τὸ ἀρρενόθηλυ *Nam Ægyptii Lunam masculino genere appellare solent, respectu, ut opinor, terræ, quippe quæ non solum a sole, verum etiam ab ipsa illuminetur: inde & Aristophanes in symposio dicit, masculum soli convenire, fœmineum terræ, lunæ vero masculum & fœmineum genus.* Et hanc arbitror ob rationem Strabonem scribere templum Menis etiam sacrum esse Lunæ, non autem quia hæc numina plane diversa erant, & nihil habebant commune. Nam Luna proprie Μὴν vocatur, quando corniculata est; Cleomenes lib. 2. Meteor. Μὴν δὲ καλεῖται κατὰ τέσσερα σημαινόμενα; καὶ γὰρ ἡ Σελήνη, ὅταν ἡ σιγμοειδὴς τῷ σχήματι μὴν καλεῖται: Μὴν *vero vocatur ob quatuor significata. Etenim luna cum figuram litteræ sigma refert,* Μὴν *appellatur*: nam hæc eadem cum corniculata, quia figura litteræ illius apud antiquos fuit, C. Et hæc quidem mea de *Menis* cultu sententia; quanquam fatear valde eam labefactari per Plinium, qui teste Salmasio, symbolum Pythagoræ vertit *mensi sacrum*; quę tamen verba necdum mihi, non secus ac eruditissimo Menagio reperta sunt; ut & per nummum Antonini Pii apud Patinum, in quo cernitur Lunus Deus cum gallo, ut videtur, & hæc inscriptio: MENSIS COL. CÆS. ANTIOCH. nisi sit error, id quod etiam doctissimus editor suspicatur, scalptoris, scribique debeat *Col. Cæsarea Antiochensis.* Nec, ut e diverticulo in viam,

aliunde explicari debere videntur gentilium, eorundemque hæreticorum somnia, & trium capitum monstra, quæ in gemmis Chifletianis occurrunt. Medium scilicet locum occupant LEONIS, dextrum latus GALLI, sinistrum EQUI capita, voluminibus draconis inter sese connexa: alibi cernere datur caput EQUI cum ramo, ARIETIS, VIRI BARBATI, & GALLI vel alterius alitis crura: Nam nihil aliud, quam solem, cui animalia illa sacra omnia, designant; eoque pertinet proculdubio Macrobium notare in Saturnalibus, Alexandrinos Serapidis vel Solis imagini signum *tricipitis animantis* adjungere: *Eidem*, ait, *Ægypto adjacens civitas, quæ conditorem Alexandrum Macedonem gloriatur, Sarapin atque Isin cultu pæne attonitæ venerationis observat: omnem tamen illam venerationem Soli se sub illius nomine testatur impendere, vel dum calathum capiti ejus infigunt, vel dum simulacro* SIGNUM TRICIPITIS ANIMANTIS *adjungunt; quod exprimit medio eodemque maximo capite* LEONIS *effigiem, dextera parte caput* CANIS *exoritur mansueta specie blandientis: pars vero læva cervicis rapacis* LUPI *capite finitur: easque formas animalium* DRACO *connectit volumine suo, capite redeunte ad dei dexteram, qua compescitur monstrum*: quæ breviter ita expressit Albricus Philosophus: *Sub pedibus ejus depictum erat monstrum terrificum, cujus corpus erat serpentinum, triaque habebat capita, scilicet caninum, lupinum & leoninum. Quanquam inter se forent diversa, in unum tamen corpus coibant, unam solam caudam serpentinam habentia.* Et ille quidem per leonis caput monstrari scribit *tempus præsens*, quia conditio ejus inter præteritum futurumque actu præsenti valida fervensque est; per lupi caput, *tempus præteritum*, quia memoria rerum transactarum rapitur & aufertur: per *canis blandientis* effigiem, futuri temporis eventum; de quo nobis spes incerta blanditur. Sed, quoniam hariolari libet, æque commode de diurno Solis cursu, quem ut designarent deum ut puerum, ut juvenem, ut senem effingebant, hoc monstrum videtur posse explicari: & sic leonis caput meridiem, qua sol maxime fervet; canis blandiens ortum, qui certe jucundissimus post exactas noctis tenebras est, & lupus rapax occasum, quia tunc omnia occultantur & quasi rapiuntur, denotabit; nisi tamen quis malit lupo ortum significari, quia prisci Græci lucem quæ præcedit solis exortum λύκην, & inde Apollinem Λύκιον, Macrobio teste,

ſte, vocarunt; tuncque caput canis blandientis non incommode notabit occaſum, quia ille blanditur & quaſi arridet hominibus labore feſſis & defatigatis; & ita in aliis gemmis GALLI caput ortum, LEONIS meridiem, EQUI occaſum, cum feſſus ad ſtabula veſperi redire ſoleat, ſignificabit. Atque ex his ſatis ſuperque clarum eſſe arbitror, portenta, quæ apud Chifletium & in auctuario Tabulæ Iſiacæ poſſunt videri, nil niſi ſolem referre, nec aliunde ea videri explicanda eſſe; quia omnia, quæ in iis occurrunt, ſideri illi quam maxime conveniunt, & Baſilidem diſertis verbis Hieronymus in Amos ſcripſit, portenta ſua ad deum qui in ſole eſt retuliſſe: *Baſilides qui omnipotentem Deum portentoſo nomine appellat Abraxas, & eundem ſecundum Græcas litteras, & annui curſus numerum dicit in* SOLIS CIRCULO *contineri, quem ethnici ſub eodem numero aliarum literarum vocant Mithram, & Iberæ ineptiæ in Balſamo Barbeloque mirantur.* Sed his omiſſis, ad ipſam imagunculam mihi redeundum eſſe perſpicio. Et habet quidem illa capiti impoſitum ornamentum exſtructum in altitudinem; quod peculiare eſſe numinum Ægyptiorum, & eorum exemplo ſacerdotum variæ apud Laur. Pignorium imagines, nec non ſacerdos Iſiacus, quem e penu antiquaria viri eruditæ & elegantis induſtriæ Petri Bellorii, luce donarunt publica Ampliſſimus Spanhemius, & Clariſſimus Leonardus Auguſtinus: niſi potius omnis ille ornatus florem & fructum loti referat; cum a poſteriore parte plane folia conſpicere detur oblonga, quæ tamen in loto rotunda fuiſſe ſcribit Jamblichus. Quicquid ſit, & ne repetam quæ monui, lotum ſole oriente ſeſe explicare, occidente vero claudere tradit Dioſcorides; & hæc videtur ratio eſſe quare plantam hanc ſoli dicarunt, ſuperſtitionis ridiculæ homines: λωτὸς, ait lib. IV. cap. CXIV. ἐν Αἰγύπτῳ γενώμενος ἐν τοῖς ὕδασι τῶν ἐπικλυσθέντων πεδίων καυλός ἐστι τῷ τοῦ κυάμου ἐμφερής· ἔχων ἄνθος μικρὸν λευκὸν, ἐοικὸς κρίνῳ· ὅ φασι κατὰ τὰς ἀνατολὰς τοῦ ἡλίου ἁπλοῦσθαι, δύνοντος δὲ μύειν καὶ ὅλην τὴν κωδίαν κρύπτεσθαι ἐν τῷ ὕδατι, πάλιν τε πρὸς τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου προκύπτειν: *Eſt & in Ægypto lotus, quæ in campis flumine inundatis provenit, caule fabæ, flore parvo, candido, lilio ſimili, quem tradunt occidente ſole comprimi, occludique, ad ortum autem aperiri: adduntque caput ipſum veſpera aquis condi, & exoriente ſole emergere.* Similia tradunt Theophraſtus lib. IV. cap. 10. Hi-

 ſtor

ſtor plantarum, Proclus libro de ſacrificiis & Magia, nec non Plinius lib.13, cap.17. & 18. cujus hęc ſunt verba: *Mirum eſt, quod præter hæc traditur; ſole occidente papavera* (ita vocat fructum, quia papaveri erat ſimilis) *ea comprimi & integi foliis: ad ortum autem aperiri donec matureſcant, floſque qui eſt candidus, decidat.* Et artificem noſtrum arbitror fructum loti oculis expoſuiſſe, & folia aperuiſſe quia, uti mox docebo, Harpocrates ſolem orientem deſignabat. Nihil certe in ſacris Ægyptiorum frequentius loto: ejuſque florem vel fructum capitibus gerunt Apis, Iſis, Oſiris, Serapis, Canopus, Antinous, Serpentes, & alia Ægyptiorum numina, eorumque imitatione Reges & Reginę: quin & Orus ſive Harpocrates lotum manibus tenet, & capite gerit matris Iſidis genibus inſidens in Hadriani & Antonini Pii nummis apud antiquarios obviis. Plutarchus in libro de Iſide & Oſiride inſuper refert Iſidem Oſiridis cum ſorore congreſſum, ex corona loti, quam apud Nephtyn reliquerat, deprehendiſſe; καὶ τεκμήριον ἰδοῦσα τὸν μὲν ΛΩΤΙΝΟΝ ΣΤΕΦΑΝΟΝ, ὃν ἐκεῖνος παρὰ τὴν Νεφθὺν κατέλιπε; imo, ſi bene capio ejuſdem verba, quæ exſtant in libro de Pyth. Orac. Ægyptii ipſa ſolem planta deſignabant. Nam poſtquam dixiſſet eos male Empedoclem irridere, quod ceciniſſet τὸν Ἥλιον περὶ γῆν ἀνακλώσει φωτὸς οὐρανίου γενόμενον, αὖθις ἀνταυγεῖν πρὸς ὄλυμπον ἀταρβήτοις προσώποις, adjicit; ipſos ſolem facere γηγενὲς ζῶον, *animal terra natum*, vel φυτὸν ἕλειον, *paluſtrem plantam* (quæ nulla alia quam lotus, ſolis cæteroquin ſymbolum, eſt) & ita eum εἰς βατράχων πατρίδα ἢ ὕδωρ adſcribere. Et loti plantam gerit corona radiata cinctus Nilus in Titi nummo apud Triſtanum; qui meliori forte jure Solem quam Jovem refert; quia illius propria ejuſmodi corona, & Nilus idem cum Sole habetur, ipſo nomine explente numerum dierum anni ſolaris, quemadmodum Heliodorus lib. x. Æthiop. & Euſtathius ad periegeſin Dionyſii teſtantur. Exiſtimant tamen eruditi, non loti, ſed perſeæ Ægyptiæ fructum rotundum inter bina vel plura folia, deorum capitibus, qualis Oſiris occurrit apud eruditiſſimum Seguinum impoſitum eſſe. Apud Alexandrinos certe in luco Sarapidi ſacro multas perſeas fuiſſe, eaſque σκιὰν περικαλλῆ καὶ ὄψιν dediſſe teſtatur lib.xi. extremo de Animal. Ælianus. Et optime ita exornaretur imaguncula noſtra, quia Harpocrati propter formam fructus & foliorum dicatur, uti docet in libro de Iſide Plutarchus,

ſi apud

ſi apud eum reſcribatur, ut omnino reſcribendum eſt τῷ pro τῇ θεῷ; id quod proculdubio animadvertit etiam Gyraldus, vir doctiſſimus, quia hoc ex loco docet perſeam arborem Harpocrati Ægyptum dicaſſe. Depravata tamen lectio poſt Gyraldum etiam in errorem induxit eruditione præſtanti viros, qui cenſuerunt perſeam Iſidi ſacratam eſſe: *Harpocrates quoque*, ait, *deus neque imperfectus ac infans putandus eſt; ſed præſes atque rector recentis atque imperfectæ & incompoſitæ hominum de diis ſententiæ. Itaque & digitum ori impoſitum tenet, argumentum taciturnitatis & ſilentii, & menſe Meſore offerentes ei legumina dicunt, lingua fortuna, lingua genius.* Τῶν δ' ἐν Αἰγύπτῳ φυτῶν μάλιστα τῷ θεῷ καθιερῶσθαι λέγουσι τὴν περσέαν, ὅτι καρδίᾳ μὲν ὁ καρπὸς αὐτῆς, γλώττῃ δὲ τὸ φύλλον ἔοικεν: *de ſtirpibus Ægyptiis præcipue deo conſecratam ajunt perſeam; quia fructus ejus cordis, linguæ ſpeciem folium refert. Quippe eorum, quæ homini obtingere poſſunt omnium nihil divinius eſt oratione, præcipue de diis, neque majus res ulla ad felicitatem momentum adfert. Itaque hic oraculum adeunti mandatur, ut ſancte ſentiat, & modeſte loquatur. Plerique autem ridicule agunt, qui in pompis & feſtivitatibus favere linguis jubentes, poſt diis ipſis τὰ δυσφημότατα & loquuntur & ſentiunt.* Et quanquam ante longiuſcula hæc verba, auctor narraverit, Iſidis amuletum, quod eam ſibi appendiſſe fabulantur, exponi φωνὴν ἀληθῆ *vocem veram*, & ita aliquis ſuſpicari poſſit huc reſpicere Plutarchum, cum τῇ θεῷ dicit perſeam ſacrari; tamen arbitror ad Harpocratem hoc referri debere, qui linguæ præerat, eique acclamabatur, *lingua fortuna*; & quia mox ſequitur perſeam ob ſimilitudinem linguæ illi ſacrari. Num autem per hanc exclamationem reſpexerint ad deos præſides vel præſtites homini naſcenti, Δαίμονα, Τύχην. Ἔρωτα, Ἀνάγκην, memoratos Macrobio, uti arbitratur Seldenus in lib. de Diis Syris; an vero ſignificaverint potius, ex linguæ uſu pendere hominis fortunam eamque δαίμονος atque τύχης locum implere. In illud alii, quibus plus otii eſt, inquirant. Ceterum ſi folia, quæ caput noſtri exornant, diligentius inſpiciantur, perſeæ arboris potius quam loti eſſe videntur; quia oblonga ſunt, & Jamblichus Sect. 7. cap. 2. de Myſteriis, omnia in loto circularia eſſe ſcribit, & proinde folia rotunda magis quam oblonga illi tribuit: κυκλοτερῆ γὰρ πάντα ὁρᾶται τὰ τοῦ λωτοῦ, καὶ τὰ ἐν τοῖς φύλλοις εἴδη καὶ τὰ ἐν τοῖς καρποῖς φαινόμενα. Neque tamen repugnabo ſi quis lotum

hic se reperire putet, quia Dioscorides ἄνθος illius scribit esse ἐοικὸς κρίνῳ; Plinius *tribuit folia densa congerie stipata, brevioribus tantum gracilioribusque*; & maxime quia Amplissimus Spanhemius evincit Dissertatione quarta in capitibus Ægyptiorum numinum, ex forma rotunda fructus lotum esse; cum contra Theophrastus perseæ Ægyptiæ fructum figura oblongum & amygdalæ similem tribuat, & Plutarchus loco laudato cordis speciem referre narret. Plura qui de arbore hac, ejus foliis & flore, nec non persea cognoscere desiderat, adire potest Magni Salmasii exercitationes Plinianas, omnis eruditionis revera promptuarium, & medicos, qui rem herbariam tractarunt. Certissimum autem & indubitatum plane indicium, imagunculam hanc HARPOCRATEM referre, sunt digiti, quibus os premit; unde eum *Ægyptium Sigalionem* appellare non dubitat Ausonius in epistola ad Paulinum;

> *Tu velut Oebaliis habites taciturnus Amyclis*
> *Aut tua* SIGALION *Ægyptius oscula signet,*
> *Obnixum Pauline taces* —

& *digito silentium suadere* canit Ovidius deos Isidis comites nobis annumerans lib. Metam. 9.

> —— *Cum qua latrator Anubis*
> *Sanctaque Bubastis, variusque coloribus Apis,*
> *Quique premit vocem, digitoque silentia suadet.*

Neque alium nobis describit Martianus Capella libro secundo: *Tuncque subsellia flammabunda cœtum suscepere sidereum: verum quidam redimitus* PUER AD OS COMPRESSO DIGITO *salutari silentium commonebat.* Erat autem Ægyptiorum numinum perpetuus comes, ubicunque fere Sarapis & Isis aliive dii colebantur, ibi etiam Harpocratis simulacrum erat; Hinc est quod frequenter in gemmis junguntur, non secus ac inscriptionibus vetustis, quas ad finem commentatiunculæ hujus explicare conabor. Varro, prout observat Augustinus lib. 18. cap. 5. de Civ. Dei, censuit ideo ejusmodi simulacrum Isidi & Sarapidi apponi, ne quis in vulgus efferret, eos homines fuisse: *Constitutum est etiam*, ait, *de illo, ut quisquis eum* (Sarapin) *hominem dixisset fuisse, capitalem penderet pœnam. Et quoniam fere in omnibus templis, ubi colebantur Isis & Serapis, erat etiam simulacrum, quod digito labiis impresso admonere videretur, ut silentium fieret; hoc significare idem Varro existimat*

ut

ut homines fuisse eos taceretur. Nam quamvis *Harpocrates* disertis non nominetur verbis, procul tamen dubio intelligitur, quia Varro, si modo eum ad locum respicit lumen illud Ecclesiæ, ita loquitur libro IV. de Lin. Latina; prout ex manu exaratis libris rescribi debere judicat doctissimus harum ut & omnium antiquarum rerum arbiter Isaacus Vossius ad Catullum: *Principes dei cœlum & terra: hi dei iidem qui Ægypti Serapis & Isis, etsi* HARPOCRATES *digito significet, ut ea taceam. Iidem Principes in Latio Saturnus & Ops.* A quibus multum abit lectio vulgata, ex qua alius Vir doctissimus, non satis bene, ut opinor, colligit Varronem eosdem fecisse Harpocratem, Serapidem, & Isidem; Taautem & Astartem: Saturnum & Opem. Ludovicus Vives ad Augustinum ex Plutarcho notat, Harpocratem ideo pingi digito ad os admoto, ut nondum locutum se esse significaret; quod tamen ego in libro de Iside & Osiride, nec non alibi apud eum quæro. Angelus Politianus in Miscellaneis tradit id ideo factum, ut docerent Ægyptii silentio summum deorum esse colendum. Certe id fieri debere probare conatur Porphyrius libro 2. περὶ Ἀποχῆς; inter alia affirmans, deum altissimum non recipere sacrificia; materiam ipsi impuram esse; imo ne lingua quidem ad eum colendum nos uti, quia vox est res corporea, sed adorare debere διὰ σιγῆς καθαρᾶς, καὶ τῶν περὶ αὐτοῦ καθαρῶν ἐννοιῶν: *silentio puro, & puris de ipso cogitationibus*: nisi tamen cum Thoma Gale, elegantis ingenii viro rescribendum sit, διὰ ψυχῆς. Et nihil notius est quam silentium, in mysteriis gentilium diligenter observari solitum, uti vel patet ex Initiis Cereris, nulla re magis quam silentio solemnibus. Porphyrius in explicatione Antri Homerici scribit Ægyptiorum sapientes fores sacras habuisse, & vetasse μὴ λαλεῖν διερχομένους ἢ θύρας ἢ πύλας; *ne quis fores vel portas transiens loqueretur*; *deum universi principium* ὑπὸ σιωπῇ *silentio venerantes*: quo pertinet aliquo modo Hesychium observare Heroas Κρείττονας dici, illos videri κακοτύχους esse, & ideo eos qui τὰ ἡρῷα præteribant, silentium servasse, μή τι βλαβῶσι. Jamblichus quoque Sect. 8. cap. 3. Myst. scribit Hermetem Ægyptium nescio quod πρῶτον μάγευμα statuere, & Ἐικτῶν appellare, *in quo primum quod intelligit & intelligitur reperitur*, ὃ δὴ καὶ διὰ σιγῆς μόνης θεραπεύεται, *quodque solo silentio colitur*: de quo uti etiam Valentinianorum, aliorumque hæreticorum *Sige* videri possunt eruditione præ-

stantes

ſtantes viri, qui nuper in Ignatii epiſtolas ſcripſerunt. Plutarchus, quemadmodum ex verbis laudatis patet, ideo HARPOCRATEM ita effictum tradit, ne homines facile quid de diis, quorum imperfectam cognitionem habebant, effutirent. Et revera Ægyptiorum theologia tota erat myſtica atque ænigmatum plena: id quod liquido teſtatur epigramma fano vel ſtatuæ potius Minervæ vel Iſidis inſcriptum: Εγὼ εἰμι πᾶν τὸ γεγονὸς καὶ ὂν καὶ ἐσόμενον καὶ τὸν ἐμὸν πέπλον οὐδεὶς πω θνητὸς ἀπεκάλυψεν, *Ego ſum omne quod fuit, eſt, & erit: meumque peplum nemo adhuc mortalium detexit*; id eſt, nemo myſteria mea & ſacra explicare potuit, uti apud eundem legimus. Hinc ſphinges plerumque ante templa ſtatuebant, ſignificantes αἰνιγματώδη σοφίαν, uti idem loquitur, ſacra eorum habere, licet aliam longe rationem reddat Syneſius libro I. de Providentia; ideo ſcilicet in ſacrarum ædium veſtibulis ſphingem poni, ut docerent per partem, qua beſtia, vires corporis, & per partem qua homo eſt, prudentiam conjungi debere. Quin & in genere monere per HARPOCRATEM ſuum potuerunt Ægyptii, maximum eſſe linguam poſſe comprimere: unde *apud Perſas*, teſte Ammiano, *nemo conſiliorum erat conſcius præter optimates taciturnos & fidos, apud quos* SILENTII *quoque colitur* NUMEN: & apud Clementem Alexandrinum legimus, Anacharſin Scytham pingi dormientem, ſiniſtra manu pudenda, dextra os tegentem ſolere; quo ſignificabant vincere nos utrumque debere; ſed majus eſſe linguam cohibere quam voluptati modum ponere. Et Plinius ex ſententia celebris admodum Antiquarii Tom. I. p. 604. memoriæ mandavit Romanos effigie Harpocratis annulos ſuos ſignaſſe ut admonerentur res publicas non revelandas eſſe. Sed hiſtoriȩ naturalis ſcriptor l. 33. c. 3. id quidem factum ſcribit, verum nullam rationem, multo minus quam affert vir doctiſſimus, adjicit: *Jam vero etiam Harpocratem ſtatuaſque Ægyptiorum numinum in digitis viri quoque portare incipiunt*: quod alii de annulis magica arte formatis, alii de illis, qui ſimulacra numinum, a quibus ſe juvari credebant, circumferebant, exponunt; notandumque obiter Andream Schottum virum eruditiſſimum in Indice Auctorum, ex quibus Plinius opus ſuum digeſſit; *ex Harpocrate* noſtro male facere auctorem, cujus autoritate ille in libro tertio & trigeſimo uſus ſit. Illuſtris Scaliger arbitratur tandem veram cauſam digitorum labiis impoſitorum

eſſe,

esse, quod Ægyptii narrent quosdam deos, & quidem Orum cum Sole ita natos esse: Damascius apud Photium de Heraïsco Philosopho Ægyptio loquens: Ἦν δὲ αὐτοῦ καὶ ἡ πρώτη γένεσις τῷ ὄντι μυστική. Λέγεται γὰρ κατελθεῖν ἀπὸ τῆς μητρὸς ἐπὶ τοῖς χείλεσιν ἔχων τὸν κατασιγάζοντα δάκτυλον, οἷον Αἰγύπτιοι μυθολογοῦσιν γενέσθαι τὸν Ὧρον, καὶ πρὸ τοῦ Ὥρου τὸν Ἥλιον: *Fuit & primus ejus ortus revera mysticus. Fertur enim ex utero matris prodiisse digitum silentii indicem in labiis habens; quomodo Ægyptii fabulantur natum esse Orum, & ante Orum Solem*: qui locus haud obscure insuper nos docet, Orum & Harpocratem idem numen esse, quia hic non aliter effingi solet; licet non diffitear in aliis etiam Ægyptiorum diis subinde hoc observari. Nam teste Pignorio in Mensæ Isiacæ Expositione in antiqua gemmæ scalptura Osiris cum triplici pene ad Pamilitia indicanda, ori digitum admovet; & similis plane Isis occurrit in Hadriani apud Tristanum numismate; adeo ut patrem, si vera notat Pignorius, matrem & filium ad eundem modum effictos habeamus: quorum hic etiam miro capitis tegmine insignis occurrit apud Franciscum Abelam in Descriptione Maltæ; ex qua statuæ hujus ectypum desumendum beneficio Joannis Westrenenii qui ut liberalium studiorum elegans æmulator est, ita bibliothecam rarissimis libris, & huic orbi fere incognitis refertam, possidet, curavi. Atque hujusmodi Harpocrates etiam fere cernitur apud Kircherum Tom. 3. Oed. Ægypt. pag. 523; sed paululum diversus est capitis ornatus, deinde stat erectus, nec ad columellam sese inclinat, ut patet in pagina sequenti.

Apud Romanos quoque, ut hoc propter argumenti similitudinem adjiciam, colebatur *Angerona*, vel *Angeronia* silentium eodem habitu suadens: Macrobius lib. 3. c. 9. Sat. loquens de Deo tutelari Romæ: *Alii enim Jovem crediderunt, alii Lunam; sunt qui Angeronam, quæ digito ad os admoto silentium denuntiat.* Deæ illi in sacello Volupiæ sacrum faciebant pontifices, & Verrius Flaccus ita appellari scribit, quod angores ac animorum solicitudines propitiata depellat; Masurius vero Sabinus *simulacrum ore obligato atque signato* in ara Volupiæ collocatum putabat; quod qui suos dolores anxietatesque dissimulant, perveniant patientiæ beneficio ad maximam voluptatem; uti apud eundem legere licet lib. 1. cap. x. Illustris Scaliger ad Varronem rescribit *Angenora*, deamque ἐχεμυ-



τίας facit; at in glossis, uti observarunt eruditi, *Angerona* exponitur ἡ θεὸς τῆς βουλῆς καὶ καιρῶν, id est *dea consilii & opportunorum temporum*; quia consilia maxime silentium requirunt, & non nisi commoda occasione iis facta jungenda sunt : qua de dea videndus

tamen

tamen Salmasius ad Solinum pag. 7. Atque hinc ad veram causam perveniri posse arbitror, cur in iisdem glossis *Consus filius Isidis* vocetur; *conso* τοῦ υἱοῦ τῆς Ἴσιδος; quod Scaliger carpit ad Festum, probat, sed non interpretatur eruditissimus Vossius pater in Etymologico. Mihi nullum fere dubium, quin HARPOCRATES intelligendus sit. Cum enim *Consus*, teste Festo, sit *Deus consiliorum*, vel *secretorum consiliorum*, uti loquitur Asconius in Verrem; isque *salutaria & fida consilia nostris suggerat cogitationibus*, prout Arnobio describitur, & cum templum sub circo habuit, ut ostenderent tectum debere esse consilium, quemadmodum memoriæ sacravit Servius ad lib. 8. Æneidos; glossarum auctor eodem consilio Ægyptios Harpocratem ori digitos admoventem finxisse sine dubio sensit; indeque illi Latinum nomen indidit, *Consumque filium Isidis* esse dixit. Basilides quoque videtur Harpocratem amuletis suis indidisse, quia teste Nicephoro lib. IV. Hist. Eccles. cap. 2. *pythagoricum silentium* induxit; ejusque placitum erat; *Tu omnes cognosce, te autem nemo cognoscat*; quod nobis conservavit Irenæus lib. I. cap, 23. Fueruntque etiam hæretici, qui in tantum silentio studebant, ut naribus & labiis suis digitum opponerent, ne vel ipsam taciturnitatem voce præriperent, quando tacendum sibi esse arbitrabantur, quos *pattalorinchitas* vocabant, teste B. Augustino, c. 63. Hæres. qui tamen censet meliori jure illos *dactylorinchitas* appellari posse: *Unde etiam illis nomen est inditum.* Πάτταλος *enim Græce dicitur palus, &* ῥύγχος *nasus. Cur autem per palum digitum significare maluerint, a quibus nomen hoc impositum est, nescio, cum Græce dicatur digitus* δάκτυλος, *& possint utique dactylorinchitæ multo evidentius nuncupari.* Epiphanius eos scribit vocari *Tascodrugitas*, quia illorum lingua Τασκὸς paxillum significat, & δρουγγος *nasum*, illique inter orandum τὸν δάκτυλον τὸν λεγόμενον λιχανὸν naso imponebant ut animi tristitiam & affectatam sanctitatem præ se ferrent. Et suspicio mihi oborta non tam veteres digitum πάσσαλον vocasse, quam hæreticos illos non tantum digitis, quod incommodum valde erat, verum etiam paxillis vel πασσαλίσκοις μικροῖς, uti loquitur aliud argumentum tractans auctor vetus apud Suidam in v. ἴδιον, labia & nares compressisse; quorum primum observo in figura, quam ex Pignorio exhibeo;



Atque ita insigne, quo HARPOCRATES ab aliis numinibus distinguitur, puto me satis multis, si modo non nimia videbuntur, explicasse; & ad alia transirem, nisi me gradum ut sisterem juberent HARPOCRATIANI quos debeo Perillustri & eruditissimo viro Galliarumque decori eximio Emerico Bigotio. Nam misit ad me olim ὁ μακαρείτης & humanioribus litteris ad miraculum imbutus Nicolaus Heinsius, virum illum præstantissimum litteris monuisse apud Ptolomæum lib. 3. de Astrologia cap. 9. HARPOCRATIANOS; Ἑρμαφρόδιτοι καὶ οἱ καλούμενοι Ἁρποκρατιανοὶ; Proclum in paraphrasi eandem scripturam agnoscere, nec tamen interpretari; Haly Arabem & hunc secutum Cardanum de hominibus præsagis accipere, qui inter monstra cum hermaphroditis componi tamen haudquaquam possunt: aliis duobus locis apud hunc ipsum Ptolomeum Ἑρμαφροδίτους καὶ ἀτρήτους conjungi; Proclum pag. 212. ἀτρήτους explicare, τοὺς μὴ ἔχοντας τρυπήματα καὶ διεξόδους, & p. 261, eidem ἀτρυπανήτους (in editione Allatiana scribitur, Ἀτρύπητοι) vocari; ἀτρήτους medicis Græcis dici, quibus membrum virile vel muliebre non est pervium; & ideo *Harpocratianos* esse, quibus os conclusum est, qualem natum fuisse Fracastorium medicum & poëtam celeberrimum volunt: cum Bigotio Menagium sentire; at Petitum medicum apud Parisinos χαριέστατον de mutilatis pedibus capere, quo vitio laborasse Harpocratem e libello Plutarchi de Iside & Osiride constat. Quæ observatio ut eruditissima est, ita ego facile amplecterer Bigotii sententiam, quia Harpocrates os signatum gerit, & pedum debilitas inter partus monstrosos,

ſtroſos, de quibus agunt Ptolomæus & Proclus, numerari non poſſe videtur; niſi me ſollicitum haberet, quod Hermaphroditis junguntur, qui circa partes, quibus ſexus diſtinguuntur, laborant : unde forte quisquam ſuſpicari poſſit Harpocratianos vel Ἀρποκρατιατικοὺς, uti Proclo vocantur, dici, quibus natura occluſa naſcentibus fuit, quomodo Gracchorum matrem *infauſto omine concreto genitali* genitam eſſe ſcribit Plinius lib. 7. cap. 16. & anonymum puerum ex ancilla *ſine foramine naturæ qua humor emittitur* Julius obſequens : & quia Harpocrates os ſignatum ſemper & occluſum habet, ideo honeſto vocabulo eos deſignatos eſſe, qui membra genitalia etiam occluſa habebant. Certe cum uno loco jungantur *Hermaphroditæ*, *& Harpocratiani*; altero iidem *Hermaphroditæ* & Ἄτρητοι, & Ἄτρητοι illi ſint, qui genitalibus concluſis naſcuntur, argumentum inde non leve ducitur Harpocratianos & Ἀτρήτους eoſdem eſſe; idque eo magis, quia tales inter prodigia a veteribus relati fuerunt. Verum vir præſtantiſſimus in pereruditis ad Catullum notis *Harpocratianos* explicat, qui in caſtris Veneris militare non poſſunt, & eodem ſenſu arbitratur Veronenſem vatem dixiſſe, *reddere aliquem Harpocratem.* Quamcunque ſententiam quis amplecti malit, per me licet, quippe qui judex inter tot eruditione præſtanti viros non ſedeo; illud tamen arbitror, non videri *Harpocratianos* Ptolomæi ita commode poſſe explicari, quia vitium illud inter monſtroſos partus non referri poteſt, vel certe ſtatim in hominibus de matre cadentibus non conſpicitur, utpote quod ſeſe aperit primum, cum ad pubertatem & virilem ætatem perveniunt. Præterea num Catulli carmen in Gellium ita explicari debeat, dubito;

> *Gellius audierat, patruum objurgare ſolere*
> *Si quis delicias diceret, aut faceret,*
> *Hoc ne ipſi accideret, patrui perdepſuit ipſam*
> *Uxorem, & patruum reddidit Harpocratem.*
> *Quod voluit, fecit : nam, quamvis irrumet ipſum*
> *Nunc patruum, verbum non faciet patruus.*

Nam cum alio loco poëta abſque dubio ſimili loquendi ratione utatur de eo qui ſilet plane, uti;

Si quicquam TACITE *commiſſum eſt fido ab amico*
Cujus ſit penitus nota fides animi.
Me unum eſſe invenies illorum jure ſacratum
Corneli, & factum me eſſe puta HARPOCRATEM.

non video, quam ob cauſam ad novam explicationem decurrendum ſit. Præterea Catullus introducit hominem ſeveri ſupercilii, & qui ſtomachabatur, quando aliquis narrabat ſeſe aliquam habuiſſe; Gellius ut moroſum compeſceret, cum uxore illius rem habuit, & ita patruum reddidit Harpocratem, id eſt fecit, ut loqui non auderet, quando de ejuſmodi rebus ſermones cederentur, quia probe noverat alios dicturos, eum ſtomachari, iratum eſſe, & inexorabilem vitiis adoleſcentium; quia noverat quæ uxori ejus acciderant: quin, quod mox ſequitur, *verbum non faciet patruus* meam ſententiam, quam pluribus propter loci ἀσελγίαν non adſtruam, firmare videtur plane. Neque etiam ex Ptolomæo quiſquam clare evincet, *Harpocratianos* ſignificare formoſos, ſed militiæ Veneris inutiles; & Plutarchus, memoriæ mandans Harpocratem natum eſſe ἠλιτόμηνον καὶ ἀσθενῆ τοῖς κάτωθεν γυίοις, ad pedes potuit reſpexiſſe ſolos, quibus ille certe debilis deſcribitur: idque eo magis, quia ex Etymologici Magni auctore, & Euſtathio (quibus addi poteſt Heſychius) obſervat Græcæ linguæ doctiſſimus reparator Henricus Stephanus, γυῖον ſignificare quidem membrum, ſed proprie pedes manuſque; unde non abſque ratione Philoſophus addit κάτωθεν, ne quis ſcilicet manus, intelligeret. Præterea nondum, quo ſum ſtupore, probare poſſum, ſignum cæleſte, quod *Engonaſin* vel *Ingenicla* dicitur, quodque Herculem eſſe Græci exiſtimant, Harpocratem eſſe ex ſententia Ægyptiorum. Habebant quidem illi ἕτερα σχήματα εἰδώλων καὶ ὀνόματα τεθειμένα, *alias ſimulacrorum formas, & nomina ipſis impoſita*, uti Achilles Tatius extrema Iſagoge teſtatur, ſed Manilius nequaquam lib. 5. v. 645. clare docet *Engonaſin* Ægyptiis Harpocratem eſſe; neque illorum ſententiam videtur potuiſſe ante oculos habuiſſe, quia tantum canit *nixam genu ſpeciem* Græcis *engonaſin* fuiſſe appellatam:

Nixa genu ſpecies, & Graio nomine dicta
Engonaſi, ingenicla claudens, ſub origine conſtat.

uti

uti ex optimo ſuo codice reſcribit vir eruditiſſimus. *Claudens* certe, id eſt, claudicans & loripes natus fingitur eſſe Harpocrates, & in numiſmatis, gemmis, ac amuletis apud antiquarios crebro occurrit imago ejus ſub ſpecie pueri formoſi, ſed loripedis, & non ſtantis ſed inſidentis floribus loti arboris; at ſignum cæleſte non ſedens, pictum fuit, verum dextro pede quemadmodum etiam ex imaginibus vetuſtis jamque editis patet, pugnantis inſtar nitens: Idem Manil. lib. 1, v. 315.

Nixa venit ſpecies genibus, ſibi conſcia cauſæ.

unde *laborem* illi tribuit Feſtus Avienus;

Protinus expertem quem quondam dixit Aratus
Nominis & cujus latuit quoque cauſa LABORIS.

nec non Germanicus in Arateis Phænom.

Haud procul effigies inde eſt DEFECTA LABORE,
Non illi nomen, non magni cauſa LABORIS.
Dextro namque genu nixus, diverſaque tendens
Brachia, ſuppliciter panſis ad numina palmis
Serpentis capiti figit veſtigia ſæva:

ubi omnino cum perilluſtri Grotio ſcribendum *læva* pro *ſæva*; ut dicat, ſiniſtro pede eum preſſiſſe caput draconis; quod certe verum eſt, & alibi in iiſdem Arateis traditur: *Et eum qui in geniculo ſtat, & ſiniſtro pede ſeptentrionalis draconis verticem calcans.* Et ita apud Tegeatas Lucina cognominata fuit ἐν γόνασιν, quia Alei filia mari mergenda eo in loco, ubi Lucinæ templum erat, in genua prociderit, & puerum pepererit. Simulacra autem Harpocratis, qui digito os premit ad Solem, id quod probandum ſuſcepi, referri debere, ſatis arbitror patere cum ex iis, quæ ſparſim hoc in libello doceo, tum ex variis ejuſdem dæmonis apud Sponium imaginibus, quarum binæ multa cum hac mea communia habent; ut pharetram, clavam, ſerpentem, inſigne capitis, alas, talaria, animalcula; copiæ cornu; quarumque altera cingitur corona radiata, quæ quo commodius quam ad Solem referri poſſint ego equidem nullus video.

Sed



Sed, his omiſſis & examini eorum, quibus plus otii & eruditionis eſt, relictis, ad

ALAS & PHARETRAM

quibus Harpocrates ornatur, tandem tranſeundum eſt. Nec certe *alis* firmius ullum argumentum afferri poteſt, ad demonſtrandum imagunculam hanc ſolis ſymbolum eſſe; quia Ægyptii illius ſimulacra alata faciebant: Macrobius lib. 1. Sat. c. 19. *præter hoc quoque Mercurium pro ſole cenſeri multa documenta ſunt, primum; quod ſimulacra Mercurii* PINNATIS ALIS *adornantur, quæ res monſtrat* SOLIS VELOCITATEM. *Nam quia mentis potentem Mercurium credimus, appellatumque ita intelligimus* ἀπὸ τοῦ ἑρμηνεύειν, *& ſol mundi mens eſt, ſumma autem eſt velocitas mentis, ut ait Homerus,* ὡσεὶ πτερὸν ἠὲ νόημα, *ideo* PINNIS *Mercurius, quaſi ipſa natura ſolis ornatur. Hoc argumentum Ægyptii lucidius abſolvunt, ipſius* SOLIS SIMULACRA PINNATA *fingentes; quibus color apud illos non unus eſt. Alterum enim cærulea ſpecie, alterum clara fingunt; ex his clarum ſuperum, & cæruleum inferum vocant.* Nec aliam ob cauſam Priapi, quem Ægyptii Ὧρον vocabant, & eundem eſſe cum ſole exiſtimabant, ſimulacrum alas habuit. Suidas in v. Πρίαπος, poſtquam notaſſet illum humana forma præditum eſſe, dextra ſceptrum tenere, læva vero manu penem ἐντεταμένον, addit: τὰ δὲ

πτερὰ

πτερὰ τὴν ταχύτητα τῆς κινήσεως δηλοῖ. ὁ δὲ κύκλος τοῦ δίσκου τὴν περιφέρειαν. ταυτὸν γὰρ τῷ Ἡλίῳ δοξάζουσι : *Alæ vero motus celeritatem significant; orbis vero disci rotunditatem; eundem enim cum sole esse existimant* : vel, uti verba ea apud Codinum ex emendatione Lambecii leguntur : ἔχει δὲ καὶ πτερὰ κατὰ μέσον δὲ τῶν πτερῶν δισκοειδεῖς κύκλους : τὰ μὲν πτερὰ, διὰ τὴν ταχύτητα τῆς κινήσεως; τοὺς δὲ κύκλους διὰ τὴν τοῦ δίσκου περιφέρειαν : Et ut ad hunc Priapum referri posse arbitror figuras portentosas, quæ in gemmis 24, 25, 26, apud Chifletium; & 36. partis secundæ apud Leonardum Augustinum conspiciuntur; ita ille, qui a Suida & Codino describitur, non discum, id quod olim putabam, tenuit manibus; sed orbes illi alis inserti fuerunt; ut scilicet significarent solem instar disci rotundum esse; unde & tali forma Pæones olim sidus illud venerati sunt, teste Maximo Tyrio Dissert. 18. Παίονες σέβουσι τὸν Ἥλιον· ἄγαλμα δὲ ἡλίου δίσκος βραχὺς ὑπὲρ μακροῦ ξύλου : *Pæones solem venerantur : simulacrum autem solis est, discus parvus, longæ perticæ impositus.* Doctissimus Tristanus Tom. 2. pag. 173. *discum* hunc interpretatur patinam cavatam & profundam, quia veteres dixerunt solem ex oriente occidentem versus in vase aureo, non plane rotundo, sed instar ovi oblongo proficisci. Sed primo veteres illi Stesichorus, Antimachus, Æschylus apud Athenæum lib. xi. nil nisi δέπας vel *poculum*, quo sol ad occasum vehitur, celebrant; Panyasis vocat φιάλην & ipse Athenæus ποτήριον; quod utique rotundum plane esse potuit; deinde disci forma erat plana & rotunda, non autem concava, uti ex veteri apud Hieron. Mercurialem statua patet; cumque ejusmodi nobis esse appareat solis facies, Græcorum nonnulli eum appellaverunt Δίσκον, quos tamen non secus ac illos qui φῶς ἐξ ἡλίου ἢ ἀκτῖνος ἀποδισκοῦσθαι dixerunt, accusat, & audaci nimis metaphora usos esse putat Eustathius ad Homerum pag. 1191. ed. Romanæ; Pæones tali forma deum coluerunt, nec non, uti equidem arbitror, portenta Basilidis clypeum tenent. Nam & δίσκον Julianus in Orationibus, & Ovidius *clypeum* solis, cum orbem ejus designare volunt, memorant : & Martianus Capella diserte *clypeum* solis imagini tribuit : Nonnus Herculem astrochitona canit αἴθοπι δίσκῳ equitare, quia solis facies se non aliter oculis nostris exhibet: & Horapollo lib. 2. Hierogl. c. 14. scribit, Ægyptios prægnantem mulierem significare volentes, pinxisse ἡλίου κύκλον σὺν ἀστέρι μετὰ

E ἡλίου

ἡλίου δίσκου δίχα τετμημένου; *ſolis circulum cum ſtella & ſolis diſco in duas partes diviſo.* Sed, ut ad ALAS revertar; Martianus Capella lib. 1. ſolis pedibus eas alligat: *Corpus ejus flammeum totum,* PENNATA VESTIGIA, *pallium coccineum, ſed auro plurimum rutilatum: ſiniſtra autem manu clypeum coruſcantem, dextera ardentem facem præferebat.* Orpheus apud Timotheum Chronographum, cujus fragmentum conſervavit Euſebius pag. IV. Chronicorum, ſoli *aureas alas* tribuit.

Ἥλιε χρυσείαισιν ἀειρόμενε πτερύγεσσι.

& in gemma Baſilidianorum ſecunda, ſolem corona radiata cinctum, & alatum equo inſidere cum inſcriptione ΙΑΩ, qualem gemmam absque illis litteris etiam publicavit Gorlæus, recte doctiſſimus Chifletius obſervavit. Et huc omnino pertinet Platonem apud Macrob. I. Sat. 23. ſignificare volentem velocitatem ſideris, πτηνὸν ἅρμα *currum alatum* ſoli tribuere; Euripidem Oreſte v. 1003. πτερωτὸν ἅρμα; & Arnobium lib. 3. ſcribere, *Jovem ſolem eſſe dictaviſſe ſapientes, agitantem pinnatos currus, turba conſequente deorum.* Et ſi fas mihi ſacra profanis rebus miſcere, inſigni metaphora SOLI JUSTITIÆ vel Chriſto alæ tribuuntur a Malachia in vaticinio, quod clariſſime Salvatoris noſtri adventum prædicit. In nummis quoque Μελιταίων vel Melitenſium, apud Franciſcum Abelam, & apud Sponium, qui in Antiquitatum Indagationibus poteſt videri, vel Oſiris vel Mithra, ſive ſol quatuor alis inſignis conſpicitur; ut & Mithra non ita pridem edita, cujus ectypum apponere viſum fuit.



Quin & vir eruditionis clariſſimæ, qui nuper Varia Sacra doctiſſimis

mis notis illuſtravit *Cneph*, Κνῦφιδα, ἀγέννατον καὶ ἀθάνατον Ægyptiis habitum, teſte Plut. lib. de Iſide, Deum, facit alatum: cum tamen Porphyrius apud Euſeb. lib. 3. præparat. cap. 11. ſcribat Κνήφ humana ſpecie fuiſſe & colore cæruleo nigricante, cingulumque ac ſceptrum manu tenuiſſe, & ἐπὶ δὲ τῆς κεφαλῆς πτερὸν βασίλειον περικείμενον, *regiam pennam capiti impoſitam habuiſſe*; quod πτερὸν non ſunt alæ, verum inſigne regium ex pinnis vel plumis avium, uti clare ſatis ex variis Tabulæ Iſiacæ imaginibus patet compoſitam. Sic fere Horapollo lib. 1. c. 12. ſcribit Ægyptios παντὶ θηλυκῷ ζωδίῳ γῦπα ὡς βασίλειον impoſuiſſe, & πάντων θεῶν vulture expreſſiſſe, quia vultures non niſi fœminæ ſunt: Vertunt: *Quam ob cauſam & cuivis fœminei ſexus animanti Ægyptii vulturem, ut in eo ſexu principem ac primarium apponunt*: ſed infeliciter: nam ὡς βασίλειον eſt, *ut regium inſigne, ut diadema*, & per θηλυκὸν ζώδιον videtur intelligendum eſſe *ſignum zodiaci fœmineum*. Neque tamen ſola, quam explico, Harpocratis imaguncula ALIS inſignis eſt; verum etiam alia, media inter patrem Serapin vel Oſirim, & matrem Iſidem incedens, uti ex ectypo gemmæ luce meridiana clarius patebit:



Puerulus enim eſt, digito os compeſcit, & alatus incedit: non ſecus ac alia quam Imaginibus deorum Vincentii Cartari inſeruit Laurentius Pignorius, ejuſdem dei ſtatua; quæ ſi genuina eſt, elegantioribus certe adſcribi debet.



Cerniturque etiam alia alata, una manu os premens, altera cornucopiæ tenens, insistensque pedi uni lib. I. cap. 13. Musæi, Ludov. Moscardi Nobilis Veronensis, in quo & una absque alis exhibetur. Atque hoc commune cum matre Iside habuit Harpocrates; quam alatam cernimus apud Pignorium, quamque binis alis ornari in Juliani Imperatoris nummis censent Baronius Tom. IV. Ann. & Gy-„raldus Synt. 12. de Diis; cujus hæc sunt verba: At quod Ægy-„ptii simulacra Isidis aspidum sertis coronata capita repræsentabant, „eadem forma hic vides expressa signa alasque in iis volucres, quod „vultures Isidi dicatę essent; novaculam porro gestare dextra, quod „ejus sacerdotes cunctis abrasis corporis pilis & virilibus præcisis ei-„dem ministrarent. Sane vultures Isidi sacros esse docet Ælianus l. 10, c. 22. H. Anim. ubi eam *Junonem* vocat, quia Isis ab aliis puta-

putabatur esse Deum Mater, ab aliis Minerva, Venus, Diana, Proserpina, Ceres, Juno, Bellona, Hecate, docente Apulejo: quo pertinet & Horum Apollinem Hieroglyphicis narrare, Ægyptios *Minervam* vel *Junonem* denotare volentes, *vultures* pinxisse. Verum aliter longe hic Imp. Juliani nummus nobis exhibetur apud Stradam, Chanlerum, &, qui eruditissimum de familiis Byzantinis opus edidit nuper, Carolum du Fresne. Nam in una area cernitur D. N. FL. JULIANUS. P. F. AUG. diademate gemmato ornatus, dextra globum, cui victoria manibus coronam & laureæ ramum tenens insistit, sinistra clypeum, cujus insigne lupa geminos lactens, tenens: in altera vero Serapis & Isis, quorum infima corporis pars in serpentem definit, manibus vas, cui serpens insidet, elegans levant, ab humeris vestimentum (quod *alas* forte fecerunt eruditi) dependet, cum Inf. VOTA PUBLICA; adeo ut clariora argumenta quærenda sint proculdubio, quæ certe & nummi & marmora suppeditant. In nummo Juliæ Mamææ apud Tristanum Tom. 2. figura cernitur, quæ licet & ad Cererem, præcipue propter similem nummum quem ex gaza Regia ad Juliani Cæsares vulgavit Illustris Spanhemius, in quo ea spicis cinctum caput habet, possit referri, maxime tamen propter lunam corniculantem & ornamentum capiti impositum, ad Isidem, quæ eadem cum luna, respicit.



omnemque dubitationem tollit Isis quam Casalius, in libro de

 Ægy-

Ægyptiorum & Romanorum ritibus, & post eum Sponius in Miscellaneis eruditæ Antiquitatis, sed paululum diverse, edidit, quamque dignam existimavi, ut huic dissertationi insererem



Neque

Neque aliter Osirim, (*Saturnum* facit Baudelotius de Dairval in eleganti libello, quem de Utilitate peregrinationum conscripsit) qui idem cum sole est, subinde repræsentatum fuisse docet tabula ultima auctarii Mensæ Isiacæ apud Pignorium: quem, licet viri doctissimi in medio relinquant, quia auctoritate eorum destituuntur, qui id ex professo egerunt, ut vesanam Ægyptiorum in fingendis talibus licentiam redarguerent, mihi tamen ex parte interpretandum sumpsi.



Nullus igitur dubito, quin Osiris vel Sarapis; id est sol nobis ob oculos ponatur. Non aliam certe ob causam alatus depictus est, vel pharetra, de qua mox dicendi erit locus, armatur: dimidia corporis pars vel latus sinistrum velatur, quia sol de die terram illustrat, de nocte caliginem nostro hemisphærio fuga sua inducit: capiti upupa, ni fallor, insidet, quia avis illa Ægyptiis, est

teſte Æliano libro de Anim. ſingulari in veneratione erat. Hinc eſt quod Oſiridis in ſummo ſceptro, uti recte contra Cælium Calcagninum & Pierium obſervat Pignorius; quod in gemma ex Chifletio exhibita a tergo Harpocratis, qui idem cum ſole, nec non in puppi & prora navis ſeu baris, qua Orus mortuus vehitur apud eundem Pignorium conſpicitur; additurque tandem, uti omnino videtur, nux pinea, non Deum tantum Matri (cujus delicium Attis in pinum converſus eſſe dicitur ab Ovidio l. 10. met. v. 105. & Lactantio Placido fabula ſecunda libri ejuſdem) verum etiam aliis numinibus ſacrata. Nam Antonius Auguſtinus Dialogo v. extremo arborem eam Neptuno dicatam fuiſſe ſcribit. Verum puto eum deceptum eſſe a Faërno in Apologis, qui Vulgatos Phædri fab. LVI. verſus imitatus pro *Cybele*, ſubſtituit *Neptunum*; vel ab Aniano quodam, ex quo ita Phædri verba laudat; ſed male, uti ex caſtigatiſſimis editionibus patet ſatis ſuperque. In toreumate argenteo, quod quatuor anni tempeſtates repræſentat, Pani, æſtatis ſymbolo, eadem nux additur, nec non vel illi vel Silvano apud Boiſſardum in marmore, cui ſubſcribitur:

Q. LUTATIUS. Q. F. MENS.
SILVANO
D. D.

Unde Ovidius lib. 1. Faſt. v. 412, canit eum *pinu tempora nexa geſſiſſe*; qui etiam alibi non aliter *Faunum* deſcribit

Cornigerumque caput pinu præcinctus acuta
Faunus in immenſis, qua tumet, Ida jugis.

Et Græcis, teſte Suida in v. πίτυς, dictus eſt πιτυόστεπτος. Nec a Bacchi ſacris aliena hæc arbor fuit. Nam Syneſius in calvitiei encomio Bacchi calvum comitatum deſcribens, alios eleganter dicit κόμας δανείζεσθαι παρὰ τῶν πιτύων, *a piceis arboribus comam mutuam ſumere*, id eſt coronis ex fronde iſtius arboris factis caput cingere dicit: & in gemmis 132. 135. part. 1. apud Leonardum Auguſtinum vel ſacerdos Bacchi vel ipſe Bacchus barbatus ut & comes ejus Silenus thyrſum κωνοφόρον gerit, idemque tigri, ſacrato deo animali

mali additur in gemma 180. Priapus pariter in gemma 13. part. 2. ſimilem haſtam, quam a parte etiam *κῶνον*, obſervante Salmaſio in epiſtolis & in Exerc. Plinianis, vocarunt, gerit; juveniſque capiti impoſitum habens calathum, nucem ramumque pineum dextra manu tenet: apud Boiſſardum præterea ſatyrus colliculo inſidens tenet ramos pineæ nucibus onuſtos, addita inſcriptione: SYLVANO LITTORALI ET MUSÆ LACHES. Panem vel *Arcadium deum pinum diligere* canit Propertius lib. 1. El. 23; & fingunt puellam ipſi amatam in arborem eam converſam eſſe; uti legere licet in Geoponicis a Conſtantino Baſſo compilatis lib. 11. c. 11. In ſacris tandem Iſidis, quorum magna pars eſt Oſiris, eadem arbor celebris fuit. Nam *in Iſiacis ſacris de pinea arbore cæditur truncus: hujus trunci media pars ſubtiliter excavatur; illis de ſeminibus factum idolum Oſiridis ſepelitur*: uti legere licet apud Julium Firmicum. Et ne dicam malum etiam in ejuſdem deæ navigio fuiſſe *pinum rotundam*, teſte Apulejo lib. XI. met. ſacerdotes nucibus pineis pectora tundebant: Lamprid. in Commodo: *Iſiacos vero pineis uſque ad perniciem pectus tundere cogebat*: adeo, ut mirandum nequaquam ſit, Oſiridis etiam inter inſignia nucem pineam conſpici. Ut igitur Oſiris atque Iſis alati fuere, ita etiam HARPOCRATES, qui cum patre repreſentabat ſolem, cui in ſignum velocitatis, rapidiſſimum enim ſidus eſt, alæ optimo jure tribuuntur. Eandem ob cauſam χρόνος vel *Tempus* in marmore, quod Homeri Apotheoſin complectitur, & Heracleotarum nummo alis exornatur, qua de ſuperſtitione cum ſatis multa monuerim, ea hic repetere non eſt animus. Sequitur in imaguncula noſtra notanda

PHARETRA

quod inſigni nulli gentilium deorum melius, quam Soli convenit. Nam ut loquitur Fulgentius lib. 1. Mythol. *arcum ſagittaſque illi contribuunt, ſive quod de circulo ejus radii in modum ſagittarum exiliant, ſive quod ſuorum radiorum manifeſtatione omnem dubietatis ſcindat caliginem*: & Maximus Tyrius Diſſertat. 26. teſtatur Apollinem a pictoribus & artificibus factum fuiſſe *juvenem nudum* ἐκ χλαμύδιυ, τοξότην, *ſagittarium, diductis pedibus inſtar currentis*: artemque

que jaculandi cum *Musica*, *Medicina*, & *Divinatione* invenisse docet brevium Auctor scholiorum in Homeri Iliadem. Et aliquis non absque ratione suspicari possit Apollinem hanc ob causam quatuor manibus, totidemque auribus fœdatum a Lacedæmoniis cultum fuisse; teste Zenobio Cent. 1. Prov. 55. Diogeniano Cent. 2. Prov. 2. Hesychio in vv. Κουρίδιον, qui etiam τετράχειρα Apollona memorat in v. Κυνακίας. Græcis τοξοφόρος, ἀργυρότοξος, κλυτότοξος, Latinis, *Arci enens*, *Sagittarius*, *Vulnificus*, aliisque cognominibus eodem redeuntibus vocatus est; *quod possit radiorum jaculis icta penetrare*, uti loquitur Martianus Capella: & apud Sicyonios absolute τόξιος appellatus videtur: uti enim scribit Hesychius, Τοξίου βουνὸς, τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ ἐν Σικυῶνι; quanquam adjiciat melius esse intelligere τὴν ἐν Δέλφοις νάπην λεγομένην, quia ibi draco jaculis ab Apolline occisus fuit. In Aleandri tabula Heliaca sol radiatus, arcu atque pharetra post tergum rejectis; & in Gallieni nummo apud Ant. Pisonem & Tristanum, aliosque antiquarios centaurus sagittarius, cum Inscript. APOLLINI CONS. AUG. quia signum illud cæleste soli consecratum est, conspiciuntur. Macrobius lib. 1. cap. 21. Saturn. *Sagittarius, qui omnium Zodiaci domiciliorum imus atque postremus est, ideo ex homine in feram per membra posteriora degenerat, quasi postremis partibus suis a superis in inferna detrusus. Sagittam tamen jacit: quod indicat nunc quoque universorum constare vitam radio solis ab ima parte venientis*: & observavi subinde in nummis nomina deorum non diis, sed sive fictis sive veris animalibus, quæ ipsis sacra esse anilis superstitio voluit, apponi. In nummis Gallieni hæ Inscriptiones, JOVI. APOLLINI. SOLI. & JUNONI. CONS. AUG. cum capra Amathæa, gryphe, bove, & cerva occurrunt; & Ægyptii, eorumque exemplo alii, animalia, quæ deorum ad naturam accedere videbantur, colentes, symbolo eundem, quem numinibus honorem habebant, uti multis docuere Porphyrius libris de Abstin. & Plutarchus in libro de Iside & Osiride. Quin & Apollinis soror Diana vel Luna frequentissime sagittis armatur quia & illa radios in longum jaculabatur, vel διὰ τὴν ἄφεσιν πόρρω τῶν ἀκτίνων, uti loquitur Phurnutus, vel Cornutus potius, observante Aleandro: unde & Arnobio lib. 1. eleganter Apollo ac Diana *Arquitenentes* appellantur. Nec certe hoc monerem, & paululum, ut est τὸ λεγόμενον, extra oleas vagarer, nisi id quasi flagi-

flagitaret argumenti ſimilitudo, & opinio veterum, qui mortes virorum ſubitas & præcipue peſtilentes Apollinis, fæminarum Dianæ ſagittis adſcribebant. Notum eſt filios Niobes fingi a poëtis & mythographis ab Apolline, à Diana vero filias occiſas eſſe. Homerus certe Iliade Z. v. 205. *Laodamiam*, v. 427. matrem Andromaches a Diana fuiſſe interemptas, & Odyſſ. Λ. v. 197. matrem Ulyſſis narrare ſeſe a Diana non eſſe interfectam, verum illius deſiderio mortuam, canit. Clyte uxor Cyzici apud Val. Flac. l. 3. v. 322: lamentatur ab eadem Dea matrem ſuam occiſam eſſe;

> *Mygdonis ora patrem, funeſtaque prælia nuper*
> *Natales rapuere domos; Triviæque potentis*
> *Occidit arcana genetrix abſumpta ſagitta.*

Et Pherecydes apud Schol. Pindari ad Oden Pythiorum tertiam, Apollinem miſiſſe Dianam notat, eamque Coronidem, & multas mulieres occidiſſe; ipſum vero Apollinem letho dediſſe Iſchyn: adeo ut mirandum nequaquam ſit poëtarum Principem in Odyſſea introducere Penelopem invocantem & precantem Dianam, ut ſortiretur mortem ſubitam. Quin imo & mortes αὐτομάτες, quæ ſcil. non ferro vel ulla vi externa inferebantur, inter quas proculdubio & peſtilentia fuit numerata, iiſdem numinibus adſcribebant, teſte Strabone libro quartodecimo: eoque ſenſu Homerus videtur ἀγανὰ βέλη binis locis iis tribuere, id eſt, *mitia, placida & manſueta tela*; cum alioquin ferocia potius vocanda ſint, quibus homines citiſſime e vita rapiuntur. Et hanc veterum opinionem clare nobis ob oculos ponit Euſtathius ad Iliada z. pag. 637. Ed. Romanæ: Ὅτι δὲ τῇ Ἀρτέμιδι τὔτεςι τῇ Σελήνῃ τὲς αἰφνιδίες θανάτες τῶν γυναικῶν ἀνατίθησιν ἡ Ἑλληνικὴ δόξα δῆλον ἐςιν, ὥσπερ ὁ Ἀπόλλων ἢ Ἥλιος (ita enim ſcribendum) αἴτιος λέγεται τὲ αἴφνης θνήσκειν τὲς ἄνδρας: *Dianæ id eſt Lunæ repentinos obitus mulierum attribuiſſe gentiles notum eſt; uti Apollo vel ſol dicitur cauſa eſſe ſubitæ mortis virorum.* Neque tamen ipſe Homerus hoc perpetuo obſervat; ſed Dianam canit occidiſſe Orionem Odyſ. E. v. 123. quod cum mul-

 tis

tis aliis poëtæ locis contrarium ſit, non defuerunt veteres, qui verſus hoſce ſpurios & ſuppoſititios eſſe judicarunt. Euſtathius ad verſum 123. Odyſ. E. ὅμηρος δὲ θάνατον αἰφνίδιον αὐτοῦ ἱστορεῖ. Τοιοῦτον γάρ τι δηλοῖ τὰ τῆς Ἀρτέμιδος ἀγανὰ βέλη, οἷς αὐτὸν κατέπεφνεν ὡς πλημελοῦντά τι φασὶν εἰς αὐτήν. ἄλλως γὰρ οὐκ ἀναιρεῖ Ἄρτεμις ἄῤῥενας, ὡς καὶ προσεσημείωται· διὸ καὶ ἠθέτησάν τινες τὸν Ὁμηρικὸν τοῦτον τόπον διὰ τὸ τῆς πράξεως ἄηθες: *Homerus autem narrat eum ſubita morte obiiſſe : hoc enim ſignificant Dianæ placida tela, quibus eum occidit, quia illam, ajunt, attrectabat. Cæteroquin enim Diana e medio non tollit viros, uti etiam prædictum eſt : unde etiam nonnulli ſpurium judicarunt hunc Homeri locum propter rem inſolitam.* Atque ita quidem Apollo putatur cauſa eſſe peſtilentiæ, & ſagittas emittere, quando illa orbem terrarum corripit. Sane Euſtathius ad Ilia. Ω. ſcribit Niobes liberos videri ἐξ αἰτίας λοιμώδους obiiſſe ; Ammianus Marcell. lib. 19. c. 4. ejuſmodi perniciem deſcribens ait, *periere telis Apollineis complures, qui Sol æſtimatur* : & Servius ad Ecl. 5. notat tria inſignia circa Apollinis ſimulacrum videri : *lyram, quæ nobis cæleſtis harmoniæ imaginem monſtrat; Gryphen æneum* (ita ſcribendum judicat Theodorus Rycquius Clariſſimus & Doctiſſimus in Academia Batava Profeſſor) *quod & terrenum numen oſtendit : ſagittas, quibus infernus Deus & noxius judicatur.* Hinc Homerus comminiſcitur peſtilentiam ab Apolline miſſas ſagittas ſtatim inſecutam eſſe; (quod eleganter expreſſit Lucianus in libro de Sacrif. per κατατοξεύειν τῷ λοιμῷ τοὺς Ἀχαιοὺς) & hinc Servius ad lib. 3. Æn. v. 136. obſervat *Apolline offenſo peſtilentiam crcari ſemper; illudque Homerum oſtendere, cum eum armatum inducit ſagittis* ; & *inde Apollinem dici ſecundum aliquos* ἀπὸ τοῦ ἀπολεῖν. Hocque adeo verum eſt, ut verſum poëtæ, quo deus ille dicitur peſtilentiæ nebulam depuliſſe, eandem avertere poſſe Martianus fingat Capella : *Tali dei temperamento virtus admonita, magiſque cum eum ſalutaris auras miſcere conſpiceret, cæci poëtæ Grajum verſum Mercurio comprobante commemorat* :

Φοῖβος χρυσοκόμης λοιμοῦ νεφέλην ἀπέρυκεν.

Ex quo peſtem fugari poſſe Mercurius, ſi voces primæ veſtigiis ejus accederent, admonebat, quæ tamen voces, ut idem mox loquitur, *ſubdendæ*

dendæ Clario fidibus perſonanti, *atque inter ſerta laurigera inſularum lubrico implexoque crine redimito* : id eſt, cum condito telo placidus, utque apud Servium alicubi legitur, *citharam tenens*, *mitis eſt.* Et forte hinc explicandus gazæ Palatinæ nummus, cujus in una area cernitur ΑΠΟΛΛΩΝ ΣΩΤΗΡ ſagittis pharetra & arcu armatus, in altera vero cithara, quam lauri corona ambit, & ΑΛΠΙΘΩΝ. Sic *citharam* tenet cum SALUTARIS in nummo Treboniani Galli apud Triſtanum ; *laurum cum cithara*, quando CONSERVATOR dicitur in alio Macriani & M. Aurelii Claudii Quintilii apud Patinum, antiquariæ rei ſtudioſiſſimum virum. Quin & Pauſanias lib. 10. teſtatur Cleonæos caprum ſoli orienti immolaſſe, atque Apollini peſtilentia ſedata æneum caprum dono dediſſe; Horatius lib. 1. ode 21. hortatur pueros, ut Apollinem *rogent*, *ut miſeram famem peſtemque a populo in Perſas atque Britannos agere velit*; & malo hoc in homines graſſante, ramum lauri ſupra januam figebant, precabanturque Apollinem, ut ab ipſis peſtem averteret, parceretque ædibus, quæ in tutela amatæ ſibi Daphnes erant, uti ex Auctore magni Etymol. Diog. Laërtio aliiſque obſervavit Meurſius. Sed nimium me *ſagittæ* a propoſito, ut video, abducunt; quare ad

SITULAM

quæ affabre facta ex dextro Harpocratis brachio dependet, quaque frequenter Ægyptiorum numina ornari ſolent, me convertam. Nam non Aliter Iſis ab Apulejo deſcribitur lib. XI. Metam. *Nam dextra quidem ferebat æneum crepitaculum : cujus per anguſtam laminam in modum balthei recurvatam, trajectæ mediæ paucæ virgulæ, criſpante brachio tergeminos jactus, reddebant argutum ſonorem : Læva vero* CYMBIUM *dependebat aureum : cujus anſula qua parte conſpicua eſt inſurgebat aſpis* : qualis fere Iſis occurrit in lucerna antiqua apud Licetum pag. 1178. ex qua etiam patet *cymbium* illud non referre navem ; & propterea cenſendum eſſe, hanc vocem generaliter de vaſe uſurpari.



Servius ad lib. 8. Æn. extremum *ſitellam* vocat : *Iſis autem eſt genius Ægypti, qui per ſiſtri motum quod gerit in dextra, Nili acceſſus receſſuſque ſignificat : per* SITELLAM *quam ſiniſtra manu retinet, oſtendit adfluentiam omnium lacunarum.* Atque ita in gemma antiqua non modo Iſis verum etiam ipſe Oſiris, inter quos medius Harpocrates incedit, ſitulam gerunt; non ſecus ac alia Iſidis effigies quam cum illa ex auctuario Pignorii conſpiciendam præbeo:



Nec

Nec omittendus lapis antiquus, quem mecum communicavit præstantissimæ eruditionis vir Raphaël Fabrettus; cujus inscriptio publicata quidem est a Reinesio; sed hic ectypus docebit, non satis diligenter eum, cujus fidem sequitur vir magnus, figuram Isidis inspexisse, quippe quæ non exta & litteram A. verum situlam, manu sinistra tenet, & dextra sistrum.



Testatur quoque Joannes Macarius vir eruditus valde se vidisse gemmam, in qua homo capite leonino, gestans *situlam*, dextra serpentem radiato capite premens exprimebatur; quæ proculdubio ad Ægyptio-

Ægyptiorum ſacra & ſolis cultum referenda erat, non ſecus ac altera, in qua leo tridentem, ut videtur, tenens, pene erecto ſimile vas gerit apud Chifletium:



Et quidem leo inſuper ita depingi potuit; quia Nilum putabant aſcendere ὑπὸ τῆς θερμότητος τούτου τοῦ θεοῦ vel *ſolis*, quando nempe *ſignum leonis intrabat*, uti docuit Horus Apollo in Hieroglyphicis. Quod nec monere oblitus eſt Plutarchus, ſed, ut puto, corruptus in lib. de Iſide: *Et de ſideribus* σείριον *Iſidis eſſe exiſtimant*, ὑδραγωγὸν ὄντα; καὶ τὸν λέοντα τιμῶσι, καὶ χάσμασι λεοντείοις τὰ τῶν ἱερῶν θυρώματα κοσμοῦσιν, ὅτι πλημμυρεῖ Νεῖλος Ἠελίου τὰ πρῶτα συνερχομένοιο λέοντι: *& leonem venerantur, rictibuſque leonis januas templorum ornant, quia Nilus exundat, quando ſol primum leonis ſignum ingreditur.* Locum hic non habere templorum januas videtur, forteque legendum τὰ τῶν κρηνῶν, vel τῶν ἱερῶν κρηνῶν, id eſt *ſacrorum fontium tubos*, vel tuborum capita, ex quibus aqua profluit; quam emendationem firmat Horapollo qui θυρώματα hæc vocat, χολέδρας καὶ εἰσαγωγεῖς τῶν ἱερῶν κρηνῶν, eoſque ſcribit λεοντομόρφους factos eſſe ab iis qui ſacris operibus præerant, vel ab τῶν ἱερατικῶν ἔργων ἐπιστάταις: niſi quis exiſtimare potius velit templorum fores ita etiam fuiſſe ornatas. Neque enim illud nego; nam Horapollo lib. 1.c.19. id fuiſſe factum commemorat, quia leo oculos apertos habens cum dormit, ſignum erat vigilantiæ: διόπερ καὶ συμβολικῶς τοῖς κλείθροις τῶν ἱερῶν, λέοντας ὡς φύλακας παρειλήφασι; *Unde*

Unde & non abſque ſignificatione ſacrorum clauſtris, leones qui cuſtodum loco ſint appinxerunt : cum κλεῖθρον potius *ſeram* ſignificet; & παραλαμβάνειν non *appingere*, verum *accipere traditum quaſi per manus*. Sic arbitrabar huc pertinere inſcriptionem libelli, quæ Legato Antonii Eparhi, quod inter Varia Sacra grande illud Academiæ Batavæ decus, Stephanus le Moyne edidit, continetur : & pro τῶν λήνων *torcularium* ſcribebam κρηνῶν, id eſt, fontium. Sed Vir doctiſſimus me certiorem fecit in diſſertatione, ita etiam legi; nec lectionem hanc ſollicitandam eſſe ex ipſis verbis patebit: Ἐν Αἰγύπτῳ ἡ τοῦ Νείλου ἀνάχυσις καὶ ὑπερέλυσις κατ' ἐκεῖνον εἰώθει γίνεσθαι τοῦ ἐνιαυτοῦ τὸν καιρὸν, καθ' ὃν ὁ Ἥλιος ἐν τῷ λέοντι ἐστί· τηνικαῦτα γοῦν οἱ Αἰγύπτιοι τάτε δημόσια καὶ μεγάλα λουτρὰ ἤνοιγον, καὶ τοὺς ἁπανταχόθι κρουνοὺς τῶν ὑδάτων, εἰς σύμβολον τοῦ ἐπισταμένου λεοντοπροσώπους ἐποίουν κἀκεῖθεν ἐπεκράτησε, καὶ τὸ τοὺς τῶν ὑπολήνιων κρουνοὺς λεοντοειδεῖς κατασκευάζειν εἰς μίμησιν τῆς Νειλώου ὕδατος προχύσεως προσκαλουμένων ἡμῶν οἱονεὶ καὶ τὴν τοῦ οἴνου δαψιλῆ καὶ ἄφθονον διάρροιαν, καὶ ἅμα ὅτι καὶ κατὰ τοῦτον τὸν τῆς τρυγῆς καιρὸν ὁ ἥλιος τὴν πάροδον αὐτοῦ ἐν τῷ λέοντι ποιεῖται κατὰ τοὺς εὐκράτους τόπους : *In Ægypto Nili inundatio & incrementum fit circa iſtam anni tempeſtatem, in qua ſol eſt in leone : ideo tunc Ægyptii aperiunt publica & magna lavacra & balnea; & ubique omnes aquarum fontes & ſcaturigines leonina forma effingunt, in ſymbolum inſtantis iſtius ſigni. Ibi etiam hoc obtinuit, ut omnes lacuum torcularium ſcaturigines leonina ſpecie adornarentur, ad imitationem incrementi aquæ Niloticæ, nobis invocantibus etiam largam & copioſam vini abundantiam & quaſi inundationem : ſimul etiam quia tempore vindemiarum ſol eſt in leone in climatibus & locis bene temperatis.* Addebatque in epiſtola eruditiſſima vir Magnus hunc locum illuſtrari altero poſſe, qui habetur apud Horapollinem; lacus torculares, ubi vinum ex prelo excipiebatur, illinc deffundebatur in dolia, deinde ex doliis in cados & amphoras, habuiſſe tubos & canales, quorum ora erant in formam rictuum leoninorum effigiata; ita fontes etiam effictos fuiſſe, illumque morem ad Chriſtianos fluxiſſe, uti patet ex Sidon. Apoll. l. 2. Ep. 10, & Ennodio Epigr. 19 : nec tantum ſacros fontes iſtis leoninis capitibus fuiſſe ornatos, ſed & ædium ac domorum ſtillicidia, & fiſtulas quibus aquæ ex tectis effluebant, teſte Vitruvio lib. 3. c. ult. cumque ſacri fontes in liminibus templorum excavarentur & ornarentur, templorum fores & valvas leo-

G num

num formis etiam insignitas fuisse, forsan quia in honorem Nili vel Solis, quorum leo symbolum erat, ædificabantur, vel quia templorum custodes erant; teste Horapoll. c. 19. Et inde apud Plutarchum nihil mutandum censet, arbitraturque hoc primo forsan a Judæis habuisse Ægyptios, qui in atrio templi altare habebant, quod Aries vocabatur, id est *Leo Dei*; non quod formæ leonum cornibus istius altaris insculptæ essent, vel quia flamma leonis forma super altare semper appareret, ut volunt delirantes Rabbini, sed quod flamma symbolum iræ divinæ victimas omnes voraret, ut leo alia animalia consumit; nisi forte mos hic Ægyptiorum derivatus sit a velo tabernaculi, quod cum cherubinorum formis distinctum & variegatum fuit, quorum forma præcipua erat leonina. Hæc & alia doctissima scripsit ad me vir illustris, quæ si tantum tibi, lector, quantum mihi placent, placebunt certe immensum. Atque huc pertinere leg. 17. §. 9. D. *de Act. Empti & Venditi*, Guielmus Cœterius Historiæ apud Daventrienses Professor censebat: *item constat sigilla, columnas quoque & personas, ex quarum rostris aqua salire solet, villæ esse.* Nam per *personas* putabat vir egregie doctus Ulpianum intelligere hujusmodi capita seu aquilarum, seu gryphum, seu leonum; illaque ita appellari, quod instar personæ seu larvæ tragicæ concava essent. Nisi forte veræ personæ intelligendæ sint, ex quibus etiam hodie videmus aquam pluviæ profluere. Nec obstat vox *rostrum*; quippe quæ non modo de avibus & animalibus, ut *apro* apud Phædrum, verum etiam de hominibus usurpatur; quorum os ita appellant Lucilius & Varro, non secus ac idem Archippo & Aratori apud Athenæum ῥύγχος dicitur, notante Reinesio lib. 1. Var. lect. c. 18. Quin & huc pertinere videntur *Silvani*, ex quorum ore etiam videntur aquæ prosiluisse; unde in Glossis Philoxeni: *Silvanus* κρȣνος: *Silbanus* πὰν, Σιληνὸς; alii, fateor, rescribunt *Silanus* priore loco; sed hoc etiam quadrat; quia Silanos ita dictos existimant a superciliis eminentibus, quales *Silones* Varro vocat; vel naribus repandis; uti videre licet apud Celeberr. Vossium in Etymologico; quæ certe figura, valde convenit tuborum, ex quibus aqua profluit, orificiis. Scilicet Ægyptii, eorumque exemplo Thales aliique philosophi, ἀρχὴν τῶν πάντων ὕδωρ *aquam omnium rerum originem* esse credebant uti videre licet apud Diogenem Laërtium, Ciceronem lib. 1. de Nat. Deorum; & Plutarchum in libro de Iside & Osiride, qui

multis

multis iisque lectu dignissimis hac de re agit. Aristides quoque Oratione in Neptunum testatur poëtas ortum deorum aquæ sub Oceani nomine, quem θεῶν γένεσιν dicebant, tribuisse, & omnia ex humore orta esse, καὶ εἶναι τε πάντος ἐνθένδε ὁπόσα γενέσεως μέτοχα; & chaos, ex quo omnia nata esse finxit Hesiodus, fluidum fuisse volunt Græcorum illi, qui ἀπὸ τῆς χύσεως illud nomen deducunt, χυτὸν γὰρ, καὶ ῥυτὸν τὸ ὕδωρ. Atque hoc ut Ægyptii per symbola etiam docerent, hydriam vel situlam aqua plenam in sacris Isidis & Osiridis circumferebant: Vitruvius in præfat. lib. 8. *Ex eo etiam, qui sacerdotia gerunt moribus Ægyptiorum, ostendunt omnes res e liquoris potestate consistere. Itaque cum* HYDRIAM *tegunt, quæ ad templum ædemque casta religione refertur, tunc in terra procumbentes, manibus ad cælum sublatis, inventionibus gratias agunt divinæ benignitatis*: & Plutarchus in libro toties laudato scribit, eos non solum Nilum, sed omnem humorem Ὀσίριδος ἀπορροὴν *Osiridis defluxum* vocare, & ante sacra in pompa semper præcedere τὸ ὑδρεῖον ἐπὶ τιμῇ τοῦ θεοῦ. Et nisi me plane fallo vas illud aquarium cernitur apud Gruterum pag. LXXXII. in ara Isidis; quam, cum Luna sit, non absque ratione Apulejus scribit, *udis ignibus nutrire læta semina, & Solis ambagibus dispensare incerta lumina.* Hinc Isidis atque Osiridis capita situlis insistunt in nummo M. Aurelii apud Tristanum, Spanhemium & Patinum: in nummo Hadriani post terga Isidis Orum vel Harpocratem genibus gerentis cernitur vas ansatum;



nec aliunde putem explicari debere Canopi simulacrum, quod pariter in iisdem antiquitatis monumentis occurrit, cujusque historia peti potest ex Suida in v. Κάνωπος & Ruffino. Cum autem humor per se generationi aptus non sit, & in fœcundum elemen-

 tum

tum foret, nisi igne & flammis animaretur æthereis, propterea Harpocrates, & Osiris sive sol situlam, ut vidimus, gerit; quippe qui κύριος καὶ ἡγεμὼν est τῆς ῥευστῆς οὐσίας ἁπάσης, uti loquitur Plutarchus in Quæstion. Græcis: quo pertinet omnino eundem in libello de El. apud Delphos celebrare *δαίμονα τεταγμένον περὶ τὴν ἐν φθορᾷ καὶ γενέσει φύσιν; & hunc quidem Appellari Apollinem, Delium, Phœbum, Θεώριον, Phanæum, & secum habere Musas & Mnemosynem: illum vero Plutonem, Aidonea, Σκότιον, Νύκτιον, dominum noctis & somni, atque apud se habere Lethen & silentium.* Et ne vel Varronis lib. IV. de L. L. vel aliorum auctorum, qui duplicem nascendi causam statuunt aquam & ignem, in medium afferam verba; audiendus unus est Lactantius lib. 2. Inst. c. 10. *Duo igitur illa principia inveniuntur, quæ diversam & contrariam sibi plane habent potestatem: calor & humor: quæ mirabiliter Deus ad sustentanda & gignenda omnia excogitavit. Nam cum virtus Dei sit in calore & igne; nisi ardorem vimque ejus admissa humoris ac frigoris materia temperasset; nec nasci quicquam nec cohærere potuisset; quin statim conflagratione interiret, quicquid esse cœpisset. Unde & Philosophi quidam & poëtæ discordi concordia mundum constare dixerunt: sed rationem penitus non viderunt. Heraclitus ex igne nata esse omnia dixit; Thales Milesius ex aqua. Uterque vidit aliquid, sed erravit tamen uterque: quod alterutrum si solum fuisset, neque aqua nasci ex igne potuisset, neque rursus ignis ex aqua.* Et observatione præcipue dignum Ægyptios, Porphyrio teste, elementorum maxime colere ὕδωρ καὶ πῦρ eaque causam esse σωτηρίας ἡμῶν, in sacris ostendi; ὡς πὰς ἔτι καὶ νῦν ἐν τῇ ἀνοίξει τοῦ ἁγίου Σαραπίδιος ἡ θεραπεία διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος γίνεται, λείβοντος τοῦ ὑμνῳδοῦ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ πῦρ φαίνοντος ὁπηνίκα ἀνεστὼς ἐπὶ τοῦ οὐδοῦ (ita enim cum eruditis scribendum) τῇ πατρίᾳ τῶν Αἰγυπτίων φωνῇ ἐγείρει τὸν θεόν: *Uti etiamnum, cum Sarapidis sacrarium aperitur, cultus igne & aqua absolvitur. Hymnorum enim decantator aquam libat, cum in limine erectus patria Ægyptiorum voce deum suscitat*: quam ultimam loquendi formam, ritumque illustrat magnus Scaliger ad Tibullum. Estque etiam observatione digna Anubidis situlam itidem gerentis effigies apud Chifletium; nec non Mercurii, uti equidem arbitror, in tabula secunda auctarii mensæ Isiacæ, quam utramque apponere visum fuit; iisque aliquam saltem lucem affundere.

Ægyptio-



Ægyptiorum igitur Mercurius non ornabatur petaſo & alis, ut Græcorum, qui tamen in nummis ſæpe etiam alis caret, ſed aliis rebus, ut ſiſtro & ſitula, quemadmodum ex effigie allata patet, vel ſiſtro & caduceo, qualem eum occurrere in nummo Damaſcenorum exiſtimat Triſtanus, Tom. 1. pag. 231. Anubis, eadem inſignia gerens conſpicitur in nummo Fauſtinæ; cumque ille idem ſit cum Mercurio, uti ex Euſebio, Diodoro, & Apulejo probavit vir doctiſſimus, clarum utique erit, cur humana Mercurii facies caninis auribus (ſi modo illæ ſunt) ſit conſpicua. Situlam autem inſtar Harpocratis noſtri, manu ſiniſtra tenet, quia Mercurium ad ſolem etiam referebant, uti eleganter lib. 1. c. 19. Saturn. docet Macrobius, & poſt eum Hieron. Aleander in tabulæ Heliacæ expoſitione. Et hanc ob cauſam arbitror in Albini nummo Mercurium vel certe deum radiata corona cinctum, una manu tenere tridentem, altera caduceum, cum Inſcript. SAECULO FRUGIFERO, veluti in alio legitur, in quo figura turritam coronam gerit, quæque una cum caduceo binas ſpicas in manu dextra gerit, SAECULO FECUNDO, nec non in poſthumi altero cerni caduceum cum eadem inſcriptione; quia ſol fœcunditatis parens, ejuſque ut & felicitatis ſymbolum caduceus eſt: adeo ut mirer virum eruditiſſimum ſcribere, ſe non videre quid Mercurius commune cum ſole habeat, quanquam Hermæ in Auguſti nummis cernantur corona radiata caput cincti, quæ ſoli ordinarie tribuitur.

Nam certe, si Theologos gentilium sequimur, multa Mercurio cum sole communia fuere; illiusque alas, & caduceum, ipsumque adeo nomen Græcum ad solem retulerunt. Et quod Anubidis effigiem valde illustrat, in binis Juliani Imperatoris nummis idem una manu sistrum, altera tenet parilem situlam, apud Carolum du Fresne illustrem & doctiss. Virum in familiis Byzantinis. Clavæ, quam tenet Harpocrates manu sinistra avis, atque ut videtur

ANSER

appendet. Ille enim præterquam quod Priapo, uti ex Petronio, & Junoni, uti ex Livio atque Plutarcho constat, etiam Isidi & proculdubio Osiridi sacer fuit. In templis illos versari solere testis est Artemidorus lib.4.cap.85. Oneirocr. per quod num Isidis templum intelligi debeat incertum; quia in genere ille loquitur: ἱεροὶ δὲ οἱ χῆνες καὶ ἐν ναοῖς ἀναστρεφόμενοι: Isiacus apud Leonardum Augustinum sacerdos, inter varias florum & fructuum primitias, aliasque res etiam anseres gerit, vel ut Isidi sacros, vel deæ offerendos in sacrificium. Nam Isis Aristidem jubet Sermone 2. sac. extremo sibi *duos anseres* θῦσαι; Ovidius canit, 1. Fast.454.

> *Nec defensa juvant Capitolia, quo minus anser*
> *Det jecur in lances Inachi lauta tuas.*

Pausanias lib.x. testatur Tithoræensium εὐδαίμονεστέρους Isidi obtulisse boves & cervos, tenuiores vero *anseres & meleagrides*: & denique Herodotus lib.2, c.45. scribit Ægyptios nullam pecudem immolasse, præter *sues, boves mares, vitulos* καθαροὺς *atque anseres.* Harpocrati autem additur, quia ut sol nil nisi ignis esse existimatur, ita anseres natura calidissimi, θερμότατοι καὶ διαπυρώτατοι τὴν φύσιν, ut loquitur Ælianus lib. 5. Hist. An. c. 29. Neque aliam ob causam eandem avem addi Mercurio, quem modo explicavi, arbitror; qui etiam sistrum, nisi aliud instrumentum sit, gerit, quia solem eo repræsentabant, uti ex Plutarchi libro de Iside & Osiride patet. Anserem excipiet

CLAVA

quam nodosam, ad instar trunci ab arbore recisi, manu sinistra tenet

net Harpocrates; non ſecus ac apud Caſalium alius, cujus ectypum exhibeo:



Clava proculdubio Herculis propria eſt; cui propterea *nodoſum robur* tribuit Val. Flac. l. 2. v. 534. σκύταλον κεχαραγμένον ὄζοις Theocritus Idyl. 17. v. 31. *toroſam clavam* poëta, cujus mihi nomen excidit, antiquus; ſed cum animalium partes carnoſæ dicantur *tori*, & *toroſæ*, ut v. c. *cervix toroſa*; cumque ita Hercules appellari poſſit propter corpus nervis, muſculis & toris plenum, ſubdubitavi nonnunquam, num pro *toroſa* ſcribi debeat *toroſe* ; ut ſcilicet Hercules TOROSUS a ſolido corpore vocetur : quod num admitti poſſit aliis judicandum relinquo. Neque tamen *nodoſa clava* dicenda ſemper erit noſtræ ſimilis; quia ab aliis rami potuerunt eſſe ablati, ita ut non tantum exſtarent, vel talis fuiſſe, qualis in nummo Pruſiæ Theſauri Palatini conſpicitur; quod idem ſentiendum de Theſei clava, quam *nodoſum ſtipitem*, & *trinodem clavam* vocat Ovidius Ep. 4. & 40. Heroid. nec non 1. Faſt. v. 575. Nec certe

quis

quis errabit, si clavam ad Herculem retulerit, quem etiam Solem faciebant theologi gentiles, uti ex ipso illius nomine, & aliis rebus probare conatur Macrobius lib. 1. Saturn. c. 20. Eusebius lib. 3. præparat. Euang. scribit admirandam ethnicorum impudentiam esse, *quippe qui solem modo Apollinem, modo Herculem, modo Bacchum, modo Æsculapium* dicere non vereantur. Nonnus (apud quem plura hujus generis videri possunt) lib. XL. Dionys. eundem vocat ἀστροχίτωνα, ἄνακτα πυρὸς, ὄρχαμον κόσμου, ἥλιον, *stellatam tunicam* (propter stellas quæ in cæli convexo lucent) *indutum, regem ignis, ducem mundi, solem, qui circulatim obequitat totum polum vel orbem* αἴθοπι δίσκῳ, *igneo disco* & Tristanus t. 2. p 337. arbitratur in Apamensium nummo ab una parte cerni Herculem, si modo is est, ab altera vero Junonem, quia ille sol, hæc vero terra habebatur. Porphyrius quoque apud Euseb. libro laudato testatur *clavam & leoninam pellem* Herculi tribui ad significandum per clavam τὴν ἀνωμαλίαν *inæqualitatem*, per pellem vero, κατὰ τὸ ζώδιον ἐμφανεστικὸν ἰσχύος, *quia vires suas in leone præcipue sol ostendit*; & duodecim ejus labores notare duodecim signa, quæ sol singulis annis transit. Scholiastes Hesiodi ad Theog. pag. 249. scribit mala aurea esse *astra*, Herculem vero *Solem*: idque ideo fictum esse, quia παρερχομένου τοῦ ἡλίου ἐμφαίνονται τὰ ἄστρα: Hydræ Lernææ historiam ex solis natura interpretatur idem pag. 256. Prometheum liberatum, pag. 281. ubi diserte τὸν Ἥλιον vocatum fuisse Ἡρακλέα scribit: Geryonis boves pag. 310, & tandem duodecim labores pag. 305. non secus ac apud Eusebium Porphyrius. Eandem ob causam sagittis & arcu armatur, uti inter alios docet Hieronimus Aleander in Exposit. Tabulæ Heliacæ: in qua etiam *clava* inter insignia solis conspicitur. Et notandum diligenter *clavam* Herculeam similiter Harpocrati tribui in nummo Hadriani apud Antiquarium non minimi nominis Car. Patinum; sed ut de fide sculptoris dubitem facit similis Antonini Pii nummus apud Tristanum, in quo sceptrum, illique insidens aquila conspiciuntur; in quod idem eruditione præstantes viri diligentius inquirant: in nummo Agrippinæ Claudii apud Seguinum Sol radiatus coronam imponit tropæo, ejusque a basi surgunt binæ clavæ: in lapide antiquo apud Gruterum pag. 28. conspiciuntur MATRIS DEUM MAGNÆ IDEÆ PALATINÆ insignia, turris, pinus, crotala, fistulæ, lances, pedum, leo,

leo, & cum iis clava; (nisi tamen potius, uti haud obscure ex marmore ipso apud Gabrielem Simeoni patet, sit pedum pastorale) cujus tenuiori parti mitra imponitur, ut docerent Attin mitratum, nullum alium quam solem esse; id quod gentiles existimasse a viris doctis satis superque probatum est: in Titi Imperatoris nummo apud Patinum eadem Sarapidi additur, quia & hic Sol habebatur, quemadmodum ex Macrobio aliisque auctoribus, nec non innumeris fere nummis, gemmis & marmoribus apud antiquarios obviis constat; unde etiam Aristides scribit eum προαποδέξασθαι ἡλίου φῶς τοῖς θεαταῖς ostendisse, & alibi eundem scribit esse ἅπασι ἀνθρώποις φῶς. Ceterum non incommode *clava* etiam ad Æsculapium posset referri, cum quia similis plane illi ab Apulejo tribuitur, tum quia circa eam volvitur serpens, qui semper fere deum illum comitatur: *Diceres*, (ait Apulejus lib. 1.) *dei medici baculo*, *quod* RAMULIS SEMIAMPUTATIS NODOSUM, *gerit serpentem generosum*, *lubricis amplexibus inhærere*: eidem *nodosum bacillum* tribuit Festus in v. *Insula*, quem male Boxhornius ad Plutarchi Quæst. Romanas interpretatur serpentibus involutum; & inde forte in Coorum nummo Herculis nodosa clava & baculus Æsculapii conspiciuntur cum serpente apud Trist. Tom. 1. p. 168; nisi potius significent, Herculem etiam in illorum insula cultum fuisse. Serpentes autem Æsculapio tribui res est notissima; idque ideo factum scribit Festus in v. *Draconis*, quia vigilantissimi generis putantur, & illa res maxime medicinæ necessaria est; ipseque in serpentem mutatus esse fingitur, σύργαστρος, id est *serpens* appellatus propterea, quemadmodum observat Salmasius ad Herodis Attici inscriptionem. Neque tamen marmor Lugduni repertum, eo quod anguis in eo sculptus est, cum Gabriele Simeoni Æsculapio tribuere debemus. Nam caput fœmineum plane est, & addita inscriptio DEO INVICTO MITHIR SECUNDINUS DAT haud obscure docet illud ad sacra pertinere Mithriaca. Quin & ipsum Æsculapium solem esse docet elegantibus verbis Macrobius lib. 1. c 20. Saturn. quæ integra adscribere non gravabor: *Hinc est quod simulacris Æsculapii & Salutis draco subjungitur; quod hi ad solis naturam lunæque referuntur: & est Æsculapius vis salubris de substantia solis subveniens animis corporibusque mortalium: Salus autem naturæ lunaris ef-*

fectus est, quo corpora animantium juvantur salutifero firmata temperamento. Ideo ergo simulacris eorum junguntur figuræ draconum: quia præstant ut humana corpora velut infirmitatis pelle deposita ad pristinum revirescant virorem, ut virescunt dracones per annos singulos pelle senectutis exuta, propterea & ad ipsum solem species draconis refertur; quia sol semper velut a quadam imæ depressionis senecta in altitudinem suam ut in robur revertitur juventutis. Esse autem draconem inter præcipua solis argumenta, etiam nominis fictione monstratur, quod sit nuncupatus ἀπὸ δέρκειν, *id est videre. Nam ferunt hunc serpentem acie acutissima & pervigili naturam sideris hujus imitari; atque ideo ædium, adytorum, oraculorum, thesaurorum custodiam draconibus assignari. Æsculapium vero eundem esse atque Apollinem non solum hinc probatur, quod ex illo natus creditur, sed quod ei & jus divinationis adjungitur. Nam Apollodorus in libris, quibus titulus est* περὶ θεῶν, *scribit quod Æsculapius divinationibus & auguriis præsit.* Porphyrius apud Euseb. l. 3. Præpar. cap. XI. testatur Gentiles *virtutem solis salutarem*, σωστικὴν δύναμιν per Æsculapium symbolice expressisse; eique *baculum dedisse in manus, in signum, laborantes ab eo sustentari & erigi; & circa illum serpentem volvi in signum* τοῦ περὶ τὸ σῶμα καὶ ψυχῆς σημεῖον, *quia hoc animal præ reliquis spiritu abundat, & corporis imbecillitatem exuit.* Orpheus quoque apud Hesiodi Scholiastem pag. 305. non alia his versibus docet:

> Ἥλιος, ὃν καλέουσι Ἀπόλλωνα κλυτότοξον
> Φοῖβον ἑκαβελέτην, μάντιν πάντων, ἑκάεργον
> Ἰητῆρα νόσων. Ἀσκλήπιον. ἐνθάδε πάντα.

Verum ut pergam, cum primum apud Joannem Smetium, virum certe natum ad Antiquitatis studium juvandum, & qui quotidie vetustis rebus musæum suum exornat gnaviter, imagunculam inspexi, putabam me vel folia vel ramum arboris in infima clava observasse; cumque litteris dubium ut tolleret Smetium rogarem, misit ille ad me, circa imam clavæ partem ramulum esse, sed tenuissime illum a serpentis cauda ad inferiora usque clavæ circumvolvi: eundemque virum doctissimum video in Antiquitatibus suis Noviomagensibus nescio quem flosculum curasse appingi Harpocrati

pocrati suo. Sed, ut verum fatear, nihil tale in imaguncula accuratius postea & plus semel inspecta, reperire potui; animadvertique artificem, illam, quæ initio dissertationis hujus conspicitur, diligenter admodum delineasse: unde & recte me facturum existimavi, si quæ de Bacchi & Herculis deque illius cum sole convenientia notaveram ad calcem libelli rejicerem, ne in ipso opusculo nimium extra oleas, ut est τὸ λεγόμενον. Accedendum tandem est ad SERPENTEM, qui circa clavam sive baculum, brachiumque imagunculæ volvitur, & omnium fere deorum, vel dæmonum symbolum & comes est; Nihil frequentius in Ægyptiorum sacris ut & Græcorum Romanorumque occurrere ex Tabula Pignorii Isiaca, ex marmoribus & nummis aliisque antiquis rebus clarissime patet. Isidi comes datur ab Ovidio lib. 9. Met. v. 691: ejusque caput aspide coronatum fuisse præter Ælianum, qui videatur l. 10. c. 31. de Animal. docet Flaccus Valerius l. 4. Argon.

——— & procul Io
Spectat ab arce poli jam divis addita, jamque
Aspide cincta comas, & ovanti persona sistro.

Horapollo lib. 1. Hierogl. c. 1. scribit Ægyptios basiliscum serpentem vocare οὐραῖον, atque eum χρυσοῦν ποιοῦντες θεοῖς περιτιθέναι; *aureum facientes diis circumponere*; quod non incommode de capite potest explicari, uti etiam observatum est Pierio: nam & mox sequitur; διὰ τοῦτο αὐτὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν θεῶν ἐπιτιθέασιν, *& ideo ipsum* (basiliscum) *deorum capitibus imponunt*; id quod videre in Tabula Pignorii Hieroglyphica licet. Iidem Ægyptii Jovi nonnullos serpentes sacrarunt, eoque dementiæ venerunt ut eos adorarent, Herodoto lib. 2, c. 72. & Æliano l. XI. c. 17. de Animal. testantibus; quorum præcipuus fuit ille, qui Ἀγαθοδαίμων & Κνὴφ appellabatur, pari superstitione a Phœnicibus cultus, quemadmodum tradit Eusebius libro Præparat. 1. extremo. Junonis simulacrum apud Babylonios dextra serpentem, sinistra gemmatum sceptrum gerebat; & apud eosdem Rhea sedens ad genua habebat prostratos leones & prope se duos serpentes, uti legere licet apud Diodorum Siculum. In Jovis Sabasii Magnæ Matris ut & Mithræ sa-

cris ſerpentes præcipuam religionem feciſſe patet ex marmoribus, quæ ſacra Mithriaca complectuntur, iiſque quæ obſervarunt Pignorius & Rubenius. Euripides præterea in Baccho v. 100. canit Bacchum ſimul ac natus fuit, coronatum eſſe δρακόντων στεφάνοις; & Nonnus eum coronam ſerpentum circa caput, & ὀφιώδεα μίτρην habere in ſignum ſuæ juventutis. Nec alio habitu ſe fœdabant Bacchantes, quas Euripides canit ἄγραν *ſive ſerpentem* πλοκάμοις circumdediſſe; quarum alias Callixenus Rhodius apud Athenæum lib. 5. in deſcriptione pompæ Bacchicæ elegantiſſima tradit ſeſe ὄφεσιν, *alias vite, hedera & ſmilace coronaſſe*; apud Horatium lib. 2. Od. 19. Bacchus

> —— *Separatis uvidus in jugis*
>
> *Nodo coërcet viperino*
>
> *Biſtonidum ſine fraude crines.*

Clemenſque tandem Alexandrinus in protrept. Bacchas introducit ἀνεστεμμένας τοῖς ὄφεσι *ſerpentibus coronatas.* Catullus hoc vocat *ſeſe tortis ſerpentibus incingere*, & *circumplicare ſe anguibus* Arnobius: *Bacchanalia etiam prætermittamus immania, quibus nomen omophagiis græcum eſt: in quibus furore mentito, & ſequeſtrata pectoris ſanitate circumplicatis vos anguibus*: quanquam dubitem num cum viris eruditis bina hæc loca ita explicari debeant, nec potius ſignificent veſtes vel corpora bacchantium ſerpentibus cincta fuiſſe, qualis SALUS occurrit in nummo Mammææ apud Triſtanum: Minutius quoque Felix Cererem ſerpente circumdat: *Ceres facibus accenſis, & ſerpente circumdata, errore ſubreptam & corruptam Liberam anxia & ſollicita veſtigat*: ubi parum abeſt, quin reſcribam, *circumlata*, quia curru a ſerpentibus tracto fuit vecta, cum quæreret filiam Proſerpinam. Neque hæc de Bacchantibus monuiſſem, niſi ectypum lucernæ elegantiſſimæ, quæ caput Bacchi videtur referre, adjicere in gratiam eorum qui antiquas res mirantur, conſtituiſſem;

Inventa



Inventa illa eſt Noviomagi anno Chriſti D. N. 1674. in ſarcophago ex lapide toſo quatuor aut quinque pedum, cum quibuſdam nummis æneis, & prope ſarcophagum ſtabat urna cinere & oſſibus plena. Eam Galli ſecum abſtulerunt, ſed depingendam ante curaverat Joannes Braunius Antiquariæ rei ſtudioſiſſimus, & tunc in

urbe mysteriorum sacrorum interpres, nunc vero Theologiæ apud Groninganos Professor, qui qua eruditione præditus sit, satis docent libri de Vestitu Sacerdotum Hebræorum. Viro igitur illi lucernam debes, Lector; quæ nobis repræsentat Bacchi Juvenis, ni fallor, caput, coronatum serpente & vite; quomodo apud Apollon. Rhodium lib. 3. v. 1213. Hecate σμερδαλέοις *draconibus* μετὰ δρυΐνοισι πτόρθοισι *cum ramis querneis*; & apud Sophoclem ῥιζοτόμοις, cujus verba conservavit nobis alterius poëtæ vetus Scholiastes; ὅτι, ait, δράκουσι καὶ δρυΐνῳ κλάδῳ στέφεται ἡ Ἑκάτη καὶ Σοφοκλῆς ἐν Ῥιζοτόμοις τὸν χόρον πεποίηκε λέγοντα

> Στεφανωμένη δρυσὶ καὶ πλείσταις
> Ὤμων σπειρήμασι δρακόντων.

quomodo scribendum esse recte docet Scaliger ad Varronem. Quid autem causæ sit, cur ejusmodi lucernæ sepulchris inferrentur, aut cur rebus ad Bacchum pertinentibus exornarentur, in obscuro equidem est. An dicemus pro lubitu hic grassatos artifices? an vero insignia dei lucernis indita esse, quia sacra illius, quem propterea Ovidius lib. 1. Artis vocat *Nyctelium Patrem*, erant nocturna, uti ex plurimis auctoribus constat; inque eorum positas fuisse monumentis, qui mysteriis Bacchi erant initiati, vel numini majestatique ejus devoti? SERPENS autem peculiari ratione, id quod maxime probandum erat, soli sacratus erat; eamque procul dubio ob causam Harpocrati additur. Artemidorus lib. 2. Oneir. c. 13. scribit δράκοντα *sacrum esse Jovi Sabasio*, SOLI, *Cereri & Proserpinæ*, *Hecatæ*, *Æsculapio & Heroibus.* In caduceo Mercurii serpentes Solis symbolum esse docet Macrobius lib. 1. Sat. c. 19. patetque clarissime ex Aleandri Tabula Heliaca; in qua ut Hercules *Scytalo-sagitti-pellifer*, uti vocatur Tertulliano, per clavam & pellem leonis, Bacchus per pocula, ita Mercurius per acervum lapidum & caduceum ad sidus illud refertur. Hanc ob causam Æsculapio angues tribui ex ejusdem Macrobii, quæ jam laudata sunt, verbis patet; docetque idem lib. 1. c. 17. Apollini Hierapolitano *draconis effigiem* addi ad monstrandum *flexuosum iter sideris*; & nihil frequentius quam in nummis aliisque monumentis cernere serpentem Apollinem comitari, vel tripodibus ejus addi, sive quia soli sacer, sive quia oraculis adhibebatur, propterea Græcis appellatus οἰωνὸς, uti apud Hesychium legere licet. Ad pedem dextrum

Harpo-

Harpocratis CUNICULUS, vel LEPUS, vel aliud animal, & forte, neque enim propter brevitatem satis certo dignosci potest, CANIS sedet. Soli varia animalia constat fuisse sacrata, verum necdum mihi quicquam simile de *Lepore* vel *Cuniculo* repertum est; quorum tamen naturæ non male sideri illi aptari possunt. Ut enim sol generationis & fœcunditatis præcipua causa habetur, ita ipsi sacratus, vel symbolum illius erit lepus, timidum quidem (unde in lege Salica pœna in eum statuitur, qui *alterum leporem clamaverit*, & proverbium, Ῥηγῖνος λαγώς, Zenobio teste originem traxit) sed fœcundissimum animal, *quod superfœtat, aliud educans, aliud in utero pilis vestitum, aliud inplume, aliud inchoatum gerens pariter*, uti Plinius loquitur lib. 8, c. 55. cui consentiunt Herodotus lib. 3. c. 108. Pollux, Xenephon, Ælianus, Bochartus in admirando de animalibus S. S. opere, atque Stephanus le Moyne, cujus amicitiam magni facio, in pereruditis, ad Barnabæ epistolam notis. Nec is forte erraverit, quanquam ejusmodi res meræ divinationes sint, qui existimet lepores ea de causa amoribus sacrari, quemadmodum Eusthath. ad Iliad. A. & ex eo in v. πεύκη tradit Varinus, qui tamen rationem a visu & ipsa voce deducunt. Nam postquam monuissent Apollini κίθαρον piscem dedicari, quia citharista erat, Mercurio βόακα itidem piscem, quia præco erat, Veneri ἀφύην etiam piscem e spuma nascentem, quia illa inde fertur esse orta; λύκον Apollini, propter ἀμφιλύκην νύκτα, circa quam sol oritur; addunt; Καὶ λαγὼς ἐρώτων ἀνάθημα, διὰ τὸ ταὐτὸν τῆς κατὰ κλῆσιν γενέσεως. λαγὼς τε γὰρ ἀπὸ τοῦ λάειν, καὶ ἔρως ἐκ τοῦ ὁρᾷν, ἅπερ τὸ βλέπειν μηνύουσι: Certe Veneri leporem *gratissimam hostiam*, ὡς πολὺ τῆς Ἀφροδίτης μέτεστιν αὐτῷ, *quia multum veneris est particeps*, id est, uterum ferens impletur & maxime libidinosum animal est, tradit alicubi Philostratus; quomodo, ut hoc simili exemplo illustrem, felis Lunæ dicatur, διὰ τὸ ποικίλον καὶ νυκτουργὸν καὶ γόνιμον τοῦ θηρίου, *ob varietatem, vim noctu agendi & fœcunditatem*, teste Plutarcho libro de Iside; unde etiam Martianus Capella lib. 2. fingit *lunam felem vultu prætulisse*. Celeritate præterea multa animalia vincit lepus; & Xenophon docet omnia ejus membra ad celeritatem mirifice esse composita; adeo ut hoc etiam nomine solem possit comitari, quia non modo sidus est celerrimum, verum etiam cujus filiam *Celeritatem* facit Martianus Capella. Cervum certe ob rapidissimum

dissimum cursum soli sacrari arbitror; quem Apollo manui impositum habet in nummis Juliæ Domnæ & Balbini a Milesiis signatis apud Patinum & Seguinum; non secus ac Osiris vel sol in Trajani nummo apud eundem. Nisi tamen animal illud ad lunam potius referendum sit, & ideo ab Apolline atque Osiri gestetur, quia sol lucem lunæ tribuit. Est enim cervus Dianæ sacer; & in nummis Commodi & Caracallæ Diana vel Luna vehitur curru a binis cervis tracto, quas & ipsi tribuunt Callimachus & Claudianus; & in nummo P. Licinii Gallieni cerva cernitur, cum Inscriptione, DIANÆ CONSERVATRICI; non quod Diana cervæ effigie hic cernatur, uti arbitratur doctissimus Symbolicæ ejus statuæ interpres; sed quia ipsi vel ob celeritatem vel ob aliam causam cerva sacra habebatur. Neque alia ratio Ovidio lib. 1. Fast. & Herodoto lib. 1. extremo placuit, quando docent Persas & Massagetas solem equo placare; imo & idem de leone tradit Statii interpres ad lib. 1. Theb. *Mithræ simulacrum fingebatur reluctantis tauri cornua retentare, quo significabatur lunam ab eo lumen accipere, cum cœperit ab ejus radiis segregari. Erat autem ipse sol leonis vultu cum tiara prisco habitu: utrisque manibus, seu diximus, bovis cornua comprimens. Siquidem sol principale signum inculcat & frænat leonem scilicet, ideo quod hic deus ceteros sui nominis & potentiæ impetu excellat, ut inter reliquas feras leo, vel quod sit rapidum animal.* His adde ut sol semper lumen suum vel in superiore vel in inferiore hemisphærio ostentat, ita leporem oculos apertos habere nec eos quiescentem vel dormientem claudere; quemadmodum præter Ælianum tradit Plinius lib. 11. c. 37. *Quin & patentibus dormiunt oculis, multique homines, quod corybantian Græci vocant*: unde etiam Ægyptii patens quid significare volentes, *leporem*, teste Horo, pingebant: vetere sque leonem soli quoque dedicarunt, quia ille *oculis patentibus atque igneis cernitur semper, ut sol patenti igneoque oculo terram conspectu perpetuo atque infatigabili cernit*; *ut loquitur* Macrob. 1, 21. CUNICULUM si quis hic se reppertisse putabit, eædem fere rationes militabunt, & recte illum comitari solem palam facient. Nam Plinius lib. 8, c. 55. *eos fœcunditatis eximiæ* esse scribit, & famem Balearibus insulis populatis messibus afferre; qui & ibidem leporum genus eos esse, & Hispaniam cuniculos appellare scribit. Sane apud gentem eam abundasse hoc animal docet Ælianus lib. 13, c. 15. & in nummis Hadriani

driani ſymbolum Hiſpaniæ eſt apud illuſtres antiquarios : nec non in annulo, ſi fides habenda Chifletio cap. 7. Anaſtaſ. Childerici Regis. Quin imo Samuel Bochartus, vir ad miraculum uſque doctus ipſum Hiſpaniæ vel Spaniæ nomen deducit ab Hebræa voce *Saphan*, id eſt *cuniculus*; unde *Spanya* nihil aliud erit quam *cuniculoſa regio*; quod epitheton etiam Catullus carmine XI. dat Celtiberiæ;

> *Tu præter omnes une de capillatis*
> *Cuniculoſæ Celtiberiæ fili*
> *Egnati, opaca quem bonum facit barba.*

quanquam Iſaacus Voſſius, cui plurimum in hoc ſtudiorum genere tribuendum eſt, reſcribat, *Celtis peroſæ Celtiberiæ fili.* Et figuræ portentoſæ plane, quæ originem ſuam vel Ægyptiis vel hæreticis ſatis notis forte debet, quæque ad ſolem non incommode referri poſſunt, uti ex iis quæ diſputavi ſatis patet; additur *cuniculus* vel *lepus* apud Leonard. Auguſtini part. 1. Num. 203. & Smetius apud Gruterum pag. 34. teſtatur in ædibus Alteriorum Romæ Mithram vel ſolem in rupe excavata ſtare, dextra cultrum vel gladium monſtrantem (hoc lucem capit ex iis quæ Porphyrius lib. de Antro Nympharum pag. 265. notat præclaram) ſiniſtra neſcio quid ferentem; eum calcare taurum ſubſtratum, dextro inter cornua ſiniſtro pede in tergo poſitis; ſub tauro eſſe ſerpentem, & aliud animal *cuniculo* ſimile. Quod quamvis multum faceret ad vindicandum Harpocrati, qui cum Mithra ad ſolem referendus eſt, cuniculum; ut tamen hic leonem depictum fuiſſe credam, cogit me Camerarius, qui in enarratione picturæ hujus hieroglyphicæ leonem exhibet; vel potius dicendum Smetium canem, qui in marmore apud Camerarium, non ſatis feliciter hoc de agricultura explicantem uti Macario & Chifletio obſervatum, conſpicitur, cuniculum eſſe putaſſe; quanquam, cum illud animal & ſerpentem ſub tauro locet, videatur ad leonem digitum intendiſſe; potueritque ſilentio præteriiſſe adſilientem canem, uti certe unam tantum beſtiam memorat. Quod ſi Smetius erravit, me etiam erroris non abſolvo; & divinus certe forem neceſſe eſt, ſi conjecturare queam alia in marmoribus nunquam a me viſis exhiberi, quam memorant eorum inſpectores. Quin potuit alia fuiſſe pictura hieroglyphica Mithræ. Exſtat enim illa & inſcribitur : Simbolo dell' Agricultura

Ritratte da molte ſcolture antiche & dichcarato da Horatio Tigrino de Marii, dedicaturque Antonio Ciccarelli. Et primo quidem ſub ſolis curru vel ejus equis jacet figura humana, & ſupra puer alatus facem tenet : ſeptem aris inſculptæ ſunt totidem figuræ, ex quibus clare cognoſcuntur Sol, Saturnus, Mercurius, Mars, Luna ſive Diana, unde conjicio reliquas eſſe Venerem & Jovem, ut ſeptem planetæ repræſententur. Luna vehitur curru a cervis tracto, & infra eam jacet fluvius cum urna barbatus; ſupra viſitur puerulus alis papilionis decorus, & ſagittam tenens. Sub diei figura gallus cernitur gallinaceus : bovis cornuti medium corpus pancarpio cingitur, & enſis vagina varie pictus eſt: prope unam figuram notatam Litt. H. binæ arbores, quarum una palma eſt, ſunt, & ad eam ſedet figura H. dormiens; ſerpens non ſub tauro quaſi mortuus jacet, ſed alatus eſt, & ſeſe erigit, caudam ore mordens; & tandem Leo longe a tauro remotus jacet. Verum exiſtimo tale marmor non exſtare Romæ, ſed ejuſmodi picturam ex variis monumentis digeſſiſſe Horatium Tigrinum, qui illud ipſum haud obſcure ſignificat. Vir tamen quidam eruditus hæc adſcripſerat. Simulacrum hoc boni agricolæ ſpectatur licet diverſimode exſculptum Romæ in variis locis. Integerrimum eſt penes Urſinum Fulvium, nec excedit magnitudinem hujus chartæ : ſpectatur item in palatio Cæſiorum : in muro exteriori S. Marcii : in ædibus Octavii Zeno retro S. Barbaram : in ædibus doctoris Raimondi juxta ſacellum; in ædibus Severini Stellæ prope ſacellum viglia-Chriſto : in ædibus Franciſci Porcarii, nec non in ædibus prope Jeſuitas. Quæ certe docent liquido, varias Mithræ ſculpturas Romæ fuiſſe. Nonnunquam veniebat mihi in mentem hoc animalculum CANEM eſſe poſſe. Certe ille in ſacris Mithriacis cernitur, uti oſtendunt marmora nuper edita. Et Epiphanius cap. 105. Ancorati non puduiſſe Ægyptios ſcribit θεοποιεῖν canem, ælurum, hircum, ovem, crocodilum, ibin, milvium, accipitrem, corvum, & ſerpentem; Juven. Sat. 15. canit;

Oppida tota canem venerantur, nemo Dianam.

Apollonius apud Philoſtratum lib. 6, c. 9. Ægyptios ridet, quod deorum imaginibus ipſis σεμνότερον & θεοειδέςερον eſſet κύων, ἶβις καὶ τράγος, *canis, ibis & hircus*: Cicero lib. 5. Tuſc. Quæſt. eoſdem ſcribit *quamvis carnificinam prius ſubituram, quam ibim, aut aſpidem, aut felem, aut canem, aut crocodilum violent*: & Ælianus lib. 5. Hiſt.

Hiſt. Animal. c.45. id ideo eos feciſſe memorat, quia cum Iſis Oſirim (ita videtur Orum appellare, quem & mox παῖδα nominat) quæreret, canes eam juverunt, & feras depulerunt a cadavere; & quia cum canicula exoritur, tunc ſimul Nilus ſeſe attollit, & in agros aſcendit: additque rem eandem narrans Diodorus lib. 1. διὸ καὶ τοῖς Ισείοις προπορεύεσθαι τὰς κύνας κατὰ τὴν πομπήν: *in feſto Iſidis pompam canes præcedere*. Verum Plutarchus lib. de Iſide & Oſiride ſuo & auctorum, quos laudavi, tempore hoc non obſervaſſe Ægyptios haud obſcure teſtatur, ſcribitque antiquitus τὰς μεγίστας ἐν Αἰγύπτῳ τιμὰς canem habuiſſe; ſed poſtquam Apis a Cambyſe interfecti & projecti cadaver ex omnibus animalibus ſolus guſtavit, ipſum perdidiſſe τὸ πρῶτος εἶναι καὶ μάλιστα τιμᾶσθαι τῶν ἑτέρων ζώων: quæ quomodo conciliari poſſint vix video, niſi advocare placet Ægypti nomos; quorum incolæ alia & alia animalia, uti ſatis clare Herodotus & poſt eum Sextus Empiricus lib. 3. pyrr. Hypotheſ. docet, coluerunt. Atque ex his utique patet, mirandum nequaquam eſſe, ſi canis conſpiciatur in Ægyptiorum ſacris, vel addatur numinum gentis iſtius imaginibus; idque eo magis, quia, ut monui, idem animal in ſacris Mithriacis, quæ ad Solem referuntur, conſpicitur non modo, verum etiam quia comitatur Serapin & Iſidem in gemma operis antiqui apud Licetum pag. 1178. & apud Diod. Sic lib. 1. Iſis dicitur ἐπιτέλλειν ἐν τῷ ἄστρῳ τῷ κυνὶ; *oriri in ſidere canis*: qua de loquendi forma & ſuperſtitione alibi erit agendi locus. Sed demus hoc animali, quo non fideliorem comitem, non incorruptiorem cuſtodem, neminem vigilantiorem agnoſcit Columella; ut examinemus, num vere narret Arnobius lib. 7. pag. 223. canes nullis ſuperis fuiſſe immolatos: *Quod ſi animantium cruore honorari, & affici ſuperorum animos exiſtimatis, cur non eis & mulos & elephantes mactatis, & aſinos? cur non &* CANES, *urſos, & vulpes, camelos, & belbas & leones?* Certe canem immolatum fuiſſe Hecatæ in Samothracia; in ſacris expiatoriis apud Græcos; Romæ a Luperiis, menſe Februario, qui a februando id eſt purgando eſt dictus; Genitæ Manæ, generationis præſidi deæ, & denique in luſtrationibus ex Lycophrone, Plutarcho, Plinio, Livio & aliis docuerunt Bochartus Galliæ, lib. 2. de Animal c. 56. & Reineſius, Germaniæ clariſſima poſt mortem etiam lumina l. 1. c. 15. Var. lect. Quibus addi poteſt Suidas in vv. Ζηρυνθία. Ἀλλ᾽ εἴ τις, Σαμοθράκη. & Ἱππαειακόν; necnon Ovid. lib. 1. Faſtor. v. 389.

Exta canum vidi Triviæ libare Sapæos
Et quicunque tuas accolit, Hæme, nives.

Verum cum ſacra illa non tam ſuperos quam inferos reſpiciant, Arnobius poſſit videri vera docuiſſe; maxime, quia Plutarchus in Quæſt. Rom. ſcribit veteres putaſſe, hoc animal nullo modo purificaſſe, ac proinde ὀλυμπίων ὐδενὶ Θεῶν fuiſſe immolatum. Certe ſi per *deos Olympios* intelligimus deos duodecim majores, rariſſime imo vel nuſquam inveniemus apud Græcos & Romanos canem iis fuiſſe in ſacrificium oblatum. Cares quidem canem immolaſſe Suidas ex Eunapio in v. Καρικὸν θῦμα, & Appendicis Vaticanæ Auctor Cent. 2. Prov. 26. docent; quem deum Martem arbitror fuiſſe, licet eum auctores iſti non nominent. Canes rufæ immolabantur Romæ ad placandum caniculæ ſidus, uti tradit Feſtus in vv. *Catularia porta* & *Rutilæ*: Colophonique τῇ Ἐνοδίῳ, *deæ quam Enodion* vocant, μέλαιναν σκύλακα offerunt, teſte Pauſania lib. 3. p. 188. Et quanquam ex his locis non plane conſtare poſſit ſuperis canem fuiſſe immolatum, quia caniculæ ſidus iis nequaquam annumeratur, & dea ἐνόδιος nulla alia eſt quam Hecate; Argivos tamen apud Plutarchum in Quæſt. Græcis Socrates τῇ Εἰλιονείᾳ κύνα θύειν διὰ τὴν ῥᾳςώνην τῆς λοχείας; per quam interpretes intelligunt *Lucinam*: & Pauſanias in Laconicis apud Therapnenſes τῷ Ἐνυαλίῳ canem tradunt ephebos obtuliſſe, exiſtimantes deorum fortiſſimo, θεῶν τῷ ἀλκιμωτάτῳ non poſſe gratiorem offerri victimam, quam è cicurum genere fortiſſimum. Et cum *Enyalius* a pleriſque Mars eſſe exiſtimetur, id quod docet etiam elegans Æneæ cap. 24. poliorc. locus; cum Mars inter deos majores XII. atque adeo inter ſuperos (uti vel conſtat ex ſerv. ad II. Æn. v. 51.) numeretur; cumque ipſe Arnob. lib. IV. ex Apollodoro narret *Marti ab Caribus canes, ab Scythis aſinos immolari*; non videtur utique priore loco memoriæ ſuæ fidem advocaſſe. Verum Julianus etiam Orat. V. ſcribit eos ἐν τελεςικαῖς θυσίαις piſces, de quibus loquutus fuerat, ſacrificare; ut equum Romanos, alios nonnullas feras & animalia, puta canes, Græcos pariter & Romanos, tum alios quam plurimas id genus hoſtias ſemel biſve quotannis; additque Ἀλλ᾽ ὐκ ἐν ταῖς τιμητικαῖς, ἐφ᾽ ὧν μόνον κοινωνεῖν ἄξιον, καὶ τραπεζῶν θεοῖς: *at non in honorariis ſacris, per quæ ſola cum diis communes menſas habere poſſumus.* Plutarchus in Quæſt. Romanis iterum teſtatur canem immundum animal judicatum,

dicatum, καὶ ὀλυμπίων μετὰ γοῦν οὐδενὶ θεῶν immolatum; verum χθονίᾳ Ἑκάτῃ δεῖπνον miſſum εἰς τριόδους expiandi gratia, & Lacedæmone τῷ φωνικοπάτῳ θεῶν Ἐνυαλίῳ σκύλακας fuiſſe ſacrificatos. Adeo ut dicendum ſit, ſi vera notavit Arnobius, nulli ſuperorum canem fuiſſe ſacrificatum, vel Enyalium alium a Marte eſſe, vel Martem propter cædes & ſanguinem ſuperorum deorum numero non veniſſe: quod ultimum clare docet Artemid. lib. 2, c. 35. Oneir. ubi Olympios vel Æthereos deos facit, Jovem, Junonem, Venerem, Uraniam, Dianam, Apollinem, Ignem æthereum & Minervam: Martem autem ſcribit alicubi ἐν τοῖς ἐπιγείοις, *inter terreſtres*, alicubi vero ἐν τοῖς χθονίοις *inter ſubterraneos* numerari. Obſervandum tamen Viros eruditos exiſtimare tam apud Græcos quam Latinos duodecim eſſe deos primarios, eoſdem nominari ὀλυμπίους & οὐρανίους, & comprehendi hoc numero etiam *Martem*, uti ex Enniano diſticho patet:

Juno, Veſta, Minerva, Ceres, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Jovis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

Quæ ut conciliari poſſint, vel dicendum eſt alios eſſe *Olympios deos*; alios majores ſive *majorum gentium*, uti loquitur Lactant. lib. 1. cap. 15. ſive *Conſentes*, uti eos appellat Varro lib. 1, c. 1. de R. R. addens illorum imagines ad forum auratas ſtare; vel alios deos Olympios Græcis, alios Romanis fuiſſe; vel ſibi non conſtare in his figmentis gentiles, & propter hanc rationem deum Olympiis, propter aliam eundem terreſtribus adſcribi vel ſubterraneis. Certe apud Ægyptios *Hercules* fuit unus ex diis duodecim, teſte Herodoto lib. 2. c. 43. deoſque duodecim ab Ægyptiis accepiſſe Græcos memoriæ mandat non modo c. 4. verum etiam Herculi Olympio eos ſacrificaſſe ὡς ἀθανάτῳ, & parentaſſe alteri, ut Heroi, cap. 43. Quin & Pana iis annumerarunt Mendeſii, uti ex cap. 46. patet; ubi narrat Mendeſios Pana inter octo deos numerare, eoſque ante duodecim exſtitiſſe: quod non ita capiendum eſt, tanquam dii octo alii forent a diis duodecim; ſed prioribus octo additi ſunt poſtea quatuor, & inter eos fuit Hercules; atque ſic duodenarius numerus expletus eſt, quemadmodum docet idem cap. 43. Quæ ad ſiniſtrum Harpocratis latus ſedet avis, reſtat; ſed quæ illa ſit propter roſtrum capitiſque partem detritam (adjecit tamen ea me inſcio pictor) difficulter agnoſcitur. Forte eſt AQUILA, quam ſoli dicatam eſſe

vel inde patet, quod juxta ſimulacrum Apollinis Hierapolitani illa collocaretur: Macr. 1. Sat. 17. *Aquilæ propter exprimunt inſtar volatus*; & mox: *Aquilæ propter altiſſimam velocitatem volatus, altitudinem ſolis oſtendunt*. Et inde forte in Actiorum, qui Apollinem maxime colebant, nummis cernitur apud Gotzium aquila; cujus rei rationem ſe neſcire fatetur Nonnius; atque in marmore antiquo, quod SOLI SANCTISSIMO SACRUM fecit TI. CLAUDIUS FELIX, Solis radiati προτομῇ alis expanſis gerit eadem avis apud eruditionis elegantiſſimæ Virum Jac. Sponium in Miſcellaneis Antiquæ Lectionis. Imo etiam in nummo Hadriani apud Choulium, uti ex ectypo patet, Harpocrates noſter ſuper caput aquilæ ſtat, aliſque ejus impoſita ſunt Sarapidis & Iſidis capita



Quin & aquila propter magnitudinem oculorum vel acrem viſum ὀφθαλμίας dicta videtur, teſte Joanne Diacono ad Heſiodi Scutum; non ſecus ac piſcis quidam apud Plinium *oculatus*; eoque nomine non ſecus ac accipiter Soli potuit eſſe dicata. Nec is erraverit, qui CORVUM vel ACCIPITREM conſpici a latere Harpocratis exiſtimabit; quos Apollini maxime inſervire tradit Porphyrius lib. 3. de Abſtinentia. Et certe CORVUS apud Græcos, Romanos & Ægyptios Soli adſcribitur. Ælianus lib. 1. c. 18. corvum *Apollinis ſacram avem* & ἀκόλουθον vocat, *divinationeque præditam* fuiſſe ſcribit: & fabulabantur illum Apollinis famulum ante transformationem fuiſſe, ut idem lib. 1, c. 47. & Ariſteus Metapontinis

tapontinis dicebat, ſe quidem illo tempore Ariſteum, ſed τότε ὅτε εἵπετο τῷ θεῷ, εἶναι κόραξ, *cum deum ſequeretur, corvum eſſe*, uti tradit Herod. lib. 4 c. 15. Euſtathius ad Il. Δ. p. 449. Iliados, ſcribit cygnum Apollini ὡς ἡλίῳ propter λευκότητα dicari & corvum διὰ τὴν νυκτερινὴν μελανίαν, ἧς (ita legendum, non, ut in editione Romana ſcribitur εἷς) οἷα καὶ μητρὸς ἀπογεννᾶται : *propter nocturnam nigredinem, ex qua veluti ex matre naſcitur* : quod ultimum etiam variis auctoritatibus firmat ad Il. A. pag. 22. Plutarchus lib. de Iſide recte ſcribit Græcos cenſere columbam ſacratam eſſe Veneri, draconem Minervæ, corvum Apollini, canem Dianæ; ſed Ægyptiorum pleroſque ipſa animalia deos facere, & propterea ſe ſannis objicere. Hinc eſt quod in nummis & gemmis ſæpe corvus cum Apolline conſpiciatur; ut in nummo Fauſtinæ apud Patinum occurrunt ara, eique impoſita corona, urceus, præfericulum, CORVUS & Inſ. ΠΥΘΙΑ, in alio vulgatiſſimo Vitellii tripodi inſiſtit; apte eo nomine *comes tripodum*, uti eruditis obſervatum, vocatus Statio lib. 3. Th.

Non comes obſcurus tripodum, non fulminis ardens
Vector ades, flavæque ſonas avis unca Minervæ.

In gemma apud Gorlæum 3. Apollo nudus tripodi ſiniſtro cubito incumbens, dextra manu ramum protendit ad corvum adſtantem; & quia Sol omnis fœcunditatis parens habebatur, inde puto in gemma 55. binos corvos inſidere cornucopiis, & inter illos cerni papaverum capita & binas ſpicas: in gemma 111, tripodi, cujus a pedibus binæ itidem ſpicæ ſurgunt : in gemma 151. cerni lyram, corvum, gallum gallinaceum, & caduceum; in 152. eundem ſtellam tripodi impoſitam ore appetere & denique in gemma 172. inſiſtere baſi rotundæ, & ante illum ſculptum eſſe cornucopiæ cum lyra. Et Ægyptios hunc honorem etiam corvo habuiſſe teſtis locuples eſt Ælianus l. 7. c. 18. de Animalibus, ubi de urbe Copto & corvis binis circa eam videri tantum ſolitis verba facit : Νεὼς δὲ Ἀπόλλωνι τιμᾶται ἐν τῷ χωρίῳ ἐκείνῳ, οὗπερ οὖν ἱεροὺς (κόρακας) εἶναί φασιν αὐτούς : *Templum vero Apollini ſacrum eo in loco colitur, cui corvos ſacros eſſe ajunt* : eoſdemque ſolem, & lunam, ſive Oſirin & Iſin ſcarabæo, dracone, corvo & aliis animalibus expreſſiſſe ſcribunt Manethon & Hecatæus apud Diogenem Laërtium in proœmio. Quin etiam in ſacris Mithræ vel ſolis nonnulli initiatorum ſive ὑπηρετούντων

ρετέντων *Coraces*, fuere appellati, & Commentator vetus in Ep. ad Romanos cap. I. *Coracina ſacra* paganos habuiſſe dicit, *quod in iis corvos vel eorum ſimulacra divino cultu adficerent Ægyptii*; quem tamen falli in ratione nominis ſacrorum illorum arbitratur doctiſſimus Reineſius Epiſt. 69. qui dignus eſt ut conſulatur: & in tabula, quæ Mithræ ſacra deſcripta habet, corvus etiam conſpicitur apud Camerarium: non ſecus ac in iis, quæ a Leonardo Auguſtino, & aliis editæ ſunt: adeo ut non abſque ratione ſcribat Albricus Philoſophus juxta Apollinem pictum fuiſſe corvum nigrum deſuper volitantem, & eam avem deo eſſe conſecratam. Apollinem, cum Typhœus perſequeretur deos, ſeſe in corvum convertiſſe canit Ovid. lib. 5. Metam. v. 329.

Delius in corvo, proles Semeleja capro
Fele ſoror Phœbi, nivea Saturnia vacca,
Piſce Venus latuit, Cyllenius Ibidis alis.

Adeo ut mirandum nequaquam ſit in gemmis quas Abraneas vocant eruditi, variis apud Chifletium, corvum cerni vel ramum lauri, ut videtur, quanquam Antoninus liberalis cap. XXVIII. ἱέρακα memoret, Roſtro tenentem, vel illi vel cornucopiæ inſiſtentem. Quin & Phædrus tribuit

Augurium corvo, læva cornici omina

qua occaſione facere non poſſum, quin emendem Theodulphi Epiſcopi Aurelianenſis carmen, quod Analectis ſuis inſeruit doctiſſimus Mabillonius

Dura ſatis roſtro ceu pulſat pectora cornix
Jambriferos luxus, quum vorat ore procax.

nam legendum ibi *vocat*, id eſt ſonitu ſuo quaſi advocat & ſignificat pluviam venturam: imitatus eſt Virgilium, qui I. Georg. canit,

Tum cornix plena pluviam vocat improba voce

Et pro *luxus* præſtantiſſimus Grævius putabat ſcribi oportere *lapſus*, h. e. imbrem cadentem ſeu labentem de cælo. Et quanquam luce meridiana clarius pateat, optimo jure corvum Apollini convenire, & eo nomine comitari Harpocratem, tamen ſi quis ACCIPITREM intelligere malit, nullo modo repugnabo; imo manus etiam dabo, ſi quis aliam avem hic cerni credere animum inducat. Porphyrius certe lib. IV. de Abſtinentia, accipitrem vel ἱέρακα ſcribit ſoli gratum eſſe *quia natura ejus ex ſanguine & ſpiritu conſtat*, *quia hominem*

minem mortuum deflet, ejuſque oculis, in quibus ἡλιακὸν καὶ ἐκεῖ φῶς putarunt, *terram leviter injicit; & quia mortuus* vim habet divinatricem, & corpore ſolutus λογικώτατος, καὶ προγνωστικώτατος eſt, & τελεῖ ἀγάλματα καὶ ναοὺς κινεῖ, *& ſimulacra perficit, & templa movet.* Euſebius lib. 3. c. 12. Præparationis, ſcribit Ægyptios accipitrem ſoli conſecraſſe, illumque eſſe φωτὸς δὲ καὶ πνεύματος αὐτοῖς ἱερὸν, *lucis & ſpiritus ſignum, cum quia incitatiſſimo motu fertur, tum quia alta, ubi lucis plurimum, volando petere ſolet*: & paulo ante narrat in Apollinis urbe Lunæ ſymbolum eſſe ἱερακοπρόσωπον ἄνθρωπον, ζιβύνῃ χειρούμενον τυφῶνα, ἱπποποτάμῳ εἰκασμένον. λευκὸν δὲ τῇ χρόᾳ τὸ ἄγαλμα: *hominem accipitris vultu, telo conficientem Typhonem hippopotamo aſſimilatum, & ſimulacrum albi coloris eſſe*; additque album colorem ſignificare lunam lumen ſuum aliunde ſumere, & accipitris vultum, illud a ſole una cum ſpiritu in eam derivare, ἀφ' Ἡλίου φωτίζεσθαι καὶ πνεῦμα λαμβάνειν: Ælianus lib. 10. c. 14. de Animal. accipitrem ab eodem populo ſoli conſecratum ſcribit, quia avium ſolus illius radios intuetur, nec flamma ejus offenditur: Horus Apollo, propter fœcunditatem & diuturnam vitam, quam nec Ælianus præterit, nec non quod defixis oculis in ſolis radios intueatur εἴδωλον ἡλίου accipitrem facit lib. 1. c. 2. additque: ὅθεν καὶ τὸν Ἥλιον ὡς κύριον ὄντα ὁράσεως, ἔσθ' ὅτε ἱερακόμορφον ζωγραφοῦσιν; *inde etiam fit ut ſolem interdum tanquam viſus dominum, accipitris forma pingant*: apud quem cap. 8. libri ejuſdem alia ratio poteſt videri. Eandemque ob cauſam Plutarchus lib. de Iſide, vel quia ἐντονίᾳ ὄψεως ὑπερβάλλει καὶ πτήσεως ὀξύτητι, teſtatur Oſirim, qui Sol exiſtimabatur, ἱέρακι *accipitre*, vel accipitris forma pictum fuiſſe. Apud Chifletium quoque cernitur in gemma homo capite accipitris defœdatus, ἱερακόμορφος ἄνθρωπος, ut loquitur Euſebius, a cruribus ſerpens, dextra ſcutum, ſiniſtra flagellum tenens; & in alia accipitris pedes anguis voluminibus conſtringuntur, & a latere eſt tentis virilibus Anubis; quę omnia ad ſolem commode referri poſſunt; nec video quare Kircherus, qui myſteria hęc prę aliis diligenter ſcrutatus eſt, & cum eo doctiſſimus Baſilidis ſomniorum editor velit eſſe ibin, quam Ægyptii contra ſerpentum adventum invocare ſolebant, cum tota avis nihil cum ibi, ſed multa cum accipitre commune habeat. In auctario præterea Pignorii accipiter loto arbori, circa quam ſerpens,

ut videtur, volvitur insidet; & ab utroque ejus latere cornucopię cernitur, ut significarent, scilicet, solem esse causam fœcunditatis, & abundantię; quippe qui, uti Macrobius loquitur, *generat universa seminando, fovendo, producendo, alendo, augendoque*; unde etiam in tabula Aleandri Heliaca encarpus cernitur ex frondibus, floribus, pomis, spicis, & aliis rebus contextus. Quin & Ælianus arbitratur Homerum Apollinem accipitri assimilasse, quia ille soli sacer; & Anton. Liberalis cap. 28. Metam. deum illum, cum a Typhone superi fugarentur, sese in ἱέρακα vel *accipitrem* convertisse; pro quo tamen *corvum* substituit Ovidius, quemadmodum vidimus. Et operæ pretium erit apponere contracto Eustathii satis prolixa verba ad Iliad. α. ex quibus patebit & accipitrem soli, & alia animalia aliis diis vel propter nominis, vel naturæ similitudinem consecrata fuisse a gentilium theologis. Γλαῦκα *noctuam* Minervæ sacram facit non modo quia nocte videt, sed etiam quia descendit a γλαύσσω, quod idem est cum ἀθρῶ i. e. *video*, unde Ἀθήνη nomen suum accepit, ὡς παραθρῦσα τὰ οἷον ἐν σκότει. νῆσσαν *anatem* Neptuno, quia ille est ὑγρὰ ὀυσία & νῆσσα deducitur παρὰ τὸ νῶ νήσω τὸ κολυμβῶ: ἱέρακα *accipitrem Soli Apollini*, διὰ τὸ ὀξὺ τῆς κινήσεως, & quia sol est ὀξυκίνητος, & propter etymologiæ convenientiam, καὶ γὰρ ἵεται ῥᾷον ὁ ἥλιος. ἐντεῦθεν δὲ καὶ ὁ ἵεραξ ὠνόμασται: Φαληρὶν *avem quandam marinam* Veneri, non modo διὰ συνέμφασιν τοῦ φαλλοῦ, verum etiam διὰ λευκότητα τὴν ἐν σπέρματι ζωικῷ. *Cygnum* Apollini, propter ᾠδικὸν καὶ μαντικὸν, & διὰ τὸ λευκόν, quod a λεύσσειν id est βλέπειν descendit, ὅπερ Ἀπόλλων ἐστὶ παρεῖτιος: Ἀετὸν *aquilam* Jovi vel τῷ αἰθερίῳ ἀέρι; Λάρον *gaviam* Mercurio; & ob similes rationes addit Κισσόν *hederam* Baccho; *narcissum* Ἐρίννυσι: πεύκην *piceam* Vulcano; τρίγλαν *mullum* Dianæ; eidemque vel Hecatæ μαινίδα, piscem ita dictum; κίθαρον vel κιθάραν itidem piscem Apollini; Βόακα Mercurio; Ἀφύην vel ἀφρίτην veneri λύκον, Apollini; λαγωὸν Amoribus; draconem Minervæ sacrari quarum rerum rationes ab eo peti possunt. Observandum insuper diligenter imagunculæ nostræ sinistrum latus tegi veste, quæ ex humeris linteolo, ut videtur, alligata dependet; quia hoc fortasse ratione sua non caret. Nam & in una aut altera Harpocratis imagine apud Sponium Virum clarissimum, in Osiridis, quam explicavi, apud Pignorium, & aliis idem fere observatum video; forte ut indicarent so-

lem

lem hemiſphærium noſtrum luce ſua clarum reddere, obſcurum vero, quando ſeſe condit. Hinc elegantiſſime Orpheo apud Schol. Heſiodi ad Theog. dicitur, *dexter generator diei, ſiniſter vero noctis*, hoc verſu

Δέξιε μὲν γενέτωρ ἠοῦς, εὐώνυμε νυκτός.

Unde & Ægyptii, teſte Macrob. I. ſat. c. 19. *ipſius ſolis ſimulacra pinnata fingebant; quibus color apud illos non unus eſt. alterum enim cærula ſpecie, alterum clara fingunt, ex his clarum ſuperum & cæruleum inferum vocant. Inferi autem nomen ſoli datur, cum in inferiore hemiſphærio, id eſt, hyemalis ſignis curſum ſuum peragit; ſuperi, cum partem Zodiaci ambit æſtivam*. Et vel ob hanc annuam, vel ob aliam diurnam rationem Harpocrates forte in gemma ſuperiorem corporis partem nudus plane, inferiorem verò tectus eſt: adeo ut vel hoc nomine recte objecerit gentilibus Arnobius lib. 3. *eos effinxiſſe alios deos ſenes, juvenes*, PUEROS, *aquilos, caſios, ravos*, SEMINUDOS, *intectos*. Et Porphyrius apud Euſebium lib. 3. cap. XI. præparat. ſcribit in Plutone vel Sarapide, ſolis ſub terram ſubeuntis ſymbolum eſſe πορφυροῦν χιτῶνα: & Hecaten λευχείμονα, χρυσοσάνδαλον & λάμπαδας accenſas ſignificare *novilunium*; adeo ut pateat veſtes nonnunquam alicujus rei ſymbolum fuiſſe: quod etiam conſtat ex Plutarcho, qui in lib. de Iſide ſcribit ἀμπεχόνῃ φλογοειδεῖ imagines Oſiridis Ægyptios velaſſe, quia exiſtimabant ſolem eſſe σῶμα τῆς τἀγαθοῦ δυνάμεως ὡς ὁρατὸν οὐσίας νοητῆς: & mox narrat eoſdem τοῖς μελανοστόλοις, *nigris veſtibus* Iſidem vel Lunam velare, ut τὰς κρύψεις καὶ τοὺς περισκιασμοὺς, ἐν οἷς διώκει ποθοῦσα τὸν ἥλιον, *occultationes & obumbrationes, quibus deſiderans ſectatur ſolem*, ſignificarent: Iterum eodem libro prope finem ſcribit, ſtolas Iſidis ποικίλας eſſe ταῖς βαφαῖς, quia vis ejus verſatur circa materiam πάντα γινομένην καὶ πάντα δεχομένην, lucem, tenebras, diem, noctem, aquam, vitam, mortem, principium, finem; veſtimentum Oſiridis autem οὐκ ἔχειν σκιὰν, οὐδὲ ποικιλμὸν, ἀλλὰ ἓν ἁπλοῦν τὸ φωτοειδὲς, *non habere umbram, non variegationem, ſed totum eſſe luminoſum plane*; quia principium temperamenti eſt exſors, & quod primum eſt, atque ſola mente cernitur, id mixtione vacat. Et ita verſicolorem, ut ſic loquar, Iſidem nobis deſcribit Apul. lib. XI. *multicolor, byſſo tenui pertexta; nunc albo can-*

 dore

dore lucida, nunc croceo flore lutea, nunc roseo rubore flammida : & quæ longe lateque etiam meum confutabat obtutum, palla nigerrima, splendescens atro nitore : quæ circumcirca remeans, & sub dextrum latus ad humerum lævum recurrens, umbonis vice, dejecta parte laciniæ, multiplici contabulatione dependula, ad ultimas oras nodulis fimbriarum decoriter confluctuebat : mundique simulacrum humana specie formatum habuit ἄνωθεν μέχρι τῶν πόδων ἱμάτιον περιβεβλημένον, teste Euseb. l. 3. c. XI. quæ omnia certe suadent non absque rationibus hæc facta esse a gentilibus. His uti puto satis diligenter explicatis, reliquum est ut doceam, cur solem instar pueri vel infantis expresserint nonnunquam, cum Apollo cæteroquin ut juvenis pingeretur; num alii dii etiam varia ætatum forma fuerint culti; quid causæ potuerit esse, ut omnes deos deasque ad Solem & Lunam retulerint; & denique cui usui inservierit Parvula hæc Harpocratis imago. Sol igitur vel Apollo ut juvenis & intonsus a Græcis colebatur atque Romanis; senex vero & barbatus ab Hierapolitanis, qui illos hoc nomine reprehendebant, ut testis est Lucianus in libro, quem de dea Syria conscripsit. Statuam illam elegantissime describit Macrobius 1. Sat. 17. *Hierapolitani præterea, qui sunt gentis Assyriorum omnes solis effectus atque virtutes ad simulacri barbati speciem referunt, eundemque Apollinem appellant. Hujus facies prolixa in acutum barba figurata est, eminente supra caput calatho.* Imo ut puer, ut juvenis & senex describitur Martiano Capellæ lib. 1. *Facie autem mox ut ingressus est* PUERI RENIDENTIS, *incessu medio* JUVENIS *anheli, in fine* SENIS *apparebat occidui, licet duodecim nonnullis formas convertere crederetur* : quo figmento videntur tempus matutinum, meridiem & vesperam designare, quibus solis vis & potestas valde mutatur; quod & accidere singulis horis illi forte volebant, qui in formas duodecim converti eum censuerunt; nisi potius duodecim Zodiaci signa sint intelligenda; quia ætates, quas quatuor facit, ad anni tempora refert Macrobius lib 1. cap. 18. Nam postquam docuisset liberi patris simulacra partim puerili ætate, partim juvenili, præterea barbata specie senilique ore effictum fuisse, addit: *Hæ autem ætatum diversitates ad solem referuntur, ut parvulus videatur hyemali solstitio, qualem Ægyptii proferunt ex adyto die certa, quod tunc brevissimo die*

veluti

veluti parvus & infans videatur: *exinde autem procedentibus augmentis æquinoctio vernali ſimiliter atque adoleſcentis adipiſcitur vires, figuraque juvenis ornatur*; *poſtea ſtatuitur ejus ætas pleniſſima effigie barbæ ſolſtitio æſtivo, quo tempore ſummum ſui conſequitur augmentum. Exinde per diminutiones dierum velut ſeneſcenti quarta forma deus figuratur.* Sane ſi Plutarchi librum, quem de Iſide & Oſiride conſcripſit, evolvo, ſi nummos, & gemmas inſpicio, & aliorum auctorum verba perpendo, hic PUER, vel PARVUS INFANS, nullus alius quam Harpocrates eſſe poteſt, quem vel loto inſidentem, vel aliis ſymbolis ornatum ad ſolem utique referri ſatis multis puto me probaſſe: & forte ille digito os premit, quia ſolem orientem manu ori admota adorabant & ſalutabant veteres: Lucianus libro de Saltatione: Καὶ Ἰνδοὶ, ἐπειδὰν ἕωθεν ἀναςάντες προσεύχωνται τὸν Ἥλιον, ὐχ, ὥσπερ ἡμεῖς τὴν χεῖρα κύσαντες, ἡγέμεθα ἐντελῆ ἡμῶν εἶναι τὴν εὐχήν: *Indi poſteaquam mane e ſtrato ſurrexerint ſolem precibus venerati fuerunt, non quemadmodum nos deoſculata manu perfectam precationem eſſe arbitramur, verum illi ad Orientem converſi ſaltatione ſolem conſalutant, ſeſe componentes* σὺν σιωπῇ, *& imitantes dei choream*: quanquam non diffitear Græcorum adorationem non modo ad orientem, verum etiam ad ortum & occidentem, vel quocunque tempore eum venerabantur, referri poſſe. Quicquid ſit, Iſidorus lib. 8, c. 2. Origin. teſtatur etiam, *ſolem ut* PUERUM *pictum eſſe, eo quod quotidie oriatur & nova luce naſcatur*; Albricus Philoſophus narrat Apollinem vel ſolem pictum eſſe in ſpecie impuberis juvenis, *nunc facie puerili, nunc juvenili ſemper imberbis*, nunc autem in cana diverſitate apparentis, licet raro tali facie eſſet formatus; & Æternitas in marmore apud periluſtrem Spanhemium in eruditiſſimis ad Juliani Cæſares notis una manu gerit ſolem puerum, altera vero lunam parili ætate præditam. Bacchum præterea vel Liberum patrem ut puerum, ut juvenem, barbata ſpecie & ſenili effictum fuiſſe; *uti ſimulacra ejus, quem Græci Baſſarea, item quem Briſea appellant, & ut in Campania Neapolitani celebrant Hebona cognominantes*, teſtis eſt Macrobius lib. 1. c. 18. Pauſaniæ lib. 5. celebratur Διόνυσος ἐν ἄντρῳ κατακείμενος γένεια ἔχων καὶ ἔκπωμα χρυσοῦν; *Bacchus barbatus in antro jacens, & auream tenens pateram*: talemque eum in Naxiorum nummis cer-

ni plane apud illuſtres Antiquarios, fruſtraque Ludovicum Nonnium putare incertum eſſe, an ad Herculem ebrium illi referri poſſint, recte exiſtimat L. Begerus, edito Theſauro Palatino clarus. Bacchum barbatum ex ejuſdem populi nummo exhibet Spanhemius ad Julianum: idemque occurrit in Thebanorum, & Thaſiorum nummis apud Goltzium, in gemma antiqua apud Ant. Piſonem; & multo clarius in gemma 22. Theſauri Palatini, in qua Bacchus barbatus & ſenex uvam tenens, cantharo vel vaſi innixus, comitem habet pantheram: jamque beneficio viri maximi P. Danielis Huetii eruditus orbis cognoſcit Auſonii *myobarbum Liberi Patris*; quod fuit ſimulacrum Bacchi prolixa barba & acuta inſigne. Ulpianus ad Demoſthenem, uti obſervavit Meurſius, Græcarum Antiquitatum promuscondus ita effictum fuiſſe Bacchum ſcribit, quia omnis ætas, puerilis, juvenilis, & ſenilis illi choreas agit: Diodorus Siculus lib. 2. quia bini fuerunt Bacchi, alter antiquus, alter recentior; & illum barbatum occurrere arbitratur, διὰ τὸ τοὺς ἀρχαίους πάντας πωγονοτροφεῖν, *quia priſci omnes barbas alebant*, τὸν δὲ νεώτερον ὡραῖον καὶ τρυφερὸν καὶ νέον, *juniorem vero pulchrum, delicatum* & juvenem; Tzetzes vero ad Lycophronis Caſſandram a vino cauſam petit: ὅτι ὁ οἶνος ἐντείνει τὰ μόρια, ὅθεν τὸν Διόνυσον καὶ νέον καὶ γέροντα γράφουσι, πρὸς τὴν πόσιν τοῦ οἴνου τὴν μετρίαν καὶ ἄμετρον. Eandem ætatis diverſitatem in Æſculapio obſervare licet; quippe qui, licet in nummis, marmoribus, auctoribus Græcis & Latinis barbatus ac ſenex occurrat, interdum tamen puer atque juvenis eſt. Calliſtratus apud Dion. Petavium in notis ad Syneſium comam prolixam Æſculapii eleganter deſcribit, eumque *puerum* vocat, & perpetuam ipſi, atque ἀνώλεθρον ἀκμὴν tribuit: Orpheus in hymnis αὐξιθαλῆ κόρον eundem appellat: exſtatque elegans Æſculapii pueri effigies apud Laurentium Pignorium in Symbol. Epiſt. qui tamen eum ita effictum putat, quia Dionyſius tyrannus Epidauri Æſculapio auream barbam adimi juſſit, præfatus, patrem Apollinem imberbem eſſe, teſte Maximo Valerio. Sed hæc ſententia mihi probare ſe non poteſt; cum effigies non virum imberbem, quales fuit Æſculapius poſt Dionyſii ſacrilegium, ſed puerum plane repræſentet.



Nicomedes Medicus apud Octavium Falconerium, virum certe harum rerum peritissimum, Servatori Æsculapio Σῶστρα persolvit illique dedicat τὰν παιδὸς καλλίσταν εἰκὼ τάνδε θεοῖο, *pulcherrimam hanc imaginem pueri dei Pæanis.* Ubi cum alio viro pererudito non arbitror intelligi debere *Apollinem*, qui *Pæan* sæpissime vocatur; sed *Æsculapium*, qui in alia ejusdem basis inscriptione vocatur παιὰν Ἀσκλήπιος: & quia idem Nicomedes dicitur Regi Æsculapio statuam consecrare, factam a Seioboetho statuario, *qualem eum recens natum ex filia Phlegyæ & Apolline obstetricatæ fuerant Ilithyæ*: quæ certe deum illum ut infantulum docent effictum & cultum fuisse. Pausanias lib. 8. celebrat Ἀσκληπιοῦ παιδὸς ἱερὸν, *Æsculapii pueri fanum* ad Ladonem Arcadiæ fluvium: idem lib. eod. apud Megapolitanos scribit Ἀσκληπιοῦ παιδὸς ἱερὸν, cujus simulacrum ὀρθὸν πεποίηται πηχυαῖον μάλιστα, *rectum stabat ad summum*

cubiti

cubiti magnitudine : & lib. 2. apud Corinthios Æſculapii ædem, & in ea *ἄγαλμα οὐκ ἔχον πωγένεια, non habens barbam ſimulacrum*: ubi non tam puer quam juvenis Æſculapius intelligendus videtur eſſe, qui ſtatura juſta ſed imberbis colebatur : qualem puto, me obſervaſſe in gemma 4. Tab. B. apud Anton. Piſonem; nec non in nummo M. Aurelii, uti eruditis viris obſervatum eſt. Atque hinc patet verum plane non eſſe, quod canit Auctor Priapejorum carm. 36.

Intonſa ſemper Æſculapio barba

Nam *mitis* ille vel ἤπιος deus, etiam puerili & juvenili forma cultus, Græcisque Ἀσκλήπιος, Latinis *Æſculapius* dictus fuit. Unde non ſatis cauſæ video, cur Sertorius Urſatus in monumentis Patavinis, ad Inſcriptionem quæ ſequitur, annotaverit, τὸ ASCLEPIUS nonnullos facere Æſculapii cognomen; ſed hunc ex Apolline & Coronide, Phlegyæ filia natum, eumque ab inferis rediiſſe, & auctorem medicinæ clinicæ fuiſſe teſte Hygino Fab. 202, & 251.

P. MARIO. NI
GRO. CORVI
NA. NI. CON
VIX. AN. LXII
MIL. AN. XXV.
IΠI. AESCULA
PIO
ASCLEPIO
DOTI

Eos certe adhuc quæro, qui Æſculapium dixerunt cognominatum fuiſſe *Aſclepium*; deinde Hyginus Græcos imitatus, quod & in aliis propriis nominibus facit, *Æſculapium*, qui iiſdem parentibus ortus fingitur, appellat *Aſclepium* quomodo & idem in tribus inſcriptionibus apud Gruterum, Lactantio cap. 33. de Mort. perſecutorum, & aliis vocatur, & nullus in hoc marmore *Aſclepius* occurrit, verum *Aſclepiodotus*; quod nomen etiam exſtat apud Gruterum Inſ. 1. pag. DCCXV. Apud Tzetzem ad Lycophronem pag. 165. legimus deum hunc initio Ἤπιον eſſe dictum διὰ τὸ

πρᾶον

πρᾷον καὶ ἥσυχον; ſed cum ſanaſſet Ἄνυλιν τὸν ἐπὶ Δαύνε τύραννον ὀφθαλμιῶντα, appellatum fuiſſe Ἀσκλήπιον: quod non monerem, quia plane ἀπροσδιόνυσον eſt, niſi in mendo cubaret Scholiaſtes, ſcribendumque foret τὸν Ἐπιδαύρε, uti clare legitur apud Auct. M. Etymologici in v. Ἀσκελές. Sequentibus ſæculis Latini eum *Scolapium*, more loquendi tunc familiari vocarunt: Acta vel Paſſio Philippi Epiſcopi apud Mabillonium virum raræ eruditionis Tom. IV. Analectorum: *Hic* (ignis) *Hercules, incenſos fieri deos putans, in amorem expetendæ mortis impegit, qui infelix in ygiæ monte combuſtus eſt: & Scolapium medicum in monte Cynaſuridos fulminatum conſecrationem mereri a gentibus fecit*: ubi primo Grammaticæ regula exigit, ut ſcribatur, *Herculem* & *putantem*: deinde pro *ygiæ*, *œtæ*; in quo monte Herculem certe flammis abſumptum eſſe conſtat; niſi hæc donanda potius ſæculi iſtius genio ſint. Mercurius præterea qui ut puer, ut juvenis imberbis cultus fuit fere ſemper, ſenex plane eſt in ære apud Laurentium Pignorium in annotationibus ad imagines deorum Vincentii Cartari. Nam quamvis vir doctiſſimus eum Herculem eſſe putet in habitu Mercurii, mihi tamen propter caduceum, propter palmam, propter talaria videtur potius Mercurius ſenex eſſe, & quidem PACIFER, quomodo vocatur in nummis Poſthumi: (in quorum uno, quod notandum diligenter, clavam videtur tenere) & Ovidio lib. 14. Metam.

Pacifer huic dederat florem Cyllenius album.

In aliis quidem numiſmatis HERCULES PACIFER & DIANA PACIFERA occurrunt, eodemque cognomine idem ornatur in Inſc. 4. pag. MXIII. nec non in alia apud Sponium Virum doctiſſimum ſect. 2. Miſcell. Art. VIII. niſi potius vulgata ibi ſcriptura retinenda ſit,

HERCULI SANCTISSIMO
PLACIFERO SACRUM.

quia apud eundem pag. 86. *Apollo placifer* & p. 102. *Genio placifero*, occurrunt; & a *placidus* deſcendat; quod inter epitheta Herculis ipſius occurrit: ſed ipſa tamen ſtatua docebit, opinor; conjecturam meam non plane rejiciendam eſſe; idque eo magis, quia Pauſanias lib. 6. Pharis, Achajæ oppidum eſt, teſtatur fuiſſe Mercurium ἔχοντα γένεια.



Reverendum illud Ægyptiorum numen Sarapis in nummis interdum barbatus & ſenex, interdum juvenis atque imberbis conſpicitur: quod forte factum, quia ille erat vetuſtiſſimus Ægyptiorum, alter advena, adventitius, atque ex ponto ac Sinopenſium urbe Ptolomæo vel Lagi filio, vel Philadelpho vel Euergete procurante, advectus deus, qui, teſte Tacito lib. 4. Hiſt. c. 83. Regi per quietem oblatus, *decore eximio & majore quam humana ſpecie* JUVENIS *eum monuit, ut fidiſſimis amicorum in Pontum miſſis effigiem ſuam acciret*. Si tamen quis eſt qui hanc conjecturam exiſtimet admittendam non eſſe; ego facile illis aſſentiar, qui judicabunt Serapin modo ut *juvenem*, modo ut *ſenem* effingi, quia Sol etiam exiſtimabatur eſſe, vel quia parum ſibi Gentiles in effingendis numinibus ſuis conſtabant. Sed hac occaſione examinare placet num Patrum plerique recte cenſuerint Joſephum ſub Sarapidis

rapidis forma cultum fuiſſe : quo nomine a nonnullis culpantur, quia Serapidis cultus Ptolomæorum primo temporibus in Ægyptum vel Alexandriam fuit introductus. Neque tamen docere, uti rem certiſſimam, conabor, Patriarcham ſub Serapidis forma cultum eſſe, ſed advectum ex Ponto deum illi opinioni nequaquam obſtare. Ille igitur ab uno Ptolomæorum Regum accitus eſt; & Tacitus memorat *Ptolomæum, qui Macedonum primus Ægypti opes firmavit*, id eſt Lagi filium: alii apud eundem, *Ptolomæum, quem tertia ætas tulit*, id eſt, Euergetem : Philadelpho, qui Regum ſecundus fuit id adſcribit Clemens Alexandrinus in Protreptico: *Soterem* vero narrat nobis Plutarchus libro de Iſide & Oſiride, & de Solertia Animalium : qui tamen a Ptolomæo 1. id quod video facere eruditos, hac in hiſtoria diſtinguendus nequaquam eſt. Nam illum *Soterem* fuiſſe cognominatum clare præter Suidam in v. Δημήτριος, Porphyrium apud Euſebium in fragmento de Ptolomæis teſtatur Scholiaſtes Theocriti ad Idyll. 15 : Rhodios ipſi hoc cognomen dediſſe docet Pauſanias in Atticis : Καὶ γὰρ φιλομήτορα καλοῦσι καὶ φιλάδελφον ἕτερον, τὸν δὲ τοῦ Λάγου σωτῆρα, παραδόντων Ῥοδίων τὸ ὄνομα : ſed Stephanus altius hanc rem repetit & Ptolomæum *Soterem* appellatum ſcribit, quia Alexandrum ab Oxydracarum gente incolumem ſervaverat : ὀξυδράκαι, ἔθνος Ινδικὸν, ὑφ᾽ ὧν σώσας Ἀλέξανδρον πτολεμαῖος, σωτὴρ ἐκλήθη. Ante advectum ex Ponto Serapin, alius in Ægypto eodem nomine deus colebatur. Pauſanias l. 1. ſcribit Athenienſes Serapidis cultum a Ptolomæo accepiſſe, & templum ejus ἐπιφανέστατον eſſe Alexandrinis, ἀρχαιότατον δὲ ἐν Μέμφει : unde abſque dubio ſequitur, ante Ptolomæum Lagi F. ſi is, ut plerique tradunt, Sinopenſem deum advehi curavit, Sarapin in Ægypto cultum fuiſſe. Quin & Clemens Alexandrinus in Protreptico, atque ante eum Tacitus lib. 4. Hiſt. cap. 84. teſtatur advenæ Serapidi templum exſtructum in loco, cui nomen Rhacotis, ubi *fuerat ſacellum Serapidi atque Iſidi antiquitus ſacratum.* Quid quod Sinopenſes eum non Serapin, ſed *Jovem ditem*, teſte Tacito, vocarunt : *Timotheus quæſitis qui in Pontum meaſſent, cognoſcit urbem illic Sinopen, nec procul templum vetere inter accolas fama Jovis Ditis* : atque cum eum viderunt, Timotheus ἐξηγητὴς, (*antiſtitem cæremoniarum* vocat Tacitus, & *non ignobilem Theologorum virum* Arnobius) & Manetho Sebennita a cerbero &

dracone conjectarunt Plutonis esse simulacrum, Ptolomæoque persuaserunt non alium illum quam Serapin esse; οὐ γὰρ, addit Plutarchus lib. de Iside, ἐκεῖθεν οὗτος ὀνομαζόμενος ἧκεν, ἀλλ᾽ εἰς Ἀλεξάνδρειαν κομισθεὶς τὸ παρ᾽ Αἰγυπτίοις ὄνομα τοῦ πλούτωνος ἐκτήσατο τὸ Σάραπιν: *Non enim nomen illud gerens eo venerat, sed deportatus Alexandriam Serapidis nomen, quo Ægyptii Plutonem afficiunt, adquisivit.* Certe Plutonem eundem cum Sarapi esse docet ex Porphyrio Eusebius lib. 4. Præpar. c. ultimo, & Serapin in marmore, quod ad me misit Fabrettus, cerberus comitatur, atque ita fere in eodem repræsentatur, uti Pluto describitur lib. 3. cap. 11. Præparationis. Et hinc clarum utique esse puto Sinopensium deum, quem Σινωπίτην Δία vocat Dionysius in periegesi & ad eum Eustathius, nomen mutasse postquam in Ægyptum fuit advectus; non satis caute Macrobium 1. Sat. 7. affirmare, Ægyptios post Alexandri Macedonis occasum tyrannide Ptolomæorum coactos esse Saturnum & ipsum Serapin in cultum recipere Alexandrinorum more, apud quos præcipue colebantur; illos anachronismum committere auctores (inter quos Epiphanius etiam cap. 106. Ancorati; qui & Serapin sive Apin facit Sinopensium regem uti video etiam observare Illustrem Scaligerum ad Euseb. Num. MDCCXXV) qui affirmant Sinopensium numen *Sarapin* vocatum fuisse, antequam asportaretur in Ægyptum: & tandem non recte patres, narrantes Josephum sub forma Serapidis cultum esse, argui; quia ex urbe Sinopensium diu post fuit advecta illa relligio; cum ante Ptolomæorum tempora cognitum in Ægypto Sarapidis nomen, ejusque cultus celebris fuerit; qui tamen quo tempore ceperit, numque gens vanis superstitionibus dedita ita coluerit Josephum, aliis dispiciendum relinquo: & præcipue Eruditissimo Viro Joanni Spencero, cui gaudeo rationes meas probatas esse lib. 3. cap. 9. Dissert. 5. Nec, ut pergam, ab hac ætatum diversitate immunis fuit Jupiter ille Optimus Maximus. In lapide vetusto apud Gruterum pag. LXXVII. celebratur FORTUNA JOVIS PUERI PRIMIGENIA & in alio legitur, FORTUNÆ. PRIMIGENIÆ. JOVI. PUERO. EX. TESTAMENTO: Juvenali *Jupiter nondum barbatus* Satyra sexta; talisque cultus fuit in Campania, teste Servio ad lib. 7. Æn. *Circa hunc tractum Campaniæ colebatur* PUER JUPITER, *qui Anxurus dicebatur quasi* ἄνευ ξυροῦ,

ξυρῶς, *id est, sine novacula; quia barbam nondum rasisset*: Scholiastes Cruquii & Acro ad Horat. lib. 1. Sat. 5. *imberbem* vocant: & in nummo Gentis Vibiæ apud Ursinum Fulvium cernitur juvenis radiatus, ut videtur, in sella sedens & hastam tenens cum Inf. JOVIS. AXUR. C. VIBIUS. C. F. C. N. Atque ut nihil dicam de JOVE CRESCENTE qui in nummo Salonini Valeriani cernitur vel de *Vejove*, quem *parvum*, *non magnum & Juvenem Jovem* interpretantur Ovidius & Festus. Pausanias lib. 5. scribit ἄγαλμα esse Διὸς μικρὸν, τὴν ἑτέραν τῶν χειρῶν προτεῖνον, *parvum Jovis simulacrum, alteram manum extendens*; & ab ea statua progredienti occurrere ἄγαλμα Διὸς οὐκ ἔχον γένεια οὐδὲ αὐτὸ, *signum Jovis, quod & ipsum non habebat barbam* in nummis quoque Trœzeniorum ΣΔΕΥΣ (ita antique pro ΖΕΥΣ scribitur) Ἐλευθέριος imberbis & plane juvenis occurrit; nec video quid causæ sit, cur Ludovicus Nonnius eum invita inscriptione Apollinem faciat, cum præter Pausaniam etiam testetur Auctor M. Etym. a Græcis Jovem ita cultum fuisse: οἱ δὲ, ait, νῆσόν φασιν εἶναι τὴν Δίκτην· καὶ ὄνομα ἀπὸ τῶν ἁλιευτικῶν δικτύων· ἐνταῦθα δὲ Διὸς ἄγαλμα ἀγένειον ἵσταται: *Alii Dicten insulam dicunt esse & nomen habere a piscatoriis retibus: ibi Jovis imberbe simulacrum sacratum est.* Jam tempus tandem esset docere gentiles omnes deos deasque suas ad Solem & Lunam retulisse; sed antequam illi rei me accingam, conabor tradere, cui usui imaguncula nostra potuerit inserviisse. Publice cultam ut credam vetat exiguitas; quanquam parva simulacra aliis diis consecrata sint, uti ex sequentibus patebit: suspicabarque nonnunquam vel Laribus sive diis domesticis annumeratum esse breve hoc signum, vel quempiam religionis ergo & instar amuleti (cui inserviisse Harpocratis imaginem inscriptio vetus, quam postea explico, Græca docet) illud secum portasse. Et primo quidem constat parvis minutisque simulacris, gentiles honores divinos habuisse; Nero, Suetonio teste c. 56, *icunculam puellarem cum quasi remedium insidiarum a plebejo quodam & ignoto muneri accepisset, detecta confestim conjuratione pro summo numine, trinisque in die sacrificiis colere perseveravit: volebatque videri monitione ejus futura prænoscere*: Hadrianus apud eundem in Aug. c. 7. puerilem imagunculam æream veterem, ferreis ac pæne exolescentibus litteris hoc nomine (Thurini) inscriptam, inter cubiculares coluit. *Sigillaria*

gillaria & Sigilliola ea vocare possis; a quibus & locus Romæ *Sigillaria* nomen accepit, licet non modo imagunculæ, verum & aliæ res ibi venderentur. Neque tamen eo sensu voces eas usurpavit Arnob. lib. 6. *Et abstinetis a risu cum pro diis immortalibus* SIGILLIOLIS *hominum & formis supplicatis humanis. Quinimo deos esse* SIGILLARIA *ipsa censetis, nec præter hæc quicquam vim creditis habere divinam.* Nam si parvas tantum statuas designari putamus, jam majores excluderentur, iisque talem vim non attribuissent gentiles; quod a ratione alienum est plane: deinde postea tradit Phidiam super Olympii Jovis digito inscripsisse *pantarces pulcher*: quo nomine fuerat amatus a se puer, & obscœna cupiditate dilectus; additque; *usque adeo ludus est, & puerilis affectio* SIGILLARIA *ista formare, adorare pro diis ea, sanctitatibus accumulare divinis; cum ipsos videamus artifices in effingendis his ludere, & libidinum propriarum monumenta sancire.* Neque aliter voce hac utitur Tertull. c. 12. de Oratione: *Immo contra, scripturam fecerit, si quis in cathedra aut subsellio sederit. Porro cum perinde faciant Nationes, adoratis* SIGILLIARIBUS *suis residendo, vel propterea in nobis reprehendi meretur, quod apud idola celebratur.* Quæ certa loca nequaquam de imagunculis parvis, multo minus de annulis cum Liceto explicanda sunt. Et vel a parvis vel ab utrisque statuis faciendis nomen proculdubio accepit FABER FLATURARIUS SIGILLARIARIUS, cujus mentio in Inf. 89. Classis XI. Reinesii. Sed ut pergam, Ammianus Marcellinus narrat Asclepiadem Philosophum *Deæ Cælestis argenteum breve figmentum, quocunque ibat, secum solitum efferre*: Apulejus in Apologia scribit morem se *sibi habere, quoquo eat, simulacrum alicujus dei inter libellos conditum gestare, eique diebus festis thure & mero aliquando victimis supplicare.* Et mox illud fuisse *Mercuriolum* docet, eumque eleganter ita describit: *En vide quam facies ejus decora & succi plena sit, quam hilaris dei vultus, ut decenter utrinque lanugo malis deserpat, ut in capite crispatus capillus sub imo pilei umbraculo appareat, quam lepide super tempora pares pinnulæ eminent, quam autem festive circa humeros vestis substricta sit*: quæ ideo in medium adduxi, ut pateat non satis caute doctissimum gemmarum Abraxearum interpretem hæc verba de gemma cælata interpretari: Sulla imaginem Apollinis secum tulit: Plutarchus in

ejus

ejus vita : Λέγεται δὲ ἔχων τὶ χρυσοῦν Ἀπόλλωνος ἀγαλμάτιον ἐκ Δελφῶν, ἀεὶ μὲν αὐτὸ κατὰ τὰς μάχας περιφέρειν ἐν τῷ κόλπῳ, ἀλλὰ καὶ τότε τοῦτο καταφιλεῖν, *Dicitur ſignum habuiſſe Apollinis aureum ex Delphis, illud ſemper quidem eum in prœliis circumtuliſſe in ſinu, tunc vero etiam oſculatum eſſe, & dixiſſe; Pythie Apollo, an felicem Sullam Cornelium, quem tot certaminibus ſplendidum & inclytum reddidiſti, hic projicias adductum ad patriæ fores* : Alexander Magnus ſi non apud ſe, ut Sulla, attamen ſecum habuiſſe fingitur a Statio Herculis ſignum, cujus menſura intra pedem ſtabat, lib. 4. Sylvarum carmine 6.

> ——— *Pellæus habebat*
> *Regnator lætis numen venerabile menſis,*
> *Et comitem occaſus ſecum portabat & ortus :*
> *Prenſabatque libens, modo qua diademata dextra*
> *Abſtulerat, dederatque & magnas verterat urbes,*
> *Semper ab hoc animos in craſtina bella petebat :*

& tandem Alexandri Magni, inter deos relati, effigies portabatur a familia Maruanorum, *quia dicuntur juvari in omni actu ſuo, qui Alexandrum expreſſum vel auro geſtitant vel argento*, uti loquitur Trebellius Pollio in xxx. tyrannis : quo pertinet S. Chryſoſtomum Homil. 21. notare nonnullos ſalutis cauſa, νομίσματα χαλκᾶ Alex. Macedonis vel capitibus vel pedibus circumligaſſe; uti ex eo obſervat Triſtanus T. 3. p. 70. Sed reſtat tandem ſcena, ut ſic loquar, ultima; & probandum eſt imagunculam noſtram Solis ſymbolum eſſe; *Solis* inquam, ad quem omnes ſuos deos, ut deas ad Lunam referebant, orta præcipue ſalutari Chriſti Domini Deique noſtri doctrina, gentiles; quia eos pudebat numeroſæ deorum gentis, & cum a natura ipſa, tum a Chriſtianis convincebantur, non niſi unum Deum Opificem Ædificatoremque & Conſervatorem mundi eſſe poſſe. Euſebius lib. 3. Præparationis cap. 13. ſcribit, gentiles Solem exiſtimaſſe eſſe *Apollinem*, *Herculem*, *Bacchum*, *Æſculapium* : *Lunam Dianam*, *Palladem*, *Hecatem*; notatque homines effugientes turpes numinum ſuorum fabulas, ὥσπερ διὰ μηχανῆς εἰς Ἥλιον καὶ Σελήνην καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ κόσμου μέρη ἀνατρέχειν. *Harpocratem*, *Orum*, *Oſirin*, *Martem*, *Apollinem*, *Herculem*, *Mercurium* & *Æſculapium* eundem cum Sole eſſe ſatis multis puto me probaſſe; id quod nunc de aliis etiam breviter docendum

dum eſt. JOVEM igitur *Solem* eſſe ex iis quæ diſputat Macrobius lib. 1. cap. 23. Saturn. patet: inter Catalecta Pithæi quæ exſtat, laus Solis idem evincit.

> *Sol facies mundi, cælique volubile templum.*
> *Sol Liber, Sol alma Ceres, Sol Juppiter ipſe.*

non ſecus ac Callimachi cujusdam vel ex Callimacho, a neſcio quo verſum carmen imagini Jovis inſcriptum, quo *Jovi complicitæ alæ* tribuuntur, quodque totum adſcriberem, niſi recte cenſerent eruditi illud dubiæ eſſe vetuſtatis. Euſtathius ad Hom. Il. α. p. 22. Apollinem facit, μικρὸν Δία, quia multa cum Jove facit ſimul: & ad od. M. p. 1726. ſcribit Jovem nonnunquam eſſe ταυτιζόμενον τῷ Ηλίῳ apud poëtam, ut cum illi alatum currum tribuit: Orpheus apud Schol. Heſiodi, Solem vocat Titanem, Hyperionem, Pæana & Jovem,

> Τιτὰν χρυσαυγὴς ὑπερίων, οὐράνιον φῶς
> Δέξιε μὲν γενέτωρ ἠοῦς, εὐώνυμε νυκτὸς
> Φωσφόρε, αἰολόδεκτε, φερέσβιε, κάρπιμε παιάν,
> Ἀειθαλὲς, ἀμίαντε, χρόνου πάτερ: ἀθάνατε Ζεῦ.

& quidem Ζῆνα vel *Jovem*, διὰ τὸ ζωῆς εἶναι αἴτιον, τουτέστι τῆς πρὸς ζωήν: Plutarchus in Quæſtionibus Rom. cauſam indagans cur annum Jovi exiſtiment ſacrum eſſe, menſes Junoni; inter cetera addit, αὐτὸν ἐν ὕλῃ Δία, τὸν ἥλιον, καὶ αὐτὴν τὴν Ἥραν ἐν ὕλῃ τὴν σελήνην *ſolem ipſum in materia eſſe Jovem, & Lunam ipſam in materia Junonem*: & inde forte eſt, quod obſervat Feſtus diem dictum eſſe *ab Jove ejus rectore, qui Græce* Δία *appellatur*: ac tandem Orpheus apud Apulejum lib. de Mundo Jovem omnia eſſe oſtendit, & inter cetera ἥλιον καὶ σελήνην. PANEM ad Solem debere referri tradit idem Macrobius lib. 2, c. 22. nec non Porphyrius apud Euſebium lib. 3. Præpar. cap. XI. ubi inter ceterea docet cornua ipſi tributa eſſe, ut σύμβολα Ηλίου καὶ Σελήνης. Et nonnunquam ſuſpicatus ſum eum LUCIDUM appellari in lapide vetuſto, quem poſt Tomaſinum Reineſius edidit, & ſyntagmati ſuo inſeruit:

LUCIDO PANI
QUINTUS MUTIANUS
HERODIA. SYNNESIA
UXOR. DULCISSIMA
V. S.

quomo-

quomodo Diana vel Luna Statio lib. 5. Sylvarum *Lucida Gnoſſis* dicitur. Sed ire inficias nolo interpretationem perilluſtris Spanhemii in elimatiſſimis & quæ optime ætatem ferent ad Juliani Cæſaris notis videri præferendam eſſe, & *Panem* ideo *Lucidum* nominari, quia effingebatur facem accenſam manibus tenens, λαμπαδηφορείαις colebatur, & apud Arcadas in templo ipſi accendebatur πῦρ ὔποτε, Pauſania teſte, ἀποσβεννύμενον.

ATTIDEM ſolem eſſe Macrobius lib. 1. cap. 21. oſtendit. Arnobius lib. 5. p. 187. *Attidem cum nominamus ſolem*, inquit, *ſignificamus & dicimus : ſed ſi Attis ſol eſt, quemadmodum connumeratis & dicitis, quis erit Attis ille, quem in Phrygia genitum veſtræ produnt atque indicant litteræ.* Illudque clarius patebit ex iis, quæ commentatus eſt Laur. Pignorius in libello quem inſcripſit, Magnæ Deum Matris Idææ & Attidis initia : nec non iis, quæ poſtea moneo.

PRIAPUM Veteres credidiſſe Solem eſſe, ex verbis Suidæ & Codini, quæ memini me protuliſſe, conſtat ſatis ſuperque : & docet Voſſius pater in abſolutiſſimo de Idololatria opere, eoſdem per membrum ejus virile ſignificaſſe Solem omnia generare, & fœcunditatis parentem eſſe. Sic Plutarchus lib. de Iſide ſcribit Oſiridis ſimulacrum ἀνθρωπόμορφον & ἐξορτιάζον τῷ αἰδοίῳ διὰ τὸ γόνιμον καὶ τὸ τρόφιμον, *propter gignendi & alendi vim eſſe*, moxque illud ad ſolem refert. Mercurium non aliam ob cauſam γεννητικὸν μόριον erectum gerere Macrob. 1. Sat. 19. Herod. 2, 51, & Artem. 1, 47. teſtantur; & tales Hermæ frequentiſſime in gemmis, nummis, aliiſque monumentis veterum conſpiciuntur; Porphyriuſque apud Euſeb. 3, 11. (licet aliam rationem adferat) celebrat Mercurium ἐντεταμένον, quod male interpres *ad erectum & intentum corporis ſtatum* refert. Quin & pleroſque populos ſimulacra in templis ſuis ſtatuiſſe ἐντεταμένα καὶ τῇ τοῦ τράγου φύσεως παραπλησίως, & pudenda coluiſſe, ὡς αἰτίαν τῆς τῶν ζώων γενέσεως ſcribit Idem lib. 2. cap. 2. Præparat. Et certe veriſſimum hoc eſſe indicant ſacra Cybeles, Bacchi, Deæ Syriæ, Cereris, Iſidis, Oſiridis apud Arnob. Athen. Xiphil. Lucian. Ptolomæum, Plutarchum, & alios: eoque pertinet Iſidis capiti τὸ μόριον imponi apud Triſtanum in M. Aur. Claudii numiſmate; & Mnevem bovem Solis ſymbolum, atque Heliopoli cultum, maximos teſticulos habuiſſe, quia

ſol *σπερμαίνειν* dicitur *τὴν φύσιν*, uti loquitur Euſebius lib. tertio. Nec omittendum Ptolomæum lib. 2. Tetrabibli memoriæ mandare, varios populos qui Trigono Noto Apeliotico ſubjiciuntur, & adſpectibus Saturni, Solis & Veneris conſecraſſe, *τὰ γεννητικὰ μόρια, διὰ τὸν τῶν προκειμένων ἀστέρων σχηματισμὸν, ὄντα σπερματικὸν φύσει* : *partes ad generationem aptas, ob prædictarum ſtellarum adſpectus, quæ habent naturam ſeminalem.* Et hac occaſione locum inſignem Juliani, qui exſtat Orat. 5. p. 315. explicare conabor: *τέμνεσθαι γάρ φασι τὸ ἱερὸν δένδρον καθ᾽ ἣν ἡμέραν ὁ Ἥλιος ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ἰσημερινῆς ἀψῖδος ἔρχεται. εἶθ᾽ ἑξῆς σαλπισμὸς παραλαμβάνεται· τῇ τρίτῃ δὲ τέμνεται τὸ ἱερὸν καὶ ἀπόρρητον θέρος τοῦ Θεοῦ Γάλλου* : id eſt, interprete Petavio: *Etenim ſacram arborem ſuccidi illo ipſo die ferunt, quo ſol ſupremam æquinoctiorum apſidem attigit: altero die tubarum clangore perſtrepunt: tertio ſacra & arcana dei Galli meſſis putatur.* Sed vel per *θέρος* honeſta circumloquutione intelligitur *membrum virile*, vel legendum *μέρος*, quomodo partem illam corporis Græci vocabant; cujuſque exciſionem die, qui Hilaria præcedebat, celebratam fuiſſe non modo ex pag. 317. verum etiam ex Calendario Veteri, quod Lambecius Bibliothecæ Vendobonenſi inſeruit, conſtat: XI. *Kal. April. Arbor intrat*: X, *Tubiluſtrium*: IX *Sanguen dies Ægyptiacus*: VIII *Hilaria*: VII *Requetio*: VI. *Lavatio.* Optime certe hæc cum Juliani verbis conveniunt, in quibus mox *Hilariorum* etiam fit mentio: per τὸ *Sanguen* autem intelligitur membri virilis abſciſſio, quæ illo die non fiebat modo, verum quo etiam ſacerdotes ſeſe cultris lacerabant: Tertull. in Apol. *Cum M. Aurelio apud Sirmium Reip. exempto die* XVI. *Kal. April. Archigallus ille ſanctiſſimus die* IX. *Cal. earundem, quo* SANGUINEM IMPURUM, *lacertos* QUOQUE *caſtrando, libabat pro ſalute Imp. Marci jam interempti*: ubi per *imp. ſanguinem* videtur intelligere, qui ex genitalibus abſciſſis fluit quia addit *Lacertos quoque caſtratos fuiſſe*: nam particula *quoque* haud obſcure indicat non modo brachia ſciſſa cultris, quod eleganter *caſtrare* quia vires ſanguine amiſſo pereunt, vocat; verum etiam aliud quid ablatum & caſtratum fuiſſe; id eſt, membrum virile, cui *impurum*, ut dixi, *ſanguinem* tribuit. *Dies* autem *Ægyptiacus* eſt infelix, infauſtus, quem exemplo Ægyptiorum Romani obſervabant, qualeſque plures in anno fuerunt, uti ex eodem

Calen-

Calendario conſtat. Lambecius fatetur ſibi non liquere, quid ſignificent; ſed eos explicavit olim ὁ πάνυ Salmaſius lib. de Annis Climactericis; & nuper Henr. Noris in Eruditiſſimo Commentario ad Marmora Piſana. Ceterum neſcio unde hauſerit Scioppius, Priapi Ægyptii vel Hori effigiem fuiſſe cubitalem & juvenilem, apud Latinos vero commodæ ſeu juſtæ ſtaturæ. Nam nihil tale apud Suidam reperio, & de Priapo vulgari verba faciens Theodoretus lib. 1. σμικρῷ ὄντι μόριον ἐντεταμένον καὶ μέγιστον eſſe dicit; & lib. 2. eum vocat σμικρὸν ζῴδιον μετὰ τοῦ μεγίστου καὶ τεταμένου μορίου τιμώμενον, *parvum animal, cum maximo & tento membro cultum*: atque ipſe Suidas memoriæ mandat Junonem zelotypia tactam, ventrem Veneris, quæ ex Jove conceperat, contrectaſſe, & effeciſſe ut infans deformis naſceretur; & inde adjicit: *Priapum Italorum* (aliter ſentit Heinſius v. Cl. lib. 2. Sat. Horatianæ) *lingua vocari, & a paſtoribus coli, ſimulacrum vero eſſe* παιδίον μόριον ἔχον μέγα καὶ ἐντεταμένον: quæ certe nequaquam de Ægyptiis, ſed Romanis & Græcis intelligenda ſunt.

LIBERUM PATREM vel BACCHUM Solem eſſe multis probat Macrob. 1. Sat. Serm. 18. Idem docet Servius ad lib. 3. Æn. *Apollinem deprecantes terram petunt. Ipſe enim eſt & Sol & Liber Pater, qui inferos petiit*: Virgiliuſque initio Georg. per *Liberum* ſolem, per *Cererem* Lunam intellexit proculdubio:

> ——— ——— *vos o clariſſima mundi*
> *Lumina, labentem cœlo quæ ducitis annum,*
> *Liber & alma Ceres* ———

Nec alia Rhodiorum ſententia fuit, quorum inſula Soli, uti notiſſimum, fuit dicata: Dio Chryſ. Orat. 31. Καί τοι τὸν μὲν Ἀπόλλω καὶ τὸν Ἥλιον καὶ τὸν Διόνυσον ἔνιοί φασιν εἶναι τὸν αὐτὸν, καὶ ὑμεῖς οὕτω νομίζετε: *Et quidem Apollinem, & Solem, & Dionyſum nonnulli dicunt eundem eſſe; & vos ita exiſtimatis.* Ariſtides hujus rei non ignarus Oratione ad Rhodios de concordia, quæ eſt ultima tomi ſecundi, quem primo *Solem*, mox *Dionyſum* vocat, illique tripodas tribuit: Ἀποβλεψατε δὴ καὶ πρὸς τοὺς τρίποδας τοὺς ἐν Διονύσου τούτουσι, πάντως δὲ χαίρετε αὐτοὺς προσορῶντες; *Sed ad Bacchi quoque tripodes reſpicite: eos enim aſpicientes plane lætamini.* Bacchus præterea, quod huc valde quadrat, gravibus ærumnis a Titanibus affectus, teſte Onomacrito apud Pauſan. lib. 8. & occiſus, uti pa-

tet ex Arnobii lib. 1. p. 28. ejusque membra in lebetem conjecta juxta tripodem fratris Apollinis fuerunt collocata. Auctor Etym. magni: in v. Δελφοί hanc historiam conservavit: ὅτι τὰ Διονύσου μέλη σπαράξαντες οἱ Τιτᾶνες, τῷ Ἀπόλλωνι παρέθεντο ἐμβάλοντες λέβητι. ὁ δὲ παρὰ τῷ τρίποδι ἀπέθετο παρὰ τῷ ἀδελφῷ. Atque ex hac historia (quam paulo aliter sed pluribus narrat Clemens Alexandrinus in Protreptico) lucem fœnerantur Justinus Martyr. Apol. 2. qui scribit, Dionysum διασπαραχθέντα *dilaniatum in cœlum ascendisse*: Origenes lib. 4. contra Celsum, Bacchum a Titanibus deceptum, & a Jovis solio delapsum ab iis dilaceratum, & inde compositis membris ἀναβιώσκοντα redivivum cœlum petiisse, & Tatianus tandem ὄμφαλον esse τάφον Διονύσου: quia scilicet Delphi habebantur pro terræ umbilico, memoriæ mandantes. Nihil certe mirandum propterea est Agamemnonem in templo Delphico sacrum Baccho fecisse; uti tradit Lycophron in Alexandra: ad quem ex Callimacho & Euphorione similia observat Tzetzes: & Lucanum lib. v. canere sacra fieri Apollini & Baccho Delphis, mixto numine:

Mons Phœbo Bromioque sacer, cui numine mixto
Delphico Thebanæ referunt Trieterica Bacchæ.

Plutarchus quoque libro de Iside scribit relliquias Bacchi prope Apollinis oraculum Delphis sitas esse: ὁσίους *sanctos* vel *initiatos* sacrificium arcanum in æde Apollinis peragere, & Thyadas vel Bacchas ἐγείρειν τὸν Λικνίτην, *excitare Licnitam*, id est Bacchum; quod de excitationibus matutinis intelligendum esse videtur: *Quid volunt*, ait Arnob. lib. 7. *excitationes illæ, quas canitis matutinæ*, (*matutinas salutationes* vocat Apulejus lib. XI.) *collatis ad tibiam vocibus? obdormiscunt enim superi, remeare ut ad vigilias debeant?* Sed si hæc non satis clare ostendunt, Bacchum eundem cum Apolline vel Sole esse, monstrant certe eos in eodem loco fuisse cultos, & propterea multa videri communia habuisse: imo Macrobius lib. 1. c. 18. non dubitat hinc argumentum petere eos idem numen esse: *Item Bœotii Parnassum montem Apollini sacratum esse memorantes, simul tamen in eodem & oraculum Delphicum, & speluncas Bacchicas uni Deo consecrata colunt: unde & Apollini & libero Patri in eodem monte res divina celebratur.* Auctor Magni Etym. v. Διόνυσος, observat eum apud Eleenses eundem haberi cum sole; ἢ παρὰ τὸ δάος δαόνυσος· καὶ τροπῇ τοῦ α εἰς ι. παρὰ γὰρ Ἠλείοις ὁ αὐτὸς τῷ Ἡλίῳ νομίζεται· ἵν᾽ ᾖ ὁ δαίων, ὁ τοῦ δάους (ὅ ἐστι

πυρὸς

πυρὸς ἢ φωτὸς) αἴτιος; *vel a* δαὸς *descendit* Δαόνυσος, *& α converso in ι. Dionysus : nam apud Eleos idem cum sole existimatur ; ut sit* ὁ δαίων *ardens,* δάυς *id est ignis vel lucis causa :* Eumolphus apud Diod. Siculum in carminibus Bacchicis eundem appellat,

> Ἀστροφαῆ Διόνυσον ἐν ἀκτίνεσσι πυρωπόν:
>
> *Sidereum Dionysum igni radiante coruscum.*

Quæ nulli alii quam soli conveniunt; quem a Pelleniis etiam cultum fuisse sub nomine Διονύσου Λαμπτῆρος ; observat ex Pausaniæ lib. 8. Tristanus in explicatione vasis antiqui, quod Bacchi mysteria continet : qui tamen non addit, *Dionysum* illum *Lamptera* solem esse. Non male tamen hoc inde aliisque, quos ibidem laudat, auctoribus colligitur; & eam ob causam forte Baccho, *facem* tribuit Mart. Capella lib. 1. *Dehinc admissi Tonantis ipsius filii : inter quos primus quidem ruber juvenis, ac vorax omnium, sititorque etiam sanguinis gradiebatur : alter suavis & comis* FACEM (aliæ tamen editiones *falcem*, quæ non male Baccho convenit, exhibent) *dextra, lævaque gestans cratera somnificum.* Et Bacchus ut sol elegantissimis verbis describitur Aristidi: Νυκτὸς καὶ ἡμέρας πέρατα ἐπισκοπεῖ. τὴν μὲν ἡμέραν αὐτὸς δᾳδοῦχος τε καὶ ἡγεμὼν τοῦ ὄψεως γιγνόμενος. τὴν τε νύκτα ἑτέροις παρεὶς: ἀργῶν δ' ὅμως οὐδ' οὕτω, ἀεὶ δ' ἐν φορᾷ καὶ κινήσει τὸν αἰῶνα διεξέρχεται : *noctis & diei regit deus fines, interdiu quidem ipse lucem præferens , noctem vero aliis concedens; sic tamen ut interim non cesset, sed in perpetuo versetur motu.* Hinc est quod Bacchantes apud Ovidium lib. 4. Metam. ex sententia Tristani canunt

> —— *Tibi inconsumpta juventa est,*
>
> *Tu puer æternus, tu formosissimus alto*
>
> *Conspiceris cœlo* ——

& quod Arnobius lib. 3. gentiles ita alloquitur : *Quid? cum liberum Apollinem, Solem unum esse contenditis numen, vocabulis amplificatum tribus, nonne sententiis vestris deorum imminuitur census, & opinio prædicata dilabitur?* Multus, ut monui, Macrobius est in hac gentilium opinione & superstitione probanda; idemque haud vulgaribus tam ex antiquis monumentis quam priscis auctoribus petitis argumentis ostendunt Alexander, Hieronymus in Expositione Tabulæ Heliacæ , & Tristanus in Explicatione vasis antiqui. Macrobius illud firmat ex Aristotele qui Theologumena scripsit,

ex Hyacinthiorum ſeſto apud Lacedæmonios, ex cultu communi Apollinis, & Bacchi Delphis, ex Varrone & Granio Flacco, ex verſibus denique Variorum, ut Orphei, cui ſol dicitur

Ἥλιος, ὃν Διόνυσον ἐπίκλησιν καλέουσιν

Sol quem Bacchum cognominant

& alibi:

Εἷς Ζεύς, εἷς Ἅδης, εἷς Ἥλιος, εἷς Διόνυσος.

ex Euripide, apud quem in Licymnio Bacchus & Apollo, tanquam unus idemque deus invocatur,

Δέσποτα φιλόδαφνε, Βάκχε, παιὰν, Ἄπολλον, Εὔλυρε

& denique ex Æſchylo cui inſuper Apollo cognominatur κισσεὺς vel *hederacius*

Ὁ κισσεὺς Ἀπόλλων, ὁ καὶ Βάκχος, ὁ μάντις:

uti Joh. Meurſius pro ὁ καβαῖος reſcribendum putat. Et recte, ut hoc obiter adjiciam, Apollo μάντις quia vaticiniis præerat, vocatur. Sic Clementi Alexand. in Protrep. dicitur μάντις ἁγνός; & μάντις Auctori M. Etymologici alicubi, Luciano pag. 1100 edit. Bourd. poëtæ anonymo lib. 1. Anth. p. 84. in oraculo apud Euſebium lib. 3. cap. 14. nec non Oenomao apud eundem lib. 5. p. 212. *Augur Apollo* eadem ratione Virg. l. 4. æn. 376. & Val. Flacco l. 1, v. 234, *Vates Apollo* eidem lib. 4. v. 445, & *augur Pithyus* Mart. Capellæ lib. 1. appellatur; tandemque in Theodoti medici carmine, quod deus per ſomnum juſſerat cani, apud Ariſtidem Tom. 1. Serm. Sac. 4. occurrit Διόνυσος Κισσεύς. Haud obſcure præterea colligitur Bacchum nullum alium quam ſolem eſſe, quia idem cum Sarapide & Oſiri habebatur, quos certo conſtat ad ſidus illud retuliſſe gentiles. In nummis Elagabali & Gallieni apud Triſtanum modius, qui capiti Serapidi imponitur pampinis ornatur, & non abſque ratione exiſtimat vir doctiſſimus id ideo factum, quia Bacchus idem Serapidi erat. Oſirin quoque, qui ſol habebatur, non alium quam Bacchum eſſe patet ſatis ſuperque ex Tertulliani libro de Corona, atque vulgato Auſonii carmine:

Ogygia me Bacchum vocat
Oſirin Ægyptus putat
Myſtæ Phanacem nominant

Tibullus lib. 1. El. 7. cum inventionem vitis adſcripſiſſet Oſiridi, eundem mox *Bacchum* nominat: Herodotus lib. 2. c. 144. Oſirim Græ-

Græcorum lingua Bacchum esse scribit: Ὄσιρις δ' ἐστι Διόνυσος κατ' Ἑλλάδα γλῶσσαν: quod cum multis docuisset Plutarchus libro de Iside, tandem addit, *Esse autem eundem Osirim cum Baccho, cuinam magis convenit scire, quam tibi o Clea, quæ Thyadum Delphicarum es princeps, & a patre atque matre* τοῖς Ὀσιριακοῖς vel *Osiridis sacris es consecrata*; quomodo Græca, ἀρχικλαμβύουσαν ἐν Δελφοῖς, interpretatur Xylander, cujus ego versionem propter negotia examinare non potui; & integrum locum adduxi, non ut interpretarer ἀρχικλαμβύουσαν, sed ut ostenderem Osirim & Bacchum eundem esse. Ortivinius vir eruditus admodum arbitrabatur rescribi debere ἀρχικλαμυστοῦσαν, h. e. *principem vociferantium Baccharum Delphicarum*; additque Hesychium & Phavor. κλαμυστῆσαι exponere βοῆσαι, καλέσαι; Plutarchum paulo post narrare Delphis juxta Oraculum Apollinis servari reliquias Bacchi, & arcanum sacrificium castos peragere in Apollinis fano, quo tempore Thyades, sive Bacchæ Licnitam excitant, h. e. cum clamore Bacchum cient: eodemque modo Statium lib. 4. v. 379, unam Baccharum, quæ choros ducebat, vocare *reginam silvestris chori*, & Lutatium ad ea verba commentari: *ut choros ducebat una Baccharum: ostendit autem antistitem Liberi, quæ Citheronem incolebat*. Atque hinc patet, non absque ratione Nonnum lib. IV. Osirim appellare *Dionysum Ægyptium*,

—— καὶ Αἰγυπτίου Διονύσου
Εὔια φοιτητῆρος Ὀσείριδος ὄργια φαίνων:

Servium ad lib. I. Georg. v. 166. *eundem Osirim & Liberum Patrem* facere; & post Diod. Siculum, Martianum Capellam lib. I. testari Osirim Ægyptios vini usum docuisse. In nummo præterea Juliæ Domnæ Bacchi currui a centauris tracto insidentis latus Isis tegit; quo ænigmate significatur Bacchum vel Osirim deæ illius virum esse, uti optime observat elegantis admodum ingenii & doctrinæ præclaræ vir, quem juvenis admodum cognovi, Petrus Seguinus; atque inde lucem fœneratur id quod olim apud Plutarchum lib. de Iside scripsit Anticlides, τὴν Ἶσιν προμηθέως οὖσαν θυγατέρα Διονύσῳ συνοικεῖν: *Isidem Promethei filiam, liberi uxorem esse*. Tandemque ut Osiris Lactantio & Minutio Felici, observante Pignorio, dicitur esse filius Isidis, ita & idem Baccho convenit: Plutarchus rursus: Ἱστορεῖται δ' καὶ Ἴσιδος υἱὸς ὢν ὁ Διόνυσος ὑπὸ Αἰγυπτίων,

γυπτίων, οὐκ Ὄσιρις ἀλλὰ Ἀρσάφης ἐν τῷ ἄλφα γράμματι λέγεσθαι, δηλοῦντος τὸ ἀνδρεῖον τοῦ ὀνόματος: *Fertur etiam ab Ægyptiis Bacchus filius Iſidis eſſe, qui non Oſiris, ſed Arſaphes a prima littera incipiente voce vocatur, ſignificante ea voce fortitudinem*: utque Bacchus a Titanibus dilaceratus fuit, ita eandem calamitatem Oſiridi intulit Typhon, teſte Tzetze ad Lycophronem: Ὄσιρις ὁ καὶ Διόνυσος βασιλεὺς ὑπάρχων Αἰγύπτου ὑπὸ Τυφῶνος τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τῶν συνωμοτῶν μηληδὸν πατετμήθη καὶ ἐξετέθη πολλαχοῦ: quod pluribus exſequitur Plutarchus in libro toties laudato. Putaveram autem, quemadmodum memini me monere, Harpocratis noſtri clavam ramulo ornari; ſed male me memoriæ fidem advocaſſe ea, quæ honeſtum & veri amantem virum decet, ingenuitate faſſus ſum. Addam tamen quæ iſta occaſione notaveram, quia illuſtrando Baccho, niſi me plane fallo, inſervire poſſunt. Vitis & hedera deo accepta fuit & grata; inque pompis illi imponebatur umbella ex utriuſque fronde contexta: Euſtathius ad Homerum p. 857: Γράφει γοῦν τις ὅτι ἀγάλματι Διονύσου πομπεύοντι περιέκειτο καὶ σκιὰς ἐκ κίσσου καὶ ἀμπέλου: ab Homero vel alio poëta in hymnis Bacchus vocatur κισσοκόμης, ab aliis κισσοφόρος & φιλοκισσοφόρος ob coronas ex hedera factas: Plutarchus docet hederam a Græcis Baccho ſacrari, & ab Ægyptiis appellari *Chenoſirin*, q. d. *Oſiridis* plantam: Homerus quoque eum κισσῷ καὶ δάφνῃ πεπυκασμένον introducit: ab Horatio, Tibullo, Silio Italico, aliiſque corona hederacea caput cinctus introducitur, eam ob cauſam *Corymbiferus* Ovidio 1. Faſt. dictus; Bacchantes, Silenos, Satyros, omneſque dei comites. hedera ornari ſolere notiſſimum eſt; & teſte Varrone lib. 5. de l. l. *liberalia dicta, quod per totum oppidum eo die ſedent ſacerdotes* Liberi, HEDERA CORONATAE ANUS *cum libeis & foculo pro emptore ſacrificantes*: adeo ut eleganter Lucianus in Podagra eam vocet κισσίνην σφραγῖδα, *hederaceum ſigillum*, quia ex illa, non ſecus ac ex ſigno impreſſo res, Bacchantes noſcebantur:

> Ἦ μὴ τις ὕμνος βακχείων κωμάζεται
> Ἀλλ' οὐκ ἔπεστι κισσίνη σφραγὶς κόμαις:
> *Anne hymnis bacchantium canitur*
> *Sed non adeſt hederaceum ſigillum comes.*

Vitem vitium repertori, hilaritatiſque luculentæ datori conſecratam eſſe nemo ignorat; notandumque tantum hac apud Argivos

Junonem

Junonem coronari; ut teſtaretur ſeſe Bacchum viciſſe: Tertull. lib. de Cor. Militis; *Junoni vitem Callimachus induxit. Ita & Argis ſignum ejus palmite redimitum, ſubjecto pedibus ejus corio leonino, inſultantem oſtentat novercam de exuviis utriuſque privigni.* Præterea non de nihilo eſſe obſervaveram, cum putavi Reverendo Smetio fidem habens fronde arboris & forte hederæ clavam cingi; atque ea ratione jungi Herculis & Bacchi inſignia; quia ſcilicet in multis hæc numina convenire cenſebant gentiles rebus. Nam ambo dicuntur Indos viciſſe, totumque terrarum orbem victoriis ſuis peragraſſe: & Nonnus lib. 25. Dionyſ. elegantem comparationem rerum ab iis geſtarum inſtituit, canitque Bacchum non ſecus ac Herculem leonem, pantheram, urſas, aprum domaſſe, imo multæ majora virtutis ſuæ ſpecimina edidiſſe. Herculem etiam veteres cum poculo finxere, & quidem caſabundum & ebrium, non modo quod bibax fuiſſe perhibeatur, ſed etiam quod antiqui narrent Herculem poculo tanquam navigio immenſa maria tranſiſſe, uti docet Macrobius 5. Sat. c. 21. cui addatur omnino Athenæus lib. XI. Deipnoſoph. ubi de eadem hiſtoria agit, Herculemque unum τῶν πλεῖστον πινόντων & gaviſum fuiſſe μεγάλοις ποτηρίοις inter cetera tradit. Et hinc nonnulla ſimulacra ejus bibentium ſpeciem retuliſſe, teſtatur Ariſtides Tom. 1. p. 63. qui tamen inde concludit propter inventas vivendi commoditates eum æſtimandum eſſe: Οὐ τοίνυν ἐπὶ πράξεσι μόνον καὶ ἀγῶσιν ἔχοι τις Ἡρακλέους μνημονεύειν, ἀλλὰ καὶ ταῖς εὐθυμίαις τοῦ βίου πολλοῦ τινος ἄξιος· δηλοῖ δὲ καὶ τῶν ἀγαλμάτων αὐτοῦ τὰ πίνοντα: *Verum tamen non ex rebus geſtis tantum & certaminibus Hercules eſt memorandus; ſed ſimulacra ejus, quæ bibentium ſpeciem referunt, monſtrant, propter vitæ commoda eum etiam eſſe æſtimandum.* In nummo Antonini Pii Bacchus cum Ariadne currui a ſatyro & panthera tracto inſidens clavam videtur tenere apud Spanhemium Diſſ. 3. p. 242. & in alio Juliæ Mamææ apud Patinum Hercules cantharum tenet, quo valde illuſtrantur Ariſtidis verba. Præterea Silvani ſeu Herculis Ruſticelli ſtatua apud Tomaſinum in pereleganti de Donariis libro, tota fere nuda clavam tenet, poma, uvas, pinus, alioſque fructus gerit in ſinu; eamque A. CAEDICIUS. THEOPHILUS. EX. VISO. D. POS. vel dedicavit SILVANO. SANC. SACR. ET. LIBERO PAT. & Imperator Severus iiſdem commune templum vide-

tur extruxiſſe: Dio; ὅς γε καὶ τῷ Διονύσῳ καὶ τῷ Ἡρακλεῖ νεὼν ὑπερμεγέθη ᾠκοδομήσατο; Baccho *&* *Herculi templum magnum valde ædificavit.* Hanc tamen verſionem improbat Græcarum literarum reſtaurator Henricus Stephanus, & reddit *tam Baccho quam Herculi*, tanquam duo templa fuerint exſtructa: ſed, præterquam quod Græca verba id difficulter patiuntur; refellitur viri doctiſſimi opinio Severi numiſmatis in quibus HERCULES & BACCHUS ſub nomine DEORUM AUSPICUM junguntur, & unum templum, cujus in medio Hercules eſt, conſpicitur apud Triſt. & Patinum. Obſervandum inſuper Nonnum diſtinguere *Dionyſum ſeniorem* vel *Zagrea* & *Bacchum*; licet eos faciat eosdem Plutarchus in lib. De El. apud Delphos, p. 389. Et hoc licet proprie pertineat ad ætatis, qua unus idemque deus fingebatur, varietatem; hoc tamen loco monere viſum fuit, ut quæ de fulmine, quod ipſi inter ceteros deos tribuitur, mihi notata ſint, adjiciam, & pluribus illuſtrem:

Ἔκλυον ὥς ποτε θῶκον ἑὸν καὶ σκῆπτρον ὀλύμπου
Δῶκε γέρας Ζαγρῆϊ παλαιοτέρῳ Διονύσῳ
Ἀστεροπὴν Ζαγρῆϊ καὶ ἄμπελον οἴνοπι Βάκχῳ.
Audivi quod olim ſedem ſuam & ſceptrum Olympi
Dederit munus Zagræo antiquiori Dionyſo,
Fulmen Zagræo, & vitem vinoſo Baccho.

Hinc Juno ait ſe timere, ne videat Bacchum ἀστεροπὴν κρατέοντα, *fulmen vibrantem* poſt Zagræum: Bacchumque idem facit Ζηνὶ συναστραπτίζοντα *una cum Jove fulminantem*; quod etiam videtur canere Apollinaris Sidonius Carmine 22.

—— *Caput aurea rumpunt*
Cornua & indigenam jaculantur fulminis ignem.

Nec certe fulmen a ſole vel Apolline alienum eſt; nam leo radiatus, ſolis propterea ſymbolum, fulmen ore tenet in nummo Caracallæ apud Triſtanum; in tabula Mithriaca cernitur apud Leon. Auguſtinum & in nummo Tarentinorum, ſi fides habenda Sebaſtiano Erizzo pag. 144. Apollo equo inſidens cum appoſito fulmine, & litteris ΑΠΟΛ. Neque illud ſoli Jovi, verum etiam aliis diis, imo etiam deabus tribuitur, & quidem novem diis ex opinione Thuſcorum Plin. l. 1. c. 52. *Thuſcorum literæ novem deos emittere fulmina exiſtimant, eaque eſſe undecim generum: Jovem tria jaculari:*

jaculari : addit Romanos duo tantum ex iis ſervare, *diurna attribuentes Jovi, nocturna Summano*; & Hetruriam arbitrari fulgura nonnulla *a Saturni ſidere proficiſci, uti cremantia a Martis*. Totidem etiam memorat apud Arnobium lib. 3. Manilius : *Deos novem Manilius, quibus ſolis Jupiter poteſtatem jaciendi ſui permiſerit fulminis*; eoſque mox vocat *alieni fulminis jaculatores*. Et JUPITER quidem præcipue fulmine armatur; putabaturque tantum mittere fulmina rubra, cum alii dii jacularentur alba aut nigra, uti ex Horatio, Claudiano, & Acrone obſervat Meurs. ad Lycophronem : Inde forte eſt quod apud Livium legamus l. 32. *Jovi donum fulmen aureum pondo L. factum eſſe. Junoni Minervæque ex argento*. Et obſervandum hac occaſione, Jovem non ſemper fulmine fuiſſe armatum, ſed illud ſumpſiſſe primo, poſtquam gigantes regnum cæleſte affectarunt : Ovid. 3. Faſtor.

> *Jupiter eſt juvenis, juveniles aſpice vultus,*
> *Adſpice deinde manum : fulmina nulla tenet.*
> *Fulmina poſt auſos cœlum affectare Gigantas*
> *Sumpta Jovi; primo tempore inermis erat.*

quo alludit Manilius lib. v. 335.

> *Ara ferens thuris ſtellis imitantibus ignem,*
> *In qua devoti quondam cecidere Gigantes.*
> *Nec prius armavit violento fulmine dextram*
> *Juppiter, ante deos quam conſtitit ipſe ſacerdos.*

adeo ut iratior Jove fuerit Commodus Imperator, qui in nummo Theſauri Patiniani conſpicitur ut JUPITER JUVENIS fulmen manu tenens. Alter deorum, qui fulmina jaculatur eſt SUMMANUS (quem Plutonem nonnulli faciunt) cui nocturna attribuebantur : Feſtus *Dium fulgur appellabant diurnum, quod putabant Jovis, ut nocturnum Summani* : id quod etiam tradit Auguſtinus l. 9. c. 23. de Civ. Dei. Tertius, quem invenio, eſt SATURNUS, uti ex Plinio conſtat; & ipſe in Saturnalibus apud Lucianum teſtatur, ſe cum impar eſſet viribus ad hominum peccata punienda, cumque neceſſe foret ſemper ſurſum deorſum curſitare τ͂ κέραυνον διπυρῶδον *armatum fulmine*, quo ſacrilegos, perjuros & raptores exureret, illud Jovi ut juveni dediſſe. Quartus MARS, uti itidem Plinii verba teſtantur. Quintus HERCULES, qui in nummo Meſſii Decii ſtans fulmen tenet, & clavam

N 2 Jovi

Jovi ſedenti porrigit apud illuſtrem Spanhemium, qui alibi etiam notat in Bruttiorum nummo gazæ Mediceæ eundem deum fulmine armari. Sextus VULCANUS: Servius ad lib. 1. Æn. *In libris Etruſiorum lectum eſt, jactus fulminum manubias dici: & certa eſſe numina poſſidentia fulminum jactus, ut Jovem, Vulcanum, Minervam*: quem locum debeo elegantis ingenii viro Joh. Ortwinio. Septimo loco venit MINERVA: Mart. Capella;

Huic nam tergeminæ rutilant de vertice criſtæ,
Quod dux ſanguineo, præſulque coruſca duello,
Vel tibi quod fulget, rapiturque triangulus ignis:

illud olim etiam Euripides cecinit, quem Virgilium imitatum eſſe tradit Macrob. 5. Sat. c. ultimo: *Nec hoc ſine auctoritate Græcæ vetuſtatis, eſt, quod ait,*

Ipſa Jovis rapidum jaculata e nubibus ignem.

Euripides enim inducit Minervam ventos contrarios Græcorum claſſi a Neptuno petentem, dicentemque debere illum facere, quod Jupiter fecerit, a quo in Cræcos fulmen acceperat: & alii quatuor diis a Varrone fulmina adſignari ſcribunt, interque eos Minervæ; Jovis tamen fulmine uſam tradunt quia ſuum non erat ejuſmodi poteſtatis, ut in Græcos tam acerbiter animadvertere poſſet: quam in rem audiendus Servius Danielis: *Sed cum Varro divinarum quinto, quatuor diis fulmina adſignet, inter quos & Minervæ, quæritur cur Minerva Jovis fulmen miſerit. Antiqui non* (ita ſcribendum judico) *ſolius Jovis putaverunt eſſe fulmen, nec id unum eſſe, ut teſtantur Etruſci libri de fulguratura; in quibus duodecim genera fulminum ſcripta ſunt; ita ut Jovis, Junonis, Minervæ, ſic quoque aliorum. Nam de Junonis fulmine Accius ait præfervido fulgore ardor injectus Junonis dextra ingenti incidit. Quare non poſuit Minervam miſiſſe fulmen ſuum? ſed nonnulli dicunt, habere quidem Minervam, ut Jovem & Junonem fulmen, ſed non tantum valere, ut vindictam ſuam poſſit implere, niſi uſa eſſet Jovis fulmine: unde merito queritur Juno Minervam cum de numero minorum ſit qui fulmen habeant, uſam tamen Jovis fulmine.* Idem illud ejuſdem poëtæ, *Triſte Minervæ Sidus* explicans ait: *manubias Minervales, id eſt, fulmina, tempeſtates graviſſimas commovere ſcribit*: & Scholiaſtes Statii ad lib. 1. Thebaïdos notat *ſecundum pontifices certa cuique fulmina deo adſcripta eſſe, in quibus & Minervæ*: ubi tamen videtur memoriæ lapſu Miner-

Minervam pro Junone ſubſtituiſſe, quæ dicit Jovem *ſua fulmina* torquere. In nummo Antigoni Tutoris, e muſæo Chriſtinæ Auguſtæ deprompto apud Spanhemium & Patinum, Pallas armata dextra clypeum, ſiniſtra fulmen vibrat: in alio Antonini Pii apud Patinum, Vulcanus fulmen petenti Palladi tradit; talemque etiam ſub Severo percuſſum eſſe obſervat Spanhemius: quo etiam referri debent alii nummi, in quibus noctua fulmen tenet, idem utique huic deæ, quod Jovi aquila miniſterium præſtans; uti obſervat alio loco vir Ampliſſimus; atque ita Olympiorum nummos, quorum in una area cernitur Jupiter diademate cinctus, vel Pallas galeata; & in altera noctua fulmen unguibus tenens, interpretatus olim fuit Ludovicus Nonnius; tandemque Minerva armata fulmine cernitur etiam in Domitiani nummo, cum Inſ. IMP. XXII. COS. XVI. CENS. P. P. P. Octavum locum occupabit JUNO ſoror conjunxque Tonantis, cui fulmen veteres tribuiſſe etiam ex Servio conſtat; firmatque idem Martianus Capella: *Hæc* (Juno) *fulmen* (alii legunt *flumen*) *dextra, læva ſonorum bombis terrentibus ſuſtinens tympanum, ſub quibus ima ſubjecta roſcidis videbatur inundare fluoribus*: ipſa apud Valer. Flaccum lib. 1. Argon. v. 116.

—— Imbrem & tenebras; ſævumque tridentem
Jam jam ego, & inviti torſiſſem conjugis ignem.

& apud Statium lib. 1. Thebaidos:

———— ——— Illam odimus urbem
Quam vultu confeſſus adis: ubi conſcia magni
Signa thori tonitrus agis: & MEA FULMINA *torques.*

ubi Scholiaſtes Junonem *ſua fulmina* dicere notat, quia erant inſignia matrimonii ſui, & ipſi ſoli nota; vel quia fulmen ſine aëre eſſe non poteſt, & ipſe aër Juno eſt; ſique nubes non fuerint aëre colliſæ, fulmen nullum eſt. Teſtatur quoque Joannes Smetius in gemma, quam ſervat, cerni Junonem dextra tenentem fulmen, ſiniſtra haſtam, & leæna vehi: quanquam ferum illud animal mihi potius auctor ſit illam Cybelen, vel Matrem Magnam eſſe; quippe quæ ſimiliter plane inſidet leoni in nummo Septimii Severi apud Car. Patinum, & Cornutus notat illam gaudere fulminibus atque tonitru: *οἱ ὄμβροι*, ait, *ὡς ἐπιπολὺ μετὰ βροντῶν καὶ ἀστροπῶν συμβαίνει γίνεσθαι, καὶ ταύτην παρεισάγουσι τυμπάνοις καὶ κυμβάλοις, καὶ κεραυνοῖς ἢ λαμπαδοφορείαις*: *plerumque enim imbres cum*

fulmine & tonitru ad nos deferuntur : & hanc introducunt cum tympanis, cymbalis & fulminibus vel facibus : quibus verbis videtur significare tympana Cybeles tonitru, faces vero fulmen denotasse: adeo ut nona sit MATER DEUM, cui fulmina tribuebantur. Decimus erit APOLLO vel Sol, quem fulmine armari jam satis superque docui. Apud Sponium in Miscellaneis Eruditæ Antiquitatis, Apollo itidem cum fulmine cernitur, & Isis sistrum tenens CLATRA, forte a sistri sonitu, appellatur : inque nummis Gentis Plautiæ apud Ursinum Fulvium idem deus quadrigas agitans fulmen dextra intentat. Undecimus est ZAGRAEUS vel BACCHUS, de quo itidem egi. Tandem Alcibiadi, Plutarchus tribuit, Ἀσπίδος τε διαχρύσου ποίησιν, οὐδὲν ἐπίσημον τῶν πατρίων ἔχουσαν, ἀλλ' ἔρωτα κεραυνοφόρον : *clypeum deauratum, in qua nullum insigne patrium, sed Cupido fulmen ferens.* Adeo ut præter *Cupidinem*, jam non novem, sed undecim deos habeamus fulmine armatos : qui tamen numerus minui facile potest, si licentia, quam ipsi sibi dederunt, gentiles, utamur, & Junonem ac Cybelem faciamus eandem. Neque tamen asseverare velim, Jovem, Summanum Apollinem, Herculem, Martem, Bacchum, Vulcanum, Saturnum, Minervam, Junonem esse, unum si excipias vel Herculem vel Bacchum, ipsos novem deos, quibus Etrusca superstitio fulmina tribuit ; sed plerosque eo numero posse comprehendi, faciunt ut persuasus sim auctores quos laudavi : & spero veniam mihi paratam apud æquos & benevolos lectores fore, si a via paululum aberraverim, cum sol, qui caput dissertationis facit, etiam illustretur ita non parum ; & varietate sua hujus generis libelli mirum quantum placere soleant.

SATURNUM nullum alium quam Solem esse docet Macrob. lib. I. c. 22. Gerh. Joannes Vossius l. 2. cap. IV. de Idololatr. Quibus ut nunc nihil addere placet, ita lectori non ingratum fore confido, si examinem intricatum, uti equidem mihi videtur Tertulliani locum, qui exstat cap. 23. de Spectac. *Placebit*, ait, *qui vultus suos novacula mutat? infidelis ergo faciem suam, quam non contentus Saturno, & Isidi & libero proximam facere, insuper contumeliis alaparum sic objicit, quasi de præcepto Domini ludat? docet scilicet & diabolus verberandam maxillam patienter offerre.* Nam cum Saturnus senili ætate & proinde barbatus pingatur, talisque in vete-

rum

rum monumentis occurrat, id quod obſervare non oblitus eſt Albricus Philoſophus; cum *ſenex* vocetur Virgilio lib. VII Æn. *ſenior* Fulgentio in Mythol. cumque Artemidorus doceat lib. 2. c. 49. deos, ſi forte ἀγνοούμενοι occurrunt in ſomniis, ab ætate diſcerni debere, & μειράκιον νέον ſignificare *Mercurium*, νεανίσκον *Herculem* ἀνήρ *Jovem*, πρεσβύτην δὲ τὸν Κρόνον *Saturnum*, nullus certe capere poſſum, quomodo is qui faciem ſuam ſive vultum novacula mutat, vel barbam ſibi demit, Saturnum poſſit referre? Nec ſane, uti annotat Pamelius, ex Goltzii diverſis numiſmatis *Saturnum* imberbem depingi ſolere eſt animadvertere; nec licet caſtratus, cujuſmodi homines barba carere ſolent, dicatur eſſe, abſque barba effictum eum repperi; nec tandem huc pertinet, quod Mart. Capella lib. 1. de Philol. ludit, Jovis & Junonis *ſatori caniciem pruinoſis nivibus candicaſſe, licet etiam ille* PUER *poſſe fieri crederetur*. Quid igitur? ego certe ἐπέχω; & vix habeo, unde nodum hunc ſolvere poſſum. Saturnum nigras ſemper genas habuiſſe docemur ex loco eleganti apud Scholiaſtem Heſiodi: qui, cum poëta ceciniſſet homines Saturno Rege δειλὸν γῆρας, *moleſtam ſenectutem* non habuiſſe, annotat: Καὶ τοῦτο Κρόνιον ἐστί. καὶ γὰρ τὸν Κρόνον ἀεὶ μελαίνας ἔχειν τὰς ἐπὶ τοῦ γενείου τρίχας φησὶν Ὀρφεύς: *Et hoc Saturnium eſt: nam Saturnum ſemper nigros habere in genis crines ait Orpheus*: Imo Plato ejuſdem ſæculi homines ſcribit ſemper ſenectutem abjeciſſe: Idem: Πλάτων δὲ τοὺς ἐπὶ τῆς Κρονίας περιόδου ἀποβάλλειν φησὶ τὸ γῆρας καὶ ἀεὶ γενέσθαι νεωτέρους: *Plato vero eos qui Saturni tempore vivebant, abjicere ait Senectutem, & ſemper fieri juniores*, qua de re ipſe Philoſophus videri poteſt in Politico, ubi inter cetera ait eos, quibus genæ barbatæ erant barba depoſita in priorem ſpeciem reſtitutos eſſe; & forte hinc Capella ſcribit, *creditum eſſe eum poſſe fieri puerum.* Quæ loca num illuſtrare poſſint Tertullianum alii viderint: neque enim in re tam obſcura certi quicquam definire animus eſt. Ampliſſimus Senator Guielmus Gœſius, cujus ut eruditionem ita mores & canos veneror, exiſtimabat ad calvitiem capitis reſpicere Tertullianum, quam illi exhibere debebant, qui in theatris Saturnum repræſentabant: idemque etiam ſentiebat Stephanus le Moyne, Vir præſtantiſſimus: qui tamen mecum etiam putabat obſtare τὸ *vultus*, quem *novacula mutatum* ſcribit ille; & per eam vocem vix capitis verticem deſignari poſſe. Martinus, qui

patria

patria relicta Christum omnibus rebus prætulit, & nunc divina oracula apud Ultrajectinos facundissime & eruditissime interpretatur, ad me misit, Pamelium observare, Goltzium varia edidisse numismata, in quibus Saturnus ut juvenis conspiciebatur sine barba; Tertullianum non ignorasse deum illum pictum vulgo fuisse senem, quippe qui lib. I. c. 10. adv. Gent. scribat, *Senex de Saturno, imberbis de Apolline, Virgo de Diana figuratus*; sed cum cap. 23. de spect. memoret eos, qui genas radebant, similes sese reddidisse *Saturno, Isidi & Baccho*, respexisse alium modum repræsentandi Saturnum; Gentiles adhæc non semper similia fecisse eorundem numinum signa, verum sese accommodasse suæ Theologiæ; eos plurimum per Saturnum intellexisse *tempus*, eoque nomine finxisse senem; intellexisse per eundem cum Phœnicibus & Syriis *Solem* nonnunquam, indeque instar Apollinis ut juvenem pictum fuisse. Addebat Vir Eruditus, Tertullianum uti voce *novacula*, eumque objicere Christianis; quia eo tempore Patres vetabant barbam radi novacula, permittebantque illam tonderi vel demi forfice; ne nempe Gentiles imitarentur; uti multis docet Clemens Alexandr. cap. 3. & XI. lib. 3. Pædagog.

BELUS etiam vel *Baal* hunc in censum referendus est: indeque eum Βεελσάμην, id est *dominum cæli* vocabant: Sanchoniathan apud Euseb. Ἥλιον θεὸν ἐνόμιζον μόνον, οὐρανοῦ κύριον, Βεελσάμην καλοῦντες ὅ ἐστι παρὰ Φοίνιξι Κύριος οὐρανοῦ. Eodem respicere arbitror Servium ad lib. I. Æn. 646: *Nam omnes in illis partibus Solem colunt, qui ipsorum lingua Hel dicitur: unde & Helois*: scribe *unde & Helios*; id est ἥλιος Græcorum: Idem rursus ad v. 731. BELUS, *primus Rex Assyriorum, ut supra dictum est: quos constat Saturnum, quem eundem & Solem dicunt, Junonemque coluisse: quæ numina etiam apud Afros postea culta sunt. Unde & lingua Punica Baldeus dicitur. Apud Assyrios autem Bel dicitur, quadam sacrorum ratione & Saturnus & Sol.* Ἦλ autem & Βῆλ idem numen esse docet disertis verbis Isidorus apud Photium: Φοίνικες καὶ Σύροι τὸν Κρόνον Ἦλ καὶ Βῆλ καὶ Βολάθην (videtur affine esse cum *Baldeus*) ἐπονομάζουσι.

SERAPIDEM cum sole eundem esse monui, dicetque id pluribus Macrobius lib. I. cap. 20. Saturnal. & in variis apud Gruterum & Reinesium inscriptionibus occurrit: ΔΙΙ ΗΛΙΩ ΜΕΓΑΛΩ

ΣΑΡΑ-

ΣΑΡΑΠΙΔΙ: & in Latina, JOVI. SOLI. INVICTO. SARAPIDI: ſi modo, ut tamen videtur, hæc uni Serapidi tribuenda ſunt. In Rhodiorum nummis apud Goltzium Serapis cernitur hanc procul dubio ob cauſam radiis caput cinctus; non ſecus ac idem veluti Pantheus, plurium deorum inſignibus ornatur in numiſmate Antonini Pii apud Seguinum. Huc pertinet *Serapin* a voce derivari, quæ *incendere* ſignificat, uti docet P. Daniel Huëtius, Vir eruditionis & humanitatis ſingularis, in Demonſtratione quam doctiſſimam conſcripſit, Euangelica; & Plutonem ad Solem, quemadmodum clare teſtatur Porphyrius apud Euſeb. lib. 3. cap. 11. Præparat. inferius hemiſphærium ſubeuntem relatum fuiſſe; quia ſcilicet Serapis & Pluto eodem loco habebantur. Sed quia Rhodi mentio, totuſque ſum in illuſtrando ſole, demus hoc inſulæ ſacratæ ſideri illi, ut origo nominis, qualis apud Iſidorum exſtat l. 14. c. 6. illuſtretur: *Rhodos Cycladum prima ab oriente, in quo roſæ capitolium dicitur eſſe inventum, dum ibi civitas conderetur; ex quo & urbs & inſula Rhodos eſt appellata*: Nonnius ad Goltzii Græciam ſe neſcire ingenue fatetur, quid ſibi *roſæ capitolium* velit; & certe ejuſmodi capitolium in alio orbe quærendum eſt; egoque illud leviſſima mutatione ex hoc noſtro ſubmoveo, & ſcribo: *in qua roſæ caput olim dicitur eſſe inventum.* Globulus roſæ inferior lanugine refertus, & cui folia inſiſtunt Latinis *caput* Græcis κεφαλὴ vocatur: Dioſcorides lib. 1. c. 131. αἱ κεφαλαὶ ὃ ποθεῖσαι, κοιλίαν ῥέουσαν καὶ αἵματος ἀναγωγὴν ἐπέχουσιν: id eſt, interprete Plinio lib. 21, c. 19. *Capita pota ventrem & alveum ſiſtunt*: quanquam Iſidorus *calycem* videatur *caput* vocare.

JANUM eundem eſſe ac Apollinem, id eſt ſolem haud obſcure colligitur ex iis, quæ diſputat Macrob. lib. 1. Sat. cap. 9. & clare hoc docet Arnob. lib. 3. *Incipiamus ergo ſolemniter ab Jano & nos Patre, quem quidam ex vobis mundum, annum alii*, SOLEM *eſſe prodidere nonnulli*: atque hinc forte eſt quod apud Servium ad lib. 7. Æn. *diei dominus* dicatur.

VULCANUM ſi quis eodem referre velit, ego certe non repugnabo; cum quia Ἥφαιστος eſt idem, ac *Pater ignis*, teſtibus Bocharto, & Huetio; tum quia Porphyrius apud Euſeb. lib. 3. Præparat. 1. cap. XI. ſcribit, vim ignis Ἥφαιστον appellatam, *ejuſque ſimulacro cæruleum pileum impoſitum eſſe, quo cæleſtem converſionem*

denotarent, ubi primigenius & ab omni fæce puriſſimus Ignis domicilium ſuum habeat; additque, *cum ejuſmodi quoque aliquam Solis eſſe vim putarent, Apollinem ipſum nominatum eſſe*, ἀπὸ τῆς τῶν ἀκτίνων πάλσεως. Quin & Tzetzes Chil. 10. canit Vulcanum vocatum eſſe Νῶε, Διόνυσον καὶ Ὄσιριν, & ignem, καὶ τέχνας ἐκ πυρὸς ὁπόσας inveniſſe. Neque tamen alia ſentientibus refragabor; idque eo magis, quia animadverto Voſſium Patrem lib. 2. c. 66. de Idol. illam ſententiam non probare. Ceterum obſervandum obiter, Ἡφαίστου vel Vulcani ſimulacra prope caminos fuiſſe collocata: Euſtath. ad Odyſſ. p. pag. 1827. Ἄλλοι δὲ ἐπιστάτην οἴδασι, τινὰ πήλινον πλαττόμενον παρὰ ταῖς ἐσχάραις. ὥσπερ παρὰ τοῖς καμίνοις Ἡφαίστους πλάττουσι

ADONIN, ATTINEN, OSIRIM, & HORUM, nullum alium quam Solem eſſe docet Macrob. lib. 1. Sat. c. 21. Et inde forte Attinis comæ, ut ſolis colorem exprimerent inaurabant; id quod nos docet inſcriptio elegans apud Mutium Phœbonium in Hiſtoria Marſorum,

ATTINI ARAM
LUNAM ARGENT
POSUIT. P. MARIUS
PHARETRA SACER
ACCADE. PRIMA
MINISTRA. MATRIS
MAGNAE. MATREM
REFECIT. MAGNAM
ET. INAURAVIT. ET
ATTINI. COMAM. IN
AURAVIT. ET. BEL
LONAM. REFECIT.

quanquam id de omnibus ejus ſimulacris adſeverare nolim; & ſolius ornatus gratia id potuerit eſſe factum. *Adonin* Solem eſſe etiam ex Orphicis firmat modo laudatus & laudari ſemper digniſſimus Huetius; cujus verba adſcribere non gravabor, prout exſtant „in Propoſ. 4. cap. 3. Domonſtr. Euangelicæ: Adonin, ait, au„tem eſſe ſolem, & aſſeverat Macrobius, & Orphica oſtendunt, „cum ipſum omnium altorem, & σβεννύμενον & λάμποντα *extin*-

„*ctum*

„ *ctum & lucentem* appellant: quotis enim quibusque annis & die-
„ bus sol σβέννυσθαι καὶ λάμπει. Et extinguitur quidem, cum in in-
„ ferioribus versatur Zodiaci signis, & a nobis velut ad Proserpi-
„ nam, hoc est, ad inferius hemisphærium abit; fulget rursum
„ superiora signa repetens, cum lucis & dierum incremento. Et
„ extingui quidem prius dicebatur, quam fulgere, quia annum a
„ Septembri mense auspicabantur Ægyptii & Phœnices, quo tem-
„ pore solis lumen & calor decrescere incipiunt, & ad hyemem ver-
„ git annus: vel quia in occasu solis diei initium Ebræi constitue-
„ bant, quem morem ab illis acceperunt Græci veteres; unde Dia-
„ nam, quæ Luna est, & nocti præest, priusquam Apollinem, si-
„ ve solem, natam esse fingebant. Quam in rem etiam videri potest Gerh. Johannes Vossius in elaboratissimo opere, & gentilis superstitionis vere thesauro; in quo & alios deos ad Solem referri, Solemque ab omnibus fere gentibus cultum esse variis in locis ostendit. Et ne fœmineus sexus desit, ipsa etiam *Nemesis* advocanda est: Macrobius 1. Sat. c. 22. *Et ut ad Solis multiplicem potestatem revolvatur oratio, Nemesis, quæ contra superbiam colitur, quid aliud est, quam solis potestas? cujus ista natura est, ut fulgentia obscuret, & conspectui auferat, quæque sunt in obscuro illuminet, offeratque conspectui.* & sidus hoc ad *Cererem* etiam retulisse gentiles, docent versus ex Pithœi Catalectis laudati: Unumque tandem deum esse *Plutonem, Proserpinam, Cererem, Venerem, Amores, Tritones, Nereum, Tethyn, Neptunum, Mercurium, Vulcanum, Pana, Jovem, Junonem, Dianam, & Apollinem* cecinit olim Hermesianax, ni fallor, apud Eusebium. Et firmantur hæc omnia mirum quantum, versibus Martiani Capellæ lib. 2. Nam postquam solem descripsisset,

Ignoti vis celsa patris, vel prima propago,
Fomes sensificus, mentis fons, lucis origo,
Regnum naturæ, decus atque assertio divum:
Mundanusque oculus, fulgor splendentis Olympi.

addit,

Hunc Phœbum perhibent prodentem occulta futuri,
Vel quod dissolvis nocturna admissa, & Isæum.

Te Serapin Nilus, Memphis veneratur Osirim:
Dissona sacra Mithram, Ditemque, ferumque Typhonem,
Atys pulcher item, curvi & puer almus aratri.
Ammon & arentis Libyes, ac Biblius Adon,
Sic vario cunctus te nomine convocat orbis.

Ipse Apollo interrogatus quisnam esset, ita se describit apud Eusebium lib. 3. præparationis:

Ἥλιος, Ὧρος, Ὄσιρις ἄναξ, Διόνυσος, Ἀπόλλων
Ὡρῶν καὶ καιρῶν ταμίης, ἀνέμων τε καὶ ὄμβρων
Ἠοῦς καὶ νυκτὸς πολυαστέρος ἡνία νωμῶν
Ζαφλεγέων ἄστρων βασιλεὺς, ἠδ' ἀθάνατον πῦρ.
Sol, Orus, Osiris rex, Dionysus, Apollo
Temporum & tempestatum diribitor, ventorum & imbrium,
Auroræ & noctis stellarum plenæ habenas moderans,
Stellarum flammantium rex, & immortalis ignis.

Atque ut omnes deos ad Solem, ita deas ad Lunam (quam ἀνθήλιον, q. d. *vicariam solis*, quia noctu idem officium terræ, quod sol de die præstat, vocarunt Græci, teste Hesychio) retulerunt: *Minervam, Dianam, Cererem, Junonem, Isidem, Hecaten, Proserpinam, Rheam, Cælestem, Astarten, Parcas, Enyo* aliasque Lunam habitas fuisse constat ex iis quæ memoriæ mandant Porphyrius apud Eusebium lib. 3. præpar. c. 11. t. 1. c. 10. & passim Arnob. lib. 3. Plutarchus lib. de Iside, & in Sulla: Cic. l. 2. de Nat. Deor. Mart. Capella, &, ne omnes tam veteres quam recentiores laudem, Joh. Gerh. Vossius & Petrus Daniel Huetius, in præclarissimis operibus: quibus addendi sunt Illustres & Celebres antiquarii, Spanhemius, Seguinus, Patinus, Vaillantius, Morellius, Sponius aliique, quorum ex nummis & operibus lux huic rei magna affundi potest; & denique qui nuper Insignia Turcica illustravit, M. Paulus Pater, Hungarus. Et hic signum staturem, nisi explicanda foret Ægyptii numinis vel Isidis imago, quæ exstat apud Casalium in libro de Ægyptiorum ritibus:

Causam



Cauſam ſe neſcire fatetur vir eruditus, quare Iſis bovis galeam gerat. Verum hoc ideo factum, quia Mercurius fingitur Iſidi galeam e bovis capite factam, impoſuiſſe, cum Orus matri ob dimiſſum Typhonem iratus, regium ei de capite ornamentum detraxiſſet: teſte Plutarcho in lib. de Iſide, ubi inter cetera ait, Ἑρμῆν ἐπιθεῖναι βούκρανον αὐτῇ κράνος. Idem inſigne Aſtartæ, quæ eadem cum Iſide & Luna, tribuit Sanchoniato apud Euſeb. l. 1. c. 10. Ἡ δὲ Ἀστάρτη ἐπέθηκε τῇ ἰδίᾳ κεφαλῇ βασιλείας παράσημον κεφαλὴν ταύρου. Cornua ipſi nec non Io etiam tribuit Herodotus l. 2. c. 41. τὸ γὰρ τῆς Ἴσιος ἄγαλμα ἐὸν γυναικήϊον βούκερών ἐστι, καθάπερ Ἕλληνες τὴν Ἰοῦν γράφουσι: Plutarcho Iſis vocatur Κερασφόρος, Ovidius *lunaria* ipſius *fronti cornua* tribuit; & inde eſt, quod Tertull. l. 1. c. 14. ad Nationes gentilibus objicit, *canino capite & leonino, & de bove & de ariete & de hirco cornutos deos, caprigenas, vel anguinos & alites plana fronte & tergo*: Iûs frons στολοκρατὴς dicta propterea fuit:

Hesychius : Στολοκρατὲς τὸ τῆς Ἴσις μέτωπον διὰ τὰ κέρατα : quia scilicet στόλος etiam significat rem prominentem. Eusebius lib. 1. cap. 9. præpar. scribit Isin significare τὴν παλαιὰν *antiquam*, eoque nomine lunam ἀπὸ τῆς ἀϊδίου καὶ παλαιᾶς γενέσεως *propter æternum & veterem ortum* fuisse vocatum; cornua eidem tribui, quia crescente & abeunte lumine cornuum instar curvata est, & quia vacca ipsi apud Ægyptios fuit consecrata : unde & Martianus Capella l. 2. notat eam *cornigeram & asperam esse egestionibus*. Proserpinæ, quam eandem cum Iside esse existimabant, cornua etiam fuerunt : Eusebius lib. 3. cap. 11. Præparat. sequutus Porphyrium scribit, Διόνυσον κοινὰ πρὸς τὴν Κόρην ἔχειν τὰ κέρατα : & Athenagoras in Legat. pro Christianis narrat, eam filiam esse Jovis & Rheæ vel Cereris, *præter duos* κατὰ τὴν φύσιν *oculos habere duos alios* ἐν μετώπῳ *in fronte*, καὶ προσώπην κατὰ τὸ ὀπίσθεν τοῦ τραχήλου μέρος, *vultum vel faciem versam ad posteriorem colli partem* (male interpres reddit, *& rostrum posteriore colli parte*) καὶ κέρατα, *& cornua*; Rheam partu tam monstroso territam fugisse, neque papillam præbuisse infanti; & inde mystice Proserpinam vocari Αθηλᾶν, *non lætatam*, communiter vero *Proserpinam* & *Coren*. Nec omittendum Suidam in v. Ἀνάστατοι observare placentas quasdam planas & rotundas σελήνας *lunas* vocari; post sex lunas pinsisse vel fecisse βοῦν ἕβδομον κέρατα ἔχοντα κατὰ μίμησιν τῆς πρωτοφυοῦς σελήνης, bovem septimum habentem cornua ad imitationem lunæ primum nascentis; & hunc bovem post quatuor popana (& hoc placentæ genus) sacrificatum, ipsumque vocatum fuisse quintum bovem : cui adde Hesych. in vv. Βοῦς & Βοῦς ἕβδομος. Radiata autem est, quia radios a sole scilicet mutuatos emittit; nisi si quis existimare velit, non tam radios, quam alium ornatum hic cerni. Certe Dea Syria radiis ornatur a Luciano : Καὶ ἐπὶ τῇ κεφαλῇ ἀκτῖνάς τε φορέει, καὶ πύργον, καὶ κεστὸν, τῷ μούνην τὴν Οὐρανίην κοσμέουσι : *in capite radios gerit & turrem & cæstum, quo solam Cælestem exornant* : & similiter Adargatin Assyriis cultam describit Macrobius 1. Sat. 23. *Adargatis simulacrum sursum versum reclinatis radiis insigne est, monstrando radiorum vi superne missorum enasci quæcunque terra progenerat.* Et quanquam ille per *Adargatin* terram intelligat, tamen illa nec non Syria dea ad Lunam etiam atque adeo ad omne quod solari subditum est potestati, refertur, uti notum est ex scriptis virorum, quos laudavi, clarissimorum. Et commo-

commode ad illam referri possunt *radii sursum versum* reclinati, quia, ut Virgilius canit 1. Georg. 396. *obnoxia est fraternis radiis*; &, uti Julius Firmicus cap. 2. Mathes. loquitur, *cum vicina soli sive crescens sive deficiens fuerit, radios luminis sui, quasi solem venerata submittit : ut fraternis ignibus rursus ornata, cum longiores cursus sui fecerit metas, renata fulgidi splendoris, ac renovata luminis ornamenta circumferat.* Ut autem hoc veluti ἐπίμετρον addam, Apulejo Apol. 1. *Venus* dicitur *illex animi, & luna noctium conscia*: Scipio Gentilis in notis quidem recte de dulcibus furtis amatorum explicat; sed lib. 1. parerg. c. 33. rescribit *noxium*, id est *noxiorum*; & male quosdam reponere addit, *noctium*. Quis horum librorum prior sit, illud me nescire fateor; constat certe τὸ *noxium* pro *noxiorum* nequaquam admitti posse. Atque hæc quidem sufficient ad evincendum, omnes deos deasque ad Solem & Lunam retulisse gentiles; nec ullam superstitionem tam late per orbem terrarum fuisse dispersam, cum nulla fere gens sive versus orientem, sive versus occidentem, sive versus septentrionem & meridien posita fuerit olim, quin ea elementa coluerit. Imo Origenes commentario in Johannem scribit ante eum quosdam disseruisse, Solem & Lunam, & astra illis attributa fuisse, qui minus digni haberentur, uti illo titulo ac laude cohonestentur, ut Deus Deorum, Deus ipsorum foret, illudque ut persuasum haberent adductos fuisse Deuteron. 4, 19. verbis, quibus Deus Solis & Lunæ & astrorum cultum Israëlitis interdicit, ἃ ἀπενείμεν αὐτὰ κύριος ὁ θεός σου πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν. ὑμῖν δὲ οὐχ οὕτως ἔδωκε κύριος ὁ θεός σου: *quæ ipsa distribuit Deus tuus cunctis gentibus : vobis autem non sic dedit Dominus Deus tuus.* Clementem Alexandrinum designari ab Origene recte notat præstantissimus Huetius, qui Strom. 6. dedisse Deum gentibus Solem, Lunam, & astra ad religionem, ne funditus athei effecti funditus perirent, & ut πρὸς θεὸν διὰ τῆς τῶν ἄστρων θρησκείας assurgere possent, scribit. Et significat hoc etiam Justinus Martyr in Dial. cum Tryphone Judæo : τὸν μὲν Ἥλιον ὁ θεὸς ἐδεδώκει πρότερον εἰς τὸ προσκυνεῖν αὐτὸν, ὡς γέγραπται : *Solem quidem dedit Deus prius ad adorandum ipsum, uti scriptum est.* Sed ne dicam illa verba, ὑμῖν δὲ ... hodie non inveniri in LXX. interpretum versione, longe etiam alia præ se ferre versiones, quæ ex Hebræis exemplaribus factæ sunt, nihil certe absurdius dici potuit, & si unquam alias, hic certe Ec-

clesiæ

clesiæ Luminum lumen laboravit & obscuratum fuit. Esseni tamen ex nonnullorum sententia preces ad solem fundebant, & eum venerabantur: Josephus lib. 2. c. 7. Excidii: πρός γε μὴν τὸ θεῖον ἰδίως εὐσεβεῖς· πρὶν γὰρ ἀνασχεῖν τὸν Ἥλιον οὐδὲν φθέγγονται τῶν βεβήλων· πατρίους δέ τινας εἰς αὐτὸν εὐχάς, ὥσπερ ἱκετεύοντες ἀνατεῖλαι: *nam ante ortum solem nihil profani loquuntur: sed patrias quasdam preces ad eum fundunt, tanquam supplicantes, ut exoriatur.* Nam Essenos solem adorasse censent Scaliger in Elencho, & Petavius in Miscellaneis Exercitationibus. Salmasius vero ad Solinum existimat Essenos preces ad solem direxisse, ut statim sese vellet exerere, quia orto demum sole ad opus quisque suum mittebatur, eosque hac peculiari quidem veneratione solem prosecutos, veluti opus Dei excellentissimum, non ut adorarent, aut pro deo haberent. Petitus 2. Var. Lect. 7. rescribit εἰς αὐτὸ, ut referebatur ad τὸ θεῖον, vel *Deum*; adjicitque Essenos ante exortum solem nihil profani locutos, sed preces ad Deum fudisse, eumque supplicasse, ut sol exoriretur. Ego virorum eruditissimorum litem meam non facio; sed sententiarum diversitatem ideo adduxi, ut pateat quosdam & eos quidem non minimi nominis censuisse sectam illam Judæorum cultui solis fuisse deditam. Nec hac macula caruerunt illi, qui Christiano nomine veniebant, quanquam eo indigni sint, plane propter nefarias & abominandas opiniones. Ex eorum numero, uti docui, fuere Basilidiani, nec non Manichæi: Theodoretus lib. 1. c. 26. οὗτοι τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην θεοὺς ὀνομάζουσι, ποτὲ μὲν αὐτὸν ἀποκαλοῦντες Χριστόν: Similia de iis tradunt Epiphanius Hæres. lib. 2. Tom. 2. breviterque in Anacophalæosi pag. 146. August. c. 46. Hæres. & l. 20. c. 5. contra Faustum: qui priore loco, alterum enim consulere non possum, ita loquitur. *Orationes faciunt ad solem per diem, quaquaversum circumit: ad lunam per noctem, si apparet: si autem non apparet ad aquilonarem partem, qua sol, cum occiderit, ad Orientem revertitur*: ubi, quod addit, *quaquaversum circumit*, Manichæos distinguit a reliquis Christianis, qui ad orientem conversi precabantur, unde & gentilibus visi sunt ipsum solem adorare, quemadmodum ex Tertulliano & aliis Patribus notarunt eruditi. Joh. Damascenus, quem doctissimus Cotelerius ante aliquot annos inter Ecclesiæ Græcæ monumenta vulgavit, scribit Manichæos Christum σχήματι σέβοντας coluisse ἥλιον καὶ σελήνην; eosque ἄστροις,

καὶ

καὶ δυνάμεσι καὶ δαίμοσι preces obtuliſſe : & alio Idem loco memoriæ mandat, fuiſſe hæreticos qui τὰς λεγομένας ἡλιοτρόπους βοτάνας ταῖς ἀκτῖσι τοῦ ἡλίου συμφερομένας, *herbas heliotropia dictas, quæ cum ſolis radiis circumflectuntur*, coluerunt, aſſerentes vi quadam divina eſſe præditas, & inde eos dictos *Heliotropitas*; quos a vero non alienum eſt etiam ſolem coluiſſe. Et cum Judæorum & Chriſtianorum, quibus divina lux affulſerat, ſectæ ſolem & ſidera coluerint, nihil certe mirandum eſt, ſi ſplendidiſſima elementa gentiles primo in admirationem, inde ad cultum ſui perduxerint : & ſi inſignibus valde laudibus ſidus illud celebraverint. Nam Græcis per excellentiam Θεὸς dicitur, tanquam unus deus foret, uti notarunt Salmaſius & Petavius; quibus addendus Achilles Tatius lib. 4. extremo : φασὶ δὲ ὅτι τὸν ἀριθμὸν τυγχάνουσι ὅσας ὁ ΘΕΟΣ εἰς ὅλον ἔτος ἀναλάμπει τὰς ἡμέρας : *quos, cum numerantur, tot reperiri ajunt, quot dies per annum integrum* DEUS *fulget*. Themiſtius Orat. XI. οἱ σφόδρα ἐπιθυμοῦντες ταῖς ὄμμασιν ἀντιβλέπειν εἰς τὸν ΘΕΟΝ, πρῶτον μὲν ἐν τοῖς ὕδασι μελετῶσι : & Clemens Alexandr. qui lib. 5. Stromat. accipitrem ſcribit ſignum eſſe τοῦ θεοῦ, id eſt, *ſolis*, quemadmodum ex iis quæ ſequuntur patet. Non aliter vocabatur cœli ſtatio, quam ſol obtinebat ; Manilius lib. 2. v. 908.

Sed medium poſt caſtra diem, curvataque primum
Culmina nutantis ſummo de vertice mundi,
Æthere Phœbus amat : ſub quo quoque corpora noſtra
Decernunt vitia, & fortunam ex viribus ejus
Concipiunt. DEUS *ille locus ſub nomine Grajo*
Dicitur ——— ———

& Lunæ ſtationem mox DEAM appellari canit. Porphyrio apud Euſeb. l. 5. c. 10. præpar. dicitur ὁ Βασιλεύς; In lapidibus vetuſtis DOMINUS atque DIVINUS; & Juliano, quem multis exemplis illuſtrat Ezechiel Spanhemius, cujus amicitiam & eruditionem maximi æſtimo, frequenter Δεσπότης; eodemque nomine ſolem a Maſſagetis cultum fuiſſe legere licet apud Herodotum l. 1. c. 213. Ab Ægyptiis invocabatur in ſolennibus precibus, ſi fides habenda Euphanto, qui illas Græce vertit apud Porphyrium : Ω δέσποτα Ἥλιε, καὶ θεοὶ πάντες, οἱ τὴν ζωὴν τοῖς ἀνθρώποις δόντες : indeque forte *Oſiris* a Cypriis Ἄδωνις appellatus eſt, teſte Stephano in Ἀμαθοῦς πόλις Κύπρου ἀρχαιοτάτη ἐν ἧ Ἄδωνις Ὄσιρις ἐτιμᾶτο; ὃν Αἰ-

γύπτιον

γύπλιον ὄντα Κύπριοι καὶ Φοίνικες ἰδιοποιοῦνται : nam Hesychio Ἄδωνις exponitur, δεσπότης ὑπὸ φοινίκων; Hebræa vox Ἀδωναj nihil aliud quam *dominum* significat, testibus Seldeno & Heinsio; Lacedæmonibusque Adonis Κῖρις vel Κῦρις, id est Κύριος dictus est, uti apud eundem Hesychium legere licet. Quanquam repugnare nolim iis, qui censebunt Laconum Κῖρις nihil commune cum Κυρίῳ habere; nec iis, qui existimant gemina appellatione Cyprios divinitatem expressisse : id quod & ipse in priori editione haud obscure significaveram, nuncque eo magis amplector, quia video Illustrem Huetium prop. 4. cap. 10. Demonstr. Euang. notare Amathuntem duplici nomine personam unam designare, & Suidam scribere in v. Ηϱαΐσκος simulacrum quoddam communi Osiridis & Adonidis nomine ab Alexandrinis fuisse cultum. Præterea Sol πανόπτης vocatur Porphyrio lib. 2. ejusque verba etiam exstant apud Euseb. l. 9. Præpar. c. 2. *Non enim victimas epulantur, sed eas integras per noctem comburentes, multo melle & vino iis superfuso, sacrificium ocyus consumunt*, ἵνα τοῦ δεινοῦ μὴ ὁ πανόπτης γένοιτο θεάτης, *ne qui omnia videt facinus hoc intueatur* : id est, ut interpretor, sol, qui scilicet de die videt; quem Homerus od. M. v. 323. παντα canit ἐφορᾷν & παντ' ἐπακούειν; cuique Orpheus vel Oenomanus tribuit πανδερκὲς αἰώνιον ὄμμα. Juliano Orat. 4. sol dicitur κοινὸς ἁπάντων πατήρ, *communis omnium pater*, & alibi, κοινὸς ἡγεμὼν, *communis dux* : Physicis apud Amm. Marcell. 21, 1. *mens mundi* : Propertio lib. 1. El. 15. *magnus*: Lycophroni pag. 63. θοϱαῖος, quod Tzetzes interpretatur τὸ σπερμογόνον καὶ γεννητικόν. πάντα γὰρ ὁ Ἥλιος γεννᾷ καὶ τρέφει καὶ αὔξει, ὡς καὶ ὁ Σοφοκλῆς φησι, τὴν πάντα γοῦν βόσκουσαν ἡλίου φλόγα : Menandro Rhetori lib. 2. c. 15, *luminis quæstor, & fons cælestis splendoris rerum omnium opifex, qui ex cælestibus axibus splendens chaos dissipavit* : Macrobio 1. Sat. 19. *auctor spiritus, caloris ac luminis humanæ vitæ genitor & custos* : qui & alibi postquam omnes deos ad solem referri debere ostendisset, addit: *potentiam solis ad omnium potestatum summitatem referri Theologos indicare, eosque in sacris hoc brevissima precatione demonstrare, dicentes*: Ἥλιε παντοκράτωρ, κόσμου πνεῦμα, κόσμου δύναμις, κόσμου φῶς, *sol omnipotens, mundi spiritus, mundi potestas, mundi lux.* Cumque alio loco eidem dicatur *mundi caput & rerum sator* : μόνος οὐρανοῦ θεὸς Phœnicum Theologis apud Philonem Byblium : AETER-

NUS

NUS in lapidibus vetuſtis: in iiſdem apud Reineſium, nec non in nummis apud Triſtanum INVICTUS; δημιουργὸς vel *Architectus omniu mrerum*, Ægyptiis, docente Porphyrio in Epiſtola ad Anebum apud Euſebium lib. 3. præparat. Non certe mirum cuiquam videri debet Julium Firmicum lib. 1. Matheſ. extremo; ita Solem alloqui: *Sol igitur optime maxime, qui mediam cœli poſſides partem, mens mundi atque temperies, dux omnium princepsque, qui cæterarum ſtellarum ignes flammiferarum luminis tui moderatione perpetuas.* Orpheo in Indigitamentis vocatur δεσπότης, ζωῆς φῶς, πιστοφύλαξ αἰεὶ πανυπέρτατος: *mundi dominus, oculus juſtitiæ, lux vitæ, fidus cuſtos, ſemper maximus*: Proclo πυρὸς νοεροῦ βασιλεὺς, φάους ταμίης, & ζωάρκεος ἄναξ πηγῆς: *rex ratione præditi ignis, lucis quæſtor vel diſpenſator, rex fontis vitalis*; ipſique mox *providentiam, & fatorum omne imperium* adſcribit, uti obſervant Barthius ad Zachariam; & monuit me Illuſtris Grævius νοερὸν verti debere *ratione præditum*, non, ut vulgo fit *intelligibilis*, quia Solis igni adſcribebant rationem gentiles & providentiam, ut & ipſe Proclus mox docet, ut diſtingueretur ab alio igne, qui eſt res bruta, adeo ut mirandum nequaquam ſit in nummis Caracallæ apud Triſtanum cerni caput Solis radiatum, & vocem PROVIDENTIA: quæ & inde valde illuſtratur, quod Euſtathius ad Il. o. extremam ſcribit conjunctionem Minervæ & Apollinis a Juliano parabate ſcribi fieri, διὰ τὸν Δία μὲν νοεῖσθαι τὸν Ἥλιον, ἐξ αὐτοῦ δὲ γινώσκεσθαι τὴν Ἀθηνᾶν ἤτοι τὴν πρόνοιαν. Omnium igitur rerum dominus & præſes Sol habebatur; utque deum tam eximium pure colerent, varia homines invenerunt ſuperſtitionum genera Phylarchus apud Athæneum lib. 15. memoriæ mandat. Græcos ſoli mel libaſſe, vinum autem aris ejus non intuliſſe, δεῖν λέγοντες τὸν τὰ ὅλα συνέχοντα καὶ διακρατοῦντα θεὸν, καὶ ἀεὶ περιπολεύοντα τὸν κόσμον, ἀλλότριον εἶναι μέθης; *dicentes deum, qui omnia continet & regit, & mundum perpetuo circumit, alienum eſſe ab ebrietate*: Νηφάλιον θυσίαν, in quo ſacrificio non vinum ſed mel aqua dilutum libabatur, Athenienſes obtuliſſe *Mnemoſynæ, Auroræ*, SOLI, *Lunæ, Nymphis & Veneri Cæleſti* tradit Polemon apud Suidam: Eos qui Heliopoli ſolem colebant Plutarchus lib. de Iſide & Oſiride, ſcribit non tuliſſe vinum τὸ παράπαν εἰς τὸ ἱερὸν, quod non conveniat interdiu bibere, τοῦ κυρίου καὶ βασιλέως ἐφορῶντος, *domino & rege inſpiciente*: Gentes

nonnullæ ideo mortuos ſepeliebant, quia ἀσεβὲς vel *impium* exiſtimabant eos ſoli oſtendere, teſte Sexto Empirico lib. 3. pyrrh. Hypoth. Inde Heſiodus ἐν ἔργοις vetat, ut opinor, ne quis ἄντ' ἠελίοιο τετραμμένος ὀρθὸς mejat; canitque virum divinum id facere ἑζόμενον *ſedentem*, vel *ad parietem converſum*; quo modo etiam Perſas hodiernos naturam exonerare obſervat Olearius; ſed veteres eo ſitu pinxiſſe nullo probari argumento Bochartus, Vir doctiſſimus annotat in Hierozoico. Tradit tamen illud Amm. Marcell. lib. 23, extremo: *Super his nec ſtando mingens, nec ad requiſita naturæ ſecedens facile viſitur Perſa: ita obſervantius hæc aliaque pudenda obſervant*: quod ſi quis feciſſe Perſas exiſtimet reverentia ſolis, quem præcipue eos coluiſſe ex variis auctoribus conſtat, certe illi ego nequaquam refragabor. Nec omittendum Triſtanum Tom. 1. p. 465. notare ex Porphyrio templa & ſtatuas apud gentiles Orienti fuiſſe obverſa, ut ſol Oriens per januas eorum apertas intrare poſſit. Verum ego hoc apud auctorem eum nullus reperio; iſque in libro de Antro Nympharum tantum ſcribit, omnia ferme τὰ ἀγάλματα καὶ τὰς εἰσόδους habuiſſe πρὸς ἀνατολὰς τετραμμένας, *ingredientes vero occaſum reſpexiſſe*, ὅταν ἀντιπρόσωποι τῶν ἀγαλμάτων ἑστῶτες τοῖς θεοῖς τιμὰς καὶ θεραπείας προσάγωσι, *ut vultu ſtatuis obverſo conſiſtentes diis honorem cultumque exhibeant*: in quibus, uti patet, verbis, ne ſolis quidem fit mentio: alibi idem Porphyrius memorat, *auſtrum diis attribuentes* ἱσταμένης τῆς μεσημβρείας *ipſo meridie in templis deorum cortinas reducere*, vel ἐν τοῖς ναοῖς τῶν θεῶν τὰ παραπετάσματα ἕλκειν; *& Homericum præceptum ſervantes ſole verſus auſtrum inclinante nefas eſſe hominibus deorum templa ingredi, ſed viam immortalium eſſe; meridiei etiam & auſtri ſymbolum ſtatuere*, ἐπὶ τῇ θύρᾳ μεσημβριάζοντος τοῦ θεοῦ, *deo ad oſtium meridiante*; ubi per θεὸν ſol intelligendus videtur, quem mox ἀρχὴν τῶν ὅλων vocat, & ſilentio coli debere ſcribit. Præterea Ægyptii tribus vicibus Soli ſacrum faciebant ſingulis diebus, & quidem *reſina* ſub ortum, *myrrha* meridie & *Kyphi* circa occaſum, cujus ſuperſtitionis cauſam reddit Plutarchus lib. de Iſide. Eoſque retuliſſe deos ſuos ad Solem & Lunam, non adeo mirandum eſt, cum mortalium primi ſidera deos eſſe putaverint, quemadmodum teſtatur Euſeb. lib. 1. Præpar. cap. 6. Id quod etiam memoriæ mandat Lactant. lib. 2. Inſt. cap. 13. *Omnium primi*,

mi, qui Ægyptum occupaverunt, cælestia suspicere atque adorare cœperunt. Et quia neque domiciliis tegebantur propter aëris qualitatem, nec enim ullis in ea regione nubibus subtexitur cœlum; cursus siderum & defectus notaverunt, dum ea sæpe venerantes curiosius atque liberius tuerentur. Postea deinde portentificas animalium figuras, quas colerent, commenti sunt, quibusdam prodigiis inducti. Atque ita omnes gentes Soli honorem habuerunt, unos si excipias Atlantas, qui testibus Herodoto, cujus verba insigniter illustrat præstantissimus Vossius, Plinio, Solino, & Mela Pomponio, *Solem execrantur & dum oritur, & dum occidit, ut ipsis agrisque pestiferum*: quem morem & hodie barbaros, qui prope promontorium Bonæ Spei habitant, quosque *Hottentottos* nominant, observare testantur, qui illorum mores literis mandarunt.

Postquam Harpocratem absolveram, & jam jamque typographo eram traditurus, ecce liber elegans in Gallis prodiit, qui auctorem habet Baudelotium De Dairval, & argumentum *Utilitatem peregrinationum.* Magna certe cum voluptate Viri eruditi & Antiquitatum diligentis Interpretis curas perlegi, fateorque me ab iis doctiorem recessisse. Sed cum & Harpocratem meum laudet, magisque illustret, non pergratum tibi, Lector, fore persuasus sum, si & hic illius sententiam invenias. Arbitratur igitur Baudelotius Harpocratem *Pantheum* & *Larum* numero habitum fuisse; ejus ex brachio dextro pendere *lucernam*, eandemque Isin ac Serapin in marmoribus & nummis tenere; aves *columbas* vel *hirundines*, easque laribus sacras, animalculum *canem*, amiculum lateris sinistri *canis pellem* esse, & tandem eum manu *thyrsum* sinistra tenere. Quæ omnia si quis amplecti velit, nullus certe repugnabo: non enim eo ingenio sum, ut existimem omnia mea ex Apollinis tripode proficisci, aliorumque opiniones atro carbone notandas esse. Neque tamen moleste, ut spero, feret vir eruditus & politus admodum, si nonnulla moneam, quæ inservient sententiæ meæ firmandæ, & illustrandæ magis eleganti imagunculæ. HARPOCRATEM igitur *Pantheum* esse non modo ex iis, quibus eum illustrare aggressus fui, verum etiam ex iis, quæ disserui pag. 176. Apotheoseos Homeri patet satis superque: eundem *Laribus* sive *Diis Domesticis* annumerari posse disertis verbis pag. 109. prioris editionis notavi: non animadverti tunc, fateor, *canem* ad pedem dextrum

Sigalionis sedere; sed tamen, uti testis mihi Illustris Grævius erit, diu ante conspectas Viri præclari curas, idem mihi in mentem venerat; canemque non ex cultu Larum, sed Numinum Ægyptiorum explicari debere existimavi. Dubitabundus tamen *canem* feci, & ut adhuc dubitem facit cum ipsa corporis & aurium forma, tum Joh. Smetius, qui rogatus ut diligentius Harpocratem inspicere „vellet, hæc misit: Dum iterum imagunculam nostram propius „ac accuratius inspicio, ego in sententiam summi istius viri ire „non audeo. Nam longiores animalculi aures, si quid ego ju-„dico aperte indicant leporem. Harpocratis certe binas statuas, quarum unam exhibeo,



canis comitatur apud Baudelot: non secus ac Serapin in lucerna apud Licetum, Deos penates in nummis Gentis: Cæsiæ jacet idem ad pedes Jovis in alia lucerna, quam Laribus sacram facit; & Sigalion noster basi vel alii rei, quæ canis capite exornatur insistit, uti ex ectypo patebit:

Penates



Penates deos *pelle canina* amictos fuisse clarissime docet Plutarchus in Quæst. Romanis; nec non Athenagoras in libro, qui ex Græco versus Gallice tantum exstat, *De vero amore*; quem tamen auctorem vix credere ausim genuinum esse, licet illud sentiant Illustres & præstantes viri, quia integra loca ex Plutarcho, Livio, Herodoto, Curtio aliisque auctoribus ad verbum fere descripta sunt. Quod si fraus omnis abest, plurimi ille Athenagoras faciendus est certe, quia tot antiquitatibus, aliisque præclaris rebus abundat. Et licet Harpocratis signa apud summi nominis Antiquarios Petrum Bellorium & Sponium videantur canis pellibus amiciri, nihil tamen simile in aliis, imo nec in nostro observes; cum vestis illa nil nisi linum exprimat, deorum sacerdotumque Ægyptiorum solenne gestamen: licet non diffitear Smetium nunc etiam velamen illud facere rugosum ac intonsum vellus, sine ullis ungulis,

gulis. *Canis* revera optime diis domesticis & Laribus convenit, quia hi rem familiarem servare putabantur; hocque fidissimum & domesticum animal est. Hinc Græcis custos κύων vocatur; quomodo Æschylus in Agamemnone κύνας appellat eos qui rerum custodias agunt, notante Scaligero ad Varronem; & Seneca l. 3. c. 37. De Ira, janitorem vel ostiarium *canem catenarium*, uti arbitratur Vossius in Instit. Oratoriis; quanquam cum aliis viris eruditis existimem hunc de vero cane loqui, & verba ista; *Irasceris ergo catenario cani? & hic cum multum latravit, objecto cibo mansuescit*, nequaquam ita exponi posse. Scholiastes Euripidis v. 1122. Phœniss. epithetum Argi πανόπτην explicat, τὸν ἄργον κύνα, moxque eum φύλακα nominat; & hinc est, quod Ægyptii Anubin finxerunt capite canino, ἐμφαίνοντες ὅτι σωματοφύλαξ ἦν τῆς περὶ Ὄσιριν καὶ τὴν Ἶσιν, *indicantes eum* (non *canem*, ut interpres vertit) *corporis Osiridis & Isidis custodem fuisse*. Harpocratem præterea nequaquam arbitror *lucernam* tenere. Constat quidem λυχνοφορείας in Ægyptiorum sacris frequentes fuisse; Herod. l. 2. c. 62. celebrat Isidis festum λυχνοκαΐην, quo non modo in urbe Saï, verum etiam per totam Ægyptum lucernæ accendebantur; in sacris ejusdem deæ apud Apul. lib. XI. sunt *Antistites sacrorum, proceres illi qui candido linteamine cinctum pectorale ad usque vestigia strictim injecti potentissimorum deum proferebant insignes exuvias. Quorum primus lucernam, præmicantem claro porrigebat lumine, non adeo nostris illis consimilem, quæ vespertinas illuminant epulas: sed aureum cymbium medio sui patore flammulam suscitans largiorem*: & denique monstrum triceps apud Licetum pag. 1177. adstans Isidi & Serapi utraque manu lucernas accensas tenet, quæ medio sui patore certe largiorem flammam edunt, & cymbia, voce ea late sumpta, vocari haud incommode possunt: sed tamen nondum animum induxi credere Harpocratis ex brachio lucernam pendere, vel alibi eundem, sive Isin sive Serapin eam tenere. Nam primo repugnat tota forma? deinde cui usui inserviet, si accensa non est; & accensam portari ita potuisse, a ratione plane alienum est. Præterea Apulejus αὐτόπτης proculdubio harum statuarum *cymbium* simpliciter, vel vas ansatum Isidi tribuit, at cum sacerdotis cymbium describit, satis clare ostendit illud lucernam fuisse ansa carentem, & Servius sinistra Isidem manu sitellam tenere commentatur

ad

ad oſtendendam adfluentiam omnium lacunarum, id eſt, ut ſignificarent, deam illam dominam eſſe omnium lacuum & aquarum; vel humidæ ſubſtantiæ: & tandem Smetius me certiorem fecit, ſatis conſtare tam ex labro quam fundo vas illud ſitulam eſſe. Præſtantiſſimus quoque Rycquius ad me miſit in pleriſque codd. legi *ſitulam* & *fluentiam*; & per *lacunas* intelligit foſſas in quas Nilus ſtagnans recipiebatur, per *adfluentiam* multitudinem & abundantiam hujuſcemodi foſſarum; nihilque probabilius eſſe exiſtimat quam hæc verba ad Nilum vel Nili foſſas referre, quia per ſiſtri motum, quod gerit in dextra Iſis, Nili acceſſus receſſuſque ſignificat: quæ certe explicatio *lucernam* plane excludit; & omnino amplectenda eſſe videtur. Num aves *columbas*, an vero *hirundines* referant, aliis relinquo examinandum. Antiquitatis tamen indagator ſollers Smetius miſit ad me ex procero gracilique collo ſe conjicere, aves anſeres eſſe, licet propter detrita capita vix illud queat cognoſcere; & certe mihi plus ſemel inſpicienti κειμήλιον illud, ſemper corpora iſtarum avium nihil cum columbis vel hirundinibus commune habere viſa ſunt; ut ut Ælianus l. 10. c. 34. Hiſt. Animal. teſtetur hirundines θεοῖς μυχίοις, *diis qui in penetrali colebantur*, & Veneri μυχίᾳ ſacros eſſe; ubi tamen alii ſcribunt μοιχίοις & μοιχίᾳ, quæ voces certe aliud quid ſignificant. Explicaturus inde Vir eximius ſequentem inſcriptionem:

FORTUNAE PRIMIGENIAE
SIGNUM. LIBERI. PATRIS
PANTHEI. CUM SUIS. PARERGIS
ET. CUPIDINES. II. CUM. SUIS. LYCHNUCHIS. ET. LUCERNA LARUM
M. POPILIUS. M. F. TROPHIMUS. CUM
POPILIA. CHRESTE. LIB. ET. ATILIO. FILIO.

addit: *l'Harpocrate de Monſieur Cuperus eſt peut être quelque figure ſemblable à celles de cette inſcription, car il a ſur la tête les ornemens d'Iſis que les Inſcriptions confondent avec la Fortune, il tient un Tyrſe d'une main, & il a des colombes au bas.* Quæ docere videntur, virum præſtantem *columbas* referre ad cupidines, quia illæ Veneri & Amoribus ſacræ, Iſidis inſigne ad Fortunam, & thyrſum ad Bacchum. Sed ſignum Liberi patris fuit aliud a Fortuna primigenia, nec quicquam cum iis commune habuerunt Cupidines. Popilius dicat & conſe-

crat Fortunæ illi ſignum Bacchi pantheum, & duos Cupidines, quæ in unum ſimulacrum conflanda non ſunt, cum fuerint tria diverſa, unum Bacchi nempe, & duo Cupidinum, & e contrario Harpocrates non niſi una imaguncula eſt variis parergis exornata. Iſis certe confunditur cum Fortuna, ſed nihil hoc ad rem facit: & Harpocrates non Iſidis, ſed ſolenne Ægyptiorum numinum, atque adeo ſuum inſigne capiti habet impoſitum. Nec columbæ, ſi modo illæ ſunt, Harpocratem noſtrum aliquam convenientiam cum ſignis inſcriptionis hujus, habere evincunt; & denique non thyrſum, ſed *clavem*, vel *baculum nodoſum* ille gerit. Thyrſus certe Baccho & Bacchantibus convenit, unde in Inſ. 2, p. LXVII. *T. Vibius Zoticus* LIBERUM PATREM CUM REDIMICULO AURIFIC. ET. THYRSO. ET. CANTHARO *teſtamento poni juſſit*. Sed cum thyrſus ſit haſta armata cuſpide, & hederis obvoluta, quemadmodum ex marmoribus & auctoribus patet variis, non video, quomodo ille locum hic habere, & cum *clava* componi poſſit: & ſi quid in his vel aliis antiquitatibus explicandis humani patior, me libens lubens eruditorum, & ipſius etiam præſtantis atque docti Viri judicio permitto. Sed teſtudo, quam priori imagunculæ addi cernimus, a Viro doctiſſimo non explicata eſt; cum tamen ſententiam ipſius de *Harpocrate Lare* firmare mirum quantum videatur. Nam ut apud Eleos Cæleſtis Veneris ſimulacrum altero pede teſtudinem premebat, teſte Pauſania, (qui tamen cauſam ſe hujus rei fatetur neſcire) quia ſignificare volebant virgines cuſtodiendas eſſe, & nuptis convenire curam domus atque ſilentium, quemadmodum nos docet Pauſan. in præc. Connubialibus, & lib. de Iſide & Oſiride: ita & teſtudo additur Harpocrati vel ut ſignum, ipſum domi ſervare, vel, ut non modo digito labiis impreſſo, verum etiam hoc animali doceret ſilentio operam eſſe dandam; nec effutiri debere, quæ in ædibus gerebantur. Quod ſi quis alas & pharetram ad Cupidinem etiam referre, licet ſint certiſſima Solis indicia, velit; apprime etiam, ut ex iis quæ monui conſtat, conveniet teſtudo; quam inſuper pede premit uno Cupido in marmore antiquo, apud Philippum Thomaſſinum. Atque hæc quidem puto ſufficere ad intelligenda ænigmata, quæ imaguncula elegantiſſima complectitur, & ad probandum, omnes ſuos deos ad unum Solem, quaſi multitudinis eos puderet, conatos

fuiſſe

fuiſſe reducere gentiles. Nunc reſtat ut exhibeam Inſcriptiones tam Latinas, quam Græcas, in quibus HARPOCRATIS mentio occurrit; eaſque breviter illuſtrem. Apud Gruterum pag. LXXXII. exſtat talis

ISIDI
SIGN. HARPOCRATIS
C. DIDIUS
ACUTIANUS
DON. DED.

Apud Sertorium Urſatum lib. I. part. I. Hiſtoriæ Paduæ & in Monumentis Patavinis ſcribitur ACUTANUS; Et obſervandum ſæpe diis aliorum deorum ſimulacra fuiſſe dedicata, & inde fieri, ut legamus multas deorum ſtatuas in hujus vel illius dei templo fuiſſe. Ita apud Ammian. Marcel. l. 22, c. 23. Aſclepiades Philoſophus ante pedes Apollinis Daphnæi, ſtatuit Deæ Cæleſtis argenteum breve figmentum, Plinius Junior lib. 3. Ep. 6. Corinthium ſignum modicum ſed feſtivum & expreſſum Jovi dedicare voluit. *Emi autem, non ut haberem domi, (neque enim ullum adhuc Corinthium domi habeo) verum ut in patria noſtra celebri loco ponerem, ac potiſſimum in Jovis templo. Videtur enim dignum templo, dignum Deo donum. Tu ergo, ut ſoles omnia quæ a me injunguntur, ſuſcipe hanc curam, & jam nunc jube baſim fieri, ex quo voles marmore, quæ nomen meum honoreſque capiat, ſi hos quoque putabis addendos*: qui locus certe elegans admodum eſt. Exſtant quoque hujus conſuetudinis varia in Inſcriptionibus vetuſtis exempla: ut, in his apud Gruterum

FORTUNAE. PRIMIG.
SIGNUM. AEQUI
TATIS.

FORTUNAE
PRIMIGENIAE
SIGNUM APOLLIN
TUTEL.

VENERI ET
FORTUN. PRIM.
SACR
L. CALVIUS. L. F. PAL
VARIUS
AR. ET. CUPIDINES II
D. D.
L. D. D. D.

Nam inde diſcimus Fortunæ dedicata fuiſſe ſigna Aequitatis & Apollinis, Veneri autem & eidem Cupidines. Non ignoro virum in Antiquitatibus verſatum admodum, & qui nuper De Utilitate

 peregri-

peregrinationum erudite & eleganter commentatus eſt, alia omnia ſentire; ſed ego nihil cauſæ video, cur exiſtimare debeamus Fortunam & Æquitatem, & deinde Venerem Fortunam & Cupidines, unam ſtatuam & Pantheum fuiſſe. Nam ſimiliter Baccho ſignum Sileni dedicatur in Ins. 6. p. LXVI.

LIBERO. AUG. SIGNUM
SILENI. ET. SATYRI
M. ULPIUS. ONESIPHORUS. ET
APPULEIA. D. D. MARCELLA.

Inſcript. 142. Claſſis XVII. apud Reineſium:

LEGE AEVITERNA TRADITUS LETO PUER
BIS OCTO IN ANNIS HOCCE SUB TUMULO JACET
QUEM CUNCTA FLEVIT TURBA MULTO PLUS HERUS
SPECIE OBNITENTEM MORIBUS CUM VINCERET
HIC PHOTENSIUM CIVIS IN PATRIO SOLO
NUNC INTALORUM DITIS INTRA TERMINOS
NOMEN TENEBIT ISIDIS NATI PUER.

Urbini hanc exſtare, atque ex ſchedis Langermanni ſeſe ſumpſiſſe teſtatur decus illud Germaniæ. Verum eam jam inter catalecta ſua vulgaverat Pithæus pag. 604. ibique quinto verſu ſcribitur *phocaenſium*; ſexto, *Italorum*. Per *Iſidis filium* Harpocrates videtur eſſe intelligendus; Hunc autem puerum ita vocari Celeberrimus & præſtantiſſimus Grævius litteris ad me datis exiſtimat, quia puer erat formoſiſſimus, ſed qui tamen propter ætatem nondum poterat in caſtris Veneris merere; quales Ptolomæo vocantur *Arpocratici*; qui tantum forma præſtant, ſed rebus Venereis ſunt impares. *Harpocrates* autem quem Solem eſſe docui, inferis quaſi adſcribitur quia raro ſibi gentilium ſuperſtitio conſtat; & eo numero Sigalionem noſtrum habitum eſſe docet inſignis apud Artemidor. locus lib. 2. Oneir. cap. 35. χθόνιοι δὲ, *ſubterranei vero ſunt Pluto & Proſerpina, & Ceres & Core* (quæ cum eadem cum Proſerpina ſit, non ſatis caute ab ea diſtinguitur, niſi nomen ſolum ante oculos habuerit auctor) *& Jacchus, & Sarapis, & Iſis & Anubis, & Harpocrates, & Hecate* χθονία, *& Erinnyes* καὶ δαίμονες οἱ περὶ τού-

τους:

τες : id quod idem etiam affirmat cap. 44. libri ejuſdem; quod, rogo, conſulas Lector. Cum autem Iſis eadem habeatur quæ Proſerpina, teſte Apulejo & Tzetze pag. 116. ad Lycophronem, nec non Euſebio lib. 3. præp. c. 11. ſuſpicabar nonnunquam puerum hunc propter pulchritudinem apud inferos ab ea adoptandum eſſe quaſi, & legitimi filii loco habendum.

BONO DEO PUERO
POSPHORO
T. FL. ITALICUS
PRIMUS IIII
VIR M. A. A
CUM STATILIA
LUCINA CONJUGE ET
SUIS EX. VOTO.

Non retuliſſem in hunc cenſum illam Inſcriptionem, niſi Vir eruditus admodum Baudelotius De Dairval exiſtimaret eam convenire valde Harpocrati, quia deus, cui poſita eſt, appellatur *puer* & *phoſphorus*. Addit τὸ BONO DEO non poſſe aliter, quam de Lare explicari; quia eum Græci appellabant ἀγαθὸν δαίμονα vel *genium*, eorumque Larium e numero etiam Harpocrates fuit. Et certe Harpocrates *Phoſphorus* appellari poſſet, quia eum ad ſolem orientem Ægyptii referebant; & quia veteres ita vocabant, non modo Veneris ſtellam matutinam, ſed etiam ipſum ſolem : Suidas: φωσφόρος. ὁ τὸ φῶς ἀνατέλλων. ὁ ἥλιος : imo & *Lunam* vel *Lucinam* : Gloſſæ : φωσφόρος ἀστὴρ *Lucifer* : φωσφόρος ἡ Ἥρα *Lucina*: quo aliquo modo elegantia hæc Plinii verba 2, 8. pertinent: *Infra Solem ambit ingens ſidus, appellatum Veneris, alterno meatu vagum, ipſiſque cognominibus æmulum Solis & Lunæ. Præveniens quippe & ante matutinum exoriens, Luciferi nomen accipit, ut* SOL ALTER, *diem maturans: contra ab occaſu refulgens, nuncupatur Veſper, ut prorogans lucem, vicemque Lunæ reddens*: & mox: *Itaque & in magno nominum ambitu eſt. Alii enim Junonis, alii Iſidis, alii Matris Deum appellavere.* Verum ut adſeverare nolo *Phoſphorum* cum Harpocrate multa habuiſſe communia, cum forma eum humana & puerili effingere potuerint gentiles : ita aliis relinquo examinandam Viri eruditi opinionem. Inſcriptio 3. apud Grut. pag.

LXXXIV. quæ correctior legitur & vertitur apud Sertor. Urſatum lib. I. Sect. 7. Monum. Patavinorum

ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΘΕΟΦΙΛΟΥ
ΑΝΤΙΟΧΕΥΣ ΜΕΛΑΝΗ
ΦΟΡΟΣ ΤΗΝ ΚΟΝΙΑΣΙΝ
ΤΟΥ ΠΑΣΤΟΦΟΡΙΟΥ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΓΡΑΦΗΝ ΤΩΝ
ΤΕ ΤΟΙΧΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ
ΟΡΟΦΗΣ ΚΑΙ ΤΗΝ Ε
ΚΑΥΣΙΝ ΤΩΝ ΘΙΡΩΝ
ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΠΡΟΜΟΧΘΟΥΣ
ΤΟΥΣ ΕΝ ΤΟΙΣ ΤΟΙΧΟΙΣ
ΚΑΙ ΤΑΣ ΕΠ ΑΥΤΟΙΣ ΣΑΝΙΔΑΣ
ΑΝΕΘΗΚΕΝ ΣΑΡΑΠΙΔΙ ΙΣΙΔΙ
ΑΝΟΥΒΙΔΙ ΑΡΠΟΧΡΑΤΕ
ΕΠΙ ΙΕΡΕΟΣ ΣΕΛΕΥΚΟΥ
ΤΟΥ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ
ΡΑΜΝΘΣΙΟΥ.

Theophilus Theophili Antiochenus Melaneforus fani hujus tectorium parietumque ac tecti picturam & oſtiorum valvas nec non mutulos qui in parietibus ſunt & iis impoſitas tabulas ſacravit Sarapidi Iſidi Anubidi Harpocrati ſacerdote Seleuco Andronici Rhamnuſio. Et primo quidem hic *Theophilus* Θεοφίλου n. *filius* vocatur: quæ loquendi forma & Latinis & Græcis familiaris admodum eſt; ſæpeque apud utriuſque linguæ auctores vel *filia*, vel *filius*, vel *uxor*, imo & alia ſubaudiuntur. In marmore Oxonienſi 136, Ἄμιλλα Μετρέου in 9. Ακεστείμη Δημογόρου, in alia apud Clariſſimum Patinum Αυρ. Τρύφαινα Αλεξάνδρου, n. *filia* occurrunt; eaque vox additur in nummo Antonini Pii apud Triſt. T. I. p. 593. Φαυστίνη Σεβάστη Ευσεβ. Σεβ. Θυγατὴρ; male eruditiſſimus vir reddit *Pii Auguſti conjux*, confunditque Fauſtinam majorem & minorem. Inſcriptio apud Reines. XI. Cl. V. ex Gualthero:

ΔΙΟΔΩΤΟΣ ΤΙΤΙΕΛΟΥ ΑΠΤΕΙΡΑΙΟΣ
ΤΑΝ ΑΔΕΛΦΑΝ ΑΥΤΟΥ ΤΑΝ
ΜΙΝΥΡΑΝ ΑΡΤΕΜΟΝΟΣ ΙΕΡΑΤΕΟΥΣΑΝ
ΑΦΡΟΔΙΤΑΙ ΟΥΡΑΝΙΑΙ.

Diodotus Titieli filius Aptiræus, ſororem ſuam Minyram Artemonis filiam

filiam sacerdotem Veneris Cælestis: sed si ita hæc vertenda sunt, Diodotus & Minyra diversis patribus, & iisdem matribus fuerunt geniti; potiusque existimo verti debere, *Minyram Artemonis uxorem*; si modo apud Græcos vox γυνὴ omittitur in his loquendi rationibus; vel legendum forte esse ΑΡΤΕΜΙΔΟΣ; ita ut sacerdos fuerit Dianæ, illiusque statuam Diodotus dedicaverit Veneri Cœlesti. *Hectoris Andromache* apud Virgilium, *Messallina Neronis*: apud Suet. *Servilia Claudii*: apud Cicer. 12. ad Att. 20. occurrunt; ut in nummo Hadriani apud Tristan: SABINA AUGUSTA HADRIANI AUG nempe *conjux*. Et hac occasione facere non possum quin sententiam meam aperiam de Inscr. 9. Classis 5. apud Reinesium; quam ita vertunt viri eruditissimi, tanquam Cominia Plutogenia fuerit uxor Cominii; cum contra mihi *Cominia sit filia Plutogeniæ sacerdotis Cereris Legiferæ; uxor Paccii Caledi Duumviralis; mater Paccii Caledii Ædilicii; Avia Castricii Pollionis Duumviralis*: *Proavia Castricii Calediani*, qui ei hoc monumentum erexit: in quo præcipue observandum Cominiam hanc appellari μητρόθεν, id quod olim lege lata Xanthus mulieribus concessum esse ex Plutarcho, & inter honores Juliæ decernere voluisse Senatores Romanos, ut n. *Tiberius Juliæ* filius diceretur observarunt eruditi, a quibus plura peti possunt. In nummo præterea Drusi & Germanici Cæsarum apud Andream Morellium, antiquorum nummorum eruditum interpretem, ΕΠΙ ΜΕΝΑΝΔΡΟΥ ΚΛΕΩΝΟΣ, id est, *sub Menandro Cleonis* nimirum filio. Apud Franciscum Abelum in descript. Maltæ, ΚΑΣΣΕΙΟΥ ΚΑΙΚΙΛΙΑ, *Cassii Cæcilia* n. uxor, vel filia, non autem, ut vertitur Italice, *Cassio*, *Cecilia*: apud Joannem Diaconum ad Hesiodi Scutum ὁ Θεσσαλονίκης est Eustathius Episcopus Thessalonicensis: Apud Virgil. 1. Æn. 45. *Ajax Oilei* n. filius; ubi Servius notat, *hac figura Latinos tantum uti circa patres & maritos*; id quod tamen non plane verum videtur. Nam plautus *Palinurum Phædromi* Curcul. 2, 1, 15. Terentius *Byrrhiam Carini* And. 2, 2, 2. n. servos dicere veriti non sunt; & in Inscr. XI. Classis 15. apud Reinesium occurrit, MENESTRATO. ANTONIAE. DRUSI. n. servo vel liberto; nisi forte nomen injuria temporis abolitum sit, & *Menestrato* sit idem quod *Ministratori*, quomodo *Ministrator Cæsaris* occurrit in Insc. 98. Cl. 9. apud. eundem; &, quod apprime ad rem facit, MENESTRA-

STRATOR AB HERC. PRIMIG. in Inſc. 2. p. cccxv. apud Gruterum; & Mercurius appellatur in lapide apud Sponium, in Miſcellaneis, & Fabrettum, Viros ambo doctiſſimos MENESTRATOR, id eſt miniſter *deorum*; quippe qui non-modo eorum nuntius, verum etiam deorum cœnabulum verrebat, iiſdemque pocula miſcebat, uti ſcribit Lucianus: eam vel aliam ob cauſam etiam Διάκονος cognominatus, teſte Scholiaſte Ariſtophanis ad Plutum. Sed & Græci latius hanc loquendi rationem extenderunt: ut quando Euſebium παμφίλου, n. *amicum* dixerunt: & apud Suidam Διόμος appellatur τοῦ Ηρακλέους, n. *amaſius* vel Ερώμενος, uti loquitur Scholiaſtes Apollonii ad lib. 1. Argon. ΑΝΤΙΟΧΕΥΣ. Qua ex Antiochia hic homo oriundus fuerit, difficile dictu eſt; cum plures eæque celebres hoc nomine urbes fuerint. Obſervandum autem obiter celebrem Antiquarium non ſatis capere hanc inſcriptionem nummi: ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ ΤΩΝ ΕΝ ΠΤΟΛΕΜΑΙΔΙ. Nam ſcribit de Antiochia verſus Ptolemaidem magnum eſſe ſilentium, & tamen eam arbitratur ſitam fuiſſe in Phœnicia verſus Paleſtinæ fines. Verum videant eruditi, an non multi cives Antiochiæ commerciorum cauſa habitaverint in urbe maritima Ptolemaide, id quod & hodie fieri ſolet, & an non illi nummum hunc in honorem Antiochi ſignare potuerint. Id quod nunc verum plane eſſe exiſtimo; cum videam id exemplis probare Harduinum; ante cujus tamen conſpectum librum mihi hoc in mentem veniſſe ſancte teſtor. Et firmatur hæc interpretatio loco eleganti apud Athenæum lib. 6. pag. 255. ubi celebrantur οἱ λημνόθεν Αθηναῖοι id eſt, *Athenienſes qui in Lemno habitabant*: Quanquam non eadem plane hic ſit ratio. Nam Antiochenſes in Ptolemaide habitabant mercaturæ cauſa, & ita unum corpus conſtituebant, Athenienſes autem λημνόθεν dicuntur, quia Lemnus eſt Αττικὴ ἀποικία uti loquitur Marcianus; cui addi poſſunt Herod. lib. 6. & Corn. Nepos in vita Miltiadis. ΜΕΛΑΝΗΦΟΡΟΣ. Hæc vox quid ſibi velit, fateor me ignorare. Suſpicabar tamen eſſe ſacerdotem, qui id nomen a nigris veſtibus accepit; non ſecus ac πτεροφόροι dicuntur in Ægypto Sacerdotes, quod πτερύγας habebant in capitibus: Heſychius: πτεροφόροι, τέλος τι στρατιωτικὸν, ἢ ὡς διὰ τὸ ἐν τοῖς λόφοις πτέρωσιν. καλοῦνται δὲ οὕτως καὶ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἱερέων τινές. Apud Siculos erat, puer, apud Locrenſes puella, quæ ante ſacrificia ibat phialam geſtans,

ſtans, φιαληφόρος a re nuncupata, teſte Polyb. lib. 12, c. 4. ac ſacerdos Rheæ vel Cybeles Κερνοφόρος fuit dicta, quia κρατῆρας μυστικοὺς, quos Κερνοὺς vocabant, ferebat, uti docet Scholiaſtes Nicandri, qui addit illis crateribus λύχνους fuiſſe impoſitos, quique Rheam κρατηφόρον cognominat: & tandem ἱέρειαι Æolibus ſunt dictæ φανοφόροι teſte Heſychio. Certe ii qui diis inferis & terreſtribus ſacra faciebant, nigris veſtibus induebantur, uti docet Canidia apud Horat. lib. 1. Sat. 8. Medea apud Apoll. Rhod. lib. 3, v. 861. Bellonariique apud Tertull. De Pallio. Et cum in Ægyptiorum ſacris repræſentati ſint caſus admodum lugubres, plena illa fuerint luctuum ac lamentorum, uti vel unus docet Julius Firmicus in libello de Errore profan. Religionum, & Plutarchus, ac inferi dii in iis locum ſuum invenerint, a ratione haud alienum eſt, nonnullos ſacerdotum apud eos atras veſtes geſtaſſe, & μελανηφόρους fuiſſe dictos. Servius certe ad Virgilium ſcribit, Ægyptios primos Liberum, quem & Oſirim vocant, a fratre Typhone interemptum atra veſte luxiſſe, & inde ceteris gentibus traditum fuiſſe, ut poſt interitum proximorum ſuorum veſte mutata lugerent; ita tamen ut intra annum finiretur luctus. Præterea Sacerdotes *Baalis* in libris Divinis, 2. Reg. 23, 5. cap. 10. Hoſeæ v. 5. cap. 1. Zephan. v. 4. *Chemarim* dici, quia nigris veſtibus amiciebantur, cenſent Eruditorum nonnulli. Ægyptios μελανοστόλοις Iſidem velaſſe, ut ſignificarent occultationes & obumbrationes, quibus πόθος *deſiderans* vel *deſiderio ejus flagrans* ſectatur Solem; & Apulejum Iſidi tribuere *pallam nigerrimam*, *ſplendeſcentem atro nitore*, ſupra memini me monere. Eadem terminatio reperitur in voce παστοφόρος unde ΠΑΣΤΟΦΟΡΙΟΝ in Inſcriptione memoratum, deſcendit. *Paſtophoros* puto fuiſſe genus ſacerdotis, qui thalamos vel ædiculas, in quibus deorum ſimulacra poſita erant, portabant in pompis & ſupplicationibus ſive ſoli, ſive plures ſimul. Collegium eos conſtituiſſe teſtatur Apul. lib. XI. *Tunc ex his unus quem cuncti Grammatea dicebant, pro foribus aſſiſtens, cœtu* PASTOPHORUM, *quod ſacroſancti collegii nomen eſt, velut in concionem vocato*: Eundem quem vocat *quendam de ſacratis linteis intectum*, *thyrſos & hederas & tacenda quædam gerentem*, mox nominat, *unum de Paſtophoris*, iterumque ſcribit ab Oſiri ſe *in collegium Paſtophororum ſuorum imo inter ipſos Decurionum quinquennales electos eſſe*; ubi Paſtophoros videtur vocare *Decuriones*,

nes, quique iis præerant *Quinquennales*; ita forte dictos, a quinque annis, per quos collegio Pastophororum præerant; id quod certe placet Beroaldo; quanquam Vir Eruditissimus existimet *Quinquennales* non fuisse *Sacerdotes*; quod ut nunc non examino, ita observandum Apulejum fingere ea quæ libro laudato narrat Corinthi vel Cenchreis accidisse, eundemque illo extremo narrare, *se quam raro capillo, collegii vetustissimi & sub illis Sullæ temporibus conditi munia, non obumbrato vel obtecto calvitio, sed quoquoversus obvio gaudentem obiisse.* Unde patet *Pastophororum* collegium in Græcia Sullæ temporibus, si modo lectio salva, constitutum; Ægyptiorumque numina ibi culta fuisse; id quod etiam ex Pausania palam est, qui lib. 2. scribit in altero Cenchrearum portus cornu fuisse Ἀσκληπιοῦ καὶ Ἴσιδος ἱερά, ne quid alia loca apud eundem obvia, in quibus Ægyptiorum dii adorati fuerunt, recenseam. Sed, ut pergam, Diodorus Siculus lib. 1. Κήρυκας *præcones* in Sacris Eleusiniis ἀπὸ τῶν παστοφόρων ortos esse scribit; & Ægyptios exprimere volentes παστοφόρον pinxisse φύλακα οἰκίας, διὰ τὸ ὑπὸ τούτου φυλάττεσθαι τὸ ἱερὸν, *quod ab eo templo custodiatur*, Horapollo testatur: quo ex loco videtur constare eos instar ædit.uorum fuisse, & ædes resque alias sacras servasse. Vir linguis Orientalibus clarissimus & in Philosophia ac Theologia Barbarica exercitatissimus apud Stephanum le Moyne V. Cl. *Pastophoros* censet ἰατρικὰ curasse. Quod ut nunc non examino, ita constat παστόν vel παστάδα significare thalamum, ædiculam, vel sacellum; & descendere a πάσσειν id est ποικίλλειν *variegare*; quia ornata illa erant picturis, cælaturis, inductoque auro ac argento; quomodo nuptiales thalami vel νυμφικοὶ οἶκοι exornari solebant. Hinc *pastophorium* pro templo vel parte ejus sumitur: Glossæ Arab. *pastophorium*, *atrium templi vel sacrarium*: Hesychius παστοφόριον, τὸ τὸ παστὸν φέρον, ἢ οἰκονομία, ἢ συναγωγὴ, ἢ ναὸς εὐανθής: ubi Salmasius rescribit τῶν παστὸν φερόντων ἢ οἰκονομ. quæ emendatio si vera, habebimus hic collegium Pastophororum, qui παστοὺς vel thalamos ferebant. Sed apud Suidam & Varinum Phavorinum vulgata lectio conservatur: & suspicio mihi oborta, παστοφορεῖον, vel παστοφόριον vocari φέρον τὸν πάστον, *ferens ædem*; id est *ferculum*, cui παστὸς erat impositus, vel *thensa*, sive currus sacer, super quo dei alicujus statua ponebatur & circumferebatur in pompa. Nam in ejusmodi solemnibus

diebus

diebus deorum ſtatuæ, collocatæ ſæpe in ædicula portabantur vel ab hominibus, vel trahebantur ab iiſdem ſive a beſtiis. Prior mos *Paſtophoris* noſtris nomen dedit: Atque ita Diod. Sic. lib. 1. extremo ſcribit, apud Ægyptios ἐν ταῖς πανηγύρεσι, *Jovis & Junonis ſacella in montem omnis generis florum inſtratum a ſacerdotibus portari*: τῶν ναῶν ἀνακομιζομένων, ait, ἀμφοτέρων εἰς ὄρος ἄνθεσι παντοίοις ὑπὸ τῶν ἱερέων κατεστρωμένον: Herodotus lib. 2. c. 63. eodem de populo verba faciens: τὸ δὲ ἄγαλμα ἐὸν ἐν νηῷ μικρῷ ξυλίνῳ κατακεχρυσωμένῳ προεκκομίζουσι τῇ προτεραίῃ ἐς τὸ ἄλλο οἴκημα ἱερόν: id eſt, *ſimulacrum vero, quod eſt in ſacello parvo ligneo deaurato, in aliam ſacram ædem portant pridie* n. ſacerdotes; ut verba illa Interpreti non ſatis intellecta reddenda ſunt. Nec obſcurus hujus moris ritus in verbis Proto-martyris Stephani apud B. Lucam, Act. c. 7. v. 43. Καὶ ἀνελάβετε τὴν σκηνὴν τοῦ Μολόχ: *Et ſuſcepiſtis* (*bajulaſtis* Beza vertit) *tabernaculum Moloch.* Id eſt, tentorium, παστόν, σκηνήν, in qua erat ſimulacrum iſtius dei. Nam παστός ſignificat *tabernaculum* vel σκηνήν ad inſtar noſtrorum papilionum factum, ſub quo ſtabat vel decumbebat ſtatua numinis ab hominibus portata vel currui impoſita: inde Phavorino παστός exponitur, ἡ ἐκ παραπετασμάτων ποικίλων κατεσκευασμένη σκηνή, ἤ τις ἐστὶ πεποικιλμένη. Dubito tamen valde num huc referre poſſimus ναοὺς ἀργυροῦς Ἀρτέμιδος, quorum mentio in iiſdem Actis cap. 19. Recte quidem viri eruditiſſ. Salmaſius, Grotius, Caſaubonus, Pricæus explodunt variorum antiquariorum ſententiam, qui *ædes illas parvas* exponebant nummos in quibus templum Dianæ Epheſiæ repreſentabatur; atque optimo jure intelligunt templa parva argentea ad inſtar veri templi facta; ſed tamen arbitror nihil eo pertinere verba Herodoti; cum templa illa argentea Dianæ Epheſiæ proculdubio non ejus fuerint magnitudinis, ut ab hominibus fuerint geſtata; ſed potius admodum parva, ut puparum ſupellex; quæ religioſi ſecum portare poterant. Nec quicquam huc faciunt *Ædiculæ* Petronii, Juvenalis, Tertulliani, & Min. Felicis, quippe qui verba faciunt de ædiculis fixis, quas hodie *capellas* vocamus; & Apulejus commodius explicatur de Hipponæ ſtatua, quæ ſtabat in foramine excavato ornatoque mediæ columnæ vel pilæ, quæ ſtabuli trabes ſuſtinebat. Imo locum habere non poſſunt, ut tamen arbitratur celebris Grotius, Plinii verba l. 36, c. 5. *illo enim*

ſigno Praxiteles nobilitavit Gnidum. Ædicula ejus tota aperitur, ut conſpici poſſit undique effigies Deæ, favente ipſa, ut creditur, facto. Nam *ædicula* hoc loco eſt σηκὸς vel cella templi, in qua ſtabat Veneris effigies juſtæ, & quæ deam decebat, ſtaturæ. Atque hujuſmodi ſacerdotes non incommode poſſunt dici *vehere ſacra*, cum Amm. Marcell. l. 22, c. 14. & *divinarum bajuli ceremoniarum* cum Julio Firmico: quamvis illa loquendi forma non modo παςοφόροις, verum aliis omnibus ſacerdotibus aliiſque conveniat qui ſimulacra vel res ſacras portabant; uti apud Apulejum *unus e miniſterio præferebat reſidens humeris ſuis ſimulacrum parentis deæ*, ſive *bovem*; & apud Spartianum Commodus *Anubin portat.* Plutarchus ἱεροφόρους in genere vocat, illique jungit ἱεροςόλους, id eſt interprete Firmico: *veſtitores divinorum ſimulacrorum*, obſervante Valeſio: cujus ſententia mihi magis probatur quam altera Vinc. Contareni cap. 2. Var. Lect. qui illud nomen deducit a lineis ſacriſque veſtibus, quibus ſacerdotes exornabantur; maxime quia ita Plutarchus loquitur Αναπλάττουσι μηνοειδὲς ἀγαλμάτιον καὶ τοῦτο ςολίζουσι καὶ κοσμοῦσι. Atque hæc quidem ego de *Paſtophoris* ſentio, quibus ſi alius meliora docuerit, continuo ipſi manus dabo. Non tamen interpreti Horapollinis lib. 1. c. 41. aſſentiri poſſum, nec Beroaldo ad Apulejum, qui παςοφόρον reddunt, *eum qui ſacrum pallium geſtat*. Et hic quidem notat, *Paſtophoros* Græca dictione eſſe ſacerdotes: ſacroſanctos: quaſi *thalamiferos*; hoc eſt, in ſupplicationibus pallium ferentes ſacerdotale: *Paſtophoria* dici domicilia paſtophororum, id eſt, ſacerdotum; eorumque mentionem fieri apud auctores Eccleſiaſticos potiſſimum: ut 1. Maccab. *Et viderunt ſanctificationem deſertam, & altare profanatum, & portas exuſtas & paſtophoria diruta*: apud Euſeb. lib. 2. H. Eccleſ. *Extrema tanti ambitus ſpatia occupant exedræ & paſtophoria*: Joſephum lib. V. belli Judaici meminiſſe *paſtophoriorum*; & denique Venerem Græco epitheto *paſtophoron* q. thalamiferam nominari. Recte ille quidem, ut ex iis quæ differui conſtat, *paſtophoros* interpretatur *thalamiferos*; ſed unde *pallium ſacerdotale* acceperit, equidem ignoro. *A paſtophoris* nomen *paſtophorium* in Inſcriptione noſtra memoratum accepit; eſtque illud domus ampla templis juncta, in qua ſacerdotes illi habitabant; unde & pro aliis templorum, ut vidimus, partibus accipitur. Certe 1. Macc. c. 4. v. 38. non niſi domus vel cellæ, quæ templo juncta erant, poſſunt intelligi;

telligi; haud ſecus ac Eſdræ c. 10. v. 6. ubi ille dicitur ſurrexiſſe ἀπὸ τῆς αὐλῆς τοῦ ἱεροῦ, atque ſeſe contuliſſe εἰς τὸ παστοφόρειον Jonam filii Eliaſibi, ibique diverſantem nec panem guſtaſſe, nec aquam bibiſſe. Rogo tamen Eruditionis præſtantis viros, ut diligentius in παστοφόρους & Μελανηφόρους inquirant, ſique iis jungere velint Ἀρσεπεδονάπτας, quos memorat Democritus apud Euſebium lib. 10. cap. 4. Præparationis, magnam proculdubio a docto orbe gratiam inibunt. Neque tantum homines vel ſacerdotes iſtiuſmodi παστοὺς cum deorum ſimulacris ferebant; verum etiam imponebantur vehiculis, quæ vel jumenta vel ſacerdotes trahebant. In Phœnicum Theologia apud Euſeb. lib. 10. Præpar. cap. 1. invenio dei, qui ipſis, Ἀγρούηρος & Ἀγρότης dicebatur, ξόανον εἶναι μάλα σεβάσμιον, καὶ ναὸν ζυγοφορούμενον ἐν Φοινίκῃ, *ſimulacrum valde venerandum & templum in Phœnicia tractum a jugalibus*: quod ſcilicet thenſæ impoſitum erat, cui jungebantur vel boves vel equi; non autem *aliquot boum paria*, uti interpres vertit; quippe quæ in Philonis verbis non inveniuntur. Apud Ægyptios nonnulli ſacerdotes trahebant τετράκυκλον ἅμαξαν, ἄγουσαν τὸν νηόν τε καὶ τὸ ἐν τῷ νηῷ ἐνεὸν ἄγαλμα: *plauſtrum quatuor rotarum, quo vehitur ſacellum cum ſimulacro quod in eo eſt, teſte* Herodoto lib. 2. c. 63. Et huc pertinent Romanorum *tenſæ*, quibus pompa Circenſi deorum ſimulacra imponebantur, quæ num ita appellatæ ſint, quia ſtatuæ deorum, quæ *tenſis* ferebantur, velarentur circumquaque linteis ad cubiculi ſeu delubri ſpeciem tenſis diſputant inter ſeſe eruditi, quemadmodum videre licet apud Onuphr. lib. 2. c. 2. de Ludis Circen: & Schefferum lib. 2, c. 24. de Re Vehiculari. Certe eas a *curribus* diſtinguit Tertull. lib. de Spectac. *Sed Circenſium paulo pompoſior ſuggeſtus, quibus proprie hoc nomen pompa præcedit: quorum ſit ſemetipſa probans de ſimulacrorum ſerie, de imaginum agmine, de curribus, de tenſis, de armamaxis, de ſedibus, de coronis, de exuviis*: In nummo Divæ Fauſtinæ Cybele inſedet currui, cui leones juncti ſunt, ſub ædicula, non ſecus ac Divus Pertinax in alio quem elephanti trahunt: per quos currus ſi *thenſæ* intelligendæ ſunt, jam certe inſtar ſacellorum fuerunt; & quia quatuor latera habuerunt aperta, facile etiam ſtatuæ decidere potuerunt, ut *Martis* apud Dionem lib. 78. Hinc in Gloſſis *Thenſa* exponitur θρόνος, quia ſcilicet impoſitum thronum habebant deorum imagines: un-

de tamen non ſequitur eas velatas circumquaque linteis ad cubiculi ſeu delubri ſpeciem tenſis fuiſſe. Et certe ſi inter ſe conferuntur verba Valerii Maximi & Lactantii, ſique illa mendo carent, thenſa vocata fuit *templum*, quia ad inſtar templi thronus ille erat: ille lib. 1. c. 1. ita loquitur: *Creditum eſt Varronem Conſulem apud Cannas cum Carthaginienſibus tam infeliciter dimicaſſe ob iram Junonis : quod cum ludos Circenſes Ædilis faceret, in Jovis Opt. Max. templo eximia facie puerum hiſtrionem ad excubias tenendas poſuiſſet* : alter vero lib. 2, c. 16. *Quoties autem pericula impendent, ob aliquam ſe ineptam & levem cauſam profitentur iratos, ſicut Juno Varroni, quod formoſum puerum in tenſa Jovis ad exuvias tenendas collocarat : & ob hanc cauſam Romanum nomen apud Cannas pene deletum eſt.* Certe de eadem re loquuntur Valerius, & Lactantius, & ille *templum* atque *excubias*, hic *thenſam* & *exuvias* memorat. Andreas Schottus lib. 3. c. 30. Obſ. Hiſtor. teſtatur ſe in veteri codice Val. Maximi repperiſſe *tenſam*; quod vocabulum ſatis accommodatum eſſe illi loco, arbitratur Vorſtius; qui etiam putat mentem Valerii eſſe, quod Varro in vehiculo Jovis, id eſt, in vehiculo, quo Jovis ſtatua vecta fuit, hiſtrionem ad excubias tenendas poſuerit; idque videri poſſe factum eſſe in contumeliam Jovis, quia hiſtriones olim infames erant. Quæ certe, licet a Viro erudito admodum profecta ſint, non videntur ſcrupulis ſuis carere. Nam ſi τὸ *thenſa* recipimus, quomodo *excubias tenere* aliquis poſſit dici in thenſa collocatus, ego quidem nullus video; & propterea, ſi vox illa recipitur apud Valerium, crediderim ſcribi oportere *exuvias* : cum cæteroquin in templo Jovis *excubiæ teneri*, ſi modo ita loquuti ſunt veteres, a puero potuerint vel dicis cauſa, omnibus ſacerdotibus & aliis pompam Circenſem comitantibus : deinde non factum hoc fuit in contumeliam Jovis, quippe qui iratus non fingitur, ſed *Juno*, idque propter formoſum puerum in thenſa collocatum. Nam dea hæc gnara & fratrem & maritum ſuum eſſe elegantem formarum ſpectatorem; nec a maſcula quidem Venere abhorrere, irata erat, quia puer formoſus exuvias ejus tenebat; verebaturque ne amore illius accenderetur. Hoc eſt quod Lactantius paulo poſt ſcribit: *Quod ſi Juno alterum Ganymedem verebatur cur juventus Romana luit pœnas*? Adeo ut pati non poſſim virum eruditum apud eundem pro *formoſo* reſcribere *famoſo*, quia licet formoſus puer foret,

hoc

hoc urere Junonem non poterat; & hic puer erat histrio, qui omnes *famosi* habebantur. Verum nullum dubium, quin ira Juno accensa fuerit propter pueri cui & *faciem eximiam* tribuit Valerius, pulchritudinem & quia alterum Ganymedem verebatur. Deinde thensæ, ut existimat idem, ab hominibus non fuerunt tractæ, verum a jumentis vel equis, uti nos docet elegans Plutarchi locus in Coriolani vita a Sceffero laudatus. Nec quicquam eum juvat Suet. in Aug. c. 43 *Accidit votivis Circensibus, ut correptus valetudine lectica cubans tensas deduceret.* Nam homo jacens in lectica utique currum trahere non potest ægrotus; & deinde *deducere* non significat *trahere*, verum comitari honoris causa, uti plurimis exemplis doceri posset facili opera. Notat quidem Asconius, *ante ipsas* (n. thensas) *lora tendi*, *quæ gaudent manu tenere ac tangere*, *qui eas deducunt*; indeque videri possit eas ab hominibus tractas esse; sed cum *deducentes*, id est, honoris causa comitantes id fecisse, & gavisos fuisse, si manu tenerent & tangerent, scribat, & Cicero, Arnobiusque pueros patrimos & matrimos id fecisse narrent, suspicio mihi oborta, funes intelligi debere, quibus equi ad thensas juncti erant, quos gaudebant manu tangere, quosque tactos omittere absque piaculo non poterant: quanquam negare nolim plane, thensas etiam ab hominibus tractas fuisse, præcipue cum is mos apud Orientales obtinuerit. *Exuviæ* igitur, vestes Jovis sunt, vel tunica palmata & toga picta, quas dicitur tenuisse puer, qui appositus fuit ad Jovis signum sic vestitum servandum ne de thensa decideret. De his exuviis etiam loquitur Capito apud Festum: *Thensam ait vocari Sinnius* (*L. Titinnius*) *Capito vehiculum*; *quo exuviæ deorum ludicris Circensibus in circum ad pulvinar vehuntur*: atque apud Jul. Obsequentem legimus, *puerum* (quod notandum diligenter) *in pompa victoriæ cultu cum ferretur, ferculo excidisse.* Sed hæc, ut & alia examinabit proculdubio diligentius, qui nobis Valer. Maximum promisit, Vir apud Frisios pereruditus.

ΚΟΝΙΑΣΙΝ, *tectorium*, id est opus albarium, quo muri inducebantur, de quo vide Salmas. ad Solin. p. 1229.

ΓΡΑΦΗΝ ΤΩΝ ΤΕ ΤΕΙΧΩΝ. Observandum & parietum muros & tectum vel concamerationem templorum picta fuisse; id quod ante urbem conditam in Italia usitatum Plinius l. 35, c. 3. memorat: *Extant certe hodieque antiquiores urbe picturæ, Ardeæ in*

ædibus

ædibus ſacris, quibus equidem nullas æque demiror tam longo ævo durantes in orbitate tecti, veluti recentes. Similiter Lanuvii, ubi Atalanta & Helena cominus picta ſunt nudæ ab eodem artifice, utraque excellentiſſima forma, ſed altera ut virgo, ne ruina quidem templi, concuſſæ. Pontius legatus Caii Principis eas tollere conatus eſt, libidine accenſus, ſi tectorii natura permiſiſſet : & idem lib. 35. c. 4. Ædem Salutis Fabium pictorem A. v. c. 450. pinxiſſe ſcribit, eamque picturam duraſſe ad ſuam memoriam, æde Claudii Principatu exuſta; & c. 10. Cornelium Primum & Actium Priſcum Honoris & Virtutis ædes Imperatori Veſpaſiano reſtituenti pinxiſſe. Græcos idem in uſu habuiſſe ſæpius teſtatur Pauſanias; & loca publica, porticus, gymnaſia, ædeſque privatas ad eundem modum exornata fuiſſe ex eodem Plinio & aliis auctoribus conſtat. Nec aliter, ut opinor, M. Ludius Elotas pinxit templum quod Junoni Reginæ apud Ardeatas erat dedicatum; unde *Ardeatis templi pictor* vocatur diciturque *dignis picturis templum condecoraſſe*, in carmine apud Plin. 35, 10. quod carmen, ut hoc obiter moneam, paulo aliter aput Grut. pag. MLXV. legitur.

ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΚΑΥΣΙΝ. Apud Gruterum ſcribitur ἔλαυσιν; utrumque male; legendum enim, Καὶ τὴν τε καῦσιν τῶν θύρων; quod non eſt, *oſtiorum valvas*, ut interpres reddit; verum ſignificatur januas templi pictas fuiſſe ratione pingendi, quam *encauſticam* vocant; quamque ita deſcribit Plinius l. 35, c. 11. *Ceris pingere, ac picturam inurere, quis primus excogitaverit, non conſtat. Quidam Ariſtidis inventum putant, poſtea conſummatum a Praxitele.* Et mox: *Sed aliquanto vetuſtiores encauſticæ picturæ exſtitere: ut Polygnoti, & Nicanoris & Arceſilai Pariorum. Lyſippus quoque Æginæ picturæ ſuæ inſcripſit ἐνέκαυσεν: quod profecto non feciſſet, niſi encauſtica inventa.* Videantur Salmaſius ad Solinum: Voſſius lib. 4. c. 91. de Idol. & Schefferus, Viri certe doctiſſimi, in libro de Arte pingendi. Sed præcipue hic obſervandum hanc artem in Inſ. καῦσιν appellari, cum reliqui eum ἔγκαυσιν vocent, excepto Vitruvio l. 7. c. 9. Sed cum Magnus Salmaſius ibi reſcribat, *Hæc ἔγκαυσις Græce dicitur*; per me licet, & in marmore noſtro reponatur καὶ τὴν ἔγκαυσιν; quomodo etiam Salmaſius in veteri inſcriptione occurrere ſcribit; per quam hanc noſtram, ut puto, intelligit. Apud Reineſ. in Inſ. LI. Claſſis nonæ celebratur Aphrodiſius Epaphras

phras ΑΓΑΓΜΑΤΟΠΟΙΟΣ ΕΝΚΑΥΣΤΗΣ quem artem encausticam exercuisse recte monet vir doctissimus.

ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΠΡΟΜΟΧΘΟΥΣ *mutulos* vertunt, qui sunt ligna vel lapides e muro projecti & eminentes ad aliquid fulciendum aut sustentandum, uti patet ex iis quæ notarunt editores Vitruvii. Nec male Græci hos vocant προμόχθους, deducta voce a Μόχθος vel *labor*, quia ejusmodi mutuli ante parietes veluti laborant propter impositas iis tabulas. Fallor aut vox hæc exstat apud Hesychium, sed corrupta: προμοχέοι τὰ προβεβλημένα τῶν τοίχων: scribendum enim πρόμοχθοι

ΑΡΠΟΧΡΑΤΕ. Apud Sponium in De pop. Atticæ, legitur ΑΡΠΟΚΡΑΤΕΙ. Sed tamen & hoc nomen cum adspiratione occurrit in lapide antiquo, eidem Sponio laudato in Itinerar. quæ correctior pleniorque legitur in Aris obscur. Deorum: adeo ut videatur alterum artificis vitio factum esse. X. tamen etiam pro K. ponitur tam in nummis quam inscriptionibus; & nummus Drusi Germanici apud Baudelotium De Dairval inscribitur, ΔΡΟΥΣΟΥ ΑΥΤΟΧΡΑΤΟΡΟC.

ΕΠ ΙΕΡΕΟΣ ΣΕΛΕΥΚΟΥ. Nam in plerisque Græciæ urbibus tempus denotabatur, addito monumentis publicis vel privatis nomine sacerdotis, uti observat præstantissimus Casaubonus ad Suetonii Aug. c. 18. & illustris Spanhemius Dissertat. octava; unde *Gymnasiarcharum, Asiarcharum, provinciarum sacerdotum clarorum semper ac nobilium honoris insignia per totius orbis spatia perferri* dixit Jul. Firmicus, quia eorum nomina contractibus solebant adscribi, inque iis notabatur annus eorum sacerdotii, sive sacræ præfecturę, uti hæc verba recte interpretatur Magnus Salmasius Ep. de Coma. In nummo Gordiani apud Erizzum legitur, ΕΠΙ Μ, Αυρ. Μουσωνίου. ἱερέως, & ille non satis bene arbitratur, Sacerdotes jus cudendæ monetæ habuisse: Apud Goltzium Tab. 16. Insularum Græciæ in Samiorum nummo legitur ΕΠΙ ΛΥCΑΝΔΡΟΥ ΙΕΡΕ vel ἱερέως, id est, *sacerdote*: In nummo Decri ΕΠ ΑΥΡ. ΑΠΦΙΑΝΟΥ ΑΘΗΝΑΙΟΥ ΑΡΧΙ ΚΑΙ CΤΕΦΑΝΟΦ. *sub Aurelio Appiano Atheniensi Pontifice & Stephanophoro* apud Spanhemium Dissert. 3. Nam *Stephanophorus* erat sacerdos a corona, quam capite gestabat, dictus, uti pulchre docent Tristan. Tom. 2, p. 599. Seldenus ad Marmora Arund. Valesius ad Amm. Marcellinum; &

Patinus ad Inſcriptiones Græcas Smyrna nuper allatas : in Inſcript. veteri apud Sponium part. 1. Tom. 3. p. 93. Itinerarii, Dionyſius Apollonotimi filius vocatur ἱερεὺς τῶν σεβαςῶν, καὶ Στεφανοφόρος τοῦ συμπάντος αὐτῶν οἴκου. & pag. 144. celebratur Diocles Dioclei filius Αρχιερεὺς καὶ ςεφανοφόρος. In Inſ. XCIX. Sect. x. Miſcellaneorum Eruditæ Antiquitatis *Lucius Julius Bonnatus* Στεφανοφόρος καὶ Ἱερεὺς *Tiberii Cæſaris*; qui dicitur unicuique civi μόδιον vel frumenti modium ex ſua pecunia dediſſe, διαρείων ἐνδείας γενομένης, *diariorium* vel *frumenti*, *quod populo dividebatur*, *caritate oborta*; quemadmodum illa vox explicanda eſt, nec putandum eum Agonothetam vel præſidem *feſtorum Diariorum* fuiſſe: & *diaria* eo ſenſu ſumi patet ex Gloſſario Meurſii. Hinc præterea mihi nummus Salonini Cornelii Valeriani ſupplendus videtur in quo cap. XII. Theſauri Mauroceni nunc ſcribitur: ἐπὶ Στρατ. Αυρηλίου... ΔΗΦΟΡΟΥ, pro Στεφανηφόρου; deque iis, ut puto loquitur Julius Firmicus lib. de Err. Prof. Relig. *Qui ſic in templo prætextatus incedis*, *qui fulges purpura*, *cujus caput aut auro* (aureas enim coronas Tertullianus ſacerdotibus provincialibus tribuit) *aut lauro premitur*, *errorem tuum turpis egeſtas inſequitur*. Quin & mulieres eodem nomine gaudent, celebraturque apud Sponium Sect. x. Miſcell. *Flavia Ammion*, Αρχιέρεια Ασίας ναοῦ τοῦ ἐν Εφέσῳ πρυτανίς, Στεφανοφόρος καὶ ἱέρεια τῆς Μασσαλίας. Utque virorum ſacerdotum nominibus, id quod etiam conſtat ex Inſ. 8. pag. CCCC, & alia pag. ſequentis apud Gruterum, ita & fœminarum tempora notata ſunt. Argivi ea numerabant a ſacerdotibus Junonis Argivæ, uti docet Valeſius, vir paucis æquandus, ad Excerpta Polybii: apud Harduinum in nummo Agrippinæ Claudii, percuſſo ab Acmonenſibus, legitur, ΕΠΙ ΣΕΡΩΥΙΛΙΟΥ ΚΑΙΠΙΩΝΟΣ ΚΑΙ ΙΟΥΛΙΑΣ ΣΕΟΥΗΡΑΣ, *Sub Servilio Cæpione & Julia Severa*: quorum illum arbitratur communium pro domo Auguſta ac civitate, hanc vero muliebrium ſacrorum fuiſſe antiſtitem. Et firmat hunc morem Inſ. 9. pag. CV. Grut. in qua Δῆμος vel populus Athenienſium dicitur Romæ & Cæſari Auguſto monumentum illud poſuiſſe Στρατηγοῦντος ἐπὶ τοὺς πολίτας Παμμένους, *Sacerdote Deæ Romæ & Auguſti Servatoris in arce*, Επὶ ΙΕΡΕΙΑΣ ΑΘΗΝΑΣ ΠΟΛΙΑΔΟΣ ΜΕΓΙΣΤΗΣ *ſacerdote Minervæ Poliadis Megiſte Aſclepiadis* Αλιέως *filia*, ἐπὶ Αρχοντος Αρήου.

ΡΑΜΝΟΥ-

ΡΑΜΝΟΥΣΙΟΥ. *Rhamnus* pagus eſt Atticæ, de quo videri poſſunt Meurſius & Sponius. Nomen illum habere ἀπὸ τῶν ῥάμνων vel a ſpina alba, cujus ibi magna copia, præter Scholiaſtem Ariſtophanis Meurſio laudatum, tradit etiam Auctor M. Etym. in v. Αλιμȣ̃ς, quem pagum itidem appellari ſcribit ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε ἀλίμων, quod etiam fruticis genus eſt. Corruptus hac in voce Scholiaſtes Germanici; *Cygnum dicunt inter aſtra conſtitutum, eo quod Jupiter in cygnum transfiguratus evolaverit in ramum Atticæ regionis; ibique compreſſerit Nemeſin, quæ & Leda dicitur*: nam ſcribendum eſt *Rhamnum*; a quo pago Nemeſis etiam *Rhamnuſia*, propter templum ibi conditum, dicta eſt. Exſtat alia apud Jacob. Sponium in Aris ignotorum Deorum

ΠΟΠΛΙΟΣ
ΤΟΥΤΡΩΡΙΟΣ
ΥΠΕΡ ΕΑΥΤΟΥ ΚΑΙ
ΤΩΝ ΙΔΙΩΝ ΣΑΡΑΠΙΔΙ
ΙΣΙΔΙ. ΑΝΟΥΒΙΔΙ. ΑΡΧΙΟ
ΚΡΑΤΕΙ ΔΙΟΣΚΟΥΡΟΙΣ
ΕΠΙ ΙΕΡΕΩΣ
ΣΤΑΣΕΟΥ ΤΟΥ ΦΙΛΟ
ΚΛΕΟΥ ΚΟΛΟΝΗΘΕΝ

ΤΟΥΤΡΩΡΙΟΣ. *Tutrorius*; hoc nomen non memini me apud alios obſervare.

ΣΑΡΑΠΙΔΙ. Notus & a nobis ſatis ſuperque illuſtratus deus. Sed aliquot res, haud ubique obvias monere hic viſum fuit: n. in templo Serapidis in Africa fuiſſe poſitas *cupas & acetum*; Alexandriæ quadrigam ferream opera magnetis fuiſſe ſuſpenſam & Oſirin vel Sarapin tubam ſive tibiam, promiſcue enim his vocibus utar cum bona Grammaticorum venia, obliquam inveniſſe. Primum nos docent Geſta Silvani apud doctiſſimum Baluzium Tom. 2. Miſcellan. *Zenophilus V.C. Conſularis dixit Caſto: Etiam de cupas de fano Sarapis ſublatas & aceto confitere. Caſtus reſpondit: Purpurius Epiſcopus tulit cupas. Zenophilus V.C. Conſularis dixit: Acetum quis? Reſpondit Caſtus, quod tulerunt inde acetum Silvanus Epiſcopus, Dontius, & Superius Presbyteri.* Et paulo ante: *Zenophilus V.C. Conſularis Saturnino & Victori dixit: nihil de fano Sarapis ſublatum eſt? Saturninus & Victor dixerunt: Purpurius tulit cupas,*

pas, & Sylvanus Episcopus, & Dontius, & Superius presbyteri, & Lucianus Diaconus tulerunt acetum: & rursus : *Quid aliud putas ex his esse quærendum*: *Nundinarius dixit*: *De cupis fisci, quis illas tulit. Zenophilus V. C. Consularis dixit; quas cupas? Nundinarius dixit : in templo Sarapis fuerunt, & tulit illas Purpurius Episcopus: acetum quod habuerunt, tulit illud Silvanus Episcopus.* Et quæ ibi sequuntur. Fateor ingenue me quid hæc sibi velint ignorare : *Cupas* scio esse vasa lignea, quibus vina & aliæ liquidæ res condebantur : Lucanus lib. 4.

—— *ratem vacuæ sustentant undique cupæ.*

verum iis *acetum* reconditum esse non potuit, quippe quod ab aliis fuit portatum : unde suspicabar nonnunquam scribendum in omnibus his locis esse *acetrum*; quod & Innocentio III. lib. 13. Ep. 16. usurpatur pro urna vel situla ænea; uti observat Carolus du Fresne in absolutissimo medii ævi lexico. Alterum memoriæ mandat Prosper part. 3. c. 38. De Promiss. & Præd: Dei. *Apud Alexandriam in templo Serapis hoc argumentum dæmonis fuit. Quadriga ferrea, nulla basi suffulta, nullis uncis infixis parietibus colligata, in aëre pendens cunctis stuporem ac velut divinum subsidium oculis mortalium exhibebat. Quum tamen lapis magnes, qui ferrum sibimet attributum suspendit, eo loco cameræ affixus, totam illam machinam sustentabat. Itaque cum quidam dei servus inspiratus intellexisset, magnetem statim ut cameræ subtraxit, omne illud ostentum cadens confractum comminutumque ostendit divinum non esse, quod mortalis homo firmaverat.* Hoc si verum, magna certe lapidis hujus vires sunt: & forte huc respexit Isidor. l. 16. Orig. c. 4. *Liquorem quoque vitri, ut ferrum trahere creditur, cujus tanta vis est (ut refert beatissimus Augustinus) quod quidam eundem magnetem lapidem tenuerit sub vase argenteo, ferrumque super argentum posuerit : deinde subtermovente manu cum lapide ferrum cursu desuper movebatur. Unde factum est, ut in templo quodam simulacrum ex ferro pendere in aëre videretur.* Quanquam vox *simulacrum* videatur docere , non de quadrigis, verum de statua quadam loqui; & forte de Arsinoes simulacro , quod in templo eidem dicato ex magnete suspendere voluisse Dinocratem testatur Plinius l. 34. c. 14. ex quo priora illius capitis hausit Isidorus. Et quod huc pertinet, Beda lib. 7. de Nat. Rerum, scribit *equum Bellerophontis ferreum inter duos magne-*

tes

tes ita fuiſſe libratum, ut in medio aëre ſine fulcro pendulus, expanſiſque alis quaſi volitans videretur : quo pertinet Mahometis arca in templo Mecchæ ſuſpenſa; quod tamen fabulis accenſent Tevenotius & Tavernerius; uti etiam priora Athanaſius Kircherus. Notatu tandem non indignum exiſtimo, Serapidis in ſacris obliquas tibias fuiſſe inflatas : Apul. lib. XI. *Ibant & dicati Magno Serapi tibicines : qui per obliquum calamum ad aurem porrectum dextram familiarem templi Deique modulum frequentabant.* In omnibus quidem ſacrificiis tibia fere adhibebatur, ſed ratione non caret, quod obliquæ fuerint in ſacris Serapidis. Scilicet Oſiris, qui idem Serapi, hoc tibiarum genus invenit; uti docet locus elegans apud Euſtathium pag. 1138 ad Ili. Σ. Ἓξ δέ φασι, ait, σαλπίγγων εἴδη. πρώτη, ἣν εὗρεν Ἀθηνᾶ, διὸ καὶ Σάλπιγξ Ἀθηνᾶ παρὰ Ἀργείοις τιμᾶται, καὶ κεῖται καὶ παρὰ Λυκόφρονι ἐπίθετον. Δευτέρα ἡ στρογγύλη παρ' Αἰγυπτίοις, ἣν Ὄσιρις εὗρε, καλουμένη φασὶ χνούη. χρῶνται δὲ αὐτῇ πρὸς θυσίαν καλοῦντες τοὺς ὄχλους δι' αὐτῆς. Τρίτη ἡ Γαλατικὴ χωνευτή. οὐ πάνυ μεγάλη, τὸν κώδωνα ἔχουσα θηριόμορφόν τινα καὶ αὐλὸν μολύβδινον, εἰς ὃν ἐμπνέουσι οἱ σαλπισταί, ἔστι δὲ ὀξύφωνος καὶ καλεῖται ὑπὸ τῶν Κελτῶν Κάρνυξ. Τετάρτη ἡ Παφλαγονική. ἧς ὁ κώδων βοὸς ἣν προτομὴ βαρύφωνος ἀναφυσητή. καλεῖται δὲ φασι βοΐνος. Πέμπτη Μηδικὴ τὸν αὐλὸν ἔχουσα καλάμινον τὸν δὲ κώδωνα βαρύφωνον. ὀγκόφωνος. Ἕκτη Τυρσηνική, ἧς, εὑρεταὶ Τυρσηνοί, ὁμοία Φρυγίῳ αὐλῷ τὸν κώδωνα κεκλασμένον ἔχουσα. λίαν ὀξύφωνος. ἧς καὶ Σοφοκλῆς ἐν τῷ Μαστιγοφόρῳ μέμνηται : id eſt, *Sex, ut ajunt, ſunt tibiarum ſpecies. Prima quam Minerva invenit, unde & Minerva cognomine Salpinx vel Tibia apud Argivos colitur; & idem epitheton apud Lycophronem exſtat. Secunda rotunda, quam Oſiris invenit; vocatur, ut ajunt Chnoue; ea autem utuntur ad ſacrificium vocantes populum. Tertia Galatica fuſoria arte facta, non valde magna codona habens referentem figuram feræ vel animalis, & aulum plumbeum, quem inflant tibicines : eſt autem acuto ſono & a Celtis vocatur Carnix. Quarta Paphlagonica, cujus codon bovis caput refert, gravi ſono, quam ſurſum tenentes inflabant, vocatur autem, ut ajunt, bovina. Quinta Medica, aulum habens ex calamo, codonem autem grave ſonantem; eſt horrendo ſono. Sexta Tyrrhenica, cujus inventores ſunt Tyrrheni, ſimilis Phrygiæ tibiæ, codonem habens ſciſſum, eſt admodum acuto ſono : ejus etiam meminit Sophocles in Ajace Flagellifero.* Sed dignus eſt illuſtris locus,

ut totus breviter illustretur. Minerva igitur ab inventa tibia, quemadmodum multis docet Caspar Bartholinus V. Cl. in polito quem *de Tibia* conscripsit libello, cognominata ab Argivis fuit Σάλπιγξ; id quod etiam firmat Pausanias lib. 2. p. 122. templumque illi ab Hegelao filio Tyrrheni, nepote Herculis & mulieris Lydæ extructum scribit. Celebratur eadem Lycophroni pag. 148. diciturque Dea exemplum cepisse a sibilis, quos edebant lugentes serpentes in capitibus Gorgonum: & constituisse νόμον τὸν καλούμενον πολυκέφαλον, teste Tzetze ad eundem poëtam p. 136. nec non νόμον ἁρμάτειον, qui ita proculdubio a celeritate vocatur uti Hesychius in ea voce commemorat.

Ἣν Ὄσιρις εὗρε, *Quam Osiris invenit.* Apulejus in sacris Serapidis celebrat *calamum obliquum*: Eustathius Osiridi tribuit *tibiam* στρογγύλην vel *rotundam*; & Juba apud Athenæum lib. IV. memoriæ mandat Osirin invenisse *monaulon*, καὶ τὸν καλούμενον φώτιγγα πλαγίαυλον, id est, *tibiam obliquam*; φώτιγξ enim Hesychio exponitur αὐγὴ, σύριξ, φλόγιος (malim πλάγιος cum Guieto) αὐλὸς, ὡς εἶδος σαλπίγγος. Atque hæc tria loca puto nos clare docere, qua forma fuerint tibiæ πλαγιαύλοι, vel *libycæ*; & quæ inter eas & phrygias, quæ etiam *obliquæ* vocantur, fuerit differentia. Lybicas igitur vel Ægyptias, quas Osiris dicitur invenisse, tibias πλαγιαύλους arbitror fuisse incurvas plane, ita ut fere rotundæ essent, uti cornua ex ære in columna Trajana & aliis Romanis monumentis obvia; hinc Eustathium Osiridi inventionem στρογγύλης tribuere, & Apulejum tradere, *obliquum calamum ad aurem dextram fuisse porrectum*, id est, Serapidis sacerdotes ita inflasse tibiam, ut ultima ejus pars, codon, vel os usque ad aurem dextram pertingeret. At contra puto phrygias fuisse rectas, ita tamen ut orificium earum, per quæ spiritus emittitur fuerit incurvum; inde Ovidium celebrare *adunco cornu tibiam*, & Virgilium *curvam tibiam* in Sacris Bacchi, quæ nihil necesse est cum Viro Maximo de plagiaulo Lybiæ interpretari. Quæ cum ita sint, non video an satis caute scribat Artemidorus lib. I. c. 58. Oneir. malum esse στρογγύλῃ σάλπιγγι σαλπίζειν, *quia non est sacrum organum, sed bellicum*, καὶ ἄλλα ὅσα τῷ σώματι λέγει· ὁ τῷ ὀργάνῳ τούτῳ χρώμενος ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἀνατρέχει *& omnia quæ per os canit organo hoc utens vel tibicen, in caput ipsius recurrunt.* Apud Græcos forte incurva vel

vel rotunda tibia sive tuba sacrificiis adhibita non fuit, sed aliud apud Ægyptios obtinuit, uti ex Apulejo clarissime patet; aliud etiam apud Romanos, uti haud dubie nos docet Columna Trajana: nisi tamen quis censeat, belli tempore hoc accidisse. Deinde qui tubam incurvam vel cornu inflabant, ita eam tenebant ut codon vel latior ejus pars supra caput sive frontem esset; & hoc est quod dicit Artemidorus ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ἀνατρέχειν, *quæ tubicen vel cornicen canebat*; at Sarapidis sacerdotes ita tubas suas inflabant, ut os earum aurem dextram contingeret. Nec omittendum Pollucem lib. 4. cap. 10. Sect. 1. πλάγιον λώτινον a Libyis inventum scribere, illos tibiam eam appellare πλαγίαυλον, Monaulum Ægyptiis originem suam debere, ejus meminisse Sophoclem in Thamyri, maxime τὸ γαμήλιον vel nuptiale carmen ea cantatum fuisse, & denique Osirim invenisse πολύφθογγον αὐλὸν ἐκ καλάμης κριθίνης, *multisonam tibiam a calamo hordeaceo.* Qui certe locus nos docet Osirin inventorem esse vel plurium vel unius generis tibiarum. Atque ita Eustathius pag. 1157. memoriæ mandat, antiquis temporibus τὸ αὐλὸν *tibiam* fuisse varii generis & maxime καλαμινόν; apud Alexandrinos *monaulon calamum* esse Osiridis inventum, Doriensibus Italiæ *tityrinum* dictum vel *satyricum*, quia Satyri Dorice *Tityri* vocantur; monaulum etiam vocari καλαμαύλην & ῥαπτauλην; fuisse & πλαγίαυλον, inde πλαγιαυλίζειν descendere; Xenophontem narrare apud Phœnicas γιγγραίνους αὐλοὺς ἀσιθαμαίους acutum & lugubrem sonum edere, iis Cares etiam usos, & *gingris* canere cepisse propter luctus, quibus Adonin, quem Phœnices Γίγγραν (pollux vocat Γίγγραν) appellabant, plangebant: tibiam quoque quandam appellari *Magadin* vel *Palæomagadin*, acutum & gravem sonum edentem *lotinas tibias* e ligno Loti, arboris libyæ, fuisse, eas dici *Photingas* ab Alexandrinis, ab iis hoc dictum ortum esse: φωτίγγια καὶ μοναύλια κώμων οὐ πολέμων ὄργανα; id est, *Photingas & monaulas tibias, organa esse comessationum non autem bellorum*; Phœnices perforasse tibias elephantinas, & Jubam tradere tibiam ex cruribus hinnuli fecisse primos Thebanos, qui Ægyptum incolunt. Quæ Thessalonices Episcopus ex Athenæi lib. 4. in unum collegit, qui, si tanti, potest videri.

Καλουρβὴν φασιν χνοῦν: Ægyptia, ut videtur, vox; cæteroquin Hesychius Χνοῦν exponit τὸν τῶν ποδῶν ψόφον, *strepitum pedum.*

Χώνευτης.

Χώνευτη: verti *fusoria arte facta*: Lipsius lib. IV. de Mil. Rom. Dial. 10. *conflatilis*;

Θηελόμορφον. *Codon*, uti notum satis, vocatur orificium tubarum, vel pars latior per quam spiritus emittitur; ratione loquendi desumpta a tintinnabulis, quæ etiam ex angusto in latum desinunt. Celtæ vel Galli illa orificia effingebant animalium vel ferarum figura, uti etiam ex nummis veterum apud Antiquarios obviis patet; & Paphlagones utebantur capitis bovini forma, quemadmodum mox apud Eustathium sequitur. Sed notandum diligenter hos Codones veteres fiscellis equorum adjunxisse, ut in eos inflantes equi tubæ sonitum ederent: Idem pag. 1157. Αἴσχυλος δέ φησι καὶ τὴν τάφρον αὐλῶνα, ἔνθα καὶ φίμους λέγει αὐλωτούς, διὰ τὸ κώδωνας φησὶ προσῆφθαι αὐτοῖς. οἷς ἐμφυσῶντες οἱ ἵπποι ὡς φωνὴν σάλπιγγος προΐεντο: γράφει οὖν οὕτως

. Ὃς εἶχε πώλους τέτταρας ζυγηφόρους
Φιμοῖσιν αὐλωτοῖσιν ἐστομωμένας.

qua de re pluribus agit Schefferus, Vir eruditissimus l. I. c. 13. de Re Vehic. Αὐλὸν μολύβδινον: Lips. vertit *canalem plumbeum*: ego retinui *aulum* sequutus Apulejum, qui ita apud Salmasium de Critia puero monaulo canit;

Quod si aulum inspires, dona, & jam carmina nostra
Cedant victa tuo dulciloquo calamo.

Dubito autem num Eustathius per *aulum* intelligat totam σάλπιγγα excepto codone, an vero partem tubæ supremam quia sequitur εἰς ὃν ἐνπνέουσι οἱ σαλπισταί, & tubam narrat Medicam αὐλὸν habuisse e calamo: quod rogo eruditiores & peritiores examinent.

Κάρνυξ. Huc pertinent Hesychii verba: Κάρνον, τὴν σάλπιγγα Γαλάται.

Βοῖνος. Nihil aliud quam *bovinam tubam* significat: a βοῦς enim descendit βοῖνος & βοεῖος.

Τὸν κώδωνα κεκλασμένον ἔχουσα: Lips. vertit: *habens orificium scissum aut fractum*: Salmasius ad Solin. ita codona ab Eustathio vocari scribit, quod labra in ambitu repanda & replicata haberet. Certe Græca vox *frangere* vel *scindere* significat; & quanquam nolim inter tantos viros judex sedere, facere tamen non possum, quin narrem, mihi in mentem venisse nonnunquam orificium tubæ Tyrrhenicæ non continuum, sed in duabus vel pluribus locis fissum

ſum ſive fractum fuiſſe; qua tamen re num ſonus fiat acutior & clarior aliis, qui artem hanc callent, judicandum relinquo. Certe tibię, quarum foramina præter exitum concluſæ ſunt gravius ſonant. Quintil. 1, 11. *Sic appellatur cantus tibiarum, quæ præcluſis, quibus clareſcunt foraminibus, recto modo graviorem ſpiritum reddunt.* ΙΣΙΔΙ. Obſervandum Ἴσις non modo facere Ἴσιδος, ſed etiam *Iſis* in Genitivo : Inſ. apud Grut. 7. p. cccxii. FANATICO. AB. ISIS. SERAPIS. ubi quicquid ſubintelligatur, arbitror *Iſis Serapis* eſſe caſus ſecundi, & male ab erudito Viro edi *Serapii.* In Inſ. 3. p. lxxiii. ΘΕΑ ΕΠΗΚΟΩ ΙCΙ ΤΥΧΗ. In 5. p. cccxii. AEDITUO AB ISEM PELAGIAM : ubi primo E. pro I. ponitur, quomodo & *Iſim* dixit Cicero l. 3. de N. Deorum : *Si Di ſunt illi quos colimus, & accepimus, cur non eodem in genere Sarapim Iſimque numeremus : quod ſi facimus, cur barbarorum deos repudiemus* : deinde AB. pro AD, quia & mox ſequitur AB. pro AD AEDEM BELLONE. In aliis inſcriptionibus SACERDOS AD TEMPLUM FANATICUS DE AEDE BELLONAE; SORTILEGUS AB VENERE ERUCINA : MENESTATOR AB HERCULI. PRIMIG. occurrunt. In Juliani nummo cui inſcriptum eſt DEO SERAPIDI, putat vir doctus capita Iſidis & Serapidis uni collo imponi : id quod tamen plane ex iiſdem nummis contrarium patet, quos exhibet Carolus du Freſne, aliique Antiquarii. Obſervandum præterea Juſtum Rycquium cap. 41. de Capitol. *Monetæ* cognomen tribuere *Iſidi.* Apud P. Victorem in Regione tertia Urbis legitur ; ISIS ET SERAPIS MONETA : vir eruditus reſcribit SERAPIS ET ISIS MONETA; quia etſi de Serapi dubium non ſit, quin ipſe quoque pervigiliis languentium celebris, tamen vix putat *Monetæ* ἐπωνυμίαν aliis quam fœmelles numinibus tributam a veteribus; quod & nominis ipſa ratio ſic videtur exigere; & Iſin Monetam vult dictam quia inter ἰατρικὰ καὶ ἐπηκόεια numina fuit ſicut Minerva, Apollo, Æſculapius, Hygeia. Nam *Moneta* nihil commune habet cum Iſide & Serapide, vel cum Regionis tertiæ nomine; ſed primo recenſeri loco debet eorum monumentorum, quæ in regione tertia (quæ forte nomen habet a templo Iſidis & Serapidis ab Auguſto proſcriptionis tempore exſtructa, teſte Dione lib. 47.) inveniebantur : & ita P. Victorem nec non Sextum Rufum emen-

daſſe in notis penes me MSS. Pet. Scriverium celare lecturum nullus poſſum, veroque virum ſubacti judicii monuiſſe docet Deſcriptio Urbis quam ſub Honorio aut Valentiniano III. factam edidit Labbæus; & ante eum Pancirollus; nam in ea legitur : *Regio* III. ISIS & SERAPIS *continet Monetam. Amphitheatrum.* Præterea non audiendus vir eruditus, qui delet particulam copulativam *&*, facitque unam vocem *Iſis-Serapis*, ad denotandam utriuſque eandem vim ac potentiam; nec fundamentum illi eſt inſcriptio *Iſis Serapis*, uti alibi oſtendi. Ceterum in ipſa diſſertatione memini me monere, vel templo, vel ſtatuæ Minervæ ſive Iſidis Saï inſcriptum fuiſſe, Ἐγώ εἰμι πᾶν, *Ego ſum omne quod exiſtit.* Græca vox eſt ἕδος, quæ & templum & ſtatuam denotat; & cur putaverim a vulgata forte verſione recedendum eſſe facit τὸ *Ego*, quod videtur ſignificare non templum, verum ſtatuam tam ſplendido elogio fuiſſe exornatam. Ἕδος certe pro *ſtatua* Græcis poni conſtat; quod tamen arbitror Latinis auribus eſſe inauditum, licet Tibulli hunc verſum

Num feror inceſtus ſedes adiiſſe deorum

ita interpretetur Heraldus; eique alii aſſenſum videantur tribuere. Sed mihi contrarium placet; & arbitror Tibulli *ſedem* non aliter debere interpretari, quam aliorum auctorum, ut Cic. 1. de Div. *Et Capitolinis injecit ſedibus ignes*; iterum, *Conſule te tandem celſa eſt in ſede locata* : Lucretii

——— *cur ſancta Deum delubra, ſuaſque*
Diſcutit impacto præclaras fulmine ſedes.

ſeſſimonium deorum vocat Vitruvius lib. ſeptimo extremo. Præterea obſervatione non indignum Diod. Sic. lib. 1. pag. 26. memoriæ mandare per *Iſidem* ſolos Græcorum Athenienſes juraſſe.

ΑΝΟΥΒΙΔΙ. Hic qualis fuerit ſatis ſuperque notum ex Fauſtino, Commodi, & Juliani nummis, exſtatque ejus elegans ſtatua apud Boiſſardum. Corporis poſteriores & inferioris partes teguntur pallio; dextra manu rem tenet zonis diſtinctam, quæ forte crotoli vel ſiſtri ſpecies eſt, quamque & in aliis imaginibus ejus obſerves; ſiniſtra caduceum : inſiſtit crocodilo & pedes faſciis conſtricti ſunt : ab uno latere eſt Serapidis cornuti effigies, ab altero Apidis vel bovis : & ſupra ramus oleæ : additur ſerpens, patina, præfericulum, & alia res faſciis involuta. Ubi obſervandum diligenter

genter Anubin crocodilo inſiſtere, quia ſcilicet Solis etiam ſymbolum erat. Templum ejus Ἀνουβείδιον vocat Lucianus in Toxari, ſcribitque ex eo Phialas duas una cum aliis rebus ſuſtuliſſe fures. *Nam ſervus ejus ut nomine ita & patria Syrus una cum iis* (ſacrilegis) *irrupit* εἰς τὸ Ἀνουβείδιον, καὶ ἀποσυλήσαντες τὸν θεὸν, χρυσᾶς τε φιάλας δύο, καὶ κηρύκιον χρυσοῦν καὶ τοὺς κυνοκεφάλους ἀργυροῦς, *in Anubis templum; & ſpoliantes deum aureas phialas duas & caduceum aureum & cynocephalos argenteos, & ſimilia, omnia depoſuerant apud Syrum.* Et denique obſervandum Ariſtophanem in Equitibus Cleonem Comicum appellare κυνοκέφαλον, non quia cani ſimile caput habebat, uti arbitratur Gatakerus plurimæ Vir eruditionis, ſed propter impudentiam, quales homines canibus comparari notiſſimum eſt.

ΑΡΧΙΟΚΡΑΤΕΙ. Ita etiam ſcribitur in ſequente inſcriptione: quod forte vitio artificis factum. Vir clariſſimus inde initio faciebat *Archiocratem*, eique ut ignotum jungendum putabat Deum *Herculem Catalaſchium*: ſed doctiſſimus Sponius teſtatur ſe in Deliaco marmore inveniſſe diſtincte ΑΡΠΟΚΡΑΤΕΙ, & recte ad Harpocratem noſtrum refert: putatque eum & Anubin ΔΙΟΣΚΟΥΡΟΥΣ vocari in marmore, quia Sarapidis & Iſidis filii habebantur, & Sarapis Jupiter erat: & Herculem *Catalaſchium* recte ex numinum numero tollit.

ΔΙΟΣΚΟΥΡΟΙΣ. Uti dixi, Sponius referebat ad Anubin & Harpocratem; Gallandius ad Caſtoras, licet Plutarchus narret Anubin Oſiridis ac Nephthys filium eſſe, Harpocratem vero Oſiridis & Iſidis; & Oſiris idem habitus ſit ac Jupiter. Ego ut litem hanc meam non facio; ita cum Sponio arbitror plures deos quam Caſtorem & Pollucem illo epitheto ornatos eſſe; quia in Inſcriptione veteri occurrit: ΘΕΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΔΙΟΣΚΟΡΩΝ ΚΑΒΕΙΡΩΝ: & de *Cabeiris* id pererudite pluribus probat Raphaël Fabrettus Ad Columnam Trajanam, Sanchoniatonem idem affirmare apud Euſeb. lib. I. præp. c. 10. puto Ἐκ δὲ τοῦ Συδὺκ Διόσκουροι ἢ Καβειροὶ, ἢ Κορύβαντες ἢ Σαμοθρᾶκες. οὗτοι, φησι, πρῶτοι πλοῖον εὗρον: ubi neſcio quare interpres vertat, *Ambos navigium primos excogitaſſe*; & mox, *ab utroque procreatos alios.* Nam hæc ad Samothracas, qui & *Corybantes*, *Cabyri* & *Dioſcuri* dicuntur, referenda ſunt; quos mox ἐπῳδὰς *incantationes* inveniſſe narrat; quod de Cabiris alii etiam memoriæ mandant. Et certe Cicero lib. 3. de Nat. Deorum plu-

res *Dioſcoros* memorat; *Διόσκουροι etiam apud Grajos multis modis nominantur. Primi tres, qui appellantur Anaces, Athenis ex Jove, rege antiquiſſimo, & Proſerpina nati: Tritopatreus, Eubuleus, Dionyſius* (puto ſcribi debere Dionyſus) *Secundi Jove tertio nati ex Leda, Caſtor & Pollux. Tertii dicuntur a nonnullis Aleo, & Melampus, Emolus, Atrei filii, qui Pelope natus fuit.* Si Salmaſium τὸν πάνυ audimus, *zethus* etiam & *Amphion* vocati fuerunt Διόσκουροι ab Heſychio in ea v. Nec certe prætereundum, ita vocatos eſſe poſtea Xenophontis Socratici filios Gryllum & Diodorum, uti tradit Diog. Laërtius in ejus vita; & Euſtathius ad od. α. p. 1686. ubi etiam monet multos Dioſcoros dici, ſed illud nomen per excellentiam dari Caſtori & Polluci: Ἄλλως μὲν γὰρ ἐν παραθέσει πολλοὶ ἐλέγοντο τοῦ Διὸς κοῦροι. καθότι καὶ Ἑλένη κούρη Διὸς ἔτι δὲ καὶ Ἀφροδίτη. ἱστορεῖα δὲ ἡ λέγουσα ὅτι Ξενοφῶν ὁ γλυκὸς ἐκεῖνος Ἀττικὸς μέλισσα ἐπωνομάζετο, παραδίδωσι καὶ ὅτι οἱ ἐξ ἐκείνου καὶ Φιλησίας υἱοὶ Γρύλλος καὶ Διώδωρος Διόσκουροι ἐπεκαλοῦντο. Agamemnonem & Menelaum non aliter appellat Steſichorus apud eundem ad Il. ψ. p. 1323. quod ille ἐν παραθέσει factum ſcribit, uti per excellentiam Caſtor & Pollux *Dioſcuri* vocantur. Quin & παρώτιδες, i. e. anguli oculorum qui aures ſpectant, vel forte tegmen, quo aures muniebant pugiles, quod ex auctoribus & ſtatuis eleganter illuſtrat Eruditiſſimus Fabrettus, quia Pollux pugilatu & cæſtibus ſpectatus fuit, διόσκουροι vocantur; & eo nomine Julianus Imperator deſignari etiam finxit hemiſphæria bina, ſuperum & Inferum, uti apud eundem Euſtath. ad Il. Γ. p. 410. legere licet. Illud etiam obſervandum in marmoribus occurrere Διοσκούρους, cum tamen Phrynichus teſtetur melius ſcribi διοσκόρους, illoſque ridendos eſſe, qui literam υ adjiciunt.

Inſcriptio apud Jac. Sponium libro de Aris Ignot. Deorum:

ΘΡΑΣΕΑΣ ΔΙΟΓΕΝΟΥΣ
ΥΠΕΡ ΞΑΤΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΕΚΝΩΝ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΟΣ ΤΟΛΛΑΣ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΕΚΝΩΝ ΤΟΛΛΑΣ
ΚΑΙ ΚΟΚΥΤΟΥ ΤΕΚΝΩΝ
ΙΣΙΔΙ ΣΕΡΑΠΙΔΙ ΑΝΟΥΒΙΔΙ
ΑΡΧΙΟΚΡΑΤΕΙ ΘΕΟΙΣ ΣΥΝ
ΝΑΟΙΣ ΚΑΙ ΣΥΝΚΩΜΟΙΣ
ΕΥΧΗΝ.

Monu-

Monumentum, hoc posuit Thraseas Diogenis filius pro se & liberis suis, & uxore & uxoris liberis, &c. ΞΑΤΟΥ. positum proculdubio pro Ξιαυτȣ, *pro se ipso.*

ΤΟΛΛΑΣ. Nomen mulieris, quod forte nullibi reperitur; scriptum, ut opinor, fuit, ΠΟ'ΛΛΑΣ. certe Κλαυδία πόλλα occurrit in Inf. 68. Cl. 2. apud Reinesium, & nota satis Lucani uxor vel ex his Statii versibus Sylv. lib. 2. Car. 7.

Tu castæ titulum decusque Pollæ
Jucunda dabis allocutione.

ΤΩΝ ΤΕΚΝΩΝ ΤΟΛΛΑΣ. Et hic ΠΟΛΛΑΣ scribendum arbitror; videturque hæc Polla vidua ducta esse a Thrasea, & ex marito priore liberos habuisse.

ΚΑΙ ΚΟΚΥΤΟΥ ΤΕΚΝΩΝ. Hoc quid sibi velit fateor me ignorare; Verum in Miscellaneis Eruditæ antiquitatis per eundem virum clarissimum luce donatis publica scribitur, Καὶ ΚΟΥΙΝΤΟΥ, id est *Quinti* : quod amplector.

ΘΕΟΙΣ ΣΥΝΝΑΟΙΣ. Junguntur iterum Isis, Serapis, Anubis & Harpocrates, non secus ac in aliis monumentis, & a Tertulliano cap. 6. Apologetici : *Sarapidem, & Isidem & Harpocratem cum suo Cynocephalo Capitolio prohibitos, id est, curia deorum pulsos Piso & Gabinius Coss. non utique Christiani, eversis etiam aris eorum abdicaverunt, turpium & otiosarum superstitionum vitia cohibentes. His vos restitutis summam majestatem contulistis.* Id quod testimonio Varronis firmat l. 1. ad Nat. c. 10. *Ceterum Serapem & Isidem, & Arpocratem & Anubem prohibitos Capitolio Varro commemorat, eorumque a Senatu dejectus non nisi per vim popularium restructus : sed tamen & Gabinius Cos. Cal. Januariis, cum vix hostias probaret, præ popularium cætu, quia nihil de Serape & Iside constituisset, potiorem habuit Senatus censuram, quam impetum vulgi, & aras institui prohibuit.* Hic certe locus videtur postulare ut breviter de cultu horum deorum apud Romanos recepto agam; licet ea maximam partem imo forte omnia observata a viris sint eruditis. Macrobius igitur l. 1. Sat. Serm. c. 7. Serapin scribit *vix ægreque a Romanis admissum esse.* Et certe cum in Capitolio, Ægyptiorum deos colere inciperent, Piso & Gabinius, qui consules fuerunt A. v. c. 696. sacra eorum urbe ejecerunt. Post illud tempus tamen iterum recepti : Arnob. lib. 2. *Quid; vos Ægyptiaca numina, quibus Sera-*

pis atque Iſidis eſt nomen, non poſt Piſonem & Gabinium Conſules in numerum veſtrorum retuliſtis deorum? Neque id tamen abſque difficultatibus dii illi obtinuerunt: Dio lib. 40. narrat, Iſidis & Serapidis fana, quæ privatim nonnulli extruxerant, Senatum juſſiſſe demoliri, quia eos non magni faciebant. Donatus l. 3. c. 6. Romæ Veteris ſcribit Dionem affirmare id Sctum factum eſſe A. V. C. 700. cum Tertullianus id aſſerat factum Piſone & Gabinio Coſſ. A. V. 696. Verum vir doctiſſimus tempora confundit; nam aras quidem & ſtatuas eorum e Capitolio ſuſtulerunt conſules Piſo & Gabinius A. 696; ſed cum privati iis templa exſtruxiſſent, ea dirui juſſit Senatus A. 701. Coſſ. Cn. Domitio Calvino, & M. Valerio Meſſalla; quod initio anni ſequentis primum factum eſſe clare teſtatur Dio loco laudato. Hinc ea ſententia vicit, ut publice colerentur, verum ἔξω τοῦ πομηρίου, uti apud eundem legimus. Verum *L. Æmilius Paulus conſul*, (A. V. C. 704.) *cum Senatus Iſidis & Serapidis fana diruenda cenſuiſſet, eaque nemo opificum attingere auderet, poſita prætexta ſecurim arripuit templique ejus foribus inflixit*: uti loquitur Val. Maximus, 1, 3. Fieri poteſt ut hoc idem ſit cum iis quæ narrat Dio; ſed quod Rupertus in epiſtola quadam notat, L. Æmilii Pauli conſulatu factum eſſe Sctum de Serapidis Iſidiſque fanis diruendis, atque id aperte ſcribere Dionem lib. 40. illud apud eum non reperio; cum referat hanc hiſtoriam Dio in A. V. C. 701, ut ipſum auctorem inſpicienti utique clare patebit. Neque tamen inficias eo nonnullos hoc referre ad A. V. C. 534. quo Coſ. fuit alius L. Æmilius Paulus; & P. Fabrum 3. Semeſt. c. 3. ad annum admodum ſexageſimum. Quod ultimum ut non capio, ita certe anno 534. conſul. L. Æm. Paulus fuit, & ante Gabinium & Piſonem fuiſſe dejectas deorum Ægyptiorum vel aras vel ædes ex Tertulliano haud obſcure patet. Quicquid ſit, non ſic abolita fuit vel ejecta ex urbe hæc ſuperſtitio. Nam Dio lib. 42. A. V. C. 707. ſcribit apes in Capitolio juxta Herculem conſediſſe, eo ipſo tempore, quo Iſidi ſacra fiebant; ἔδοξε γνώμη, pergit, τῶν μαντέων πάντα αὖθις τά τε ἐκείνης καὶ τὰ τοῦ Σαράπιδος τεμενίσματα κατασκάψαι: *viſum fuit vatibus omnia rurſus & ipſius & Sarapidis fana evertere: quod dum fit, Bellonæ quoque ædes inſcientibus illis dejecta eſt.* Neque hoc diu duravit, cum Triumviri Reip. conſtituendæ, Cæſar Octavianus vel Auguſtus, Antonius

&

& Lepidus A. 711. decreverint νεὼν τῷ τε Σαράπιδι καὶ τῇ Ἴσιδι. Verum Augustus videtur sententiam mutasse, quia Agrippa præfectus Urbis A. V. C. 733. sacra Ægyptia ἐπεισιόντα αὖθις ἐς τὸ ἄστυ ἀπέστειλεν, vetuitque neminem μηδὲ ἐν τῷ προαστείῳ αὐτὰ ἐντὸς ὀγδόου ἡμισταδίου ποιεῖν, uti idem Dio lib. 54. testatur. Hinc Tiberium Isidis templum dejecisse; illiusque statuam Tiberi mersisse propter deceptam Saturnini conjugem tradunt Josephus l. 18. c. 4. extremo Antiquitat. & Hegesippus l. 2. c. 4. Sed vel tunc illud solum templum dejectum, in quo Mundus hoc crimen commiserat, aliaque remanserunt inviolata, vel mox iterum hæc superstitio hominum animos occupavit; cum Juvenalis, qui temporibus Flaviorum floruit, *celebret Isiacæ sacraria Lenæ*, & ipse Domitianus *Isiaci celatus habitu inter sacrificulos vanæ superstitionis*, Suetonio teste, latuerit. Inde Caracalla a Spartiano dicitur, *Sacra Isidis Romam deportasse, & templa ubique magnifica eidem deæ fecisse*, & cum ante Commodus eadem sacra celebraverit, ut etiam Anubin portaret & Pausas ederet, imo cum ante Domitianus instar linigeri ornatus incesserit, recte Ulricus Obrechtus, vir doctissimus videtur censere, hoc intelligendum esse de *arcanis genuinisque deæ*, ut Apulejus loquitur, *exuviis*, non autem de cultu rituve sacrorum Isidis. M. Antoninus Philosophus Serapidi templum exstruxit, quod alii columnis ornarunt, & epistilio, uti constat ex Inf. 3, 4, 6. pag. LXXXV. apud Gruterum. Et certe varia Romæ Isidis & Serapidis templa fuerunt; Trebellius Pollio in vita Tetrici Junioris celebrat *Isium Metellinum*: ex Inscript. Romæ inventa, apud Grut. p. 312. & ex alia pag. LXXXI. haud obscure constat ISEM PELAGIAM & EXORATAM templum ibi etiam habuisse; nec non *Isidem Patriciam* ex iis, qui Regiones Urbis descripserunt: quam non absque ratione a vico Patricio nomen suum accepisse putat Pancirollus. Et, ut hoc addam, ISIS PELAGIA culta etiam fuit Corinthi, teste Pausania lib. 20. pag. 93. Ἐς δὴ τὸν Ἀκροκόρινθον τοῦσιν ἀνιοῦσιν, ἔστιν Ἴσιδος τεμένη· ὧν τὴν μὲν Πελαγίαν, τὴν δὲ Αἰγυπτίαν αὐτῶν ἐπονομάζουσιν. Utque hæc dea propter inventam navigationem *Pelagia* dicta est, ita Venus idem cognomen gerit in Inscriptione XCIII. Classis I. apud Reinesium, quam Vir doctissimus *Anadyomenen* interpretatur: quanquam Artemidorus lib. 2. cap. 42. disertis verbis *Venerem* Πελαγίαν, & Ἀναδυομένην distinguat;

ſtinguat; illamque ſcribat in ſomnis viſam naucleris, gubernatoribus & omnibus navigantibus, itemque peregrinari volentibus bonam eſſe; hanc vero navigantibus multam tempeſtatem & naufragium ſignificare; ſed nihilominus ſervare, καὶ τὰ ἀπηλπισμένα τῶν πραγμάτων perficere. *Marinam Venerem* celebrat Horatius, quod recte ſimplex epithetum deæ mari ortæ eruditi faciunt, qui etiam arbitrantur Græcos eam *Pelagiam* & *Pontiam* propterea appellare ΘΕΟΙΣ ΣΥΝΝΑΟΙΣ ΚΑΙ ΣΥΜΒΩΜΟΙΣ. Ita enim legendum eſſe recte monuit eruditiſſimus Sponius. Et qui dii σύμβωμοι σύνναοι dicantur, ſatis multis docui lib. 4. obſerv. cap. 3. Inſcr. 10. pag. XXII. poſita eſt Serapidi ΚΑΙ ΤΟΙΣ ΣΥΝΝΑΟΙϹ ΘΕΟΙϹ id eſt, *Iſidi*, *Anubidi*, *Harpocrati*, & forte aliis Ægyptiorum diis: Artemidorus lib. 2. c. 44. ſcribit *Serapin*, *Iſin*, *Anubin & Harpocratem*, eorumque ἀγάλματα καὶ μυστήρια, *& omnem de iis ſermonem*, καὶ τὸν λόγον περὶ αὐτῶν, (?) καὶ τῶν τούτοις συννάων καὶ συμβώμων θεῶν, *& de diis, qui cum iis communia templa & aras habebant*, ſignificare pericula: Juno apud Plutarchum, cujus verba conſervavit Euſebius lib. 3. cap. 1. Præparat. Latonam ſibi fecit ὁμοβώμιον καὶ σύνναον: Herodorus apud Scholiaſtem Pindari ad Oden 5. Olymp. ſcribit Herculem ſex aras Olympiæ duodecim diis exſtruxiſſe, eoſque feciſſe συμβώμους, una ſcil. ara duobus diis dedicata; ut Jovi & Neptuno: Junoni & Minervæ: Mercurio & Apollini: Gratiis & Baccho: Dianæ & Alpheo; Saturno & Rheæ. Ex Inſcriptione veteri, quam vulgavit Camillus peregrinus in Diſſert. de Campania Felice Nemeſeos Synnaoi memorantur Juſtitia, & Fata: eſt illa partim Græca, partim Latina & digna, ut integra apponatur:

Δεσποίνῃ Νεμέσει καὶ Συνναόισι θεοῖσιν
Ἀῤῥίανος βῶμον τόνδε καθειδρύσατο:
Juſtitiæ, Nemeſi, fatis quam voverat aram,
Numina ſancta colens, Cammarius poſuit.

In ipſo lapide, fateor, ſcribitur ATIS; ſed non dubito, quin prima littera vel vitio temporis deleta ſit, vel a typographis neglecta. Et exſtat elegans Inſcriptio apud eruditiſſimum Sponium Sect. 10. Miſcellaneorum Eruditæ Antiquitatis;

ΜΑΡΚΟΥ

ΜΑΡΚΟΥ. ΑΥΡΗΛΙΟΥ. ΣΕΟΥΗΡΟΥ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΕΥΤΥΧΟΥΣ. ΕΥΣΕΒΟΥΣ. ΣΕΒ. ΚΑΙ. ΙΟΥΛΙΑΣ. ΜΑΜΑΙΑΣ
ΣΕΒΑΣΤΗΣ. ΜΗΤΡΟΣ. ΣΕΒ. ΔΙΙ. ΗΛΙΩ. ΜΕΓΑΛΩ
ΣΑΡΑΠΙΔΙ. ΚΑΙ. ΤΟΙΣ. ΣΥΝΝΑΟΙΣ. ΘΕΟΙΣ
Μ. ΑΥΡΗΛΙΟΣ. ΗΡΩΝ. ΝΕΩΚΟΡΟΣ. ΤΟΥ. ΕΝ. ΠΟΡΤΩ
ΣΑΡΑΠΙΔΟΣ. ΕΠΙ. ΛΑΡΓΙΝΙΩ. ΒΕΙΤΑΛΙΩΝΙ
ΑΡΧΙΥΠΕΡΕΤΗ. ΚΑΙ. ΚΑΜΕΙΝΕΥΤΗ. ΚΑΙ. ΑΥΡΗΛΙΩ
ΦΗΒΩ. ΚΑΙ. ΣΑΛΩΝΙΩ. ΟΕΙΔΟΤΩ. ΙΕΡΟΦΩΝΟΙΣ
ΚΑΙ. ΚΑΜΕΙΝΕΥΤΑΙΣ. ΧΑΡΙΤΗ. ΙΕΡΟΔΟΥΛΕΙΑ
ΑΝΕΘΗΚΕΝ.

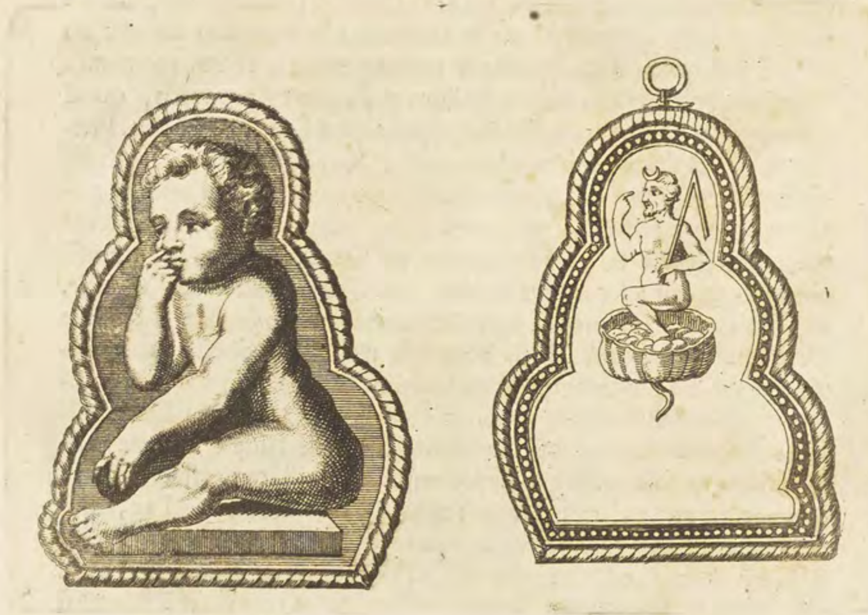
Quam ita vertendam eſſe exiſtimo : *Marci Aurelii Severi Alexandri Felicis Pii Auguſti, & Juliæ Mamææ Auguſtæ Matris Auguſti, Deo Soli Magno Sarapidi, aliiſque qui in eodem templo coluntur Diis, Marcus Aurelius Heron æditus ædis Serapidis, quæ eſt in portu, ſub Larginio Vitalione Archiminiſtro & Camineuta, & Aurelio Phœbo, & Salonio Oedoto ſacris cantoribus & Camineutis Charite ſacrorum Miniſtra conſecravit* : quæ ultima non ſatis feliciter alias redduntur per, *ſacri miniſterii cauſa.* Ἐν πόρτῳ autem Sponium ſequutus verti *in portu*; quanquam valde de veritate lectionis cum præſtantiſſimo Grævio dubitem : arbitratuſque nonnunquam ſim, ſcribi debere ἐν πόντῳ, ut ædituus fuerit Serapidis, qui in Ponto a Sinopenſibus vel aliis colebatur. *Camineuta* eſt inter templorum miniſtros proculdubio; & ex Heſychio docet idem Κάμινον eſſe μέρος τι τ̃ νέως, *partem quandam templi*: quanquam viri harum Litterarum callentiſſimi, *partem quandam navis* intelligant, quod certe Græca ſuadent omnino. Hoc tamen loco *Camineuta* ſacrum aliquod miniſterium; & vox ea in genere notat hominem, qui in camino aliquid excoquit, vel qui circa caminum fornacemve laborat, quod tamen nullus video, quomodo templorum miniſtris vel ſacerdotibus convenire poſſit. Grævius arbitrabatur poſitum eſſe pro χαμευνευταῖς, qui cubent humi; & fuiſſe forte ſacerdotum munus, uti humi cubarent in templis juxta pulvinaria; χαμεῦναι & χαμαιεῦναι Græcis dici humi cubantes, qui in nuda humo dormiunt; ſed tamen nuſquam reperiri vocem χαμευνευτὴς, adeoque ampliandum eſſe, donec dies & ſollertia certiora detegat. Pro ΟΕΙΔΟΤΩ, dubito num ſcribi debeat ΘΕΙΔΟΤΩ.

Apud Goropium Becanum exſtat elegans admodum Harpocratis vel certe Numinis, quod digito labia premit, effigies ærea, quam ſcribit Pighium, curioſiſſimum Romæ veteris exploratorem, & plurimorum ſibi per totum Latium priſcæ memoriæ veſtigiorum præmonſtratorem accepiſſe a Pyrrho Ligorio Neapolitano, diligentiſſimo item antiquario: quamque dignam judicavi, ut adjiciatur:



Quæ

Quæ Zimmermannus Analectorum Menſe VI. hac de imaguncula commentetur, & qua ratione in ea inveniat ſapientis viri ideam, ab eo peti poſſunt. Ego putabam nonnunquam, facem accenſam, ſerpentem, pharetram, arcum, gallum gallinaceum, papaveris, quod τῆς πολυγονίας σύμβολον, teſte Porphyrio apud Euſebium lib. 3. Præpar. c. 11. capita ad Solem referri poſſe, & inſigne capitis, noctuæ itidem impoſitum, Ægyptiorum figmenta ſapere; ſed noctua mihi negotium faceſſebat, quia non ſolis, verum Lunę avis videtur eſſe; niſi forte a tergo Harpocratis vel Solis poſita ſit, ut ſignificarent ingenioſi ad commenta homines, ſole non lucente, & facie, ut ſic loquar, ſua orbem non illuſtrante, tenebras eſſe. Joannes Ortivinius, qui cum Muſis bona fide rationes deducit, arbitrabatur, hanc Becani imagunculam Oſirim ſive Lunam videri ſignificare; quia Oſiris digito os premit, & vim Oſiridis in Luna collocatam fuiſſe demonſtrat Plutarchus libro de Iſide: ad hæc quia quæ imagunculæ adeſſe conſpiciuntur, nulli tempeſtati magis, quam nocturnæ, qua Luna regnat, conveniunt. Fax, noctua, & gallus gallinaceus, ſigna & indicia noctis dant, & Papaver Lunæ eſt ſacrum, uti Tollius in explicatione Imag. cui nomen Ἔρως κοιμώμενος, oſtendit. Quam ſententiam ſi quis amplecti malit, ego certe nullus repugnabo; quin potius auctor forem, ſequendi veſtigia viri eruditi, quia ipſi fronti imaginis imponitur luna corniculata; eademque coronam Iſidis, cujus ectypum ex Caſalio dedi, exornat; & tandem Apulejus non aliter fere deam deſcribit: *Corona multiformis, variis floribus ſublimem diſtrinxerat verticem: cujus media quidem ſuper frontem plana rotunditas in modum ſpeculi, vel immo argumentum Lunæ, candidum lumen emicabat.* Apud eundem Becanum, exſtant imagines aliæ, quibus ſupponitur inſcriptio vetus. Habuit illam e copioſiſſimis Illuſtriſſimi Cardinalis Granvellani theſauris: eſtque lapis heliotropius ea, quam cernis amplitudine, cujus altera facies puerum habet ſedentem, qui indicem ori applicat: altera loti florem præfert, e quo puſio indicem ad ſilentium imperandum oſtentans emergit:



subestque hæc inscriptio:

ΜΕΓΑC ωΡΟC ΑΠΟΛΛων ΑΡΠΟΚΡΑΤ
ΕΥΙΛΑΤΟC Τῳ ΦΟΡΟΥΝΤΙ
Magnus Orus Apollo Harpocrates
Propitius gestanti

& addit Goropius: luculentum profecto veritatis indicium in hoc epigrammate nos videre: cui cum Epiphanius consentiat, Harpocratem & Orum eundem Butiorum deum faciens, non esse, quod de fide heliotropii dubitemus; præterea Harpocratem arbitratur initio deum non fuisse, sed symbolum duntaxat, utilissimam habens admonitionem; postea vero deum fraude sacerdotum & ignorantia, atque dæmonis instinctu factum esse, & ejus imaginem tutissimum omnium malorum amuletum; & persuasum fuisse ei, cui ille propitius esset, nihil adversi posse evenire, cui irasceretur nihil ex voto successurum; atque hinc Lucilii intelligi epigramma in Simonem quendam medicum imperitum scriptum:

Hv

Ἢν τιν᾽ ἔχεις ἔχθρον Διονύσιε, μὴ καταρέσῃ
Τὴν Ἶσιν τούτῳ μηδὲ τὸν Ἀρποκράτην
Μηδ᾽ εἴτις τύφλους ποιεῖ θεὸς, ἀλλὰ Σίμωνα
Καὶ γνώσῃ τί θεὸς καί τι Σίμων δύναται,

quod ille fic vertit;

Odifti fi quem Dionyfi, ne pete ut Ifis
Harpocratefve huic fit trux, aliusve Deus
Excæcans: voveas ut Simo fit medicus,
Et noris poffit quid Simo, quidve Deus.

Exftat hoc epigramma lib. 2. Anthol. c. 22. Sed in editionibus non legitur Ἀρποκράτην verum Ἀμφικράτη, unde Scottus lib. 2. Obf. c. 6. facit Amphicratem medicum: cum tamen *Simo*, non *Amphicrates*, medicus exagitetur; Latet in ea voce *Harpocrates* proculdubio, fi Aufonius verfus illos ita Latine vertit quemadmodum docet Schottus loco laudato. Ut autem hoc melius intelligatur, obfervandum diligenter eft, inter Ifidis virtutes fuiffe, aliquem cæcum reddere, Juvenalis Sat. 13. v. 93.

Decernat quodcunque volet de corpore noftro
Ifis, & irato feriat mea lumina fiftro,
Dummodo vel cæcus teneam, quos abnego, nummos.

fimiliaque Ovid. lib. 1. de Ponto epift. (ubi nefcio quare Jo. Britannicus *linigeram Ifidem* mutet in *linigenam*) & Apulejum lib. 8. Metam. fcribere notarunt eruditi. Atque ut Ifis cæcos homines reddere putabatur; ita & eadem vifum reftituebat: Diodorus Siculus lib. 1. narrat, Ægyptios tradere, Ifin multa pharmacæ inveniffe καὶ τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης μεγάλην habuiffe ἐμπειρίαν; fanatione hominum maxime gaudere, & in fomnis manifeftam numinis fui præfentiam exhibere, ægrotifque remedia contra morbos dare; multos à medicis relictos ab ea falutem accepiffe; συχνοὺς δὲ παντελῶς πηρωθέντας τὰς ὁράσεις ἤ τινα τῶν ἄλλων μερῶν τοῦ σώματος; *plurimos vero oculis captos, aut alia corporis parte laborantes, fi ad Deæ hujus opem confugerint, in priftinum ftatum reftitutos effe.* Adeo ut mirum nequaquam fit eam SALUTAREM vocari in lapide apud Gruterum; & P. QUINCTIUM pro falute filii fui votum fufcepiffe ISIDI. SERAPIDI. LIBERO. LIBERAE, aliofque eidem Deæ EX MONITU EJUS dona dediffe. Diis autem Servatoribus adfcriptum fuiffe Harpocratem, iifque qui in extremis pe-

 riculis

riculis verſabantur, non ſecus ac alios auxilio veniſſe, docet nos Artemidorus lib. 2. cap. 44. Oneir. Nam poſtquam tradidiſſet *Sarapin*, *Iſin*, *Anubin*, *Harpocratem* tum ipſos, tum ſtatuas eorum ac myſteria in ſomnis viſa ſignificare ταραχὰς καὶ κινδύνους καὶ ἀπειλὰς καὶ περιστάσεις, *turbationes*, *pericula*, *minas*, *&* *infortunia*, ex quibus præter expectationem, καὶ παρὰ τὰς ἐλπίδας ſervant, adjicit: Ἀεὶ γὰρ σωτῆρες νενομισμένοι εἰσὶν οἱ θεοὶ, *Semper enim Servatores crediti ſunt hi dii, eorum qui per omnia exercitati ſunt, & ad extremum periculum pervenerunt. Nam eos qui in ejuſmodi periculis conſtituti ſunt*, αὐτίκα μάλα σώζουσιν, *ſtatim omnino ſervant.* Et valde hæc illuſtrantur verbis Kircheri part. 2. Tom. 2. p. 385. Oedipi Ægyptiaci, quę adjicere nullus gravabor: Sed ut ad inſti-
„tutum revertamur, *ait ille*, reverebantur Ægypti præter ce-
„tera Numina maxime Iſin & Oſirin, ac Horum ſive Harpo-
„cratem, tanquam Iatricos genios. Hinc paſſim eos in varia ma-
„teria, uti ligno, oſſe, metallicis laminis, diverſiſque pretio-
„ſis lapidibus pro morborum ratione ſumno rigore, tempo-
„re, cæteriſque Aſtrologicis circumſtantiis obſervatis, incide-
„bant; ut Capſulas quoque feciſſe reperio in formam membro-
„rum quos reſpiciebant, adaptatas, cujuſmodi unam non ita pri-
„dem mihi exhibuit ſupra laudatus Torquatus Alexander Capi-
„taneus. Capſula eſt in formam cordis, & fructum foliumque
„Perſeæ mentiens, in cujus meditullio Harpocrates nudus, in-
„fans, labiis digito appoſito ſilentia ſuadens, poſitus ſpectatur,
„iiſdem prorſus ſymbolis, quibus alias inſignitur, in capſula effor-
„matis; quod quidem prophylacticum cordis potiſſimum ge-
„ſtatum exiſtimabant. Figuram hic ad meliorem rei informatio-
„nem apponendam duximus, ut vel hinc videas, quibus modis
„& induſtriis Ægyptii in morborum cura verſati ſint. Hucuſque ille. Et ecce tibi, Lector, amuletum;



quod

„quod pag. 450. ita deſcribit idem : Amuletum vero a ſupra ci-
„tato Capitaneo conceſſum, uti oppido myſterioſum eſt, ita non-
„nullam explicationem ſeorſim meretur. Eſt id ex cupro con-
„ſtructum in forma Perſeæ linguiformis, intra cujus concavum
„puerulus latet digito labiis impreſſo ſilentia ſuadens, altera manu
„cornucopiæ tenens; & indicat Harpocratem Sapientiæ numen in-
„cluſum Perſeæ fructui, cujus folium uti linguæ, ita fructus cor-
„dis figuram exprimit, teſte Horo : quo indicatur quod quicun-
„que ad ſapientiam adſpirat, is quod per ſapientis linguam didicit,
„id alte cordis penetralibus per frequentem contemplationem com-
„mittere debere; eratque amuletum quod Sacerdotes ad Sapientiæ
„ſpiritum per Harpocratis favorem acquirendum portare ſolebant.
„Ac rurſus pag. 449. ſcribit; Harpocratis amuletum religioſe ge-
„ſtatum fuiſſe, quia per varias divinationum ſpecies ſe conſcios
„futuros ſperabant; anſulas autem demonſtrare geſtatum illud fuiſ-
„ſe, & per Hori amuletum naturæ mundanæ notitiam ſe habitu-
ros putaſſe. Et poſtquam pag. 462. varia amuleta, quæ etiam
apud Joh. Macarium occurrunt, explicaſſet, addit tandem : Pro-
„cedamus ad Harpocratica amuleta, quorum non minor varietas
„occurrit. Et primo quidem paſſim invenitur loto inſidens, di-
„gito ſilentium ſuadens, altera manu flagello inſtructus cum no-
„minibus SABAω, id eſt Sabaoth, ut in figura Num. 10. ſignata
„patet, in cujus poſtica facie nomen ΙΑΩ inſcriptum videtur,
„quæ omnia ſolare numen ἀποτροπαῖον & magnæ efficaciæ deſi-
„gnant. Figura vero 11. ſignata in antica facie eundem nobis
„Harpocratem demonſtrat, ſymbolis priori ſimillimum: in poſti-
„ca vero parte, ſtatua τρικέφαλος καὶ ἑξαβραχίων conſpicitur, bi-
„nis gladiis, flagellis, facibuſque inſtructa, quam nos Hecaten,
„ſive Dianam, aut Iſin tergeminam interpretamur. Quæ ideo
omnia addidi, ut pateat Kircherum in Ægyptiorum antiquita-
tibus exercitatum valde, cenſuiſſe etiam *Harpocratem* inter iatricos
dæmones referendum eſſe, gentiles eum amuleti loco geſtaſſe, &
ad Solem, licet alibi alia videatur notare, referri debere (quod
etiam variis locis firmat, & præcipue pag. 465. ubi eum *Solare nu-
men* appellat) nec non Horum & Harpocratem eundem eſſe. Ulti-
mum hoc ut clarius pateat, operæ pretium eſt, ut adjiciatur Har-
pocratis ectypus, & verba Kircheri, quibus eum binis locis, ſive
bene ſive male, illuſtrat:

Tomo



Tomo igitur primo Synt. 2. cap. 7. Oedipi Ægypt. ita loqui-
„ tur; Horus vero pingitur puer, ut oſtenderetur, mundum in
„ tempore veluti infantulum a Dei ſapientia productum; cum cor-
„ nucopia vero exprimitur, ut indicaretur varietas, abundantia
„ & plenitudo rerum in mundo creatarum: in cubo ſtat, ad mun-
„ di indicandam ſtabilitatem ſoliditatemque. Trigonus cum globo
„ cubo inſcriptus ſignificat Horum e trigono archetypo profluxiſ-
„ ſe: baculus upupæ capite inſignitus indicat mundum rerum va-
„ rietate veluti fulciri & ſuſtentari; lituus harmoniam univerſi;
„ gnomon ordinem & admirabilem rerum diſpoſitionem deſignat.
„ Horus denique labra premens, digitoque ſilentia ſuadens, ad in-
„ effabilitatem myſteriorum indicandam. At Tomo 2. pag. 500.
„ ita de eadem ſtatua ut & de aliis commentatur: Platonicum id-
„ que celeberrimum epiphonema eſt, Deum inventu & cognitu dif-
„ ficilem: ita enim in Timæo aſſerit: Opificem quidem & mun-
„ di patrem invenire difficile, & cum jam inveneris prædicare, elo-
„ qui vulgo impoſſibile eſt. Quod cum veriſſimum ſit, ideo Æ-
„ gyptii ſolo ſilentio & cultu intrinſeco venerandum pulchre per
„ Sigalionem Harpocratem ſignabant, quem nunc nudum, nunc
„ reticu-

„ reticulata veste indutum, digito labris impresso silentia suaden-
„ tem exprimebant. Puer nudus pingitur, quia deus ab omni ma-
„ teriæ contagione longe remotissimus in perpetuo juventutis flo-
„ re permanet inalterabilis, silentio potius colendus quam multis
„ verborum ampullis describendus est. Cornucopiæ sinistra tenet,
„ quia bonorum omnium in se ubertatem continet. Dum baculo
„ upupæ capite insignito, cum lituo & gnomone pingitur, osten-
„ ditur eum totius varietatis, harmoniæ & ordinis mundani au-
„ ctorem esse. Per Crocodilum quoque elingue animal, quod
„ sub aquarum gurgitibus latitans acute videt, a nemine visum,
„ ostenditur nullius linguæ facundia eum, prout natura ejus fert,
„ satis describi aut exprimi posse; qui invisibilis cum sit, & in di-
„ vinæ essentiæ suæ caligine latitans omnia tamen videt, omnia in-
„ tuetur & moderatur. Unde eandem ob causam Ægyptii deum
„ (in margine, ut vocant, libri scribitur, *Harpocrates loto insidens*,
„ adjiciturque ejusmodi imaguncula) inducunt symbolo sane ma-
„ xime appropriato, sedentem supra lotum, aquaticam scil. arbo-
„ rem, teste Jamblicho lib. de Mysteriis: quo significant deum
„ principatu suo mundanum excedere lutum, nec attingere guber-
„ nando, sed principatum gerere intellectualem & empyreum. At-
que hæc omnia adjicere visum fuit, ne quis forte Kircheri senten-
tiam desideret; licet ea examinare nec velim nec possim: utpote
qui Ægyptiorum mysteriis, ut sic loquar, cum viro erudito non
sim initiatus, nec investigandis gentis superstitiosæ antiquitatibus
horas meas impenderim. Monendus tamen es lector Harpocratem
reticulata veste indutum esse figuram eam, quam in Mensa Isiaca
litteris. KK. notatam exhibet, quamque Orum esse censet doctus
illius enodator; & nihil eum, ita depictum cum Sigalione com-
mune habere; aliudque vulgo signum Harpocrati tribui, quam
lituum, gnomonem, & baculum upupæ capite insignitum: & de-
nique, ut hoc adjiciam, errare valde doctum Athanasium, Tom.
1. Synt. 1. cap. 4. Nomo 9. ubi de Oro & Sigalione ita commen-
„ tatur: Vocatur hæc urbs *Antinous*, ab Arabibus *Ansena*, sive
„ Αντινοόπολις, Stephano teste, a quibusdam Adrianopolis: Anti-
„ noopolis dicitur ab Antinoo armigero Jovis, in cœlum transla-
„ to, quem multi cum Horo confundunt: unde & volunt Ho-

 „ rum

„ rum hic coli ſolitum ſub forma Sigalionis, ita Pauſanias in Co-
„ rinthiacis. Sed primo Antinous nunquam armiger Jovis fuit;
& ſi quid ſimile a veteribus, quod tamen vix credo, dictum eſt,
factum illud, ut adularetur Hadriano Imperatori, qui memoriam
Antionoi ſive Dei ſive Herois impenſe colebat: deinde nemo ve-
terum Antinoum cum Horo confudit, & recentiorum nulla his
in rebus auctoritas; tandemque Pauſanias nullibi narrat Horum in
urbe Antinoo ſub forma Sigalionis cultum eſſe. Nam in Corinthia-
cis pag. 141. narrat ille apud Trœzenios primum Ὧρον regnaſſe, &
ab eo regionem Oræam vocari; ſibi tamen videri nomen *Orus*
Ægyptiacum, non autem Græcum eſſe: in Arcadicis Antinoum
coli a Mantinenſibus, atque in urbe Ægypti Antinoo, & imagi-
nes ejus plurimas Baccho ſimiles eſſe: ſed ne verbo quidem eorum
meminit, quæ Kircherus annotavit. Ut autem nihil deſit, quod
illuſtrando Harpocrati inſervire queat, adjicere inſuper viſum fuit,
quæ alio loco & quidem ex profeſſo, ut loquuntur, de eo com-
mentatur idem Jeſuita; cujus ſi ſententiam præferre aliquis malit;
imo ſi cenſeat imagunculam hanc nihil cum Harpocrate commune
habere; & Naturam rerum vel tellurem eſſe, nullus repugnabo.
Eruditorum judicio ſtabo vel cadam; nec tam pertinax opinionis
meæ defenſor ſum, ut meliora videns Colchidis exemplo deteriora
ſequar. Ita Igitur Kircherus commentatur Tom. 1. Oedipi Ægy-
„ ptiaci. HAPPOCRATES. Sunt autem duplicis generis Canopi,
„ quarum illi qui figuram ejus, quem ſupra eſignavimus, refe-
„ runt, teſte Goropio, in ſcholis Ægyptiorum ponebantur, una
„ cum Harpocrate: per hunc inſinuantes ſtudioſos literarum ſilen-
„ tii obſervantes eſſe debere; per illum ſymbolice totum id, quod
„ homo ab infantia uſque ad extremam ſenectutem debeat facere,
„ indicabant: verba Goropii Becani ſunt. *Hic Canopus haud ali-*
„ *ter in ſcholis Ægypt. pingebatur quam Harpocrates: & ut hic Deus*
„ *paulatim ex hominum ignorantia evaſit; ita & Canopus in errorum*
„ *materiam tractus, varias vulgo præbuit fabulas.* Hinc ego arbitror,
„ Laur. Pignorium, virum cæteroquin in omni antiquitatis gene-
„ re eximie verſatum, hujus tamen generis Canopes cum Harpo-
„ crate ſeu Oro Iſidis filio confundendi occaſionem accepiſſe, non
„ alia de cauſa quam ſimilitudine idolorum deceptum. Cæterum Ca-
„ nopos

„nopos ab Harpocratis ſtatuis maxime diverſos eſſe ex ſequentibus
„patebit. Pingebantur enim variis modis Harpocratis ſtatuæ, non
„ſecus ac Canopi; ita tamen, ut Harpocrates omnes a Canopis in
„eo diſtinguerentur, quod hi craſſioribus ventribus tumidi in
„turbinatam deinde ſuperficiem deſinerent, uti ex imaginibus eo-
„rum ſupra relatis liquet; illi vero inſtar imberbis pueri, & nudi,
„aut ſuper lotis reſidentis, ut hic; ſemper digito prementis la-
„bra, aut etiam faſciis involuti, uti ex appoſitis his imaginibus
„apparet, efformarentur. Fuit autem Harpocrates Deus ſilentii apud
„Ægyptios in ſumma veneratione: ita ut nunquam ab Oſir. &
„Iſide abeſſet: pingebatur duplici ratione: 1. imberbis puer, nu-
„dus, qui dextræ indice digito os ſignabat, digito ſilentia ſuadens:
„Siniſtra vero deorſum extenſa ſuſtinebat cornucopiæ, ſurſum ad
„aures pertinens, frugibus refertum, inter quas eminebat nux pi-
„nea: Dei vero caput mitra redimiri videbatur, qua aliquantum
„in altum erecta deſinebat in duas quaſi volucres. Altera ratio
„pingendi non differebat a ratione depingendi Canopos, puer ni-
„mirum reticulata veſte indutus, vel potius involutus faſciis qui-
„buſdam cum lituo, gnomone & baculo upupæ capite inſignito,
„uti in figura apparet. Fuit vero Harpocrates filius Oſiridis &
„Iſidis, quem Plutarchus ſcribit poſt mortem Oſiridis ex Iſide ge-
„nitum una cum Helitomeno, imbecillemque natum membris in-
„ferioribus; alibi tamen idem auctor negat puerum fuiſſe imperfe-
„ctum, neque aliquod leguminum exiſtimandum: ſed deum Ju-
„veniles adhuc imperfectæ atque inarticulatæ orationis præſidem &
„moderatorem: ex quo digito ori admoto ipſum effingebant, ut-
„pote ſilentii & taciturnitatis ſymbolum: huic quoque Menſe Me-
„ſori id eſt Auguſto legumina offerentes, ita canere ſolebant Æ-
„gyptii γλῶσσα τυχὴ, γλῶσσα δαίμων: Natum autem Harpocra-
„tem circa ſolſtitium hybernum, aſſerit Plutarchus lentibus & fru-
„gum primitiis cultum. Sed & Perſeam arborem ei dedicatam,
„quod hujus arboris frondes, linguæ, fructus autem cordi ſit ſimilli-
„mus. Sacra porro quæ huic deo puero in civitate Buto fieri ſo-
„lebant, ſane maxime ridicula, S. Epiphanius narrat: nam Sacer-
„dotes illum nutrire ſimulabant inſtar nutricum, in omnibus ve-
„ro templis ubi colebatur Iſis & Serapis, uti ſupra diximus, ſi-

„ mulacrum erat digito labris impresso, quod multi interpretantur
„ tacendum esse illos itidem mortales fuisse. Figmentum hoc por-
„ ro totum Ægyptiacum fuit quod digito labris impresso, silen-
„ tium significaret de diis immortalibus habendum, in quos ne li-
„ centiosi loquendo simus, a Platone etiam monemur legibus. A-
„ lias Harpocratis sigillum in annulis gestare solitum a veteribus ea
„ de causa tradit Plinius, ut silentium de agendis rebus indicarent.
„ Angeronæ autem effigies obligato, obsignatoque ore fuit apud
„ Romanos, ut silentio prætereundum innuerent, in cujus tutela
„ Numinis urbs Roma esset, quodque proprium illi nomen ob eam
„ nim. superstitionem, ne tutelares dii sacris quibusdam avocaren-
„ tur, devoverenturque. Hinc Valerium Soranum neci traditum
„ constat, quod arcanum hoc propalare ausus esset; eaque de causa
„ Plin. de Roma loquens ait: *Cujus nomen alteri dicere, arcanis cæ-*
„ *remoniarum nefas habetur*: Atque ex hoc capite Harpocrates
„ quoque Ægyptiorum in omnibus passim templis, adytis sacrariis,
„ aliisque locis ponebatur; silentium indicens, *Quique premit vocem,*
„ *digitoque silentia suadens*: Silentia, inquam, eorum sacrorum,
„ quæ tunc peragebantur, variisque cæremoniis, adjuratione dæ-
„ monum quoque adhibita, & provocatione geniorum institue-
„ bantur: Verum inquit Martianus, *inter sacrificandum quidam*
„ *puer stabat, ad os compresso digito salutare silentium commonebat.*
„ Et in 7. *At tunc oborto terrigenis mussans tibi puer ille piceus, jus-*
„ *sus monere silentium*: ubi notandum *piceum* illum puerum sic ap-
„ pellatum a coloratis Ægyptiis. Hucusque Kircherus; & recte
quidem ille Perseam arborem Harpocrati dicatam scribit; sed pri-
mo *Helitomenium* male Isidis filium facit; deinde Plinius ne ver-
bo quidem causæ meminit, cur Harpocratem in annulis gestave-
rint Romani, & is qui reticulata veste induitur in mensa Pignorii
Isiaca nihil cum Harpocrate commune habet. Quod autem Idem
Jesuita arbitratur *Harpocrates Pantheos* amuleta (*Talismans* vocant)
Ægyptiorum fuisse, in eo contrarius ipsi est Baudelotius de Dair-
val Tom. 2. p. 394. uti ex his ejus verbis patet: *Je ne saurois*
convenir non plus du sentiment du pere Kirker qui met au rang des Ta-
lismans Ægyptiens les Harpocrates Pantheons. Je demeure d'accord
qu'Harpocrate est originaire d'Ægypte, mais je doute qu'il doive à ce
païs

païs ses frequens accroissemens : & l'explication que donne ce savant Jesuite aux differens attributs des Dieux, dont ces figures sont composées la plûpart du tems, me paroît plus obscure & plus eloignée que les sources du Nil. Et quanquam nec ego Kircheri explicationes probem, tamen non video cur imagines ejus, licet variorum deorum insignibus ornatæ, non potuerint ab hominibus amuleti loco gestatæ fuisse; maxime quia inscriptio imaginibus ejus apud Goropium supposita illud suadet & evincit omnino. Præterea ecce tibi, Lector erudite, ministras Isidis, quarum alia binas Harpocratis imagunculas vasculis vel aliis rebus insidentes, alia eundem Harpocratem & bovem gerit; quod ultimum illustrat valde Apulejus: *Sequebatur bos parentis deæ simulacrum, quod residens humeris suis præferebat unus e ministerio* : Spartianus de Commodo : *Sacra Isidis coluit, ut & caput raderet & Anubin portaret.* Jacobus Sponius, Vir certe doctissimus hæc docuit atque ex ejus Miscellaneis sequentem figuram desumpsi:



Ex verbis certe Apuleji, & Spartiani constat simulacra deorum a sacerdotibus gestata solennibus in pompis fuisse: illudque etiam Isaiæ & Procopii Gazæi verbis firmat Isaacus Casaubonus; quem tamen, ut verum fatear, non satis capio, dum scribit, simulacrum Anubidis plures simul gestasse, cæterosque bajulos præcessisse Commodum; sed eum ivisse ante simulacrum, & qui illum gestabant Isiacorum sacerdotum agmen. Nam ego quidem puto hæc verba Spartiani, *Quum Anubin portaret, capita Isiacorum graviter obtundebat ore simulacri*, nihil aliud significare, quam Commodum gestasse solum Anubidis simulacrum, & permistum fuisse Isiacis, eorumque capita Anubi suo obtudisse Cappadoces Strabo scribit lib. 4. ξόανον τοῦ ὀμανοῦ πομπεύειν *simulacrum Omani in Pompa circumferre*: & Eustathius pag. 128. Ecl. Rom. memoriæ mandat, *Diospoli maximum esse Jovis templum; ex eo Æthiopes sumere Jovis simulacrum, aliorumque cum eo dæmonum, statoque tempore per Lybiam circumire, magnifice per duodecim dies feriari, quia totidem habebant deos*: quibus in diebus a vero haut alienum est, etiam simulacra deorum fuisse circumlata; id quod certe suspicatur Gerh. Vossius, ἔμψυχος illa βιβλιοθήκη lib. 2. divini operis c. 10. Macrob. 1. Sat. c. 23. *Vehitur enim simulacrum Dei Heliopolitani ferculo, uti vehuntur in pompa ludorum Circensium deorum simulacra: & subeunt plerumque provinciæ proceres raso capite, longi temporis castimonia puri: feruntur que divino spiritu, non suo arbitratu, sed quo Deus propellit vehentes*: Dionys. Hal. lib. 7. ubi pompam ludorum Circensium describit: τελευταῖαι δὲ πάντων αἱ τῶν θεῶν εἰκόνες ἐπόμπευον, ὤμοις ὑπ' ἀνδρῶν φερόμεναι: *Extremum pompæ agmen claudebant deorum simulacra, quæ humeris feruntur a viris.* Et hac occasione notandum eos qui deorum parvas admodum statuas portabant, ita incessisse, tanquam forent gravissimæ: Claudianus IV. Consul. Honorii v. 572.

> ——— *sic numina Memphis*
> *In vulgus proferre solet: penetralibus exit*
> *Effigies, brevis illa quidem, sed plurimus infra*
> *Liniger imposita suspirans vecte sacerdos*
> *Testatur sudore deum*: ———

Qui

Qui eleganter hac comparatione utitur, ut ſignificaret grave etiam onus portaturos illos, qui novum conſulem Honorium geſtarent. cui *ſidereum* id eſt divinum vel ad inſtar deorum *onus* tribuit:

Atque inter niveas alte veherere cohortes
Obnixiſque ſimul pubes electa lacertis
Sidereum geſtaret onus ——

Et exſtat hujus ſuperſtitionis inſigne exemplum apud Pauſaniam lib. 3. narratque cum pueri ad Dianæ Orthiæ aram cæduntur, ſacerdotem fœminam ἔχειν τὸ ξόανον, illud eſſe ἄλλως μὲν κοῦφον ὑπὸ σμικρότητος, *leve admodum propter brevitatem*; ſed tam grave fieri, ut ſacerdos ſub onere quaſi ſuccumbat, ſi quis ephœborum vel ob pulchritudinem vel ob natalium claritatem parcius cederetur. Et ita de Domitiani ſtatua loquitur Papinius Statius,

Vix ſola ſufficiunt, inſeſſaque pondere tanto
Subter anhelat humus : nec ferro aut ære laborat
Sed Genio ——

uti recte hunc locum interpretatur Adrian. Behotius lib. 1. cap. IX. Apophor. qui poteſt videri. Inde eſt quod *pondus* diis ſoleat tribui, ut Baccho ab Ovid. 3. Met. 621.

Non tamen hanc SACRO *violari* PONDERE *pinum*
Perpetiar. dixi:

id eſt non patiar navem meam violari, nec Baccho vel puero illi, in quo numen eſſe cerno, injurias inferri. Jovi ab eodem 3. Faſt. 330.

Conſtat Aventinæ tremuiſſe cacumina ſylvæ
Terraque ſubſedit PONDERE *preſſa Jovis.*

Idem lib. 4. v. 448. fingit limen regiæ Ditis *ingemuiſſe*, ſimul premeretur a ſacro Junonis corpore: & lib. 15, v. 693. deſcribens

bens Æſculapii ſub ſerpentis forma ingreſſum in navem Romanorum :

> *Corpus in Auſonia poſuit rate. numinis illa*
> *Senſit onus : preſſaque Dei gravitate carina*
> *Æneadæ gaudent* ———

Et ita Homerus Il. N. v. 18. fingit, montes magnos & ſylvas, οὔρεα μακρὰ καὶ ὕλη tremuiſſe

> Ποσσὶν ὑπ' ἀθανάτοισι ποσειδάωνος ἰόντος.

Petronius quoque *pondus* diis tribuit in Carmine de bello civili:

> *Sentit terra deos ; nudataque ſidera pondus*
> *Quæſivere ſuum* ———

id eſt ſidera diis ſuis orbata, a diis relicta, uti doctiſſime hæc explicat Gronovius pater lib. Obſerv. 3. cap. 1. quærebant quaſi gravitatem ſuam vel pondera, quæ ſentiebant, cum dii in illis eſſent: & *terra* itidem *ſentit deos* propter eandem gravitatem : quam loquendi formam eleganter ad Chriſtum Dominum Deumque noſtrum, ſi fas ſacerrimis rebus gentilium ſomnia miſcere, transfert Sedulius lib. 2.

> *Senſerunt elementa Deum, mare fugit, & ipſe*
> *Jordanis refluas curſum convertit in undas.*

Et hinc tandem lucem capiet Ovid. 1. Faſt. 82. ubi de initio Januarii & novis Coſſ. agit:

> *Jamque novi præeunt faſces; nova purpura fulget :*
> *Et nova conſpicuum* PONDERA *ſentit ebur.*

tanquam ſcilicet dii forent, & majeſtate præditi. Nummis quoque Harpocratis effigies impreſſa eſt, quos recenſere operæ pretium duxi, ne quis merito illos hic deſideret.

Carolus Patinus in libro, quem inſcripſit, Numiſmata Romanorum

norum Impp. ex ære, mediæ & minimæ formæ, Hadriani nummum vulgavit, in quo cernitur Harpocrates probofcide, ut arbitratur, ornatus : capiti imponitur folenne Ægyptiorum numinum infigne, & poft tergum cernitur clava, cui aquila vel upupa, vel alia avis infiftit. Ectypum apponere, fuit vifum, non fecus ac nummi Antonini Pii, qui apud Triftanum exftat;



35



Notandum præterea Plutarchum, non tradere Harpocratem, præfidem ac moderatorem effe imperfectæ & inarticulatæ orationis : verum, τὸν Ἁρποκράτην οὔτε θεῶν ἀτελῆ καὶ νήπιον, οὔτε χεδροπῶν τινα νομιστέον, ἀλλὰ τοῦ περὶ θεῶν ἐν ἀνθρώποις λόγου νεαροῦ καὶ ἀτελοῦς καὶ ἀδιαρθρώτου προστάτην καὶ σωφρονιστήν; *Harpocratem neque deum imperfectum, & infantem, neque ullum leguminum effe exiftimari debere; fed præfidem & correctorem imperfecti & non intellecti hominum de diis fermonis.* Quæ quantum a fe invicem difcrepent, fatis fuperque patet.

Cernitur idem *Harpocrates* loto infidens in Antonini nummo apud Triftanum Tom. I. cujus ectypum in ipfa differtatione exhibui pag.

In Hadriani numifmate apud Patinum Virum multis Antiquitatibus editis illuftrem in Thefauro Mauroceni, *Harpocrates* ftat inter Serapidis & Ifidis capita, volitante fuper ipfum aquila. In alio ejufdem Principis caput ejufdem dei cernitur, non fecus ac in alio Antonini Pii : quorum ultimos uti arbitror eofdem

esse quos delineandos curavi, ita primus forte idem cum eo, quem ex Choulio exhibui in Dissertatione ipsa.

In ΠΡΟΣΩΠΙΤΩΝ. *Prosopitarum* laudati Thesauri nummo occurrit figura sedens dextram ori admovens; quam Patinus arbitratur Harpocratem esse, idque eo magis, quia est in Hadriani honorem signatus.

In nummo Veri duo sunt Canopi, intermedio *Harpocrate*, & infra eum aquila, teste eodem.

ΜΕΝΕΛΑΕΙΤΩΝ in M. Aurelii honorem percussus exstat nummus, cum *Harpocratis* icone, in Gaza Regia. *Menelaites* in Ægypto nomos apud Plinium lib. 5. sect. 9. Stephano: Μενέλαος, πόλις Αἰγύπτου .... τὸ ἐθνικὸν, Μενελαΐτης: uti Harduinus testatur.

In nummi Περινθίων, *perinthiorum* parte una Serapis & Isis, in altera *Harpocrates* in Gaza Regia, teste eodem occurrunt.

ΟΞΥΡΥΓΧΙΤΩΝ, Antonini Pii nummo apud Ligorium sunt Osiridis, Isidis, Harpocratisque insculptæ imagines: uti idem memoriæ mandat.

In ΤΡΑΙΑΝΟΠΟΛΕΙΤΩΝ nummo, quem Caracallæ dicarunt Cupido alatus tedæ inversæ innititur in Gaza Regia: Alter ejusdem Principis Harpocratem exhibet: digitum is ori admovet, læva copiæ cornu gerit: ut monet idem. Cum autem non absque ratione existimarem, ectypos horum nummorum illustraturos valde hanc qualemcunque meam curam, rogavi perillustrem Virum, quem num magis illustret præclara eruditio, an singularis humanitas, an vero Amplissima dignitas incertum, Ezech. Spanhemium, ut ad me eos delineatos mittere vellet. Dedit hoc mihi illustris Legatus, fecitque ut Morellius, sollers ille enodator & delineator numismatum, quemadmodum laudatissimum ejus Specimen ostendit, mihi ex Gazæ Regiæ præclaris nummis Sigalionis signa formaret: addiditque aliam ejusdem numinis imaginem expressam e veteri onyche, quam possidet Bisotius, eruditionis præstantis Abbas; quo nomine certe plurima me & Spanhemio, & Bisotio, & Morellio debere fateor lubens merito.

Præci-



ΑΥΤ.ΚΑΙ.Τ.ΑΙΛ.ΑΔΡ.ΑΝ-ΤΩΝЄΙΝΟϹ ЄΥϹЄΒ. *Caput Antonini pÿ Laureatum.*

ΑΥΤ.ΤΡΑΙΑΝ.ϹЄΒ. *Caput Trajani laureatum.*

Μ.ΑΥΡΗΛΙΟϹ ΚΑΙϹΑΡ. *Caput M. Aurelÿ juvenile opertum.*

ΑΥΤ.ΤΡΑΙΑΝ.ϹЄΒ.ΓЄΡΜ. ΔΑΚΙΚ. *Caput Trajani laureatum.*

ΑΥΤ.ΚΑΙϹ.ΤΡΑΙΑΝ. ΑΔΡΙΑ.ϹЄΒ. *Caput Hadriani laureatum*

ΑΥΤ.ΚΑΙ.ΤΡΑ.ΑΔΡ. .... *Caput Hadriani laureatum*

idem

Α.Κ.Μ ΙΟΥ ΦΙΛΙΠΠΟϹ ЄΥϹЄΒ *Caput Philippi P. Nummus ærugine consumtus distinctam delineationem non admittit.*

Caput Antonini pÿ laureatum

ΑΥΤ.Κ.Μ.ΑΥΡΗ. ΑΝΤΩΝΙΝΟϹ. *Caput Caracallæ*

Agath: Onyx de Monsieur l'Abbe Bisot

Præcipue autem ſigna obſervanda ſunt bina; quæ in neſcio quod monſtrum, vel avem vel ſerpentem cujus cauda in terram ver-

git, desinunt, mirus barbaricusque capitis ornatus, qui in Onyche Illustris Bisotii cernitur; & denique aries, qui comitatur in nummo Adriani Harpocratem, vel forte Antinoum Harpocrati assimulatum.

ΠΕϹϹΙΝΟΥΝΤΙΩΝ Faustinæ Junioris nummus e Museo S. Genovefæ, cum Harpocratis icone, digitum admoventis ori, læva copiæ cornu gestantis, qua forma & in icuncula ænea expressum vidimus. Colebatur is silentii deus ab Ægyptiis imprimis cum Iside ac Serapide, ut refert Augusts. lib. 18. de Civ. Dei cap. v. Hujus Naso meminit, tacito nomine cum Ægyptia numina recenset lib. ix. Metam. v. 692.

> *Sanctaque Bubastis, variisque coloribus Apis*
> *Quique premit vocem, digitoque silentia suadet.*

Est autem is & in Pessinuntiorum nummis, quod Græcum ajunt Philosophum hunc fuisse, qui silentium & suis præciperet, & rebus omnibus anteferret, Idem. Sed quod de Harpocrate philosopho Græco notat, non memini me apud ullum veterem legere; & videtur secutus esse vel Calepinum; vel Guiell. LLoydium Harduinus, qui similia tradunt in Lexico dictionario Historico. Mihi equidem ne dubitandum quidem videtur HARPOCRATEM in Pessinuntiorum nummo cerni, quia illi exemplo tot populorum Ægyptia numina receperant, & adorabant. Quo pertinet ne vel nummos vel inscriptiones in medium adferam, Plutarchum in libro de Iside & Osiride notare, Ἶσιν καὶ τοὺς περὶ αὐτὴν θεοὺς habere & cognoscere omnes, & nonnullos οὐ πάλαι τοῖς παρ᾽ Αἰγυπτίων ὀνόμασι didicisse *eos appellare, licet jam inde ab initio illorum vim cognoverint, atque honoraverint.* Quibus significat philosophus omnes populos, aliis licet nominibus, Isidem & Ægyptios deos, Osirim, puta, Sarapin, Orum, Harpocratem coluisse; sed suo tempore etiam ipsis nominibus Ægyptiis deos appellare, vel Ægyptiorum numina veris germanisque nominibus coluisse. Quod si talia aliis excidissent, illius certe se ludibrio & contemptu jactasset Harduinus, id quod eum variis in locis facere animadverti: & eorum ex numero cum ipse

ipſe ſim, recte me facturum exiſtimavi, ſi aliquot exemplis doceam, quam gnaviter ille ſe alienis plumis exornare queat. In nummo igitur Philippi patris pag. 192. non conſpiciatur, uti Triſtanum ſequutus exiſtimavi, *Jupiter Optimus Maximus Helvius*, ſed *Heliopolitanus*; in Domitiani Κοδȣ́ϛας non ſit nomen viri, ſed ex integrioribus numiſmatis legatur ἐπὶ Νεοκύδȣ. ΘΑ-σίων; in Herennii Etruſci itidem ex integrioribus ΕΑΑΙΤΩΝ pro CΑΑΙΤΩΝ; in Alexandri Severi COL. AUR. PIA. pro COLONIA AUGUSTA PIA: an continuo *falſitas* mihi objici a viro induſtrio quidem, ſed confidentis præcipitiſque ingenii poteſt? Ego nummos editos ſequutus ſum; cumque alios inſpicere integriores his in terris fere negatum ſit, nullo jure nec culpari perſuaſum arbitror habebunt ii, quibus de meliore luto. Quin imo de Jove Heliopolitano dubitaturos nonnullos perſuaſus ſum, qui in Theſauro Mauroceni invenient in Septimii Severi numiſmate, COLonia HELVia I. O. M. Helvio; & in Juliæ Domnæ, COL. HELVia; quæ certe ad Heliopolitanum referri nequaquam poſſunt: & ratio quam aſſert ad refellendos Salitas Pannoniæ non ſatis firma videtur quia & Daci Græca uſi ſunt lingua, in his monumentis: uti patet ex iis, quibus inſcribitur ΤΡΑΙΑΝΗC ΑΥΓΟΥΣΤΗΣ, quos ipſe Harduinus refert ad Coloniam Dacicam Sarmiz. Nec certe hæc attigiſſem loco alieno, niſi liberali adſerere cauſa manu deberem, quæ vel a me inventa primum, vel occupata ſunt, quæque nuperus ſcriptor, reddo illi verba ſua, ſibi vindicat; ut quæ pag. 259. de nummo, in quo ΕΚΟΡΑΥ legebatur. de altero pag. 278. in quo ΚΩΙΩΝ ΜΕΙΑΗΣΙΩΝ: quæ pag. 281. de *cultris Lampſaciis*; quæ pag. 337. de *Sabina Auguſta Nova Cerere*: quæ pag. 360. de *Novio Rufo*: quæ pag. 420. de Claudii nummo apud Seguinum, in quo ſcribitur ΚΛΑΥΔΙΟΥ ΣΕΒΑΣΤΟΥ ΥΠΕΙΡΩΝ. quæ pag. 425, & 427. de nummo Commodi, in quo legitur Ρωμαίων Ηρακλείων; quæ pag. 432. de Dorylao prætore, & de Hyrcaniæ populis, quod nunquam nummos percuſſerint in honorem Imperatorum Romanorum: quæ pag. 441. de poſteriore capitis parte tecta eorum, qui inter deos ſunt relati: quæ pag. 463. de Creſchio Philopatore: quæ

pag. 464, de concordia Milesiorum & Smyrnæorum: quæ pag. 476. de Concordia Doriensium & Jonum: quæ pag. 497. de prætervectione Maleæ: quæ pag. 523. de Hircanis Lydiæ: quæ pag. 527. de Deo Marino: quæ de errore Ludov. Nonnii in explicando Atheniensium numismate; & tandem quæ pag. 598. de Constantiniana Daphne monet. Hæc omnia, præterquam quod *prætervectionem Maleæ*, etiam notaverit eruditissimus Oxoniensium Marmorum post Seldenum Interpres, mihi observata sunt, antequam Harduinus librum suum luce donaret publica. Et quanquam eadem ipsi in mentem venire potuerint, id quod, ut puto, nemini persuaderi poterit, tamen communia studia & ipsum illud humanitatis nomen videntur flagitare, ne talia celentur; maxime, quando leviora errata & quæ ex corruptis nummis oriuntur, additis virorum eruditorum nominibus carpuntur; & quæ ab iisdem bene notata sunt vel curis inseruntur secundis, vel addendis; id quod cum visum fuerit facere Harduino, certe nemo credet nunquam, eum ante lectas curas meas, hæc observasse; cum proculdubio libro ipsi ea inseruisset. Sed fruatur ille ingenio suo; ego hæc monenda esse pernecessarium duxi; uti videant eruditi, quam male mecum actum sit. Certe si otii abunde foret ad totum librum diligenter examinandum; vel si daretur occasio ipsos nummos inspiciendi, nullus dubito, quin graviores frequentioresque errores deprehenderem: quam provinciam uti audio suscipere viros in Galliis doctissimos, ita eam illis libenter permitto. Videant tamen iidem; an non in nummo Hadriani pag. 249. ΠΡΟΝΟΙΑ. Κ. Β. debeat explicari, Κοίνον Βειθυνίας, pro Κιλικίας δευτέρας, quod Harduino placet; cum in aliis ejusdem Principis nummis occurrat Κοίνον Βειθυνίας, & ipse geminum Κ. explicet, Κοίνον Κιλικίας? an non in nummo, cui inscribitur VEHICULATIONE ITALIAE REMISSA conspiciantur potius *equi*, vel *muli* quibus cursus publicus peragebatur, *pascentes*, quam *asini*? an non EXERCITUS SARMATICUS dicatur potius ille, qui adversus Sarmatas excubabat; quam qui e Sarmatis constabat; cum & ita *Dacicus* ex Dacis, RHAETICUS ex Rhœtis,

BRI-

BRITANNICUS ex Britannis, MAURETANICUS ex Mauritanis, SYRIACUS ex Syris debuiffet esse compositus; quod a ratione plane alienum eft? & num ex his Spartiani verbis, *Legatus in Pannoniam inferiorem missus, Sarmatas compressit, disciplinam militarem tenuit*: unquam probari poterit, Hadrianum Imperatorem factum, e Sarmatis, quos Trajani principatu devicerat, exercitum conflasse? an non in veteri inscriptione hæc verba: SESTERTIUM NOVIES MILLIES CENTENA MILLIA N. exponi debeant NUMMUM, pro *Numero*? certe ita Romani loqui solebant: alia Inf. apud Sponium p. 296. SESTERTIA CENT. MILIA. NUMMUM. & rursus pag. 292. DONATIONIS CAUSA MANCIPIO ACCEPIT Hs. XI. UNO, id est, sestertio nummo uno, an non in Perperinorum nummis panthera potius, quam canis Bacchum comitetur? an non in nummo quem ad Lenæos refert Holstenius, & Harduinus ad Mitylenæos, pro ΓΑΜΟΥ. scribi oporteat ΓΑΛΛΟΥ. ita ut strategus hic fuerit vocatus *Gallus Epimachus*, si modo ultima vox incorrupta est? & denique num tandem credibile sit Romanos Imperatores, qui majestatis jura tam sollicite conservabant, passuros fuisse, ut urbes vel provinciæ in nummis testarentur, sese monumentum illud pro consulibus posuisse; id quod pag. 220. & 274. traditur? cum mihi longe verisimilius videatur numismata illa signata esse *proconsule Volosenna*, *&* *Proconsule Eprio Marcello*; quod cum & aliis eruditis placuerit, nescio quare ab iis in alia omnia ierit vir eruditus: qui saltem cogitare debuisset, capitale fuisse nummos vultibus suis signare & propterea neminem proconsulum facile passuros, ut urbes ipsis nummos veluti monumentum ponerent, & quasi sacrarent. Unde nec puto, quod nonnullis tamen Antiquariis videbatur, in Smyrnæorum nummo cerni proconsulem Frontinum, sed potius Jovem ibi cultum, licet caput ejus nullo insigni cingatur, addaturque ΑΝΘΥ. ΦΡΟΝΤΕΙΝΟϹ; quanquam non diffitear alteri opinioni facere casum nominativum, ut vocant. Considerent præterea Eruditi, an *Arcadia*, Ægypti pars ita vocata sit,

quod

quod ut Achajæ umbilicus Arcadia eſt, mediterraneaque tota regio ſit tractus ille, medium in Ægypto obtinet ſitum? & an Euſtathius ad Dionyſii perægeſin commentetur, illud nomen datum eſſe Heptapoli vel Heptanomiæ, *ab Arcadio rege quodam*, vel *ab Arcade rege*, uti ſcribit p. 370, & 482? Certe mihi longe veriſimilius videtur & urbem Ægypti *Arcadiam*, memoratam Stephano, & regionem ejuſdem nominis ab Arcadio Imperatore nomen accepiſſe; nec exiſtimo alia tradere Euſtathium ad Dionyſium: Ὅτι, ait, ἡ κατ᾽ Αἴγυπτον ἑπτάπολις, καὶ Ἀρκαδία, εἴς, ἀπὸ τοῦ βασιλέως Ἀρκαδίου, ὕστερον ἐκλήθη. Πρὸ δὲ τούτου καὶ ἑπτάνομος καὶ ἑπτανομία ὠνομάσθη. καὶ τοῦτο μὲν ἐκαλεῖτο διὰ τὸ ἑπτὰ ἔχειν νόμους. Nullibi in his Euſtathii verbis *quidam rex* occurrit, qua additione videtur Harduinus indicare, Arcadium hunc quendam Regem Ægypti fuiſſe; nullibi *Arcas rex*; ſed tantum Ἀρκάδιος Βασιλεύς, qui certe nullus alius eſt quam Arcadius Imperator, qui Orientem obtinuit; cui Ægyptus attribuebatur, uti notiſſimum eſt, conſtatque ſatis ex Notitia utriuſque imperii, in qua etiam provinciæ *Arcadiæ* in Ægypto ſit mentio. Obſervandumque hanc vocem de regionis iſtius præfectura non occurrere, niſi apud auctores Arcadio & Honorio poſteriores, quod non leve argumentum eſt, a priore Heptapolin nomen illud accepiſſe. Examinent Eruditi, num veriſimile ſit Pontificem Aurelium Chryſogonum etiam *Viatorem* fuiſſe? Attamen hoc docet Vir eruditionis haud vulgaris pag. 536, ex nummo, in quo legitur: ΕΠΙ. ΑΡΧ. ΧΡΥΣΟΓΟΝΟΥ. ΟΔΕΥΤΟΥ. ΧΙΩΝ. *Sub Pontifice Aurelio Chryſogono Viatore Chiorum*: additque, *Viatoris officium quodnam fuerit*, aut quæ dignitas ex Inſcriptionibus Gruteri intelligi poſſe, eaſque conſuli debere. Certe ex illis inſcriptionibus luce meridiana clarius conſtat, *Viatores* apparuiſſe Magiſtratibus, Conſulibus, Prætoribus, Ædilibus, Quæſtoribus, Tribunis, atque adeo ipſis Cæſaribus, imo & collegiis; ex quibus omnibus nihil aliud conficitur, quam hos homines fuiſſe vilioris conditionis, nec melioris, quam eos, quos deſcribit Columella in præfat: *Illis temporibus proceres civitatis in agris morabantur, & cum conſilium publicum deſiderabatur, a villis accer-*

cerſebantur in Senatum. Ex quo qui eos evocabant VIATORES *nominati ſunt* : qualia etiam apud Feſtum & alios legere licet. Et quamvis *Viatores* poſtea ejuſmodi munia non obierint, conſtat tamen eos apparuiſſe & præſto fuiſſe iis, quorum Viatores erant; & propterea veriſimile nequaquam eſſe Αρχιερέα illud munus obiiſſe. His adde Græcis *Viatorem*, vel qui iter facit, vocari quidem ὁδίτην, ὁδευτὴν, & ab ὁδεία deduci poſſe ὁδείτην; ſed nullo auctore probari Viatorem, qui Magiſtratibus apparet, ita appellatum fuiſſe unquam. Quod ſi mihi igitur licet poſt virum doctiſſimum aliquid conari; putarem Pontificem vel Αρχιερέα hunc vocatum eſſe *Aurelium Chryſogonum Odeiten* vel *Oditen*; quo nomine etiam Centaurus fuit, quem Mopſus apud Ovid. l. 12. Met. v. 457. occidit

> ——— *Mopſo jaculante biformis*
> *Occubuit, fruſtraque loqui tentavit Odites.*

Et ut apud Græcos Οδίτης vel Ὀδείτης (ſæpe enim hæc promiſcue in nummis ſcribuntur) nomen proprium fuit; ita etiam *Viator* apud Latinos, quibus etiam *Viatorina* nomen eſt muliebre, uti ex Inſcriptionibus Gruteri, quæ conſuli poſſunt, patet. Conſtatque non modo ex variis monumentis illius ævi Græcos habuiſſe cognomina, verum etiam ex App. Alexandrini in Bella Punica præfatione: qui ita loquitur: *Cæterum nomen olim cuique Romano unum erat, ut hominibus omnibus: poſt acceſſit alterum: nec ita dudum etiam tertium cœptum eſt addi quibuſdam, quo magis agnoſcerentur ex aliqua virtute animi aut corporis nota*: καθὰ καὶ τῶν Ἑλλήνων ποὶν ἐπὶ τοῖς ὀνόμασιν ἦσαν ἐπικλήσεις; *quemadmodum & Græcorum nonnullis præter nomina erant cognomina.* Videant tandem doctrinæ præſtantis viri, an quicquam ad rem faciat, quando de Apollonia urbe Joniæ agens, addit; eſſe & alteram quidem Απολλωνίαν τῶν Ἰώνων in Thracia, auctore Stephano; negatque fidenter aliquam Thraciæ regionem *Joniam* dictam eſſe? Certe *Jonia* nunquam Thraciæ pars vocata eſt, & tamen hi Jones, non ſunt alibi quam in Thracia quærendi. Nam Græci multas eo colonias deduxerunt: Apud Po-

lyb. lib. 9. c. 22. Chlæneas Ætolus memorat inter Græcos qui Thraciam colebant, τῶν ἐπὶ Θράκης Ἑλλήνων, fuiſſe corpus veluti quoddam & Rempub. coloniarum ab Athenienſibus & Chalcidenſibus eo deductarum; interque eas primas tuliſſe Olynthum. Idemque etiam Jones feciſſe, & Mileſios (quorum urbis Joniæ quondam totius, teſte Mela, belli paciſque artibus princeps, Apolloniam colonos miſit) docet nos auctor anonymus in periplo Ponti Euxinii quem Iſaacus Voſſius, magni patris magnus filius edidit, quemque nonnulli male *Scylacem* appellant: ταύτην τὴν Ἀπολλωνίαν πόλιν κτίζουσιν εἰς τοὺς τόπους ἐλθόντες οἱ Μιλήσιοι πρὸ πεντήκοντα ἐτῶν τῆς Κύρου βασιλείας· πλείστας γὰρ ἀποικίας ἐξ Ἰωνίας ἔστειλεν εἰς τὸν Πόντον τὸν πρὶν ἄξενον λεγόμενον διὰ τὰς ἐπιθέσεις τῶν βαρβάρων, προσηγορίας ἐποίησαν Εὐξείνου τυχεῖν: i. e. *Hanc urbem Apolloniam condidere Mileſii, cum in hæc loca deveniſſent annis ante Cyri regnum quinquaginta. Plurimas enim colonias deduxerunt ex Jonia in Pontum: cui prius Axeno, propter barbarorum irruptiones dicto, cognomen Euxini impoſuerunt*: Stephanus Apolloniam ſitam ἐν νήσῳ πρὸς τῇ Σαλμυδησσῷ, quæ eadem cum noſtra, facit ἀποικίαν Μιλησίων καὶ Ῥοδίων: quam urbem Demoſthenes vocavit Ἀπολλωνίαν τῶν ἐπὶ Θρᾴκης Ἰώνων, propter coloniam ab Jonibus eò deductam: quæ nequaquam, ut facit ille, a priori diſtinguenda, ſed cum ea una eademque eſt: Et Vir eruditus Cardinalis Carpegnæ nummum arbitratur inſcribi, περινθίων Ἰώνων νεοκόρων, quia in Thraciam Jones colonos deduxerunt: quanquam non ignorem ejuſmodi inſcriptiones aliter interpretari poſſe. Has autem Jonum colonias celebrat Ovidius lib. 3. Triſt. Eleg. 9.

Hic quoque ſunt igitur Graiæ (quis crederet) urbes
Inter inhumanæ nomina barbariæ
Huc quoque Mileto miſſi venere coloni,
Inque Getis Grajas conſtituere domos.

Sed occaſione urbium in Thracia conditarum, examinare placet

cet Hygini verba Fab. 186. *Jam filii perduxerunt in Icariam ad Metapontum regem, & indicant ei perfidiam Theanus. Poſt quæ Metapontus duxit conjugio Menalippen, eoſque ſibi filios adoptavit, qui in Propontide ex ſuo nomine condiderunt, Bœotus Bœotiam, Æolus Æoliam.* Primo ibi legendum videtur eſſe *Italiam*: non ſecus ac in alio ejuſdem capitis loco, quia mentio fit *Dianæ Metapontinæ*, quam a Metapontinis Italiæ incolis cultam fuiſſe docet inſuper Juſtinus l. 20; & quia urbs ea a Metaponto, quem barbari Μέταβον vocabant, Siſyphi filio nomen ſuum accepit, teſte Stephano. Deinde ne mirum alicui appareat, Bœotiam ad Propontidem collocari, obſervandum, non intelligi hic regionem, quam tamen alii a Bœoto noſtro nomen accepiſſe ſcribunt, ſed urbem eo nomine Thraciæ, quæ ad Propontidem ſita fuit; cujus urbis meminit Stephanus: Ἐςι δὲ καὶ Βοιωτία ἐν Θρᾴκῃ, τὸ ἐθνικὸν ὅμοιον Βοιωτός; ubi male eruditus Judæus reſcribit Βοττία: præterea Æoliam videtur Propontidi adſcribere Hyginus, cum tamen regio illa ſita fuerit ad mare Ægeum; ſed videant eruditi num reſcribi debeat *Æolium*; quo nomine urbs vel πόλις fuit τῆς Θρᾴκες χέρρονήσου; teſte Stephano: qui mox hæc verba Theopompi addit: Θεόπομπος ἐν Φιλιππικοῖς εἰκοστῇ τρίτῃ. Ἐπορεύθην εἰς πόλιν Αἰόλιον τῆς Ἀττικῆς μὲν οὖσαν, πολιτευομένην δὲ μετὰ τῶν χαλκιδέων: *Theopompus philippicorum vigeſimo tertio: Profectus ſum in Æolium Atticæ urbem, ſed quæ legibus Chalcidenſium utitur*: ubi legi debere τῆς Θρᾴκης exiſtimo, in qua urbem eam ſitam eſſe, ipſe Stephanus ſcribit: Plinius tamen peninſulæ illius extremam frontem, l. 4, c. 11. ita appellat *Turris & delubrum Proteſilai: & in extrema Cherroneſi fronte, quæ vocatur Æolium, oppidum Elæus*: & ſi idem deſignatur locus, *Æolium* non in illa Cherroneſi parte, quæ propontidi adjacet, ſed quæ mari Ægæo, ſita fuit. Inficias etiam ire nolim in Epigrammate, quod ex bibliotheca Vaticana edidit præſtantiſſ. Holſtenius Æolium & Bœotum Neptuni & Menalippes filios dici, & hoc carmine celebrari;

Τούνεκα γὰρ καὶ πεφήνατε ἄλκιμοι ἄνδρες
Ὃς μὲν ἀπ' Αἰολίης, ὃς δ' ἀπὸ Βοιωτίας.

Ubi licet *Æolia & Bœotia*, regiones, debeant intelligi, non tamen ullo modo de iis Hyginus poteſt exponi; quippe qui diſerte *Propontidem* memoret.

FINIS.

GISBER-

GISBERTI CUPERI

MONUMENTA ANTIQUA INEDITA.


A
O
M
I·L·VILO
D
MERCVRIO
REGIS · VE
FORTVNE
BLESIO·BVR
GIONIS·FIL
V·S·L·M·
B
I
MERCVRO.
ETREGIS FIL
E
C
MERCV
RORF


A·G·V·M·
CRATIO·REGISO·
BB
MERCVRO
CV
LATVO
F
I
MA
B
I
MER CVRO
ET·REGIS·FIL
E

GISBERTI CUPERI
MONUMENTA ANTIQUA
INEDITA.

MOnumenta Antiqua haud pœnitendam, imo præcipuam Philologici ſtudii partem eſſe, plurimos ſummæ etiam dignitatis viros illorum amore duci, eoſdemque nihil antiquius habere, quam veteris ævi relliquias conquirere, neminem, niſi cui mens tarda plane, & qui harum deliciarum ignarus vivit, arbitror dubitaturum. Atque hinc conſilium mihi natum, Inſcriptiones, Statuas, Nummos edere, & HARPOCRATI adjicere; idque eo magis, quia omnia nova plane & ἀνέκδοτα, habiturique Palæſtram eruditi, in qua bona fide ſeſe exercere queant. Agmen eorum ducent veteris ſuperſtitionis relliquiæ, apud Noviomagum repertæ, quibus feliciter Cimeliarchium ſuum, nummis elegantiſſimis aliiſque rebus refertum non ita pridem exornavit, Natalibus & meritis inſignis Dominus Baro de Heekeren, Comitatus Zutphanienſis Præfectus, & ad Collegium Perilluſtrium Fœderatæ Belgicæ Ordinum Equeſtris Ordinis nomine Delegatus. Et lapis quidem notatus littera A. craſſus eſt duos, & altus tres pollices cum dimidio menſuræ Rhenolandiæ. Capita humanum, caninum & alterius beſtiæ ex ære ſunt, & lapidi inſerta, ita tamen ut

ut eximi inde non poſſint. Quid autem hæc ſibi velint, aut quomodo interpretari debeant, malo me fateri ignorare, quam frivolis conjecturis indulgere. Litteræ O. M. videntur ſuadere extritum eſſe I. ita ut ſit JOVI OPTUMO MAXIMO. & nomen viri, qui hoc monumentum poſuit erit, JULIUS. LUCIUS. VILO. Nam licet initio apud Romanos *Julius* fuerit nomen gentis, poſtea tamen prænomen factum eſt, uti ex variis apud Gruterum & Reineſium Inſcriptionibus patet. Ad quem vultus juvenilis debeat referri incompertum plane mihi eſt. Nihil certe cum Jove ſimile habet; videturque potius eſſe vel *Vilonis*, vel conſanguinei ipſius, cujus vultum ille Jovi vel alteri deo, quia ſanitati reſtitutus, morſus forte a cane, fuit, ſive aliam ob cauſam, dedicavit. Neque tamen *Optimi Maximi* cognomen ſoli Jovi tribuitur: tulitque idem *Penninus Deus* teſte inſcriptione, quæ legitur in monte S. Bernardi

LUCIUS. LUCILIUS
DEO. PENNINO
OPTUMO
MAXUMO
DONUM. DEDIT.

cujus dei ſtatuæ dejectæ alteram Jovis ſubſtituiſſe Auguſtum Antiquarii obſervarunt. Sic etiam MAXIMUS aliorum numinum epitheton eſt. MERCURIUS MAXIMUS occurrit in lapide veteri apud Tomaſinum lib. de Donariis & Sponium: Juno ſe *maximam* vocat apud Ovid. lib. 3. Metam. Pauſanias in Achaicis memorat fanum μεγίςων καλεμένων θεῶν; & Inſcriptio apud Tranſylvanos reperta, poſita eſt DEO. QUI. EST. MAXIMUS, Lazio teſte. Sed edita nuper eſt inſcriptio, quæ bina illa Jovis cognomina ſervat, quam illuſtrare hac occaſione conabor:

JOVI. O. M. ET
FIDEI. CAND. SACR.

Vir præſtantiſſimus, qui rebus humanis jam exemptus eſt, & plurima de Rep. Litteraria meruit, ingenioſe arbitratur ſeſe *Fidem Candidatorum* repperiſſe: ſed mihi FIDES cognominatur CANDIDA; quippe quam S. Rufus & Victor in regione Urbis octava memorant, & quæ illud nomen forte habuit a veſtitu candido: Horatius, *Te*

Te ſpes & albo rara Fides colit
Velata panno ——

Urna ſepulchralis una cum baſi notata littera B. eſt undecim pollicum altitudine; figulina, coloris albicantis; ut multæ ſimiles in ripa Rheni & Vahalis Gallica inveniuntur; baſis, quam ea qua eſt magnitudine, etiam exhibeo, eſt lapis quadratus ex monte exciſus, & tam firmiter urnæ materia quadam affixus, ut poſt tantum temporis ſpatium avulſa non ſit. Ab uno latere legitur, uti clariſſime apparet,

MERCURO
ET. REGIS. FIL.

Mercurium a Gallis præcipua relligione cultum eſſe, docet Julius Cæſar lib. 6. de Bel. Gal. c. 17. *Deum maxime Mercurium colunt: hujus ſunt plurima ſimulacra: hunc omnium inventorem artium faciunt: hunc viarum atque itinerum ducem: hunc ad quæſtus pecuniæ, mercaturaſque habere vim maximam arbitrantur*: Germanos Gallorum vicinos idem numen coluiſſe teſtis eſt Tacitus in Germania; apud quem etiam in Annalibus, *Victores diverſam aciem Marti & Mercurio ſacrant, quo voto equi, viri, cuncta victa occidioni dantur.* Sed hæc non eſt præcipua cauſa, quare nomen ejus legatur in urnę ſepulchralis baſi; verum quia ut Claudianus canit,

—— *Commune profundis*
Et ſuperis numen, qui fas per limen utrumque
Solus habet, geminoque facit commercia mundo.

& quia tam inter deos ſuperos quam inferos numerabatur. Uti enim notiſſimum eſt, mortuos fingitur deduxiſſe; atque ob id Πομπεὺς & χθόνιος, ταμίας τῶν ψυχῶν ψυχαγωγός imo & Ἐριχθό-νιος, teſte Auct. Magni Etym. appellatus fuit. Inde ſcribit Artemidorus lib. 2, c. 42. Mercurium in ſomnis ab ægrotantibus viſum portendere mortem, quia animarum deductor eſt: νοσοῦντας γὰρ ἀναιρεῖ, διὰ τὸ ψυχόπομπος νενομίσθαι. Eos qui campos Elyſios ingrediebantur, ducebat ardentem facem manibus geſtans; Val. Flaccus lib. 1. extremo:

Quos omnes lenis plantis, & lampada quaſſans
Progenies Atlantis agit. Lucet via late
Igne dei: donec ſylvas & amæna piorum
Deveniant, campoſque, ubi ſol, totumque per annum

Durat aprica dies, thyasique chorique virorum,
Carminaque, & quorum populorum nulla cupido.

Virgam illi tribuit Virgilius, ejusque exemplo Horatius,

Tu pias lætis animas reponis
Sedibus, virgaque levem coërces
Aurea turbam ———

Ut igitur *Diis Manibus*, θεοῖς καταχθονίοις, *Plutoni*, *Proserpinæ* sepulchra inscribebant, iisque quasi mortuos eorumque cineres commendabant; ita idem honor habetur *Mercurio*; atque apud Boissardum deus hic sepulchrum videtur aperire, addita inscriptione; ΘΕΟΙϹ ΚΑΤΑΧΘΟΝΙΟΙϹ. Sed quid erit.

ET. REGIS. FIL?

an dicemus barbari cujusdam Reguli filii reliquias hac urna conditas, & Mercurio deductori animarum commendatas fuisse; sed obstat urnæ materia, quæ fictilis, nec ullo pacto regio sanguini digna est: an potius exponenda scriptura hæc erit ET. REGISONIS. FILIO, ita ut hujus cineres fuerint in urna conditi? Certe REGISO, monumentum, quod notatur Lit. BB. Mercurio dedicavit: illudque eodem in loco inventum fuit. Quæ conjectura si alicui placet, lapis notatus Lit. C. exponi posset MERCURIO REGISONIS FILIO; ita ut particula copulativa omissa sit; ara autem signata Lit. D. MERCURIO REGISONIS, ita ut deus cognomen a cultu Regisonis acceperit: quod non infrequens esse clarissimis exemplis constat. DIANA RAESIANA nomen habet a familia Ræsianorum: CERES ORCILIANA ab Orcilia: FORTUNA TORQUATIANA a Torquati apud eruditissimum Sponium in Miscellaneis Eruditæ Antiquitatis. Similiter in marmoribus occurrunt, FORTUNA FLAVIA, PLUTO NERVIANUS, HERCULES AELIANUS, quemadmodum docet Raphaël Fabrettus cap. 8. eruditissimi Syntagmatis De Columna Trajana; ubi & idem apud Græcos obtinuisse ostendit. Et DEUS MERCURIUS CISSONIUS, nec non JUNO CISSONIA, uti me docuit Baudelotius elegantis ingenii vir; quippe qui Dii nomen habere videntur a familia vel gente Cissonia, ex qua fuit Q. CISSONIUS Q. F. HOR. APRILIS ARCHITECTUS AUGUSTORUM memoratus Grutero; qui in tribum *Horatiam* relatus, non autem dictus fuit *Horapri-*

lis.

lis. Ex his certe clariſſime patet diis, hominum cognomina fuiſſe indita; quam in claſſem tamen num referre *Jovem Agamemnonem*, & *Stratonicida Venerem* debeamus equidem dubito. Neque enim Jupiter vocatus *Agamemnon*, ſed rex ille regum & dux ducum poſt mortem conſecratus & Jupiter appellatus videtur eſſe: Athenagoras; ὁ μὲν λακεδαιμόνιος Αγαμέμνονα Δία σέβει: Clytemneſtra apud Lycophronem,

Meus vero maritus captivæ dominus ſponſæ
Ζεὺς Σπαρτιάταις αἱμύλοις κληθήσεται
Summos honores ab Oebali filiis conſecutus:

ubi Tzetzes notat: Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἱδρύσαντες Αγαμέμνονος Διὸς ἱερὸν εἰς τιμὴν τοῦ Ἥρωος; quod idem de Venere Stratonicide Antiochi Soteris uxore apud Tacitum, & in Marmor. Arundellianis judicandum eſt. Quæ reliqua baſis latera cingunt voces atque litteræ explicari plane nequeunt, maloque hæc aliis relinquere, quam incertis conjecturis tempus atque otium perdere. Notandum autem ſcribi MERCURO, non *Mercurio*; ſed cum in lapide, quem explico, ſecundum R. ſit reliquis litteris longe majus, certe hinc colligitur, litteram I. etiam more ſolenni eo contineri: quam ſcribendi rationem ſimilia exempla firmant; In Theſauro Palatino Mercurius elegans admodum cernitur, illique ſubſcribitur,

MERCURO
TIMONIA
VITTUO

In altero lapide, quem exhibeo, occurrit MERCURO, lineaque ſupra ducta notat litteram I. omiſſam eſſe: quanquam inficias ire nolim in priore inſcriptione apud Freherum in Orginibus Palatinis legi MERCURIO: atque ita in Inſ. apud Gruterum EX MONIT. eſt *monitu*. In lapide altero, qui ſignatur Lit. C. omnes litteræ, ejuſdem magnitudinis ſunt, & uti apparet, legitur in eo,

MERCU
RO RF.

Monui hic ommiſſam eſſe particulam copulativam, & exponi lapidem poſſe, MERCURIO REGISONIS FILIO: ita ut poſitus ſit Mercurio & Regiſonis cujuſdam filio. Quod ſi quis interpretari velit: MERCURIO REGI FECIT; vel MER-

CURIO REGISO FECIT; vel MERCURIO REGISONIS FECIT; imo si quis censeat, Regisonis filium *Mercurium* fuisse dictum, nullus ego equidem vetabo. Nec quenquam ab interpretatione ultima amplectenda, arcere debet, quod homini tribuitur nomen dei. Nam illud non inusitatum fuisse olim ex scriptis veterum constat; libetque adjicere, quæ mihi hanc in rem notata sunt; quia non injucundum argumentum fore persuasus sum. Lucianus lib: extremo de Imaginibus ita loquitur: Ἀλλὰ τὰς προσηγορίας αὐτὰς, πόσοι ἐμιμήσαντο τὰς τῶν θεῶν, Διονύσιοι καὶ Ἡφαιστίωνες, καὶ Ζήνωνες, καὶ Ποσειδώνειοι, καὶ Ἑρμαῖοι προσαγορευόμενοι; Λητὼ δὲ γυνή τις ἐγένετο Εὐαγόρου τοῦ Κυπρίου Βασιλέως καὶ ὅμως οὐκ ἠγανάκτησεν ἡ θεὸς, δυναμένη λίθον αὐτὴν ὥσπερ τὴν Νιόβην ἀπεργάσασθαι. Ἐῶ γὰρ τοὺς Αἰγυπτίους, οἵπερ καὶ δεισιδαιμονέστατοί εἰσι πάντων, ὅμως τοῖς θείοις ὀνόμασιν, εἰς κόρον ἐπιχωμένους. σχεδὸν γοῦν τὰ πλεῖστα αὐτοῖς ἐξ οὐρανοῦ ἐστιν: *Verum quo numero illi comprehendendi sunt, qui deorum nomina imitati, & Dionysii, Hephæstiones, Zenones, Posidonii, & Mercuriales vocati sunt. Fuit quædam Latona Euagoræ Cypriorum regis uxor, nec tamen dea indignata est, quamvis illam in lapidem, non secus ac Nioben, posset convertere. Ut silentio prætereamm Ægyptios, qui quamvis omnium sint superstitiosissimi* (male Obsopæus vertit, *qui tametsi ex omnibus gentibus deos habeant infelicissimos*) *divinis tamen nominibus ad satietatem usque utuntur, plurima enim fere pars ipsis ex cœlo tracta est.* Quibus ex verbis constat Ægyptios frequentissime nomina deorum assumpsisse, Euagoræ regis uxorem *Latonam* dictam, & Græcos deorum nomina imitatos esse; haud vanum indicium, Luciani tempore, nondum fuisse usitatum admodum solidis & veris deorum nominibus appellari; adeo ut etiam magnus Salmasivs in epistola ad Menagium V. Cl. scribat; infinita nomina hominum apud Græcos reperiri ex deorum nominibus composita, pauca imo fere nulla, quæ sola solidaque dei appellatione censiantur; multos esse Ἀπολλοδότους & Ἀπολλοδώρους, neminem *Apollinem*; multas Ἡροδώρας, nullas Ἥρας vel *Junones*, Ἡλιοδώρους, Ἡλιοδότους dictos aliquos, nullos Ἡλίους; Ἀφροδίσιον mulieris esse nomen, nullam Ἀφροδίτην vocari. Incautius Salmasium loqui arbitratur Vir illustris, quia Clemens Alexandrinus docet reges & privatos olim vocatos esse deorum nominibus. De prioribus idem tradit Servius ad l. 7. Æn., &

& copioſa veterum monumentorum ſupellex ſatis ſuperque ad id probandum ſufficiunt. Sed non debebant Viri præſtantiſſimi ad elucidandum Lucianum Romanis exemplis uti, nec Græcis ætatem ejus ſequentibus; imo nec Impp. Romanorum, Græcorumve, qui ante eum alia nomina obtinerent, per arrogantiam deorum nominibus appellari voluerunt; cum tantum agatur de nomine, quod die luſtrico alicui impoſitum eſt. Præterea Lucianus non dicit Græcorum aliquos, deorum nomina habuiſſe, ſed imitatos eſſe; & *Dionyſios*, non *Dionyſos*: *Hephæſtiones* non *Hephæſtos*: *Zenones*, non *Zenas*, ſive Joves; *Poſidonios*, non *Poſidones* & denique *Hermæos* vel Mercuriales, nnn *Hermas* vel Mercurios dictos eſſe: adeo ut ex auctoris illius verbis male probare conetur V. Cl. Thomas Reineſius Ep. 69. & ad Inſcript. pag. 88. nec non Valeſius ad Amm. Marcell. lib. 19. c. 12. moris fuiſſe apud Græcos, Barbaros & Romanos (de quibus ne quidem loquitur) nomina Numinum ſibi in cognomen adſciſcere, tam mares quam fœminas; arbitrorque ex iiſdem verbis doceri nequaquam poſſe, deorum appellationes ab hominibus eſſe petitas, ejuſque rei exemplo eſſe *Dionyſos* (imo *Dionyſios*) *Hephæſtiones*, *Zenones*, *Poſidonios*. Nam Lucianus tradit homines deos imitatos eſſe; nec de ſolidis deorum nominibus loquitur, ut Jove, Mercurio, Marte, ſed de derivatis; id quod etiam argumentum efflagitat, quia eos defendit, qui aliquem dicebant θεῷ ἐοικέναι, i. e. *deo ſimilem eſſe*; quod longe aliud eſt, quam deum eſſe; non ſecus ac vocari *Mercurium* & *Mercurialem*. Atque hoc eſt quod apud Euſeb. lib. 5. præparat. tradit Plutarchus; dæmonum unumquemque, a deo, cui conjunctus eſt, ſolere nominari; quemadmodum ex hominibus ὁ μὲν τις λέγει Δῖος, ὁ δὲ Ἀθηναῖος, ὁ δὲ Ἀπολλώνιος, ἢ Διονύσιος, ἢ Ἑρμαῖος, *hic quidem vocatur Jovius, hic Minervius, vel Apollonius, vel Dionyſius vel Mercurialis.* Fuere tamen ante Lucianum, præter uxorem Cyprii Regis & Ægyptios, qui deorum ſolidis veriſque nominibus fuerunt inſignes. Alexander Magnus filium ſuum ex Barſine natum *Herculem* appellavit, teſte Juſtino l. 11. c. 10. *Nicagoras* Ἑρμῆς laudatur Euſebio lib. 15. præp. c. 2. Μίθρης *Mithra* procurator Lyſimachi Diogeni Laërtio lib. 10. Φοίβη, id eſt, *Luna*. Ἑρμῆς *Mercurius* B. Apoſtolo Paulo in Epiſtola ad Romanos; quos omnes ante Lucianum vixiſſe conſtat, non modo, verum etiam

hic docet, gentiles Christianos factos talia nomina non deposuisse, licet anilis superstitionis forent hostes infensissimi; neque Apostolos veritos fuisse nomina deorum usurpare, quando aberat superstitio, quod tamen sequentibus sæculis nonnullos improbasse constat ex Tertull. c. 20. de Idolol. *Deos Nationum nominari lex prohibet, non utique ne nomina eorum pronunciemus, quæ nobis ut dicamus conversatio extorquet. Nam id plerumque dicendum est, in templo Æsculapii illum habes, & vico Isidis habito, & sacerdos Jovis factus est, & multa alia in hunc modum, quando & hominibus hoc genus nomina inducuntur. Neque enim Saturnum honoro, si quem ita vocavero suo nomine: tam non honoro quam Marcum, si vocavero Marcum; sed ait: Nomen aliorum deorum neque commemorabitur, neque audietur de ore tuo. Hoc præcepit, ut deos vocemus illos.* Nam primo iis ex verbis patet nonnullos arbitratos fuisse, sese peccare, si vel pronuntiarent deorum gentilium nomina; deinde non insolitum tunc temporis fuisse deorum nomina hominibus, ut puto, Christianis dari. Sic *Mars* diaconus in Gestis apud Baluz. Tom. 2. Miscellan. pag. 92. *Mercurius* Presbyter initio Actorum Synodi Romani sub Bonifacio: *Ammon* metropolita apud Palladium in vita Chrysostomi, quam Bigotio, Viro præclaro & illustri debemus; quod cognomen etiam tulit Hipponicus Calliæ filius apud Athenæum lib. 12. & in monumento veteri apud Gruterum, quod correctius longe edidit Sponius in Itinerario, mulier Christiana *Afrodite* appellatur,

Amplificam sequitur vitam dum casta Afrodite
Fecit ad astra viam, Christi modo gaudet in aula.

Sed ut ad gentiles redeam, *Minerva*, *Phœbus*, *Diana*, *Nemesis*, *Jacchus*, *Quirinus*, in Inscriptionibus, & *Cybele* apud Heliodorum lib. 7. nomina vel cognomina sunt virorum & fœminarum; & Ἑρμῆς ea significatione occurrit in nummo Gordiani tertii apud Tristanum & Patinum; *Mercurius* in Inf. apud Reinesium atque apud Amm. Marcell. lib. 15. c. 2. & *Aurelius Mercurius* in alio apud Falconerium lapide. Male autem in hanc classem Vir doctissimus refert *Mercurialem*, *Phœbionem*, *Phœbianum*, *Phœbadium*, *Phœbitium*, *Anubionem*, *Appionem*, *Isiadem*, *Lucinillam*, *Aprodiciam*, *Herain*, *Serapiam*, *Phœbadem*, & Ant. Augustinus Dial. 6. *Zenonem*; quippe quæ non pura deorum dearumque nomina sunt,

sed

ſed inflexa & derivata. Sed operæ pretium eſt audire de hoc mar-
„more Illuſtrem Spanhemium. Ad poſtremas, ait, tuas me tan-
„dem revoco, & quam ibidem refers inſcriptionem in ripa Va-
„halis ad Batavorum oppidum repertam MERCURIO ET
„REGIS FIL. de qua uti ingenue fateor, nihil quod Te mo-
„neam, aut me abunde explet, occurrit. Mercurium *Regem*
„dictum & cultum in illo tractu, ſi per alia liceret, haud mirari
„quiſquam poſſet, qui norit tutelare illud Gallorum & Germa-
„norum numen, poſitaſque illi, quod obſervat etiam in Syntag-
„mate ſuo Reineſius p. 114. diverſis Germaniæ ad Danubium [&
„Rhenum locis ſtatuas, ſicuti autem Græcis βασιλεῖς & ἄνακτες,
„ſic Romanis aliiſque *Reges* & *Reginæ* dicti paſſim gentium Dii,
„eoque nomine fanis, ſtatuis, aliiſque monumentis, quod nihil
„Regum majeſtate in terris auguſtius, culti. Sed cum integrum
„nomen aperte legatur in alia Inſcriptione, quam tuæ memorant,
„ejuſdem tractus, haud dubie prior illa ad eandem normam le-
„genda, utraque vero de duobus loci illius Dynaſtis patre & fi-
„lio, ita appellatis, aut vero de Mercurio loci numine, & cui
„ara erecta, & *Regiſone*, cujus cineres ibidem conditi, explican-
„da videtur. Priori quidem interpretationi favere poſſet, quod
„ſicuti plures apud Græcos *Hermas* aut *Hermetas* dictos noſti, ita
„haud infrequens *Mercurii* nomen gentilium, & *Mercuriorum*
„mentio in antiquis lapidum monumentis, & cujuſmodi apud
„Gruterum CXVI, 2. *Q. Clodius Jaſon & Mercurius filius* & apud
„Reineſium p. 119. *Mercurio Fratri* inter alia legitur. Nec alia
fere ſentit doctiſſimus Raphaël Fabrettus, cujus verba ſupponere
non gravabor, quæ ad me miſit Februario menſe anni MDCLXXXVI:
„De priori inſcriptione ſepulchrali dicam quod ſentio: Mercurium
„ſcilicet in lapide quo urna tegebatur expreſſum, non numen illud
„ex majoribus ſignificare, ſed nomen viri alicujus, Regiſonis,
„quem in alio lapide inveniſti filium: non enim inſuetum erat,
„divorum nomina ab hominibus uſurpata fuiſſe; ut pluribus pro-
„bare poſſem ſi cum alio, quam cum viro eruditiſſimo mihi res
„foret. Litteræ vero circumſtantes, notæ ac ſiglæ videntur eſſe,
„quia nullus ex iis ſenſus reſultat, qui latinitatem duarum illarum
„linearum adæquet. Pari ratione ſepulchralem dicemus ſecundam
„MERCURO. R. F. quamvis aræ inſculptam: paſſim enim in
„ararum

„ ararum formam cippi ejuſmodi conſtituebantur, addita etiam ſu-
„ perne cavitate quam ceſpite replerent, dum ſuper ea funebres li-
„ bationes & ſacrificia inſtaurarent, eamque aram Mercurio Regi-
„ ſonis filio poſitam dixerim. Recurrit idem Regiſo in tertia,
„ quapropter tuæ conjecturæ poſteriori adhæreo, ut funebria ſint
„ non ſacra iſta monumenta. Lapis ſignatus litteris BB. nobis *Mercurium*, & *Regiſonem* memorat; &, quod notandum diligenter, alterius, qui arulæ formam habet notaturque littera C. baſis ita hujus magnitudini reſpondet, ut illi impoſitus fuiſſe videatur. Mercurius GRATIUS appellatur, quod cognomen uti apud alios non invenitur, ita incertum an a *Gratiis*, an a loco quodam, an aliunde deducendum ſit. Certe apud Samios χαριδότης cognominatus fuit, teſte Plutarcho in Quæſt. Græcis; & Lycophroni dicitur φαιδρὸς θεὸς *hilaris deus*, vel *luculentus*, uti Apulejo appellatur. Sed tamen vix puto talia in ripa Vahalis quærenda eſſe, felicioribuſque ingeniis relinquo explicandum, unde id cognomen Mercurio datum eſſe potuit. Litteræ A. G. V. M. nihil aliud ſignificant, quam *animo grato vovit merito*: qualia multa in Inſcriptionibus occurrunt.

Ara notata littera D. eſt alta xx. pollices, larga undecim, & craſſa quatuor cum dimidio. MERCURIO REGIS exponi, ut memini me monere, poſſet *Mercurio Regiſonis*, ita ut cognomen deus a Regiſone habeat: vel, *Mercurio Regi Sacrum*, quia non infrequens, uti poſtea docebo, deos *Reges* vocatos eſſe: vel *Mercurio Regiſo*, *Ve. Fortunæ Bleſio*; ita ut Regiſo & Blæſio filii fuerint Burgionis, illeque votum ſolverit Mercurio, hic Fortunæ. Quid autem ſibi velint litteræ VE. æque incertum mihi eſt. Poſſet aliquis ſuſpicari latere hic vel nomen *Veneris* vel *Veſtæ*, vel cognomen *Veteris*, quod tamen alibi mihi non lectum, *Fortunæ*. Sed optimum eſt inde facere *Veteranus*; inſcriptionemque hoc modo interpretari: *Mercurio Regiſo Veteranus Fortunæ Bleſio Burgionis filius votum ſolverunt libentes merito*: quam tamen ſententiam ſi alius etiam probare nolit, nullus certe repugnabo; cum ſciam optimo conjectori palmam in his ænigmatibus interpretandis deberi. Simplex autem E. pro AE. poſitum eſt; quæ ſcribendi ratio non modo in lapidibus verum etiam in nummis vetuſtis occurrit, quemadmodum probarunt eruditione præſtantes viri. BLESIO nomen eſt ſive

ſive Gallicum ſive Germanum, quæ ſæpe in O. deſinere ſolebant; ſic *Regiſo*, *Surio*, *Burgio*, *Bato*, & alia occurrunt; neque tamen iis repugnaverim, qui forte illud deducant a *Blæſis*; quod cognomen Juniis, Pediis, Semproniis & Velleiis datum eſt; vel *Blaſionibus*, quod datum eſt cuidam ex gente Cornelia, & Helvia, quemadmodum ex Glandorpio conſtat. Atque hæc quidem inſervient his monumentis illuſtrandis; quæ ſi alius felicius & melius doctiuſque explicare poteſt, magnam ille apud me gratiam inibit. Sed quia inſcriptiones hæ plane novæ ſunt, & alibi non obviæ, exorientur forte nonnulli, qui eruditam fraudem ſubeſſe judicabunt, & propterea gratis nos in verum illarum ſenſum inquirere. Verum mihi rationes graviſſimæ ſunt, cur omnem doli ſuſpicionem longe removendam cenſeam. Nam primo lapides notati litteris, B. C. D. omnes inventi ſunt in ripa Vahalis, quando aquæ multum hac æſtate receſſerant; eodemque ſimul loco ab operariis urna effoſſa fuit. Judæus hæc omnia ſibi comparavit, & vendidit; cujus fidem ſi quis ſuſpectam habere velit, næ illo toto erraret cœlo! Unde enim Judæo Latinæ linguæ ignaro plane, Romanarum antiquitatum cognitio? unde ipſi in mentem veniſſet *Mercurii* nomen, ejuſque cognomen *Gratii*? Et quod notandum valde, ara ſignata Lit. D. eodem in loco inventa eſt, & per aliquot annos non animadverſa ſtetit in agro vicino. Ipſe præterea monumenta hæc manibus tractavi, & omnibus fidem facere poſſum; nihil me ſuppoſitii diligentiſſime etiam inſpicientem ea, & examinantem vel ſuſpicari potuiſſe. Non continuo certe, ſpuria judicanda ſunt quæ apud alios nullibi exſtant, & quæ raritate ſua notabilia ſunt. Hanc enim regulam ſi ſequeremur, quot non inſcriptiones, in quibus vel deorum nomina incognita plane, vel aliæ res inauditæ & nuſpiam obviæ conſpiciuntur & leguntur, rejiciendæ forent? cum tamen æquis rerum æſtimatoribus earum antiquitas conſtet, & ſumma cum voluptate animi probetur. Quid quod & viliſſimum, quo Judæus illa vendidit pretium, facile omnem rejiciunt fraudis ſuſpicionem; cum plus longe operæ inſumpſiſſet lapidibus formandis, litteriſque in iis ſcribendis, quam leve valeret lucellum: a qua re quantum homines iſti, abhorreant notum ſatis ſuperque. Sed quia Mercurii toties mentio occurrit, non ingratum me Lecturo facturum arbitror, ſi adjiciam dei illius imaginem, quam ſervat Antiquitatis

 ſtudio-

Studiosissimus Vir Joannes Smetius, quæque refert, uti apparet, barbatum eum & galeatum.



Exstat hic, quem ipse manibus tractavi, MERCURIUS in argenteo orbe, protuberante, & cujus proinde altera pars concava est, qualibus fere ornamentis hodie lupatorum extremitates exornari solent. Et primo quidem *Galea* Mercurii digna observatu est, Illam certe eidem deo tribuit Zenob. Cent. 1. prov. XLI. Καὶ καταστήσας (Perseus ab interfecta reversus Medusa) ἐπὶ Σερίφου βασιλέα Δίκτυν, τὴν κεφαλὴν τῆς Γοργόνος Ἀθηνᾷ δίδωσι, τὴν δὲ κυνῆν Ἑρμῇ, ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ πέδιλα καὶ τὴν κίβισιν : *Constituto autem Seriphi Rege Dutii, Gorgonis caput Palladi donavit, galeam vero Mercurio, ut & talaria & peram.* Apud Eleos, teste Pausania Lib. 6. fuit Mercurius τὸν κριὸν φέρων ὑπὸ μασχάλῃ, καὶ ἐπικείμενος τῇ κεφαλῇ κυνῆν, *arietem sub brachii ala gerens, & galea caput armatus.* Verba horum auctorum clara sunt, & eruditi interpretes per *galeas* ea reddunt; nisi tamen potius vox Græca *petasum* designet; quomodo illam interpretatur Suidas : Κυνῆν δὲ ὅτι ἔχει περικεφαλαίαν, τὸν πέτασον, ὡς ὁ Ἑρμῆς ἄγγελος ὤν, καὶ οἱ πέλοπες δὲ κυνῆν τὸν πέτασον φασί : *Galea vero dixit, quia* (Iris) *habebat galeam, id est, petasum, uti Mercurius nuntius; & Peloponnesii* (ita vertit Portus) *petasum vocant* κυνῆν *vel galeam* : qualia etiam leguntur apud Scholiastem Aristophanis pag. 598. qui potest videri. Sed licet statuamus veram & genuinam galeam Mercurio tribuere Plutarchum & Zenobium, tamen male me habet, quod facies nihil commune habeat cum deo, qui ut juvenis vel puer depingi solebat. Sed & Mercurium senem & barbatum effictum fuisse puto me ex marmore antiquo, & Pausania in HARPOCRATE docuisse. Quin & Eustathius ad Iliad. φ. pag. 1249. Ed. Romanæ memoriæ mandat a Pelasgis senes Mercurios fuisse effictos : Εἰρηνικὸς

Εἰρηνικὸς, ait, ὁ Ἑρμῆς, ὅθεν καὶ ἀνεῖται καὶ μίξεις φιλεῖ· καὶ ἐν Ὀδυσσείᾳ δὲ συνδεδέσθαι τῇ Ἀφροδίτῃ ἐθέλει, διὰ τὸ τῶν φιλοκάλων ῥητόρων, ὡς εἰκὸς ἐπαφρόδιτον ἐν γραφαῖς καὶ ἐπιχαρεῖ. διὸ καὶ οἱ πελασγοὶ κατὰ τὴν ἱστορίαν ἐντεταμένον τὸν Ἑρμῆν ἤτοι ὀρθιάζοντα ἱδρύονται. καὶ μάλιστα τοὺς γε γέροντας, γονιμωτέρους εἶναι τῶν ἔτι νεαζόντων καὶ οὔπω χρόνον ἐπιστημόνων: ex quibus verbis docemur, Mercurium Pacis & Veneris amantem Deum esse, & Pelasgos ipsum finxisse tensis genitalibus, & maxime senes Mercurios, quia illi aptiores gignendo, quam juvenes. Similia tradit Cornutus cap. XVI. de Diis: Οἱ δ᾽ ἀρχαῖοι τοὺς μὲν πρεσβυτέρους καὶ γεννῶντας τοῦ Ἑρμῆν, ὄρθα ἐποίησεν τὰ αἰδοῖα ἔχοντας. τοὺς δὲ νεωτέρους καὶ ἀγενείους, ἀνειμένους. παριστῶντες ὅτι ἐν τοῖς προβεβηκόσι ταῖς ἡλικίαις γόνιμος ὁ λόγος καὶ Τέλειος ἐστιν: quo in loco scribendum τοὺς Ἑρμᾶς, vel τῶν Ἑρμῶν; quod cum non videret interpres, *parentes Mercurii*, hic sese putat invenisse. *Veteres Mercurii parentes natu grandiores pingunt, habentes testiculos sursum tractos & erectos. Juniores autem imberbes formantur & remissis pudendis; significantes in iis, qui provectioris ætatis sunt, rationem fœcundam & perfectam esse*: quod certe a ratione & mente auctoris alienum plane est. Dubito tamen valde, num Eustathius & Cornutus describant Mercurium senem, & simul toto corpore hominem referentem; an vero *Hermas* sive quadratas formas, quibus capita vel Mercurii vel hominum senilia & barbata imponuntur. Ultimum certe verissimum esse docet præter marmora apud Antiquarios obvia, Macrobius Lib. I. Sat. c. 9. *Pleraque etiam simulacra Mercurii quadrato statu figurantur solo capite insignita & virilibus erectis*: atque hoc plane firmat Plutarthus in libello, *An seni sit gerenda Respub.* disertis clarisque verbis: *De facultate*, (Latina tantum appono) *obeundorum ministeriorum, non tantum nobis detraxit senectus, quantum civili & gubernatrici adjecit. Eam ob causam etiam Mercurios seniores sine manibus & pedibus erecto fascino fingunt: hoc ænigmate indicantes, minime hoc a senioribus requiri, ut corpora servitia obeant, modo iis ratio, ut æquum est, sit efficax & fœcunda*: firmat id tandem Artemidorus Lib. 2. Oneirocr. cap. 42. Ἑρμῆς τετράγωνος ὁ σφηνοπώγων φιλολόγοις μόνοις συμφέρει. ὁ δὲ τετράγωνος καὶ ἀγένειος; οὐδὲν τούτοις συμφέρει: *Mercurius quadrangularis acutam barbam habens, solis Philosophis conducit*; in somnis n. visus; *verum quadrangularis*

& imberbis nihil his conducit. Atque hæc quidem loca ſtatuas Mercurii τετραγώνους ſenili ætate & barba inſignes fuiſſe teſtantur aperte; eoque etiam referendum ejuſdem ſimilacrum, cui σχῆμα erat τετράγωνον, quod γένεια καὶ ἐπὶ τῇ κεφαλῇ πῖλον εἰργασμένον habebat, Pauſania lib. VI. teſte. Adeo ut pro certo aſſeverare nolim ectypo noſtro quicquam cum ejuſmodi ſtatuis commune eſſe; præcipue cum barba vix appareat, licet ſenior vultus ſit. Quod igitur mihi in laudatis antiquis marmoribus evenit, idem & nunc experior; fateorque lubens libens, etiam κειμήλιον difficultates ſuas habere, alioſque ingentem gratiam apud me inituros teſtor, qui hæc omnia clarius elucidabunt olim. Neque tamen dimittendus Mercurius eſt; ſed quia Ægyptiorum ſacra in Harpocrate explicare conatus fui, examinabo elegantem Horapollinis locum, qui exſtat lib. I. cap. 10. τρίτη δὲ μονόκερως, καὶ ἰδιόμορφος. ὃν Ἑρμῇ διαφέρειν ἐνόμιζον. καθὰ καὶ Ἶβις τὸ ὄρνεον: *Tertium* (ſcarabæorum genus) *unicorne eſt: & ſuæ peculiaris formæ, quod & Mercurio ſacrum eſſe, ut etiam eſt Ibis avis, exiſtimarunt.* Ex Juvenali conſtat Ægyptios coluiſſe *ſaturam ſerpentibus Ibin*; Plinius lib. 10, c. 28. ſcribit eos Ibin invocaſſe contra ſerpentium adventum, & Ælian. lib. 10, c. 29. eam Mercurio τῷ πατρὶ τῶν λόγων φιλεῖσθαι, vel in amore eſſe, qualia etiam tradit Horapollo lib. I. cap. 36. Hierogl. Ibis igitur Mercurio ſacra; ſed quid hoc ad ſcarabæum, aut cur illi adjungitur avis hujus exemplum, cum nulla inter ſcarabæum & Ibin ſit ſimilitudo? Ante dixerat unum ſcarabæorum genus eſſe αἰλουρόμορφον, quod Soli dicarunt, quia αἴλουρος vel *felis mas* pupillas cum ſolis curſibus mutabat. Et ſic puto tertium genus Mercurio dicari, quia Ibin putabatur referre; & reſcribo ἰβιόμορφος. Nihil enim eſt *ſuæ peculiaris formæ*; cum & alia ſuam ſibi habuerint: & ita *ſecundum genus*, vel δευτέρα γενεὰ dicitur eſſe δικέρως καὶ ταυροειδής; & propterea Lunæ dicari, non ſecus ac taurus inter ſidera relatus, quem Ægyptii ὕψωμα eſſe dicebant τῆς θεοῦ ταύτης. Quę ſequuntur binæ ſtatuæ, humanitati debentur Witziorum fratrum, quorum alter ſummis in Rep. honoribus geſtis, Conſulatu Amſtelodamenſi & eruditione; alter præfectura militis urbani clarus habetur; quique poſſident Cimelæarchium magnis non modo ſumptibus collectum, verum etiam optimæ notæ integerrimiſque aureis, argenteis, æreis numiſmatis, operis antiqui gemmis & ſtatuis,

aliiſque



aliisque præclaris rebus ornatissimum. Quam deam imago referat, fateor me ignorare. An erit *Mana Geneta*, cui Romani; an Hecate, cui Græci; an Ειλιονία, (*Lucinam* vertit interpres, adeo ut videatur legisse Ειλιθυία) cui Argivi, teste Plutarcho in Quæst. Romanis, canem immolabant? an *Enodia* ἡ Ενόδιος vel Ἐνοδία, quod Hecates est cognomen uti patet ex Artemid. 2, 42, cui nigrum catulum μέλαιναν σκύλακα offerebant Colophonii, uti tradit Pausanias lib. 3? an *Diana* cui canem sacrum facit Plut. lib. de Iside? An potius Cybele, quam eandem faciebant cum Hecate; quæ canibus oblectabatur, unde Hesychius *canes* vocatos scribit Εκάτης ἄγαλμα, id est *oblectamentum*, *gaudium Hecates*, quod valde marmori nostro convenit; quia dea quasi cum cane ludit, & vox ἄγαλμα non modo statuam, verum etiam rem omnem denotat, quæ alicui in deliciis est; πᾶν ἐφ' ᾧ τις ἀγάλλεται, κ χαίρει κᾂντε ἱμάτων ᾖ, κᾂντε εἰκών; uti loquitur Grammaticus anonymus apud Vossium, virum certe præclarissimum, ad Pomp. Melam; quibus addi possunt Hesychius, Scholiastes Homeri, aliique. Præterea Hecate ad omnes deas referebatur; uti patet ex iis quæ apud Apulejum Isis pronuntiat; *me primigenii Phryges Pessinuntiam nominant deum Matrem: hinc Autochthones Attici Cecropiam Minervam: illinc fluctuantes Cyprii Paphiam Venerem; Cretes sagittiferi Dictynnam Dianam: Siculi trilingues Stygiam Proserpinam: Eleusinii vetustam Deam Cererem: Junonem alii, alii Bellonam, alii Hecaten, Rhamnusiam alii; & qui nascentis dei solis inchoantibus radiis illustrantur Æthiopes, Ariique, priscaque doctrina pollentes Ægyptii, ceremoniis me prorsus propriis percolentes, appellant vero nomine Reginam Isidem.* Ubi legendum forte *Afrique*, cum *Arii* Persiæ populi hic locum habere vix possint; nec credibile sit auctorem *Arios*, quos Arabiæ adscribit Plin. l. 6, c. 28. intelligere; verum potius *Afros*, quorum proculdubio magna pars, utpote vicina Ægypto Isidem coluit. Obstant tamen, ut verum fatear, *inchoantes nascentis dei radii*; illique suadere videntur non Æthiopes Africæ, verum Asiæ & quidem Indo proximi, cum Ariis, quo nomine comprehendunt eruditi varios populos, debere intelligi: quod si verum, illustre certe testimonium habemus Isidem etiam in interiore Asia cultam fuisse. Et licet dea hæc caput turrita non habeat corona cinctum; neque etiam leones adsint; ipsa *tympanum* tamen, quod ma-

nu finiſtra tenet, omnino ſuadet eam *Cybelem* eſſe; quæ eadem cum Diana & Hecate, quibuſque canis vel ſacer erat vel immolabatur : imo quarum hæc canino capite fingebatur, teſte Heſychio in v. Ἄγαλμα Ἑκάτης. Nec certe alia ſentit Illuſtris Spanhemius, cujus verba apponere in gratiam, Lector, tuam, non gravabor : Deę vero ſedentis, ait, cum, tympano & cane ad genua, quod penes te eſſe memoras, ſignum, haud aliam, mea quidem ſententia, quam Cybelem notat. Neque enim canes unius Hecates Κυνοκεφάλου ſymbolum, unde *Hecates ſignum* de canibus dictum obſervante Heſychio, Ἑκάτης ἄγαλμα, τὰς κύνας οὕτω φασί. Quod vero dubitas an Canes ad Cybelen referri itidem poſſint, omnem dubitandi anſam præripiet obſervatus a me Tzetzis ad Lycophronem locus, ubi apud Thracas, canes non Hecatæ ſolum, ſed Rheæ quoque immolatos e Sophrone nos docet, ad v. nempe 77. Ζήρινθον ἄντρον τῆς Κυνοσφαγοῦς θεᾶς : ubi Schol. Καὶ ἡ Ῥέα λέγουσιν ἐπιχθονίη, καὶ ἡ Ἑκάτη ξενοφυὴς οὖσα φοβεραί. θύουσι δὲ αὐταῖς κύνας, ὡς φασι Σώφρων ἐν Μίμοις. Quo commode etiam referas ὑλάσσειν & ὑλαγμὸν vulgo de latratu canum, de Cybeles ſacerdotibus dictum, ut apud Nicand. Alex. p. 144.

——— Οἱ δὲ τρέουσιν
Ἰδαίης ῥιγηλὸν, ὅτ' εἰσαΐωσιν ὑλαγμόν

Immo præter terribiles has Deas, haud minus tremendo Numini, Marti n. canum catulos a Spartanis & Colophoniis immolari ſolitos e Pauſania didici lib. 3. p. 181. Ut jam mittam canem Dianæ, ἀγροτέρας n. aſſiduum ferme in nummis antiquis comitem : unde etiam Hecate, quæ eadem n. cum Diana, tribui obſervat Plutar. lib. de Iſide p. 370. Ed. Pariſ. Καὶ τὸν Κύνα τῆς Ἀρτέμιδος, ὡς Εὐριπίδης, Ἑκάτης ἄγαλμα φωσφόρου, Κύων ἔσῃ. Ad quem Euripidis locum reſpexit proinde Heſychius loco modo adlato. Quin nonnunquam etiam Mercurii Ἐνοδίου n. canis aſſecla, in veteribus lapidum nummorumve monumentis. Quibus addi poſſunt quæ in explicato Harpocrate mihi ante acceptas a Viro præſtantiſſimo litteras notata ſunt. Atque ut hoc obiter adjiciam, Hecatem vocarunt Deam κυνοσφαγοῦν, quia illi canes offerebantur, diique ſe ſacrificiis alere, & proinde ea edere putabantur : quomodo Lacedęmonii Junonem Αἰγοφάγον, Samii Dianam Καπροφάγον, & alii Mercurium, ni fallor, Κρεοφάγον vocarunt; de quibus alibi. Quin &





& Diana a Libanio Orat. 32. Tom. 2, dicitur per canem deduxiſſe coloniam in Joniam : Καὶ παρέπεμψε μετὰ διὰ κυνὸς τὴν ἀποικίαν εἰς Ἰωνίαν : aſteriſco tamen eruditus interpres locum notat, tanquam male ſanus, vel mancus foret; nec, uti arbitror, immerito. Nam licet Chalcidenſium claſſis curſus directus ſit *antecedentis columbæ volatu*, teſte Vellejo lib. 1. c. 4. licet Delphinus Caſtalio Cretenſi viam monſtraverit apud Tzetzem ; & columba Argonautis, apud Hygin. fab. 19. nihil tamen de *cane* duce memini me legere. Jonum claſſem Muſas ſub apum ſpecie deduxiſſe teſtis eſt Philoſtratus, eamque ob cauſam Epheſios animalculo illo nummos ſignaſſe obſervarunt eruditi; ſed hoc nihil ad Libanium illuſtrandum facit; apud quem forte reſcribi debet Ἴωνος vel Νηλέως ita ut dicat, Dianam Jonem vel Neleum inſtigaſſe, ad coloniam deducendam; quomodo mox dicit eandem deam Alexandro conſilium dediſſe. Altera ſtatua æque notabilis eſt; & ſi qua hiſtoria a veteribus poſteritati conſecrata locum habere poteſt, erit forte decantatiſſima illa *Helles*; quam ariete vectam vellere aureo notabili in ejuſdem nominis mare decidiſſe produnt Græci & Latini. Sed vix ut affirmare quicquam auſim, facit cum mulier poſt arietem ſtans, tum altera & ſenex in genua procumbentes gallumque & gallinam obſervantes diligenter; tanquam ex iis auſpicium capere vellent, num felix fauſtumque futurum ſit, quod ſuſcipere & facere animum induxerunt; vel num bene Hellis fuga, ſi modo hiſtoria illa quadrat, ſucceſſura ſit. Et Fabrettus pro ſingulari ſua humanitate miſit, ingenioſe quidem me de Helle arieti inſidente opinari, ſed nec puellam pone ſequentem, nec gallum & gallinam, virumque & mulierem procumbentes quicquam ad Hellen facere; inde ſe ἐπέχειν, divinare tamen, duos illos procumbentes parentes fuiſſe, qui gallum & gallinam Æſculapio & Hygeiæ afferrent pro filiæ ſalute, eamque arieti inſidere, quod hoc ipſum animal ſit catharticum & luſtrale, uti oſtendit p. 162. de Col. Trajana. Certe ex pullis auguria capta eſſe ſatis ſuperque Romanorum ſuperſtitio docet; quorum Duces eos per pullarios conſulebant. Si celeriter accurrentes vorarent, & præcipue ſi avide paſcentibus aliquid ex ore excideret, & ſolo illiſum reſiliret, quod vocabant *tripudium ſoliſtimum*, erat ſignum boni eventus; ſi vero edere nollent, infortunii; quemadmodum ex Cicerone, Livio, Floro, Feſto, Minutio Felice, aliiſque conſtat. Per *pullos* autem *gallos gallina-*

ceos

ceos intelligendos esse utique constat, unde Phædrus *pullum gallinaceum* dixit; quam loquendi rationem etiam recentiores observasse ad Ammianum Marcelli lib. 20. c. 4. docuit Valesius, magnum, cum viveret, Litterarum columen. In nummo *Marci Antonii Auguris* & *Lepidi*; nec non in annulo, qui Julii Cæsaris caput repræsentat apud Gorlæum, gallus gallinaceus, (avis scilicet erat auguralis) conspicitur. Quin & unaquæque legio *pullarium* videtur habuisse: certe in Inf. 36. Cl. 6. Reinesii celebratur,

T. CORUNCANIUS. T. F. VAGONTIUS
VI. VIR. AUGUST. AUGUR. PUL
LARIUS LEG. V.

& ex Livii lib. 10, c. 41. constat plures *pullarios* in exercitu fuisse, simulque auspicium ex pullis cepisse. Neque enim video quomodo aliter inter eos *altercatio de auspicio ejus diei* oriri potuisset. Miror autem, unde Joannes Sarisberiensis lib. 1. cap. 13. expiscatus sit *columbas* suas: *In expeditionem missus Consul Romanorum, dum nullius boni ominis sortiretur auspicium,* COLUMBAS *jejunio confectas, granis sparsis triticeis in via, qua iturus erat, præferri jussit, ut vel earum omine auspicii duritiam sublevaret. Quæ cum diligentius a cibis abstinerent, eas præcipitari jussit in fluvium, ut saltem biberent; submersæque in flumine, docuerunt Consulem cum exercitu submergendum. Hic etenim secutus est eventus.* Nam proculdubio de Appio Claudio pulchro loquitur, quem meliores notæ auctores *pullos* mari mersisse narrant; & gallos consultos esse docuerunt ex Philone judeo & Polybio Eruditi: imo ipse Sarisberiensis quem Suetonius Tib. cap. 14. *pullum* vocat, hoc ipso capite *gallum* appellat. Sed hausit ille hoc proculdubio ex iisdem fontibus, ex quibus mutuatus est, alium *Consulem cum a Senatu destinaretur ad expugnandum* REGEM PERSARUM, *a filia, quam in ostio domus flentem obviam habuit, causam quæsivisse; cumque illa responderet* PERSAM *periisse* (*sic enim catulus, qui forte perierat dicebatur*) *profectum in expeditionem triumphum non invenisse, eo quod* REX PERSARUM *perierat.* Nam hæc historia respicit L. Paulum, qui contra Persen Regem Macedoniæ, non autem Persas pugnavit, hocque omine spem certam clarissimi triumphi animo præsumpsit; Regemque Persen in triumpho duxit, uti ex Val. Maximo & Floro aliisque notissimum: adeo ut & in eo erraverit, quod scribat consulem

non

non triumphasse, cum tamen nullus splendidior triumphus ductus sit a Roma condita, quam ille Macedonicus; & quod Persas memorat, cum tunc non fuerint Persæ in orbe terrarum verum Parthi; uti recte me monuit Celeberrimus Grævius. Insidet autem vel dea vel mulier arieti, ita ut pedes bini ab una dependeant parte, qualis & Europa tauro vehitur in nummis apud Tristan: & Patinum, atque ab Ach. Tatio describitur, in Amoribus Leucippæ: qualis etiam occurrit *Venus Equestris* in nummo Aur. Veri, & alia Dea in Commodi, apud eosdem Antiquarios: & Faustina facem instar Dianæ Equestris tenens in nummo Antonini Pii apud Cardinal. Carpegnam. *Muliebriter equis insidere* id vocat A. Marcell. lib. 31. cap. 2. de Hunnis loquens: *Verum equis prope affixi duris quidem, sed deformibus, & muliebriter iisdem nonnunquam insidentes, funguntur muneribus consuetis* ubi Lindenbrogius, vir eruditionis spectatæ, notat, hæc verissima esse, & eo modo Gubazen Lazorum Regem equo insedisse, cum a Joanne Byzantio pugione vulneratus ad terram prosterneretur; Græcisque id vocari κατὰ πλευρὰν τὼ πόδε ἔχειν, ἢ ἀναλλάγδην, illique rei contrarium esse περιβάδην. De prima & ultima loquendi ratione nullum dubium; sed ἀναλλάγδην num ita exponi debeat valde dubito: Agathias lib. 3. hoc modo loquitur de Gubare: Ἐτύγχανε γὰρ ἐναλλάγδην ἔχων τὼ πόδε ὑπὲρ τὸν αὐχένα τοῦ ἵππου: quo in loco non tantum considerandum est adverbium illud, verum etiam ὑπὲρ τὸν αὐχένα; atque arbitror Gubazen equo ita insedisse, ut ante se collo equi impositos habuerit, non autem ab uno latere dependentes pedes suos; & recte vertere verba hæc Vulcanium: *Habebat enim utrumque pedem complicatum super equi cervicem*: & ἐναλλάγδην est συμπεπλεγμένως, *complicate*, quomodo alibi idem auctor memorat *legatos* ἐναλλάγδην τὼ χεῖρε ὑπὸ τὴν ἰξὺν περιεσφιγμένους, *manus complicatas vel strictas & ad ilia demissas habentes*; uti olim vocem eam Suidas exposuit. Atque ita nescio quam deam & forte vel *Venerem*, vel *Dianam*, vel *Minervam* ἱππικὴν memini me observasse in nummis; quarum tamen media περιβάδην vel divaricatis cruribus ad instar viri insidet cervæ in Tranquillinæ nummo, ab Ephesiis percusso apud Clarissimum Patinum; non secus ac alia dea equo apud Patinum in Commodo, & mulier Arabica vel Amazon potius in gemma apud Æn. Vicum. *Muliebriter* tamen capræ *insidet* JUPITER

CRESCENS in nummo Salonini Valeriani apud Triſtanum: qui & ſimile marmor ex Aleandri Tabula Heliaca adducit. Sed ut ad *pullos* redeam, inquirendum eſt, quis ſit VIATOR PULLARIUS memoratus in Inſ. 5. pag. DCXXVII.

Q. FABIUS. AFRICANI. L. CYTISUS
VIATOR. QUAESTORIS. AB. AERARIO
SER. LIBR. TRIBUNICIUS. SER. LIBR
QUAESTORIUS. TRIUM. DECURIARUM
C. CALPETANUS. C. L. GLYPTUS. VIATOR
PULLARIUS. PRIOR. VIR. CULICINAE

An dicemus *Calpetanum* fuiſſe ſimul *Viatorem* & *Pullarium*? an *Viator pullarius* illi, qui ex pullis gallinaceis auſpicium capiebat apparebat? prius ſi verum, *pullariorum* conditio non fuerit ampla, ut ut auſpicia Romanis magno in honore erant, neceſſe eſt; alterum vero arguit eos aliquo loco habitos fuiſſe. Certe cum Cicero lib. 2. c. 34. de Divinat. narret olim captandis auſpiciis adhibitum fuiſſe *peritum*, ſuo vero tempore *quemlibet*; cum *pullarius* vel qui in auſpicium adhibetur, nuntiaverit auſpicanti, quid pulli fecerint; & cum pullos alere, eorum curam habere, atque in cavea adferre debuerit (*attulit*, ait Cicero, *in cavea pullos is*, *qui ex eo ipſo nominatur pullarius*) a vero nequaquam alienum eſt, unum eundemque hominem viatorem & pullarium fuiſſe; vel eum vocari *viatorem pullarium*, quia ad auſpicantem ire & nuntiare tripudium ſoliſtimum vel alia debebat: & ita *augur pullarius* in altera inſcriptione laudatus alius erit a *pullario*: vel idem homo auguris & pullarii munus obierit; quam in rem alii, quibus plus otii eſt, inquirant. Grævius hæc ad me pro ſingulari ſua humanitate miſit: Hoc omnino videtur verum eſſe, duplici munere functum eſſe L. Cytiſum *Viatoris* & *Pullarii*: nec mirum non amplæ fortunæ fuiſſe hominem pullarium, cum & auſpices eſſent viliſſimi. Et plures fuiſſe *pullarios* ipſa videtur inſcriptio docere, cum dicatur *Pullarius prior*. Nec enim dubito hoc ad pullarium referendum: rationes ſunt liquidæ. Tres qui ſequuntur nummi argentei etiam humanitati & ſtudio ſingulari Remp. Litterariam juvandi Conſulis Witzii, debes Lector; qui eos Conſtantinopoli allatos haud ita pridem, mihi dono dedit.

Et





Et primus quidem eſt Tenediorum, cujus in una area cernitur ſecuris, uva, & aliud quid, quod ſatis dignoſci, quid ſit, non poteſt; & TENEΔΙΩΝ: in altera bina capita per poſteriorem partem conjuncta, alterum viri barbati, alterum fœminæ. Jam olim Goltzius ſimiles vulgavit, ſed bina capita potius fœminas referunt, quod tamen hiſtoriæ plane repugnat. Nam ut Ariſtoteles in Tenediorum Rep. apud Stephanum memoriæ mandat, Rex quidam ejus inſulæ lege ſancivit, ut morti darentur in adulterio reperti; cum autem filius deprehenderetur, legem etiam ratam habuit; eoque occiſo in proverbium res abiit, & Τενέδιος πέλεκυς de crudeliter factis uſurpari cœpit; & ἐν μὲν τῷ ἑτέρῳ μέρει nummorum Tenediorum exhibuerunt πέλεκυν, ἐπὶ δὲ τοῦ ἑτέρου δύο κεφαλάς, εἰς ὑπόμνησιν τοῦ περὶ τὸν παῖδα παθήματος. Heraclides in libello de Politiis Regem hunc *Tennem* nominat, additque ab una parte nummi expreſſum fuiſſe ſecurim; ab altera vere ἐξ ἑνὸς αὐχένος πρόσωπον ἀνδρὸς καὶ γυναικός: *uni collo inſiſtens caput viri & mulieris.* Aliam cauſam ſignandi ita nummos Tenediis putat fuiſſe Nobiliſſimus Bochartus, qui poteſt videri part. 2. lib. 1. c. 9. Phaleg. Præterea alia longe forma ſecuris in noſtro quam in Goltzii numiſmate eſt; & conſpiciuntur ibi mures bini, hic vero res cognitu difficiles & uva vel racemus, ad ſignificandum proculdubio inſulam hanc, ut alias multas Ægæi maris, quarum in nummis propterea etiam uva cernitur, vini feracem fuiſſe. Editi etiam bini Tenediorum nummi ſunt in Theſauro Palatino, quorum in uno etiam racemus cernitur; ſed cum alia ſint, quæ non conveniant, rem me gratam feciſſe Antiquitatis ſtudium æmulantibus reor, quod & meum luce donaverim publica. Sed bina hæc capita uni cervici impoſita me admonent, ut doceam primo, alios etiam populos ita nummos ſi-

gnaſſe; & deinde eo delapſam eſſe ridiculam gentilium ſuperſtitionem, ut bicipites, tricipites, & quadrifrontes deos, ac totidem monſtra coluerint. In nummis igitur Rheginorum, Syracuſanorum, Lemniorum, Atellanorum, Theſſalonicenſium, quemadmodum conſtat ex Goltzio, Proſpero Pariſio, & Theſauro Palatino, ejusmodi ſymbola cernuntur. Quod ſi quis hujus rei rationem a me inquirat, ego certe *non liquere* pronuntiabo; maloque alios examinare, quæ viri docti ſcriptis mandarunt, eademque vel amplecti vel refutare, quam incertis conjecturis indulgere. Notandum tamen illorum in populorum nummis cerni fœminarum capita, niſi ſculptor nobis imponat, uni cervici impoſita; exceptis Theſſalonicenſium, in quibus virorum barba & corona laurea inſignium capita cernuntur; quod Ludovicus Nonnius, diligens harum rerum ſcrutator, refert ad Janum bifrontem, quem Plutarchus in Quæſtion. Romanis Græcum facit, atque ex Perrhæbia Italiam veniſſe memorat. Certe Romani *Janum bifrontem* nummis indiderunt, qualem & ego poſſideo vetuſtum certe & integrum: taliſque vel *biceps*, *geminus*, *biformis*, *ἀμφιπρόσωπος* celebratur Septimio apud Terent. Maurum, Ovidium, Macrobium, Florum, Plutarchum alioſque. Eſtque nummus elegans P. Septimii Getæ, in cujus averſa area cernitur Janus bifrons, ſtans, una manu haſtam, altera faſces tenens.



Hunc ego percuſſum eſſe exiſtimo cum ſecundum Conſulatum Geta iniret; nec aſſentior diligenti Palatinæ Gazæ editori, qui ad diſcordiam & diviſum inter duos fratres imperium eundem refert: quod certe ut non admittant faciunt *faſces*, facit ipſe Janus, quem hoc tetraſticho decoravit Auſonius,

Hic

Hic Jani menſis ſacer eſt ; en aſpice, ut aris
Thura micent ; ſumant ut pia thura Lares.
Annorum ſeclique caput, natalis honorum,
Purpureos faſtis qui numerat proceres

id quod etiam mecum exiſtimabant illi, qui his ænigmatibus explicandis æterna cum laude incumbunt. Nec aliam ob rationem eundem Deum cerni exiſtimo in numiſmatibus Ælii Cæſaris, & Commodi, quam quia percuſſa fuerunt cum ille ſecundum hic Conſulatum quintum iniret, ſed unde explicandum ſit caput biceps, cui ſpicæ ſunt impoſitæ, in Pompejorum nummis apud Franciſ. Angeloni, fateor me non ſatis clare percipere. Sarapidis & Iſidis capita ſuper eodem quaſi collo conjungi exiſtimat in Juliani Imp. nummo vir doctus, qui Theſaurum Numiſm. Antiquorum apud Batavos vulgavit; idque factum ſuſpicatur ad denotandum, unius utriuſque eandem vim ac potentiam eſſe; atque inde in veteri Inſcriptione conjunctim legi ISIS SERAPIS. Sed ut hoc ultimum alibi explico, ita ex ipſo illo nummo ab aliis edito clariſſime patebit contrarium; quippe in quo diſtincte ſatis cernitur collum Serapidis & collum Iſidis. Adeo ut in hunc cenſum venire non debeant; ne dicam illorum capita non conjuncta ſibi invicem eſſe, quod argumentum elucidandum ſumpſi, per poſteriorem partem, ſed, ut alia & deorum & Impp. bina capita, per latera. In nummo Antonini Pii apud Franciſcum Angeloni cernitur vel Æſculapius, vel Salus bifrons, ita ut unum caput repræſentet illum, alterum vero hanc deam; quemadmodum obſervavit Pet. Bellorius, magni nominis Antiquarius. Mercurius bifrons celebratur Gregorio Nazianzeno, in epiſtola ad Nemeſium : Ἀμφιπρόσωπος Ἑρμῆς, δίγλυφος, οἷα πρόσω τε μέν, ἄλλο δ᾽ ὄπισθεν : *Bifrons Mercurius dupliciter ſculptus, quaſi aliud ante ſit, aliud retro;* uti illa verba laudat ad Apoſtolium Petrus Pantinus. Et *Mercurium* διπλοῦν Syneſius lib. 1. de Provid. ſcribit Ægyptios feciſſe, νέον ἱστάντες παρὰ πρεσβύτῃ : quanquam non tam uni corpori bina capita, Juvenis & ſenis, videantur impoſuiſſe Ægyptii Mercurium deſignantes; quam bina ſimulacra eodem in loco collocaſſe; quomodo Macrob. lib. 1. c. 19. eoſdem ſcribit *Solis ſimulacra pinnata finxiſſe, alterumque cærulea ſpecie, alterum clara.* Relictis bifrontibus vel diis vel hominibus, ad eos, qui trium capitum ſunt

transgrediendum eſt; qui quamvis in nummis, quod equidem ſciam, non occurrant, ab auctoribus tamen prætermiſſi nequaquam ſunt. Mercurius igitur τρικέφαλος, Athenis fuit dedicatus a Procleide, vel Patrocleide, uti Valeſius reſcribit Hipparchi ἐραστῇ, qui in trivio conſtitutus vias, quarum nomina adſcripta erant, quo ducerent ſignificabat & caput ad unamquamque viam habebat converſum uti patet ex iis, quæ Harpocration & Suidas in v. τρικέφαλος, & apud eos Philochorus memoriæ mandant. Adeo ut caute legendus ſit Heſychius, qui obſervat Ariſtophanem in Τριφάλητι, ludentem comice dixiſſe Ἑρμῆν τρικέφαλον, non ſecus τετρακέφαλος Mercurius ſacratus eſt ἐν τῇ τριόδῳ τῇ Κεραμεικῷ. Nam inde nequaquam ſequitur, cognomen hoc Mercurii a comico fictum eſſe, talemque nullibi exſtitiſſe; ſed, ſi modo licet de fragmentis judicare, Ariſtophanes hominem τριφάλητι, ornatum, id eſt galea tribus conis inſigni, vel perſona comica forte, quæ tria capita habeat, quales exſtant in Gemmis Socratis a Chifletio editis, τρικέφαλον vocavit, ea ratione, qua in Ceramico viſebatur Mercurius τετρακέφαλος. Mirum autem Heſychium τρικεφάλου exemplum non adferre. Nam talis Mercurius certe Athenis fuit, celebraturque etiam Iſæo apud Harpocrat. & Suidam, illique dicitur prope Veſtam fuiſſe; Auctori M. Etymol. qui clare ſcribit Patroclidem eum dedicaſſe Lycophroni pag. 111. ubi Scholiaſtes eum ita vocari ſcribit quia erat Cæleſtis, marinus & ſubterraneus deus; vel propter τὸ φυσικὸν, ἠθικὸν καὶ λογικὸν; vel denique quia rem habuit cum Hecate, atque ex ea ſuſtulit tres filias: quam ſecundam rationem etiam ante oculos habuit Euſtathius ad Odyſ. Δ. Ἑρμῆς ὁ τρικέφαλος ἄλλως τὸ τριττὸν τοῦ φιλοσόφου λόγου αἰνίττεται: id eſt, *Mercurius triceps ſignificat tres Philoſophiæ partes*; quæ loca licet & mihi obſervata fuerant, malo tamen fateri me debere Henr. Valeſii ingenio; ne forte quis peculatum objiciat zoilus; iiſque addendus Apoſtolius Centur. XIX. Prov. 51.

Diana vel *Hecate* quam *Dianam infernam* vocat Flacius Valer. lib. 5. v. 259. etiam tribus capitibus defœdata culta fuit; notum illud, *tria Virginis ora Dianæ*: indeque *triplex* vocatur Ovid. 1. Faſtor:

Quod ſemel eſt triplici pro virgine cæſa Dianæ.
Nunc quoque pro nulla virgine cerva cadit.

Et

Et de Hecate idem canit libro eodem,

Ora vides Hecates in tres vergentia partes,
Servet ut in ternas compita ſecta vias.

Græci eam τριπρόσωπον, τρίμορφον, & τριαύχενα appellant, uti ex Lycophrone aliiſque apparet, qui poſſunt conſuli, non ſecus ac Gyraldus, Meurſius, Carolus Neapolis & reliqui. In pictura veteri, quæ Nymphæum repræſentat, cernitur ſacellum, inque ejus medio tres figuræ, quarum media reliquis duabus tertiam fere partem major eſt uti ex ectypo apparet.



Vir, qui eam illuſtravit, doctiſſimus hic ſe putat inveniſſe *Heca-*
„*ten triformen* : parte alia, ait, ad montis crepidinem dearum tri-
„ga, uno ſacello dedicata apparet; hanc *triformem* illam *tergemi-*
„*namque Hecaten*, *tria virginis ora Dianæ* affirmare haud dubitave-
„rim. Quæ num vera ſint, aliis judicandum relinquo : ego certe ſemper exiſtimavi triformem Dianam vel Hecatem eſſe, quæ tria capita uni corpori habebat impoſita, quemadmodum illud in Jano bifronte & quadrifonte obſervamus. Et quando ſtatua quædam τριπρόσωπος dicitur, certe nulla alia poteſt mentibus imprimi, quam quæ tot vultus habet. Sic Artemidorus lib. 2. c. 42. ſcribit in ſomnis videre Ἑκάτην τριπρόσωπον ἑστῶσαν ἐπὶ βάσεως, *ſuper baſi ſtantem* ſignificare motus & peregrinationes. Inter gemmas Abraxeas a Chifletio editas cernuntur binæ; in quibus occurrunt bina monſtra tribus capitibus, totidemque manibus deformia; ita tamen, ut unius manus flagellis, & fuſtibus, alterius anguibus & lampadibus armentur; quas vir eruditus ad Hecaten non abſque ratione refert : In lucerna apud Chifletium pag. 1178. cernuntur Iſis, una manu ſiſtrum, altera ſitulam tenens; Serapis comitatus cane, & monſtrum tribus pedibus, tribuſque capitibus inſigne : quod utraque

manu-

manu tenet lucernas ardentes. Janum.præterea Marcus Muſurus τετραπροσωποφανῆ θεὸν *trifrontem deum* vocat; quod num fecerit imitatione veterum, vel quia ſtatuæ Jani fuere tricipites, quales ſe vidiſſe putabat Heinſius, ego quidem aliis diſcutiendum & indagandum relinquo. Quod ad *Quadrifrontes Deos* attinet, eorum certe exemplum in *Jano Quadrifronte* habemus. Advectum illum Romam eſſe captis Phaleris, teſtatur Servius ad lib. 7. Æn. *poſtea captis Phaleris, civitate Tuſciæ, inventum eſt ſimulacrum Jani cum frontibus quatuor : propter quod in foro Tranſitorio conſtitutum eſt illis ſacrarium aliud, quod novimus hodieque quatuor portas habere. Janum certe apud aliquos Quadrifrontem eſſe non mirum eſt. Nam alii eum diei dominum volunt, in quo ortus & occaſus : alii anni totius, quem in quatuor partes conſtat eſſe diviſum*: Et mox; *Nam quaſi mundo ei duas facies dederunt, Orientis & Occidentis, quod jam ſupra dictum eſt: alii quatuor ſecundum quatuor partes mundi.* Macrob. lib. 1. Sat. c. 9. *Ideo & apud nos in quatuor partes ſpectat; ut demonſtrat ſimulacrum ejus Faleris advectum. Bavius Baſſus in eo libro quem de diis compoſuit, Janum bifrontem fungi ait, quaſi ſuperum & inferum janitorem; eundem quadriformem quaſi univerſa climata majeſtate complexus.* Si fides igitur habenda Servio *Janus Quadrifrons* originem ſuam debet civitati Tuſciæ Phaleris, ſive *Faleriis*; & propterea locum nequaquam videtur habere poſſe φάλαρα, Theſſaliæ urbs, quæ tamen notis inſerit. Talem præterea Janum celebrat Codinus in Origin. Conſtant : Τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἰανοῦ ἱστοροῦσι τετράμορφον διὰ τὰς τέσσαρας τροπάς : & Joannes Philadelphenſis in libro inedito de Menſibus ſcribit, ejuſmodi Jani ſignum extare in foro Nervæ, quemadmodum obſervavit Lambecius. In foro igitur Nervæ, quod *Tranſitorium* dicebatur, fuit & ſtatua & ædes Jani Quadrifrontis cujus caput templo impoſitum ex nummo Auguſti repræſentat Choulius; quique totus cernitur in Hadriani Imp. numiſmate, apud Antiquarios obvio. Quin & P. Victor in deſcript. urbis Romæ, *Janos Quadrifrontes ſex & triginta celebrat* : per quos tamen non tam ſtatuæ ſunt intelligendæ, quam tranſitiones perviæ, quarum latera quatuor tranſiri poterant; quo ſenſu *Janus* frequenter non modo uſurpatur, ſed etiam Livio lib. 41, c. 27. *In his & cloacam circumducendam & forum porticibus taberniſque claudendum & Janos tres faciendos* : quæ verba nequaquam, ut Oizelius arbitratur, ſigni-

gnificant, tres Jani Bifrontis ſtatuas in foro Romano fuiſſe; id quod mirari convenit virum eruditum commentari, quia jam olim Torrentius ad Horatium *tres Jani ſtatuas* Acroni laudatas, recte rejecit. Præter Janum autem neminem deorum novi, qui ita factus fuerit. Apollo quidem quatuor manus, totidemque aures habuit, apud Lacedæmones, quemadmodum teſtantur Soſibius apud Zenob. Cent. 1. Prov. 54. Diogenianus Centur. 2. Prov. 5. Heſychius in vv. Κυείδιον, & Κυνάκας; quorum loca occupavit Meurſius in Miſcellaneis Laconicis: quibuſcunque addendus eſt Libanius Orat. XI. Tom. 2: ſed de quatuor capitibus nihil occurrit. Alter nummus eſt Abydenorum, qui neſcio an ab ullo Antiquario vulgatus ſit.



Cernitur in eo Diana, pharetram & arcum poſt tergum rejecta gerens; eamque Deam ab Abydenis templo cultam fuiſſe, patet ex Polyb. lib. 16, c. 16: ubi narrat eos per Philippum Macedoniæ Regem ad extrema redactos conſilia cepiſſe mulieres, liberos ſeque adeo ipſos occidendi; & eum in finem τὰς μὲν γυναῖκας συναθροῖσαι εἰς τὸ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερὸν ἅπασας. Ab altera vero parte aquila, & ante eum thuribulum vel arula accenſa, & ſupra ΑΒΥΔΗΝΩΝ infra vero ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ: quod nomen magiſtratus videtur eſſe. Num autem aquila ad Jovem, cui illa ſacra, referri debeat, an vero aliam ob cauſam nummis indita ſit, ignotum utique eſt. Et cum nihil ſingulare nummus hic nos doceat, niſi Dianam ab Abydenis cultam fuiſſe, ad tertium numiſma me conferam, quod rarum certe eſt & necdum luce publica donatum. Conſpicitur in eo Apollo laurea coronatus; in altera vero area idem deus ſtans acum manu tenens, pharetra a tergo pendente; & ab anteriore corporis parte

ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ cum litteris ΣΛΕ a poſteriore vero nota aliqua & ΤΜΙΘΕΩΣ: infra vero ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΝ ... ΜΑΝΔΡ.. uti ex ectypo clare patebit.



Litteræ nonnullæ difficulter cognoſci poſſunt, ſed proculdubio fuit ΣΚΑΜΑΝΔΡΟΥ; indeque clarum erit nummum percuſſum eſſe ab Alexandrenſibus Troadis; inque eo conſpici Apollinem Smintheum ex Homero, Strabone, aliiſque ſatis notum. Nam haud procul a fluvio Scamandro urbs illa fuit; Plin. l. 5, c. 30. *Troadis locus Amaxitus, dein Cebrenia, ipſaque Troas, Antigonia dicta, nunc Alexandria, colonia Rom. oppidum Nee.* Scamander amnis navigabilis, & promontorio quondam Sigæum oppidum. Dein portus Achæorum in quem influit Xanthus Simeonti junctus: ſtagnumque prius faciens Palæſcamander.* Agit de hac urbe Triſtanus Tom. 1. p. 752. ſed arbitror virum doctiſſimum ſubinde falli, & Alexandriam Troadis cum ipſa Troia vel Ilio confundere. Quod enim cenſet a Ptolomæo lib. 5, c. 2. *Troadis* ſitum his deſcribi verbis; τῆς δ' Ἴδης μεταξὺ καὶ τῆς θαλάττης ἡ Τροία κεῖται συνάπτουσα τῷ ὄρει: *Inter Idam & mare ſita eſt Troia montem attingens*: Ptolomæique *Trojam* eandem urbem eſſe cum ea, quam Strabo lib. XII. *Troadem* vocat, in eo mirifice fallitur. Nam verba hæc non ſunt Ptolomæi, ſed ipſius Strabonis pag. 574. deinde *Alexandria Troas* adjacebat mari, uti vel ex Apoſtol. Actis patet, Troja autem vel Ilium monti Idæ, eaſdemque urbes apertiſſime diſtinguit Geographus pag. 593. Arbitratur præterea vir doctus Alexandriam Troadis nomen ſuum accepiſſe ab Alexandro Paride, vel a loco Idæ, cui nomen *Alexandria*, & in quo libidinantium dearum judex ſederat. Verum clare ſatis Strabo memoriæ mandat Lyſimachum Ilii curam, nec non Alexandriæ habuiſſe, συνῳκισμένης μὲν ἤδη ὑπ' Ἀντιγόνου καὶ καλουμένης

νης Ἀντιγονίας, μεταβαλούσης δὲ τοὔνομα, quia pium esse existimabant Alexandri successores hujus primum, deinde suo apppellatas nomine urbes condere; & alibi narrat Antigonum Cebrenios ac Scepsios in urbem coëgisse tunc temporis Antigoniam, suo vero Alexandriam dictam; in ea mansisse Cebrenos, Scepsios autem permissu Lysimachi in patriam rediisse. Non igitur a Paride, verum ab Alexandro Magno nomen habuit; & forte postquam Lysimachus urbi nomen istud dedit, ad distinctionem aliarum ejusdem nominis urbium, *Alexandria Troas* gentili regionis nomine dicta est; quomodo appellatur Liv. 35, 42. & 37, 35. Ptolomæo & Straboni, quem Interpreti non fuisse intellectum optime animadvertit Illustris Spanhemius, & quia ipsa, uti notum est, regio *Troas* vocatur, inde Strabo eam lib. 2. nominat Ἀλεξάνδρειαν Τρωάδος; Stephanus eandem facit πόλιν Τροίας: & Polybius lib. 5. extremo scribit facinus egregium editum esse ὑπὸ τῶν περὶ τὴν Τρωάδα κατοικούντων Ἀλεξανδρέων: qua urbe cum ortus fuerit Nicomachus, Suidę vocatur Ἀλεξανδρεὺς τῆς Τρωϊκῆς. Samuel Petitus vir doctus admodum Lib. 1. Var. Lect. cap. 12. Alexandriam nostram etiam Βοτὰ scribit appellari, quia lauro celebris erat, Plinio lib. 15. extr. nec non Dioscoride celebrantibus *Alexandrinam laurum*, quam iidem *Idæam* appellant. Sed adhuc quæro, unde ea expiscatus sit ille. Nam Βοτὰ non significat φυτὸν, ut videtur velle, sed Βοσκήματα, interprete Hesychio; & apud Stephanum scribitur Βοτάνη; verbaque illius non de urbe, vel loco, accipienda sunt, sed de *lauru Alexandrea*, uti multis evincit Salmasius ad Solinum; id quod Petitum docere debuissent sequentia, eam n. laurum alios δανάην, alios χαμαιδαφύνην, appellare. Nummus igitur *Alexandrenses ad Scamandrum* nobis ob oculos ponit; isque fluvius in alio Getæ, qui inscribitur ΙΛΙΕΩΝ ΣΚΑΜΑΝΔΡΟΣ, occurrit. Alio nomine *Xanthus* dictus fuit; Hesych. Σκάμανδρος ποταμὸς ὃς καὶ Ξάνθος καλεῖται; & Homerus fingit fluvium hunc ab hominibus quidem *Scamandrum*, a diis autem *Xanthum* vocari; cujus fictionis causam vide apud Isaacum Vossium, Virum maximum in Observationibus ad Catullum. Et hoc est quod auctor brevium Scholiorum ad Hom. Il. A. v. 403. observat, allato fluvii hujus & aliis exemplis, τῶν συνωνύμων τὸ μὲν πρότερον ὄνομα εἰς θεὸς Homerum ἀναφέρειν; τὸ δὲ δεύτερον εἰς ἀνθρώπους. Initio igitur *Xanthus*, po-

ſtea *Scamander* eſt appellatus, idque a Scamandro Rege in eo ſubmerſo, uti Servius ad Lib. 4. Æn. v. 108. commentatur. Auctor de Flumin. eum facit Corybantis & Demodices filium, & furore correptum propter viſa Rheæ myſteria in fluvium ſe præcipitaſſe, unde *Scamander* dictus fuit, ſcribit. Aliam tamen nominis rationem reddit Euſtathius ad Il. μ. p. 890. & ψ. pag. 1197. nempe *Xanthum* appellari, quia τὰς λαμβάνας ξανθίζει vel quia Venus ante judicium in illo cum ſe lavaſſet ξανθὰς τρίχας habuit : *Scamandrum* vero, tanquam dicas Κάμανδρον, quia κάματον ἀνδρὸς; id eſt, Herculis Iliam oppugnantis laborem, ſive eum ſitientem παραμυθήσατο, vel quia Herois σκάμμα Xanthum e terra oriri fecit. Sed qui præcipue notandus in nummo venit, eſt *Apollo Smintheus.* Et primo quidem obſervandum primam ultimæ vocis litteram hac figura eſſe Ξ, uti ſatis ex maxima ejus parte integra patet. Nam ita littera Σ. ſcribebatur nonnunquam; extatque eadem in Inſ. antiqua, quam exhibet Gruterus pag. CCX. teſte Gualtero in notis ad Tabulas Siciliæ antiquas; & ut hoc obiter adjiciam, ſimiliter Z. effingere ſolebant, uti docet nos Smyrnæorum nummus pag. 273. Theſauri Palatini, in quo ΞΕΥΣ id eſt, ΖΕΥΣ legitur. Deinde littera. N. vel ſuperpoſita virgula transverſa, quæ tamen ſigni videtur potius pars eſſe, denotatur, vel omittitur; quod ultimum in Latinis Inſcriptionibus frequenter obſervatur : in Inſ. I. p. CLXXIII. Gruteri, IMPESA pro *impenſa*; in alia apud Fabrettum p. 68. ad Col. Trajanam MESIBUS pro *menſibus*, & p. 35. DISPESATOR pro *diſpenſator.* Smintheus igitur Apollo cernitur armatus arcu & pharetra; qua re forte reſpicitur ad veterem hiſtoriam, quam memoriæ mandat Polemon apud Scholiaſtem Homeri ad Iliad. A. v. 39. Crinis nempe ſacerdos erat Apollinis in urbe Myſiæ, cui nomen Chryſe : huic iratus deus cum foret, miſit mures in agros ipſius; qui fruges corrumpebant. Βουληθεὶς δὲ ποτε ὁ θεὸς αὐτῷ καταλλαγῆναι, venit ad Orden ἀρχιβουκόλον ipſius; a quo hoſpitio ſuſceptus, promiſit mala ſe ſubmoturum; & ſtatim mures τοξεύσας vel ſagittis occidens perdidit; juſſitque Crinidi ſignificari ἐπιφάνειαν ipſius, qui Apollini templum exſtruxit, illud appellans ἱερὸν Σμινθέως, quia propria dialecto mures Σμίνθοι dicuntur. Euſtathius quoque ad Iliad. A. p. 34. ſcribit Apollinem mures occidiſſe, qui ſegetes Crinidis corrumpebant, inde-

indeque eum Sminthei vel Μυοκτόνε Apollinis templum extruxiſſe : & hæc hiſtoria proculdubio lucem dabit Arnobio lib. 3. pag. 119. ubi Apollo vocatur *Sminthiorum pernicies murum*; quod monere obliti ſunt eruditi commentatores. Alii plane diverſam originem huic cognomini adſcribunt, quam videre licet apud eundem Scholiaſtem, Euſtathium, Tzetzem ad Lycophr. p. 192. Servium ad lib. 3. Æn. v. 108. Ælian. lib. 12. c. 5. de Animal. nec non Strabon. lib. 13. ubi, quod notandum præcipue, ſcribit, Apollinis Sminthii ſimulacrum, factum a Scopa Pario ſub pede murem habuiſſe; & Heraclidem Ponticum narrare, mures, cum circa templum abundarent, ſacros eſſe habitos, καὶ τὸ ξόανον ὅτω κατασκευασθῆναι βεβηκὸς ἐπὶ τῷ μυΐ: quæ etiam memorat Euſtathius; verum apud eum male, ut puto, ſcribitur Ηρακλέων ὁ Ποντικός. Heſychio Σμίνθος exponitur *mus*, & Apollo dicitur Σμινθεὺς nominari, διὰ τὸ ἐπὶ μυωπίας φασὶ βεβηκέναι; *quia ſuper muris foramine vel cavernula ſtabat*; quod abit multum a Strabone, qui *murem*, quem cenſeo eſſe præferrendum memorat. Ælianus ſcribit mures cultos ibi fuiſſe, in æde Apollinis cicures ali, albos ſub ara latibula ſua habere, apud tripodem Apollinis, murem ſtare : & denique *Smintheum* appellari, ὅτι ζέων θεῖ, *quia fervens currit*. Obſervandum præterea nomen hoc non modo illi loco datum fuiſſe, verum etiam aliis, uti binis, qui in vicinia templi hujus erant, aliis in agro Lariſſæo, ἐν τῇ παραλίᾳ in Rhodo & Lindo, καὶ ἄλλοθι δὲ πολλαχοῦ teſte Strabone, qui etiam lib. 10. prope Κορησσίαν & Pœëeſſam urbes Cei inſulæ celebrat Apollinis Sminthii templa. Quin & notandum Alexandriæ Troadis incolas narrare Sibyllam Herophilen fuiſſe νεωκόρον Apollinis Sminthei : illam mortuam ἐν τῇ Τρωάδι, & monumentum vel ſepulchrum eſſe ἐν τῷ ἄλσει τοῦ Σμινθέως, teſte Pauſania lib. 10. Atque hic locus proculdubio eſt Σμίνθιον ἄλσος memoratum Stephano, quod non ſatis perceperunt viri doctiſſimi; quanquam exiſtimem ſatis negligenter hic verſatum eſſe Hermolaum, qui Stephanum in Epitomen redegit : & multa omiſiſſe, cum Strabo luci ſive ſylvæ non meminerit. Sed occaſione Alexandriæ examinandum, num nummus, quem exhibet Patinus pag. 5. & in quo cernitur hinc ΙΕΡΑ ΣΥΝΚΛΗΤΟΣ inde ΑΙΓΑΙΩΝ poſſit referri ad Alexandriam ἐν Αἰγαίοις ἢ καὶ Σκυθίᾳ, uti facit Harduinus. Mihi certe ἀδύνατον videtur, illud inde

 expiſcari

expiscari posse, & potiori jure videntur Viri eruditissimi ad Ἀιγῶν aliquam decurrere, quarum Stephanus meminit; quippe qui memorat Ἀιγὰς multas, Ciliciæ, Macedoniæ, Cherronesi, Thraciæ, Æolidis, Lydiæ, Locridis, Ætoliæ, & Eubœæ: & quia reliquæ urbes, qui Sacrum Senatum nummis suis indiderunt, fuerunt Asiaticę, suspicio mihi oborta unam ex iis Ægis intelligendam esse. Auctor quidem Chronici Alexandrini sextam Alexandriam vocat τὴν καὶ Σκυθίαν ἐν Ἀιγαίοις; sed is loca, ubi hujus nominis urbes sitæ fuerunt, tam mira enarrat, ut quid de istis sentiendum sit, vix constet. Videtur & ejus meminisse Auctor fabularis vitæ Alexandri, cujus integrum locum adscribam, ut habeant peritiores, si tanti judicabunt, in quo sese exerceant. *Nomina civitatum, quas extruxit Alexander. Prima Alexandrina, quæ dicitur Ypusvitas: Secunda Alex. Yepiperium: Tertia Alex. dicitur* SITHIA: *quarta Ercustria: quinta Ymiteon: sexta Bucifalon sub fluvio Silonis. Septima Alex. sub fluvio Tigris: octava Babylon: Nona apud Troadam: decima Masagetas: undecima Yprexiaton:* 12, *Alex. dicitur Egyptus.* In nummo quidem Alexandri Severi, qui exstat in Cimelio Regio, legitur ΑΙΓΑΙΩΝ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. ΠΟΛΙΣ Sed hoc nomen Ægæ videntur habuisse ab Alexandro Severo, uti eadem urbs in alio nummo a Macrino *Macrinopolis* appellatur; non secus ac Ancyra in honorem Caracallæ *Antoniniana*, Tarsus in honorem Macrini Μακρεινιανή. & ipsi Ægienses Hadriano *Adriani*, & a Commodo *Commodiani* dicti fuerunt. Præterea, ut hoc addam in Gruteri Indice dicitur esse *Alexandria in Italia*; verum in Inf. 3. p. CCLXXII. legitur

COL. VEN. LENIA. AUG
ALEXANDRIA. ANT
APPELLINATIUM.

quæ colonia quomodo vocata, aut ubi fuerit fateor me ignorare. Tres tandem litteræ ΣΑΕ: videntur notæ numerales esse & æram quandam indicare. Hæc scripseram, & ecce mihi ab Amplissimo & Nobilissimo Spanhemio Ezechiele, cujus amicitia immensus mihi honor est, litterę, quibus consultus & rogatus, mirum quantum tres hi nummi illustrantur. Gratum tibi, Lector, proculdubio erit, si tecum communicem, quæ vir tam præclarus, & qui parem in hoc studiorum genere non habet, ad me pro singu-

„ lari

„lari ſua humanitate Februario proximo miſit. De tribus illis
„nummis Græcis, quorum primæ tuæ ante annum ſcriptæ me-
„minerunt, & in noviſſimis denuo recordaris, illud habeas in li-
„mine, me haud leviter ob factam tibi eorum copiam, gratulari.
„Sunt enim omnino quantivis pretii, neque hactenus a me ali-
„bi in præclaris ac locupletibus Cimeliarchiis viſi aut obſervati.
„Primus autem, quem memoras, ab Abydenis percuſſus cum Dianæ,
„παραυχενίης τε φαρέτρης, ut de eadem vetus Epigramma, effigie,
„nullum faceſſet negotium, ubi reputaveris Abydum, quod e
„Strabone & Stephano notum, Mileſiorum coloniam, apud quos
„Diana juxta Apollinem culta, immo cujus ductu & auſpiciis Mi-
„letus ſcilicet condita, teſte Callimacho in Dianam v. 226.

Μιλήτῳ ἐπίδημε, σὲ γὰρ ποιήσατο Νηλεύς

„Unde etiam, quod obiter obſervo, feſtum Νηλη̃ïς, cujus Plu-
„tarchus aliique meminerunt, Dianæ apud Mileſios ſacrum & fre-
„quens etiam hujus Deæ in Mileſiorum nummis effigies. Notum
„autem, ac Tibi, qui hæc accuratiſſime tenes, vel e penu num-
„maria luculenter obvium, deducta vulgo in Colonias, ac ab iiſ-
„dem retenta Originem ſeu Metropoleon ſacra. Ut vel inde ab-
„unde liqueat, cur ſignum Dianæ occurrat, cum in tuo, tum
„in alio Abydenorum nummo, quem in Vero apud Patinum vi-
„deas, & inde retulit Harduinus. In aliis autem Abydenorum
„nummis, quos verſare mihi hactenus licuit, nonnunquam Cy-
„bele, in tractu quippe Phrygiæ vicino, aut pileati Dioſcuri,
„conſueta & ſalutaria maritimarum, qualis Abydus, urbium nu-
„mina, Σωτῆρες ἐπὶ ξυροῦ ἤδη ἐόντων; aut infelix illud amantium
„par Hero & Leander conſpiciuntur. Ad alterum, quod adti-
„net, Tenediorum nempe nummum cum duobus capitibus jun-
„ctis, & ſecuri, nota jam tibi & comperta, quæ apud Stepha-
„num, Suidam, alioſque, ad plenum utriuſque ſymboli expla-
„nationem faciunt. Diverſa paulo, quam innuis a Golziano num-
„mo, figuræ imberbis quam tuus præfert, effigies, non ad mu-
„lierem forte, ſed ad juncta Regii adoleſcentis cum mœcha, &
„ſecuri cum eadem percuſſi capita poteſt, mea ſententia, haud in-
„commode referri, & quo reſpexiſſe etiam videtur Stephanus,
„Διὰ τοῦτο φησὶ καὶ ἐπὶ τοῦ νομίσματος τῶν Τενεδίων κεχάρακται, ἐν
„μὲν τῷ ἑτέρῳ μέρει πελεκύν, ἐπὶ δὲ τοῦ ἑτέρου δύο κεφαλάς, nem-

„pe

,,pe filii & mœchæ, qui pœnas dederant εἰς ὑπόμνησιν τοῦ περὶ τὸν
,,παῖδα παθήματος. Idem etiam clare innuit Suidas, de hoc ipſo
,,agens Tenediorum nummo, ἐφ' οὗ μὲν πελέκος, ἐφ' οὗ δὲ δύο
,,πρόσωπα ἐπ' ἑνὸς αὐχένος. Uva autem in eodem nummo tuo
,,ſignata, feracem vino, quod aliunde liquet, tractum haud mi-
,,nus ac Bacchus cum ſcypho in nummo Commodi Gazæ Regiæ,
,,vicinam Tenedo Lesbum, οἰνήρη dictum in veteri Epigrammate,
,,familiari utroque hujus rei in nummis ſymbolo; continuo ar-
,,guit. Utramque certe inſulam conjungi videas apud Perie-
,,getem,

Λέσβου τ' εὐρυχεύροιο καὶ ἱμερτῆς Τενέδειο.

,,Tertius autem ſeu poſtremus nummus a Te commemoratus,
,,cum epigraphe ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΝ, Scamandri præterea, & Apolli-
,,nis Smynthei nominibus, omnino præclarus eſt, nec alibi hacte-
,,nus, quantum ego ſcio, viſus. Scamandri quidem meminit num-
,,mus e Ligorii Collectaneis ab Holſtenio ad Stephanum p. 16.
,,prolatus, ΣΚΑΜΑΝΔΡΟΣ ΙΛΙΕΩΝ, quem in ſchedas meas Ro-
,,mæ, ex inſpecto ibidem Ligorii opere, pridem retuleram. ΣΚΑ-
,,ΜΑΝΔΡΟΣ etiam, ſi per ultimum litteræ ferme, uti refers, exe-
,,ſæ ductum licet, legi in eodem tuo nummo mallem, quam
,,ΣΚΑΜΑΝΔΡΟΥ; ſicuti paſſim expreſſa videas caſu recto fluviorum
,,in antiquis nummis nomina ΚΥΜΑΙΩΝ ΓΛΑΥΚΟΣ : ΕΦΕΣΙΩΝ
,,ΚΑΙΣΤΡΟΣ : ΣΜΥΡΝΑΙΩΝ ΜΕΛΗΣ, ut plura id genus mittam,
,,& in ſuperiori nummo ΣΚΑΜΑΝΔΡΟΣ. Sed hoc leve: Scaman-
,,der vero ille cum veterum, Homeri exemplo, monumentis val-
,,de celebratus, tum ab Alexandria Troade, quod jure obſervas,
,,haud procul decurrens, ut commode in nummo illius urbis ſi-
,,gnari meruerit. Hanc autem Alexandriam a Troja ſeu Ilio,
,,quod olim etiam uti recordaris, monui, diverſam omnino vere
,,adſeris, nomenque ei non a Trajano Alexandro, ſed ab Alexan-
,,dro Macedone, quod Strabo aperte innuit, idque Lyſimacho
,,auctore, quum prius *Antigonea* diceretur inditum. Adſcriptæ
,,autem in eodem tuo nummo, quas memoras, litteræ ΣΛΕ, ur-
,,bis epocham, annorum nempe CCXXXV. liquido, mea ſententia
,,arguunt. Unde ſi ad Lyſimachi, a quo urbs dicta *Alexandrea*,
,,res in tractu illo geſtas, & quarum Diodorus meminit lib. XX.

,,æræ

„ æræ caput revoces, hoc eſt, ad Olympiada CXIX, aut juxta alios
„ CXX, ſeu ante Chriſtum CCC, cuſi inde ætatem nummi eruas,
„ circiter quarto Olympiados CLXXVIII, ſeu ante Chriſtum LXV,
„ nemper circa tempora debellati a Pompejo Tigranis. Quanquam,
„ quod parum hic refert, nec jam hujus loci, unius forte aut al-
„ terius anni, pro diverſis Chronologorum calculis, ratio haberi
„ hic poſſit. Ex quo autem Colonia Romana in eandem Alexan-
„ driam ſub Auguſto, quod e nummis liquet & firmat Strabo,
„ deducta, omiſſa inde in iis hujus Æræ memoria, & Latini vul-
„ go illius urbis nummi, cum variis *Coloniæ Alexandrinæ Auguſtæ*,
„ *Troadis*, aut *Coloniæ Aureliæ Antonianæ Alexandriæ*, vel *Alexan-*
„ *drinæ*, qualem nummum alibi primus protulit, appellationibus,
„ e quibus geminos male Holſtenius ad Stephanum p. 24. ad *Ale-*
„ *xandriam* Ægypti retulit. Alterius quidem Æræ Alexandrinæ,
„ h. e. Μεγαλοπόλιως, meminit nummus Eliogabali, Gazæ Regiæ,
„ a me pridem in eadem viſus & notatus, ac nuper ab Harduino
„ cum aliis ex indice admirandi illius Cimelii deſcriptus. Diverſa
„ vero eadem ab Æra Alexandreæ ſeu Alexandri, ac inde *Dulher-*
„ *najim* Arabibus dicta, de qua pridem Scaliger in Canonibus Iſa-
„ gogicis, quæ etiam ſuperiori Æra Alexandriæ Troadis longe an-
„ tiquior, eadem quippe cum Æra Seleucidarum. Sed hoc obi-
„ ter. Apollinis autem Smynthei, quem memorat itidem num-
„ mus hujus Troadis tuus, familiaris olim in toto illo tractu cul-
„ tus, neque ſolum, quod ex primo Iliados notum, apud com-
„ memoratos paulo ante Tenedios a Troade iſta haud procul diſſi-
„ tos. Ita Chryſas, urbs illius loci, ſacra eidem Smyntheo, a
„ quo λόγοι Σμινθιακοὶ apud Euſtath. ad Iliad. A. p. 34. Mirari
„ tantummodo quiſpiam poſſet, quod nullum in illo tuo nummo,
„ neque enim obſervare id & monere in tuis ad me litteris ſuperſe-
„ diſſes, veſtigium occurrat Dei illius ſupra murem, unde ei no-
„ men inditum volunt, quemque calcat aut percutit, ſtantis: qua-
„ le ſcilicet ejuſdem Smynthei ſimulacrum deſcribit commemorato
„ ante loco Euſtathius, ὃν καὶ ἱδρύκασι μυὸς ἐπὶ βεβηκότα, ὡσανεὶ πα-
„ τάξαντα τὸ θηρίον. Verum, ut alia jam mittam, non hanc ſolam
„ a muribus denominationem *Smynthei* Apollinis arceſſit ibidem Eu-
„ ſtathius, ſed opportuniorem procul dubio, ab urbe illius tractus
„ Smyntheo. Hæc ſunt, quæ Vir ille Magnus, & Antiquitatum

Interpres feliciſſimus pro ſingulari, qua fulget & illuſtris eſt licet in ampla dignitate conſtitutus ſit, humanitate ad me miſit; quæ ſi tibi, Lector, tantum, quantum mihi arrident, placebunt certe plurimum. In agro Sylvaducenſi exiguus pagus eſt, cui nomen *Rummel*: qui ante annos aliquot nobis dedit C. JANUARINUM SEXTUM INTERPRETEM, uti docui in Inſcriptionibus Antiquis, quas una cum Apotheoſi Homeri vulgavi. In eodem loco inventus eſt & alius lapis, ingens ſatis, & candidi coloris, quem mihi dono miſit Ampliſſimus Vir, Henricus Copez, Urbis illius Senator, & antiquarum rerum ſtudioſiſſimus. Continet marmor illud Inſcriptionem tam elegantem, ut affirmare non dubitem ſimilem his in terris vix repertam eſſe:

.. ACSUSA
NO. HERCULI
SACRU. FLAVS
VIHTIRMATIS FIL
S MMUS MAGISTRA
. IVITATIS BATAVOR
V. S. L. M.

Occurrit igitur hic HERCULES MACSUSANUS, qui proculdubio non ſecus ac *Deuſonienſis*, aliique Dii topici abſque numero a loco, in quo cultus fuit, nomen habuit. In Inſcript. 4. pag. MLXX. apud Gruterum, quæ Weſtcapellæ Zelandorum reperta eſt, ſcribitur HERCULI MARCUSANO: in nummis vero Poſthumi apud Antiquarios obviis, HERC. MACUSANO: quomodo etiam in lapide laudato legi, teſtis eſt Boxhornius cap. 1. Quæſt. Rom. quem tamen recte carpit Triſtanus Tom. 3. p. 146. quod inde faciat MAGNO SANCTO. Nam certe in numiſmate ſatis clare legitur MACUSANO, & in meo marmore addita littera mACSUSANO: arbitrorque apud Antiquarium non minimi nominis male ſcribi MAGUSANO, & Mezzabarbam, ſpectatæ etiam diligentiæ peritiæque virum, inde aliam epigraphen a MACUSANO facere; quia apud Triſtanum C. non autem

tem G. occurrit. In qua regione vel urbs, vel locus, a quo Hercules nomen accepit, ſitus fuerit, utique incertum manet, cum apud neminem veterum, quod ſciam, memoretur vel *Macuſum*, vel *Maſcuſum*. Credibile tamen eſt, illud nomen loco alicui in Gallis verſus Rhenum inditum fuiſſe, quia & altera & hæc inſcriptio in illo tractu inventę ſunt. Sique verum eſt, quod notant celebres Antiquarii, Poſthumum ſub nomine *Herculis Macſuſani* cultum fuiſſe, id quod rejiciendum nequaquam videtur, ad ejus imperium quod incidit in annum Chriſti 250. V.C. 1012. Inſcriptio noſtra erit referenda; unde de ejus antiquitate judicium fieri poteſt Herculem certe ſæpe in nummis ejus datur conſpicere, additis Inſcriptionibus: HERC. PACIFERO: HERCULI ARGIVO: HERCULI LYBICO: HERC. DEUSONIENSI: HERCULI ERYMANTHINO; INVICTO: ROMANO: IMMORTALI & HERCULEM: & inde haud abſurde colligitur Gallos, quorum ſummus erga Poſthumum erat amor, quod ſubmotis omnibus Germanicis gentibus, Romanum in priſtinam ſecuritatem revocaſſet imperium, teſte Trebellio Pollione, eum ut Herculem monſtrorum domitorem coluiſſe. Atque hoc vel inde patet, quia certe deus Hercules iis cognominibus in Galliis cultus non fuit; ſed data illa cognomina ſunt Poſthumo, tanquam in vincendis Germanis parem Herculi laborem exantlaſſet. Et firmant hoc alii nummi, in quibus occurrit VIRTUS EQUITUM, POSTUMI AUG. & AETERNITAS AUG. cum Hercule leonem domante, ejus exuvias gerente, clavam atque arcum, & Imperatori imponente coronam: nec non unus Poſthumi filii, in cujus averſa area HERCULI DEUSONIENSI legitur, & conſpicitur caput Poſthumi patris. Is qui hoc monumentum poſuit, vocatur FLAVIUS VITHIRMATIS FILIUS; & patris nomen ſatis ſuperque docet, eum origine Gallum vel Batavum fuiſſe. Solebant autem provinciales Romana nomina adſumere; Sic frater Arminii *Flavius* cognomento fuit, teſte Tac. 2. A. 9. & *Claudius Civilis*, *Julius Paulus*, *Julius Brigantius*, *Claudius Labeo* nomina Romana habent. VITHIRMAS proculdubio eſt nomen Batavum vel Gallicum; & neſcio an alibi ſimile occurrat. Præcipue autem notandus eſt SUMMUS MAGISTRATUS CIVITATIS BATAVORUM. Quod ſi CIVITAS hic complectere-

 tur

tur omnes Batavos, qui iiſdem legibus vivebant & unum conſtituebant Reip. corpus, uti uſurpatur Cæſari lib. 1. de Bello Gall. c. 12. ubi *civitas Helvetiæ*; Tac. 2. A. 61. ubi *Æduorum*; Germ. c. 37. ubi *Cimbrorum* c. 41. ubi *Hermandurorum*; Agric. c. 17. ubi *Brigantum Civitates* occurrunt : quomodo & Vellejus 1, 3. Theſſaliam appellat *Myrmidonum civitatem*, illuſtre certe monumentum haberemus, ex quo aliquo modo colligi poſſet Batavorum quale regimen circa illa tempora fuerit. Et *Civitatem Batavorum* eo ſenſu poſuit Tacitus 4. H. 56. *pollicituſque, ſi præſidium daretur, iturum in Batavos, & potiorem* CIVITATIS *partem ad ſocietatem Romanorum retracturum*. Quod ſi autem per *civitatem* intelligere placet urbem, vel oppidum : quo ſenſu hanc vocem uſurpatam eſſe conſtat, vel ex his Verrii Flacci apud A. Gellium Lib. 18. c. 7. verbis : CIVITATEM *& pro loco, & pro oppido, & pro jure quoque omnium, & pro hominum multitudine dici* : urbem conſervat marmor, quæ per excellentiam *Batavorum civitas* vel *oppidum*, dicta fuit. Sed incertum valde eſt, ubi hanc quærere debeamus, quia plures fuere Batavorum urbes. Nam Ptolomæus lib. Geogr. 2. c. 9. memorat λουγόδεινον, & Βατάυοδουρον, & ultimam quidem μεσόγειον. Verum ſi aliqua ex his duabus intelligenda foret, proculdubio adjectum fuiſſet ipſum vel Lugduni vel Batavoduri nomen in marmore : unde neſcio quam valde mihi placeat illorum opinio, qui cenſent aliam urbem fuiſſe, quam peculiari ratione vel *Oppidum* vel *Civitatem Batavorum* vocarunt. Tacitus 5. Hiſtor. 19. *Civili Chaucorum auxilia venere. Non tamen auſus* OPIDUM BATAVORUM *armis tueri, raptis quæ ferri poterant; ceteris injecto igni in inſulam conceſſit.* Cluverius & alii *Batenburgum* intelligunt; ſed nequaquam veriſimile eſt Civilem acie circa Caſtra Vetera victum & agitantem animo petere Bataviam, cujus primo Moſam & Batenburgum, inde iterum Vahalim petiiſſe. Sunt qui cum antiquis codicibus reſcribant *oppida*, eamque lectionem amplectitur Lipſius, quia nullum oppidi nomen adpoſitum. Certe Batavi ripam Gallicam una cum inſula tenuere : Tac. 4. H. 12. *Batavi donec trans Rhenum agebant pars Cattorum, ſeditione domeſtica pulſi, extrema Gallicæ oræ vacua cultoribus, ſimulque inſulam inter vada ſitam occupavere, quam mare Oceanum a fronte, Rhenus amnis tergum ac latera circumluit.* Verum num plura oppi-

da

da in ora Gallica habuerint incertum valde eſt. Quod ſi rationem inire volumus, & perpendere, veteres rariſſime oppida in locis paludoſis & paſcuis condidiſſe, videtur certum oppida illa non potuiſſe eſſe poſita niſi intra illud ſpatium, quod inter divortium Rheni Vahaliſque, & Noviomagum eſt; & ſi totus ille tractus examinetur diligenter, patebit vix alio loco oppidum exſtrui potuiſſe, quam ubi nunc Noviomagum ſitum eſt. Nam ex abruptis montibus & confragoſis, atque e fruticetis & ſylvis, quæ regionem eam occupant, conſtat, loca illa inculta relicta eſſe. Hincque ſimul ratio peti poterit cur Civilis non in principio Batavi agri in inſulam conceſſerit, ſylvis ſcilicet fruticetiſque illud impedientibus: ſed neceſſe habuerit uſque ad Batavorum oppidum confugere. Præterea nullibi in toto hoc tractu tot Antiquitates reperiuntur quam Noviomagi, illæque certum indicium ſunt, non a Caroli Magni temporibus, verum diu ante, & ſub primis Romanorum temporibus urbem hanc celebrem fuiſſe. Si quis igitur *Civitatem* pro oppido vel urbe accipere velit, ego crederem, non incommode *Noviomagum* poſſe intelligi; certe de illo Tacitum loqui, qui & Coloniam Agrippinenſem *Ubiorum oppidum* appellat. Neque tamen eorum ſententiam condamno, qui vel *oppida* apud Tacitum reſcribunt, & plura Batavos habuiſſe oppida in ora Gallica exiſtimant; ſed argumentum illis non ſuppeditant hæc verba, *ceteris injecto igni*; neque enim τὸ *ceteris* ad oppida reſpicit; ſed ad res, quæ in oppido Batavorum erant; quarum nonnullas vero igne conſumpſit, ne ſcilicet inde aliquid ad Romanos perveniret. Qui plura hanc in rem deſiderat, adire poteſt Joh. Smetii τοῦ μακαρίτου & Antiquitatum ſollertiſſimi enodatoris *Oppidum Batavorum*; & Iſaaci Pontani Diſceptationes Chorographicas & proculdubio Theodorus Rycquius, Hiſtoriæ apud Batavos Profeſſor eruditiſſimus, & facundiſſimus hæc pluribus in nova Taciti editione illuſtrabit; cujus viri ſententia ingens pondus vel huic vel illi explicationi certe adlatura eſt. Quod ſi per CIVITATEM omnis gens intelligenda eſt obſervandum inprimis, uſos fuiſſe *Batavos* ſuis legibus; nec paruiſſe Romanis vel proconſulibus vel proprætoribus, vel aliis qui cum imperio mittebantur. Civilis apud Tac. 4. H. 12. gloriatur, *eos tributorum expertos* eſſe, & 5. H. c. 25. ipſi Batavi *ſibi non tributa ſed virtutem & viros indici: proximum id libertati: & ſi dominorum electio ſit, honeſtius principes Romanorum, quam Germanorum*

 ſeminas

feminas tolerari. Et ipſe Tacitus 4. H. 12. eos ſcribit nec opibus Romanis, ſocietate validiorum attritos, viros tantum armaque imperio miniſtrare, & cohortes vetere inſtituto nobiliſſimos popularium rexiſſe; & c. 29. Germ. ita de celebri hac gente loquitur. *Manet honos & antiquæ ſocietatis inſigne nam nec tributis contemnuntur, nec publicanus atterit; exempti oneribus & collationibus & tantum in uſum præliorum ſepoſiti, velut tela atque arma, bellis reſervantur.* Quæ omnia indicant Batavos reverenter habuiſſe Imperium Romanum, ſed tamen illi nequaquam plane fuiſſe ſubditos, ita ut rectores ab urbe æterna recipere cogerentur. Et inſigne huic decori gentis antiquæ præbent eorum duces Tutor Claſſicus & Civilis, dum 4. H. 78. *ſuis quiſque locis pugnam cientes Gallos pro* LIBERTATE, *Batavos pro* GLORIA, *Germanos ad* PRAEDAM *inſtigabant.* Nam Gallia jam in Provinciæ formam erat redacta, Germanis nihil cum Romanis erat, & Batavi eos quidem comiter colebant, ſed non habebant dominos, ideoque non pro libertate, ſed pro veteri gentis gloria certabant. In Inſcriptionibus, quæ Caracallę & Severi temporibus poſitæ fuerunt, legitur; GENS BATAVORUM AMICI ET FRATRES ROMANI IMPERII: CIV. BATAVI. FRATRES. ET. AMICI. P. R. Nec quicquam vetat, quo minus credamus hanc libertatem ad Poſthumi, ſequentiumque Imperatorum tempora & ad Francorum irruptionem ſervaſſe. Nam, teſte A. Marcell. l. 16. c. ult. *opitulatum conturmalibus ſuis celeri curſu Batavi venere cum Regibus*, in prælio quo Julianus Alemannos concidit. Nam inde viri eruditi exiſtimant Batavos ſuos Reges vel Principes illo etiam tempore habuiſſe; niſi tamen cum Henrico Valeſio aliquis velit exiſtimare *Reges* eſſe nomen numeri vel Legionis, qui *Regii* dicuntur in notitia imperii. Quicquid ſit, ſi CIVITAS in marmore de omni Batavorum regione explicanda eſt, magna certe dignitate ornatus fuit hic FLAVIUS, & Rempubl. Batavorum non Regis vel Principis, vel Ducis nomine, ſed SUMMI MAGISTRATUS rexit. Si vero alii contendant vocem eam denotare *oppidum*, neceſſe eſt, ut fuerit primus Duumvirorum; vel dicendum unum tantum ſummum in Batavorum oppido fuiſſe magiſtratum; quocunque demum nomine dictus proprie fuerit. Sunt enim eruditionis præſtantis Viri, qui *Conſules* colonis (quanquam adſeverare nolim

Civita-

Civitatem Batavorum Coloniam fuiſſe) imponunt; atque ita explicant Auſonium:

Diligo Burdigalam; Romam colo; civis in hac ſum
Conſul in ambabus.

Sed Velſerus & Freherus ordinem invertunt, & ſcribunt, & *conſul in hac ſum Civis in ambabus*; Reineſius arbitratur Auſonium metri cauſa *Conſulem* pro *Duumviro* poſuiſſe, qui videatur 3. Var. c. 16. Epiſt. 28. & 31. & p. 675. Ejus ſententia firmatur elegantiſſimo loco Ciceronis 2. ad Att. ep. 6. ubi *Duumvirum* pro *Conſule* ſimiliter plane uſurpat: *Ubi* (Antii) *quidem ego mallem Duumvirum, quam Romæ me fuiſſe*, n. Duumvirum vel Conſulem. Henricus Noris, vir harum rerum peritus admodum Diſſert. 1. Cenotaph. Piſanorum Duumviros *Conſules* dictos eſſe: & Jul. Cæſar Capacius *Conſules Puteolanos* memorat reprehenſus eo nomine a Reineſio. Auguſtum Conſulatum Plutię geſſiſſe ex nummo Græco evincere conatur Patinus; ſed ſcribendum in eo eſſe non ΠΛΟΥΤΙΑΕ verum Δ. ΕΞΟΥΣΙΑΣ docuit Harduinus; Munatium Panſam Biſontinos Conſulari poteſtate rexiſſe arbitratur Chifletius l. 1. c. 29. Veſont. quia in Inſcriptione veteri legitur *Martianus Sacerdos Romæ & Auguſto . . . . Munatio Panſa cos . . . . in Civitate Sequanorum*: ſed inſpicienda foret ipſa inſcriptio, antequam certi quid ſtatui poſſit. Apud D. Proſperum legimus, *Aſperum* VI. *Conſulem Carthagini conſtitutum eſſe* qui tamen ſemel in Faſtis tantum dicitur Conſul Orientalis fuiſſe: adeo ut videri poſſit Carthagine geſſiſſe Conſulatum. Quicquid ſit inferiori ſæculo *Conſules* pro quolibet Magiſtratu uſurpati, uti docet Reineſius Ep. 33. ad Daumium: & du Cange in Gloſſario Medii Ævi abſolutiſſimo: quomodo in Hiſtoria Norvagiæ ab anonymo conſcripta & ante aliquot annos edita celebrantur *Conſules Orcadum Inſularum*. & Epiſcopi Provinciæ Viennenſis ad Leonem Papam ſcribunt, *quicunque intra Gallicas oſtentare voluit inſignia dignitatis in hac urbe* (Arelate) *Conſulatum accepiſſe & dediſſe*; id eſt, Conſulatum Circenſibus celebraviſſe, quemadmodum hæc verba interpretatur Hadr. Valeſius Vir eruditiſſimus Lib. VIII. Rerum Francicarum. Atque hic locus haud obſcurum indicium eſt, Magiſtratus Provinciales vel Duumviros etiam *Conſules* dictos fuiſſe; quod nec diffitetur Reineſius, qui Scipioni Gentili facile largitur, contigiſſe am-

bitione

bitione municipalium & Colonicorum Magistratuum, & quos Duumviros suis locis esse jussisset Senatus, ii Consulum nomen vel adsciscerent sibi, vel ab adulantibus obnoxiisque acciperent; sed illud tantum domi cujusque regnare potuisse, neque tantum valuisse, ut Romana loquendi consuetudine *Consules* dicerentur. Unde sequitur, fieri posse, ut in marmoribus Consules municipiorum occurrant: atque ita etiam Duumviri ab Auctoribus vocentur, non secus ac Justinus l. 31, c. 2. Carthaginensium Suffetem Hannibalem *Consulem* appellat. Et certe Eruditissimus du Cange in Inf. 9. CCCCXXIX. 8, XC. 5. CCCCI. & 7. CCCCXXXVIII. putat se municipales Consules repperisse. In prima celebratur *primus, secundus, tertius Consulatus* L. Licinii Suræ; verum ego arbitror intelligi *Suram* illum, qui temporibus Nervæ & Trajani ter Consulatum Romæ gessit, uti testatnr Cassiodorus in Chronicis aliique quamcunque tandem ob causam is in marmore Barcinonensi memoretur: in altera quam Angliæ debemus occurrit CL. QUINTIANUS .... COS. ubi potuit excidisse PRO, ita ut fuerit proconsul. in tertia Hispana, SEXTUS ALLIUS MAMERCUS *Pontifex perpetuus Col. Astigitanæ, & Flamen Divorum Augustorum Consul.* in ultima, qui agri Comensis est, *L. Minicius Exoratus Flamen Divi Titi ... & Cos.* Quarum priores ut parum momenti ad rem probandam adferunt, ita ultimæ affirmare videntur, vera esse quę modo ex Reinesio monui; & Duumviros interdum *Consules* dictos esse ab adulantibus, vel etiam a se ipsis. Nec abhorret a loquendi Romanorum ratione *Magistratus summus*: nam & *summi Ædiles* occurrunt apud Juven. Sat. 3.

Sufficiunt tunicæ summis Ædilibus albæ.

Qui num ita vocentur, quia ludos edebant; ut censent eruditi, an vero quia Duumvirorum loco erant, aliis dispiciendum relinquo. Certe Cic. 13. Ep. 12. ad Fam. testatur Arpini ædiles creari solitos summo cum imperio: *is enim*, ait, *magistratus in nostro municipio nec alius ullus creari solet*. Et talem puto fuisse C. Albutium Silum Novariensem, qui *ædilitate in patria fungens jus pro tribunali dixit*, apud Sueton. in Libro de Claris Rhetoribus, & eum, qui in lapide vetusto vocatur ÆDILIS DUUMVIRALI POTESTATE. Præterea ut in Inf. nostra occurrit *Summus Magistratus*, ita in 4. LXXIII. apud Gruterum *primus*.

FOR-

FORTVNAE
AVG. SACR. ET. GEN
IO. CANABENSIVM
L. SILIVS. MAXIMVS
VET. LEG. I. AD
P. F. MAGISTRAS
PRIMVS. IN. CAN.
D. D.

ubi *Magiſtras* mihi poſitum videtur eſſe pro *Magiſtratus* : imo & *ſummus* in 10. XXXIII.

DEO
INVICTO
MITHRAE
C. LVCRETIVS. MNESTER
M. AEMILIVS. PHILETVS
SVM. MAG. ANNI. PRIMI
M. AEMILI. CHRYSANTI
D. S. D. D.

ubi tamen forte meliori jure *ſummus Magiſter* intelligitur, qui ſacerdotibus annumerandus eſt & frequenter in Inſcriptionibus occurrit, quanquam alibi etiam celebretur *Magiſter & Decurio Caritanorum.* Sic *ſummus Imperator* apud Plautum Amph. *ſummus pontifex & ſummus hominum* apud Tacitum : SVMMVS SACERDOS AVG. in nummis Elagabali apud Illuſtrem Spanhemium & alios. Et denique *ſummus ſacerdos,* id eſt Epiſcopus apud Tertullian. cap. 17. de Baptiſmo. Atque ita Flavius noſter erit inſtar Archontis apud Athenienſes, qui, quod notandum præcipue, non aliter appellatur a Trebellio Pollione in Gallienis: *Gallienus apud Athenas Ἄρχων erat, id eſt*, SVMMVS MAGISTRATVS, *vanitate illa qua & civis adſcribi deſiderabat, & ſacris omnibus intereſſe.* Tandem in marmore occurrit V. S. L. M. qua ſcribendi & loquendi ratione nihil frequentius in marmoribus occurrit. Sed inter Litteras V. & S. majus ſpatium, quam inter reliquas relinquitur; & cum lapidem Ampliſſimus Voetius, qui ſingulari amore Antiquitatis ſtudium proſequitur, & ego inſpiceremus diligentius, videre nos putabamus veſtigia litteræ P. ita ut hic Flavius *Votum publicum ſolverit libens merito.* Pro Republ. igitur

tur ſua hoc momumentum erexit; & inde haud obſcure ſequitur locum in quo hoc marmor inventum eſt, niſi aliunde eo advectum ſit, celebrem fuiſſe religione & cultu vel Herculis, vel alterius numinis.

Prope Cliviam in loco, in quo Celſiſſ. Naſſaviæ Princeps Mauritius monumentum ſibi vivus fecit, ſunt variæ Inſcriptiones antiquæ apud Caſtra Vetera & in aliis agri Clivenſis locis reperta; quæ quia inedita & rara admodum ſunt, luce publica donare conſtitui.

DEAE
HLVDANIA
SACRVM
C. TVBBIVS.

Ultimæ vocis mediæ litteræ non ſatis diſtingui poterant; aliiſque videbatur ſcribi debere TULLIUS. Ex ſecunda linea periit littera E. Sed quæ ſit *Dea Hludania* juxta cum ignariſſimis ſcio; obſervandum tamen hanc vocem ita ſcribi, ut *Hludovicus*, *Hlotarius*, & ſimilia; eamque ſcribendi rationem antiquam eſſe ex hoc marmore patere (niſi illud ad eam ætatem referendum ſit) idemque nomen totidem fere litteris exſtare in Inſcriptione veteri, quæ & hodie apud Noviomagenſes ſervatur,

DIIS. MANIBVS.
C. JVLIO. CLAV
PVDENTI LVIDONIA
VET. LEG. X. G. P. F.

quanquam litteræ nonnihil intricatæ ſint. Subintelligitur autem, ut videtur *domo*, ita ut *pudens* ex loco, cui *Luidoniæ* nomen, ſit oriundus, a quo etiam *Dea Hludonia* vel *Hludania* nomen accipere potuit.

DIS MANIBVS
M. VETTI. SATVR
NINI. VET. LEG.
XXII. P. P. F. CIVI
TRAIANENSI. M.
ANTONIVS. HONO
RAT.

Hodie binæ priores tantum regulæ legi poſſunt; & conſervationem

nem hujus marmoris debemus Smetio, qui ectypum ejus olim a viro antiquarum rerum ſtudioſo accepit. *Legio ſecunda & vigeſima* ad Rheni ripam vel in Germania inferiore caſtrametata eſt, uti ex aliis apud Gruterum marmoribus etiam patet; vocaturque illa *Pilipollens felix*, uti has ſiglas P. P. F. eruditi antiquarii interpretantur; & in lapide Moguntiæ reperto pag. DXLV Gruteri celebratur C. IVLIVS. CORNICVLARIVS LEG. XXII. P. P. F. niſi tamen cognominata vigeſima ſecunda legio fuerit PRIMIGENIA PIA FELIX. Sane in Inſ. 13, XXII. 3, LVIII. 5, XCIII. 8, DXIV. 3, DXIV. 4, DXLVI. quæ omnes prope Moguntiacum repertæ ſunt, ſcribitur LEGIO PR. P. F. non autem additur *Severiana*, id quod putavit auctor Indicis magni iſtius operis. In lateculis Coloniæ Agrippinæ repertis occurrit LEG. XXII. PRI. & in marmore Romæ effoſſo, LEG. XXII. PRIMIG. P. F: quæ certe indubitata indicia ſunt legionem eam non *piam*, *pollentem*, *ſed primigeniam piam felicem* dictam eſſe. Verum eligat unuſquiſque quod ſibi placet, ego monuiſſe ſatis habeo. In Inſ. 7. p. DXXV. eadem legio memoratur; ſed obſcurum valde mihi equidem eſt CIVES CIVITATE ANCHEVVSANVS DIATR, nec non, MVCAPOR MVRALIS. Ortelius putat intelligi poſſe Hollandiæ urbem, quæ *Enkhuſa* vocatur; id quod nequaquam eſt veriſimile, quia urbis illius prima mentio occurrit anno 1279. MVCAPOR, videtur eſſe nomen proprium militis, qui cum alio hoc monumentum erexit; exſtatque idem in Actis Philippi Epiſcopi, qui martyrium obiit Adrianopoli apud Mabillonium, virum certe præclariſſimum, & cui plurimum humanitatis ſtudium debet, Tom. IV. Anal. *Tunc ipſius naturæ expers, atque humanitatis ignarus Mucapor ingreditur.* Sic *Mercor* eſt *Mercurius*; unde in Notis Tyronis & Senecæ pag. 197. legitur, *Die Mercoris*, id eſt Mercurii. CIVIS autem TRAIANENSIS ex Colonia Trajana fuit oriundus proculdubio, quam ad Rheni ripam haud procul Batavia ſitam fuiſſe docuerunt ſatis multis Viri eruditi. Cæterum hæc eadem inſcriptio exſtat apud Lazium lib. 4. c. 5. Reip. R. legiturque ibi quidem commodius QVI VIXIT AN. XXXIII. ſed reliqua ſimilia ſunt.

I. O. M
T. GRANIVS
VICTORI
NVS.
OPTIO. V. S. L.
M.

Graniorum nomen cognitum eſt in hiſtoria Romana, uti ex Cicerone, Appiano, Plutarcho, Tacito aliiſque conſtat. In lapidibus etiam vetuſtis apud Gruterum & Reineſium idem occurrit frequenter, & quidem apud illum celebratur L. GRANIUS VICTOR, 3. CCCXXXIII.

HERCVLI. SAX
SANTO. SACRVM
C. SULPICIUS. MA
TVRVS. 7. LEG. XXII
PREF. ET. COMMI
LITONES. LEG. EIV
SDEM. QVI. SVB
EO SVNT
V. S. L. M.

Qui ante me hanc inſcriptionem deſcripſerunt, variant nonnihil; ut, SAXSANO. MLEG, id eſt *miles legionis*, cum nota 7. ſignificet centurionem vel centuriam in aliis lapidibus; reliqua ita formabant PR. F. F. II. COMMILITONI. S. II. C. EJVS. DEMO. VI. SVB. I. OPSVNI. Verum hæc nihili eſſe facile credet is, qui noverit, me ſumma fide marmora hæc deſcripſiſſe. Herculis autem *Saxantus*, vel *Saxſanus ſantus* ſive *ſanctus*, vel denique *Saxanus* vocatur; quod ultimum cognomen etiam occurrit in Inſ. 3. p. XLIX: quæ Tiburi in Italia reperta fuit. Preſtantiſſimuſque Grævius putat interpretari debere SAXANO SANCTO: quia *Sanctus* eſt proprium epithetum Herculis uti vel ex Phædro patet: *Saxanum* autem eum vocari a Saxonibus, aut a loco quodam, qui appellatus fuit *Saxanum*, ut *Deuſonienſis* a Deuſone, additque mirum non eſſe ſi in provincialibus Inſcriptionibus peccaverit quadrantarius, & pro *Sancto* ſculpſerit *Santo*, cum tales errores in municipalibus & provincialibus titulis non pauci occurrant.

MAR-

MARCINVS SVR
CONIS. F. BREVCVS
MIL. EX. COH. VIII.
BREVC. ANN. XXXV
STIP. XII. H. S. F.

Infra hanc inscriptionem cernitur crotalistria; quæ forte additur, ut exprimerent choreas, & oblectamenta, quibus eos, qui ad campos Elysios deducebantur, frui persuasum habebant; quemadmodum mox pluribus docebo. *Cohors* autem *octava Breucorum* etiam memoratur in Inf. 2. p. DLX. apud Gruterum : alibique *tertia*, *quarta*, *septima*, & non addito numero, *Breucorum* occurrit.

I. O. M
MARTIVS
VICTOR
SIG. LEG. XXX. V. V.
SEVERIANAE
ALEXANDRI
P. F. V. S. L. M
AGRICOLA. ET. CLE
MENTIANO. COS.

Ex Consulibus patet hanc inscriptionem positam esse A. V. C. 983. quo consules a Cuspiniano & Damaso papa suggeruntur, teste Onuphrio, *Agricola & Clementinus*, vel *Clemens*, uti vocatur in Fastis Græcis; qui proculdubio idem cum *Clementiano*, illudque nomen forte pro *Clementinus* substituendum est. Legio autem hæc multa cognomina habuit, & vocata fuit, *Valens*, *Victrix*, *Severiana*, *Alexandrina*, *Pia*, *Felix*. Legio trigesima *Valens Victrix* cognominatur in Inf. 6. p. CCCXCIX; quanquam Reverendus & Antiquitatis sollers indagator Smetius primum V. explicet *Vlpia*, quod cognomen eidem legioni datur in Inf. 4, & 5, CCCCLXXXII. *Severiana Alexandrina* proculdubio dicitur ab Imperatore Alexandro Severo; a quo I. & II. etiam *Severiana*, 7. CLXIX. & VII. SEVARIANA ALEXANDRINA appellata fuit. Horumque epithetorum memoriam servari etiam in alio

 marmo-

marmore, quod in Apotheosi edidi, quodque eodem in loco conservatur, & a me diligenter inspectum, est, existimabat idem:

I. O. M. CONSER
VATORI. TERTI
NIVS. VITALIS
MIL. LEG. XXX. V. V. SA
LIB. PRAEF. PRO. SE
ET. SVIS. V. S. L. M
VI. KAL. MAIAS
LVPO. ET. MAXIMA. COS.

Putabat enim vir eruditus & SA. distingui debere; & faciebat inde SEVER. ALEXANDRINAE. Verum in marmore ipso hæ litteræ absque illa distinctione (nisi quod injuria temporis in medio duarum litterarum SA, & quidem earum summa parte puncti instar, fuerit natum) cernuntur; conjiciebatque doctissimus Fabrettus in litteris ad me Roma datis, hunc Vitalem *Salibus præfectum fuisse*, & eo referebat SALINATORES CIVITATIS MENAPIORVM, qui in Inscript. 4. p. MXCXVI. occurrunt, quosque putat ministros fuisse. Miles igitur *Salibus præfectus* is forte est, qui curam habuit salis inter milites dividendi, cujus moris memoria servatur in l. 17. lib. 8. tit. 4. Cod. Theodosiani: & *Salinatores* erant ministri præfecturæ salinariæ, vel qui apud Menapios & Morinos vectigali salis præerant; quod quia M. Livius introduxerat *Salinator* cognominatus est, uti præter alios testatur Livius lib. 29, c. 37. ubi obiter notandum male ex Plinii lib. 31, c. 7. notari Ancum Marcium primum salinarum vectigal instituisse, illudque fuisse explosum Regibus expulsis; nam nihil tale ibi reperitur: sed tantum, *Ancum Marcium regem salis modia sex millia in congiario dedisse populo, & salinas primum instituisse.* Et quanquam tempora non obstent, quo minus, in marmore illo nominari possit *Legio Severiana Alexandrina*, quia Lupus & Maximus celebrati etiam 6, VIII, Grut. Coss. fuerunt Severo imperante A. V. C. 983, tamen altera explicatio præferenda videtur, quia & LIB. commode non potest exponi, nec sequitur vox alia, cui *præfectus* jungi possit; nisi quis facere malit, *libertinorum*, vel *libertorum*, vel *liberorum* (quos tamen non puto hic locum habere posse,)

ſe,) vel *librariorum præfectum.* Nam legiones librarios habuiſſe, probatum eunt viri eruditi ex Inſcript. 8, LXXX.

MINERVAE
TIB. IVLIVS
NOVIANVS
LIBR. LEG
POSVIT.

niſi forte LEG. exponi debeat *Legati*: & de ejuſmodi *librariis* videri poteſt Reineſ. Claſ. 8. Inſ. 44. in qua ejus ex ſententia celebratur *librarius manipularis.* In altera inſcriptione VITALIS nomen proprium eſt; exſtatque idem in Inſ. 18. p. DXV. quam illuſtrare paucis conabor. In opere figulino quod inſcribitur LEG. XXX. & infra VIT. ALIS. F. *legionis trigeſimæ* cognomen latere videtur arbitrari illuſtris Indicum auctor: ſed apud Hadr. Junium & Scriverium nulla cernitur diſtinctio, & proculdubio VITALIS eſt nomen artificis qui opera figulina fecit. Solitos enim fuiſſe figulos nomina ſua inſcribere vaſibus, lagenis, patellis, docet multis exemplis Reverendus Smetius in Antiquitatibus Noviomagenſibus, cui etiam VITALIS inter eos artifices recenſetur; quemque ſequenti inſcriptioni mutilę reſtituendum cenſeo, V... AL. OFF. id eſt *Vitalis officina.* Sed hac occaſione facere non poſſum, quin illuſtrem lancem vel patinam, cui nomen itidem figuli inſcriptum eſt. Luce eam publica donavit Octavius Falconerius, junxitque Romæ Antiquæ Famiani Nardini: TERT. D L. EX F. CAN OP. DOLI. I. TIT. ET. GALL. COS. Titianus & Gallicanus Coſs. fuerunt A.V.C.880. imperante Adriano: reliqua vir eruditus exponit: *Tertullus Decii libertus ex figulina Canonis operis doliaris*, vel *operum doliarium prima*, putatque, tum & *Canon* ſignificet certum tributum, quod quotannis Imperatori dabatur, tempore Adriani fuiſſe quendam populum vel oppidum, cujus erat munus tributi nomine illi dare ſeu pendere vaſa figulina, & quod habebat Romæ plures, quarum hæc prima fuit, officinas figulinarias majoris commodi & minoris damni cauſſa. Verum mihi hæc interpretatio longe nimis petita videtur, nec illi refellendæ immorabor. Monebo tantum in litteris CAN. latere nomen artificis, vel *Canii*, vel *Caninii*, vel *Canuleji*, vel *Canuſii*, vel *Cantilii* vel alterius: unumque artificem plures poſſediſſe

diſſe figulianas, ut *Canium*, vel quocumque nomine figulus hic vocatus fuit. Teſtatur id inſcriptio apud Gruterum, ipſi viro doctiſſimo laudata:

EX. FIG. SEX. AT. SILV. F. VI.

id eſt *Ex figulina Sexti Atilii Silvani* vel *Silvii Filii ſexta*: erantque hi homines lautioris conditionis, ut puto, nec tam opus ipſi faciebant, quam ſumptus præbebant & alios adhibebant qui operis præeſſent; qualis in Canii figulina prima proculdubio, fuit *Tertullus*, niſi alio nomine fuerit *decimi libertus*. Quin & CANONIS nomen retineri poteſt; ſed erit proprium, non ſecus ac in Inſcriptione, quam Aris ignotorum Deorum inſeruit præclarus Sponius;

HERMA DE SVO DAT
GENIO CANONIS ATTALI LIBERTI
GENIO PASICLENIS ATTALI SERVI.

Norma vel menſura hic locum habere nequeunt; & homo, quem Attalus libertate donavit *Canon* appellatus fuit.

I. O. M. JVNONI. REGINE
MINERVAE. T. QVARTINI
VS. SATVRNALIS. SIGNI
FER. LEG. XXX. V. V. PRO. SE
ET. SVIS. V. S. L. M.
IMP. D. N̄. GORDIANO. ET. AVIOLA
COS. KAL. JVL.

Hi Conſules fuerunt A. V. C. 992. nihilque in lapide notata occurrit dignum, niſi quod Juno appelletur *Regina*: quod cognomen aliis etiam numinibus datum eſt: FORTVNA, ISIS, JVNO LVCINA vocantur *Reginæ* in Inſ. 7, 8, LXXVII. 12. 13. LXXXIII. 8, XXV. Περσεφόνη Βασιλίς in lapide apud Gualtherum pag. IX. atque apud Terentinos eodem nomine Venus culta fuit, teſte Heſychio in v. Βασιλίνδα, Et ut Juno *Regina* ita Jupiter etiam *Rex* Romanis & Βασιλεὺς Græcis appellatus eſt; uti conſtat ex Inſ. 3, MLXV. & Pauſaniæ lib. nono, aliiſque: neque aliter ille vocatur in carmine Empedoclis apud Porphyr. lib. 2. de Abſtinent. ubi & Venus vel Κύπρις βασίλεια celebratur. Æſculapius βασιλεὺς in lapide apud Sponium Sect. IV. Miſcellan. & Falconerium, Viros doctiſſimos occurrit:

&

Mercurio REGIS nomen aptari poſſe in Inſcriptione apud Noviomagenſes reperta memini me monuiſſe. Obſervatione etiam eſt dignum inprimis deos deasve ſæpe *Reges* vel *Reginas* nominari locorum, in quibus præcipue colebantur, & ipſa loca, eorum earumve *regna*. Venus dicitur Æliano lib. 3. c. 42. Κύπρου βασιλίς; *Regina Gnidi Paphique* Horat. 1, 30. *&* *Regina, quæ tenet Cyprum & Memphin*, 3, 26. idemque Fortunam *regere Antium* canit 1, 35. Pindaro Olymp. Od. XIV. Charites appellantur βασίλειαι Ορχομενοῦ: & Nympha, non autem Diana, REGINA VNDARVM Inſ. 8. p. XXXIX. quæ forte ita ſuppleri poteſt:

Dat tiBI MARMOREO CAESAM DE MONTE DIANam.
REGINA VNDARVM NYMPHA, DECVS NEMORVM
VoTO DAMNASTI PERFECTA QVEM PRECE BASSVS

id eſt Baſſus tibi Nympha Regina undarum, dat dedicat Dianæ, decoris nemorum, ſtatuam. *Regna Maricæ*, *&* *Regna Dianæ* leguntur apud Lucanum lib. 2. v. 424. & lib. 3. v. 87. pro Minturnenſium agro, & ſylva Aricina, in quibus Marica & Diana colebantur: & loca talia vel urbes diis *parere* dicuntur: Petronius de Priapo

—— —— inclyta paret
Cui Lesbos, viridiſque Thaſos —

Apud Apollon. præterea Rhodium, 4. Argon v. 917. Venus μεδέουσα Ἔρυκος; Jupiter μεδέων Δοδώνης, in Fragmentis Stephani & Apollo ἀνάσσων Δήλου apud Pindarum Pythiarum od. 1. occurrunt; quippe qui in locis illis magna religione colebantur. Quinimo Homero Il. α. v. 38. Γ. v. 279. Η. v. 202. Jupiter dicitur Ἄναξ Δοδώ ναῖος; eodemque nomine etiam honorantur alii dii, ut Æſculapius Inſ. IV. pag. MLXXIII. Mercurius Il. Β. v. 102. Neptunus Κρώμνης ἄναξ Lycophroni, quia Cromnæ, urbs eſt Paphlagoniæ, colebatur Hercules, Caſtor Pollux, & Apollo, quorum hunc præcipue abſolute ita vocari docet Illuſtris Spanhemius ad Julianum; quique ἄναξ etiam appellatur apud Heraclidem Ponticum in Republ. pariorum, non addito vel *Apollinis* vel *Phœbi* nomine. Nec minus frequenter Ἄνακτες dicuntur Caſtor & Pollux, imo, ſi veteres audimus, primi illa appellatione digni viſi ſunt. Euſtath. ad Il. α. p. 21. Σημείωσαι δὲ ὅτι ΑΝΑΚΤΑΣ ἐκάλουν τοὺς βασιλεῖς οἱ παλαιοὶ διὰ τὸ ἀνακῶς, ἤγουν ἐπιμελῶς ἔχειν τῶν ὑποτεταγμένων.

μένων. Λέγοντες ὡς καὶ Πλούταρχος, ὅτι πρῶτον οἱ Διόσκουρον οὕτως ἐπεκλήθησαν ὡς τῶν πλεόντων ἐπιμελούμενοι. δῆλον οὖν ὅτι θεῖα τις λέξις ΤΟ ΑΝΑΞ. διὸ καὶ ἐπὶ ὑπεροχῆς κεῖται. οἷον ἐπὶ βασιλέων καὶ τοῦ το οἱ παλαιοὶ λέγουσι: *Observa veteres Reges Ἄνακτας vocasse, quia curam gerebant ipsis subjectorum; dicentes, id quod etiam Plutarchus facit, Castorem & Pollucem ita primum vocatos, quia navigantium curam habebant. Constat enim divinam esse vocem Ἄναξ, unde & de potestate usurpatur, ut Regibus & patribusfamiliarum, quemadmodum etiam veteres testantur.* Qui locus vel ideo notandus est, quia nos docet in genere eos Ἄνακτες dictos esse, qui aliis erant impositi, eorumque curam gerebant. Et certe ita vox hæc usurpatur Homero Odys. α, v. 397. δ, 87. ι. 440, & 452. Viderique potest Eustathius insuper p. 199. 345. 947, 1425. 1485. & denique Tranquillus Faber, præstanti vir ingenio, ad Fabulas Phædri. Observandum autem inprimis Eustathium uno narrare loco in Cypro insula *Magistratus fuisse* Ἄνακτες dictos, *ad quos auscultatores quotidie, qua audivissent, referebant*, cum quibus nihil commune videntur habuisse filii & fratres Regis, quos ita etiam nominatos esse prodiderunt veteres. Et tandem Dii Ἄνακτες dicuntur artium, quibus præesse putabantur, uti Apollo apud Aristidem Tom. I. pag. 482. φορμίγγων ἄναξ *rex cithararum*; & Vulcanus in nummo rarissimo, quem illustravit nobilissimus Spanhemius, REG. ARTIS.

IN H. D. D. PRO
SALVTE. IMP. SEVERI
ALEXANDRI. AVG. DEO
APOLLINI. DYSEROLVS
OLO DE MILITES. LEG.
XXX. V. V. P. F. SUB. CURA
AGENT. T. F. APRI. COM
MODIANI. LEG. AVG. P. P. Ǝ
CANVTI. MODESTI. LEG
LEG. SEPT. MVCATRA
IMAG. ET. SEPT. GALLVS
ET. SEPT. MVCATRA. ET
SEPT. DEOSPOR. ET. SEPT.

SAMNVS

SAMNVS. Ʒ. SEPT. MVCATRA
CANDIDATI. V. S. L. ME
MAXIMO. ET. AELIANO. COS.

In linea quinta, alii legebant OIODE: & poſita eſt inſcriptio A.V.C. 976. anno ſecundo principatus Severi Alexandri quo Maximus & Ælianus Conſules fuerunt. Litteræ IN. H. D. D. exponi debent *In honorem Domus Divinæ*; quæ loquendi forma integra exſtat in Inſ. I. XCII. uti notatum eſt eruditis; & per *domum divinam* nulla mihi alia, quam Imperatoris, vel ejus familia intelligenda videtur. Sed duplex D. D. facit, ut nonnulla adjicere debeam, quibus illud in aliis Inſcriptionibus obvium elucidari poſſit. *Jovem Domeſticum in lapide* apud Noviomagenſes reperto alibi explicavi, docuique majores etiam deos Larum loco habitos fuiſſe; quod argumentum perpulchre tractavit nuper ſingularis vir eruditionis; idemque arbitratur & *Jovem Domeſticum* ſeſe repperiſſe in hac inſcriptione

ETEITIVS
ALYPVS
IOVI. D. D.

cum tamen potius vulgato more interpretari duplex D. debere exiſtimem, id eſt DONO DEDIT. Meliori jure idem initium Inſcriptionis Severo poſitæ, I. O. M. D. explicat *Domeſtico*: & ſi hic verus ſenſus eſt, *Jovem* etiam *Domeſticum* inveniemus in 5, 7, XII. 17, XIII., & 10. XXXVIII. Certe aliorum *dedicatum* locum habere vix poteſt; & vel *Domeſticus* præferendum eſt, vel aliud quid excogitandum, quod æque bene conveniat. Poſſet certe explicari *Deo*; quomodo *Æſculapius Deus*, *Apollo Deus Sanctus pacifer*, *Hercules Deus Invictus*, *Liber Deus*, *Mercurius Deus* occurrunt; poſſet *Domino*, qui titulus Æſculapio, Marti, Solique datur: poſſet denique *Dolicheno*, vel *Depulſori*, quomodo in Inſcript. vocatur Jupiter: ſed ut nihil certi definio, multo minus viri pereruditi ſententiam improbo, ita tamen *deos domeſticos* non agnoſco in hac Inſcript.

VENERI ET
FORTVN. PRIM
SACR
L. CALVIVS. L. F. PAL
VARIVS
AR. ET. CVPIDINES. II
D. D.
L. D. D. D.

Nam priores litteræ D. D. ita mihi explicari videntur poſſe difficulter; & ſi illa mens auctoris, proculdubio illas junxiſſet Veneri & Fortunæ primigeniæ, quarum hæc BONA DOMESTICA dicitur in Inſ. 5. p. LXXIIII; unde arbitror hæc ſignificare *Dono dedit. Locus datus decreto decurionum*; quæ loquendi formulæ in aliis lapidibus occurrunt, & vix aliter exponi poſſunt. Septimius Mucatra proculdubio fuit *Imaginifer* ejuſdem legionis; & reliqui, qui eum ſequuntur, *Candidati*, qui milites fuere, uti docuere Gutherius in libro *De officiis Domus Auguſtæ*; Bulengerus in *Imperio Romano*, & Valeſius ad Ammianum Marcellinum; quorum tamen illi non ſatis diſtincte de Candidatis agunt. Quis tandem fuerit *Aper Commodianus*, & an apud alium ejus mentio fiat auctorem, ignotum mihi equidem eſt. Animalium nomina autem hominibus data eſſe ex innumeris exemplis conſtat. Sic *Aper* vocatus fuit is, qui Numerianum Imperatorem occidit; & *Bos* eſt nomen ſervi apud Baluzium, eruditionis præſtantis virum Tom. 2. Miſcell. p. 95. Prophyrius lib. IV. de Abſtinentia, tradit dari animarum tranſmigrationem, inde in Mithræ ſacris homines animalium nominibus appellari ſolere, & μύςας vocari *leones*, *fœminas* ὑαίνας (*leænas* vertunt) & *miniſtros* corvos: & patrum memoria, id eſt antiquioribus temporibus, eundem morem obtinuiſſe, & nonnullos dictos eſſe ἀετὺς, alios ἱεϱάκες; quod ultimum proprie hujus loci eſt. Quin & hoc ad deos tranſlatum eſt, & idem Porphyrius lib. 3. ſcribit Hecatem appellatam *nominibus tauri*, *canis leænæ* μᾶλλον ὑπακȣ́ειν, *melius exaudire*. Ut autem hominibus animalium, ita animalibus hominum nomina data ſunt: Ælian. lib. 10. de Animal. c. 41. memoriæ mandat Eupolim poëtam Comicum ab Augeo Eleuſinio dono accepiſſe canem Moloſſum, & eum canem

Augeam


D. HATERIVS. FAMVLVS
FECIT. SIBI. ET
POLLENTIAE. PRIMIGENIAE
CONIVGI. SVAE.

Augeam appellaſſe. Sed hæc omnia longiorem diſſertationem ſibi deſiderant; & ſumma rerum capita hic puto ſufficere.

Apud illuſtrem Witzium exſtat ex oriente allatum monumentum ſepulchrale marmoreum, quod pancarpio, binis avibus, & capitibus bubulis, nec non inſcriptione veteri eſt ornatum; cujus ectypum, licet inſcriptio nihil ſingulare cum Antiquariæ rei ſtudioſis volui. In hoc præterea monumento recondebatur urnula lachrymalis, binæ ollæ, repletæ cineribus, quibue ſane conditæ videntur relliquiæ viri & uxoris. Adjicere etiam placet, quæ Illuſtris Witzius ad me miſit, ad marmor hoc illuſtrandum. Propter brevitatem igitur credit Inſcr. antiquam valde, & hunc D. *Haterium Famulum* libertum eſſe D. Haterii Agrippæ, qui tribunus Pl. fuit Tiberii tempore, teſte Tac. I. A. 77. Germanici propinquus, 2, A. 51. Conſul cum C. Sulpicio, 3. A. 52; filius Quinti Haterii, quia in Indice Conſulum Dionis lib. 57. vocatur Δέκιμος Ἀτέειος Κ. ὑιὸς Ἀγρίππας; Quintum Haterium fuiſſe conſularem, teſte Tac. 2, A. 33. familia Senatoria, eloquentiæ quoad vixit celebratæ, 4. A. 61. indeque patere hunc illum oratorem vel Rhetorem eſſe, quem Euſebius Num. 2040. appellat Q. Haterium, promptum & popularem Oratorem, qui uſque ad nonageſimum prope annum in ſummo honore conſenuit, & cui, narrante Seneca præfat. lib. 4. Controv. tanta erat velocitas orationis, ut vitium fieret; Itaque Divus Auguſtus optime dixit: Haterius noſter ſufflaminandus eſt: nepotem hujus Haterii, filium Decimi Haterii exiſtimari Quintum Haterium Antoninum Cos A. V. 806, teſtibus Tac. 13. A. 14. & Onuphrio: memorari etiam 9. A. 12. Titum Haterium equitem Tomanum; & Haterium Rufum Val. Max. 9, 12. Sæpe adhæc aſpirationem omitti, & apud Plin. 35, 4: occurrere *Aterium Julium*: Appianum inter proſcriptos recenſere *Aterium* quendam; eodemque nomine pleroſque appellare collegam Sp. Tarpeji apud Liv. lib. 3, c. 3. quanquam Sigonius *Alterius* præferat, Pighius in Annalibus *Æternius*, & apud Dionyſ. Hal. l. 10, c. 2. ſcribatur τερμένιος: ſe ſuſpicari variare ita codices, quia nomen hoc non ubique obvium, & inde ſuſpicari veram lecturam eſſe *Aternius*, quam Chifletianus codex præfert; deduci nomen illud debere ab *Aterno* Italiæ oppido; cujus Liv. l. 24, c. 47. meminit, & ſimiliter *Gabinium* a Gabiis, *Tarquinium* a Tar-

quiniis, & *Pompejum* a Pompejis derivari. Nostrum hominem illustris familiæ libertum esse, & quidem Decimi Haterii Agrippæ, quia liberti prænomen & nomen patronorum assumebant, illisque postponebant, nomen proprium, quod fuit *Famulus*, quodque simul indicabat pristinam conditionem: ita *Janitorem* cognomen esse apud Ciceron. Act. 1. in verr. c. 15. & *Heredem* (hoc minus quadrare videtur) apud eundem lib. 9. Fam. c. 13. Famuli tandem uxorem absque dubio esse vilioris prosapiæ Italiæ, in qua multa ejusdem generis gentilitia erant nomina, ut *Florentius*, *Volventius*, *Venantius*, *Superantius*, & alia. Hucusque ille. *Hateriæ*, & *Haterii*, vel *Aterii* atque *Ateriæ* varii occurrunt in Inscription. apud Gruterum & Reinesium; qui possunt consuli. Ornatur autem sepulchrum *encarpo*, uti vocat Vitruvius lib. 4, „c. 1. quam vocem ita declarat Philander: Encarpus Græcis fru-„ctuosum significat, hoc loco ornamentum est, hoc est florum „frondumque & pomorum implexus atque contextus, coronario „luxu, foliis flores & fructus intercursantibus, cujusmodi sunt „quæ serta & corollas triumphales nostri vocant: Itali Ghirlan-„dos, & festones a festivitate appellant. Et hujusmodi *encarpos*, quos in columnis antiquis & operibus ad ornamentum sculpere solebant etiam παγκάρπους vocabant, docente Salmasio ad Histor. Augustam. Festus, *Pancarpiæ dicuntur coronæ ex vario genere florum factæ*. Epicharmo apud Fulgentium lib. 3. Mythol. παγκάρπιος στέφανος si modo ita scribendum, vocatur, poma autem vel fructus petunt binæ aves, quas nescio an *Cornices* facere audeam. Certe *Cornices* designant amorem conjugalem; & videri possent monumento insculptę esse, ut hoc symbolo concordiam mutuam testarentur Haterius & Pollentia: Horus Apollo cap. 8. lib. 1. *Aliter quoque Martem & Venerem pingentes duas pingunt Cornices* (Latina tantum appono) *quoniam animal hoc gemina solet ova parere, ex quibus mas & fœmina gignantur. Ubi vero, quod raro tamen accidit, vel duo mascula vel duo fœminea ova peperit, mares fœminis connubio juncti nunquam ad alteram divertunt cornicem, ac ne ipsa quidem fœmina, quoad vivit, ad alterum marem: sed disjuncti soli deinceps semper degunt. Unde & cum uni cornici occurrerent homines, augurantur præsagium sibi hoc esse viduæ vitæ, quod scilicet animali viduam agenti vitam obvii facti fuerint. Proinde in hunc usque diem, Græci ob tantam harum avium concordiam, in nuptiis ignorantes ver-*

bum

bum illud usurpare solent ἐκκορεὶ, *nimirum* κορεὶ *cornicem appellantes.* Et mox addit duas etiam cornices pictas esse, quando Γάμον *nuptias* significare volebant. Similia tradit Ælianus lib. 3, c. 9. de Animal. uti observat Hæschelius; memoriæque mandat Cornices ἀλλήλαις esse πιστοτάτας, si altera moriatur, alteram viduam permanere, & in nuptiis olim veteres post hymenæum τὴν κορώνην vocasse, concordiæ signum iis dantes, qui liberorum quærendorum gratia convenissent: quo pertinent etiam, quæ Harapollo lib. 2. c. 40. narrat, quæ ab ipso peti possunt.

In pago Inferioris Bataviæ, vulgo Nederbetuwe, cui nomen Doyeweert visitur inscriptio vetus & elegans, summæ turri inserta; quæ licet temporis injuria detrimentum aliquod passa sit, tamen ab iis, qui scalis eo ascenderunt, legi fere potuit. Jacet vir justæ staturæ in lecto tricliniari, stragulis usque ad umbilicum tectus, brachium sinistrum columnæ, & manus dextra genu dextro incumbit; ad pedes stat homo vel pallio vel alia veste indutus, manibus sibi invicem impositis; adposita est, ut videtur, tabula, linteis dependentibus, reliqua autem non satis cognosci potuerant: supra virum jacentem bini leones, inque eorum medio Triton cernitur: & talis tandem additur inscriptio:

M. TRAIAN. IV
GVM. ATTIVS. GAI
SIONIS. F. VET. ALAE
AFROR. T. P. I.

Quid sibi velit IVGVM. ATTIVS., & num ita clare in marmore sculptum sit, juxta cum ignarissimis scio: suspicabar nonnunquam IVGVMATTIVS jungi debere, & designari ea voce locum, Africę forsan, unde *Marcus Trajanus*, vel *Trajanus*, *Gaisionus filius veteranus alæ Afrorum*, qui hoc monumentum sibi *testamento poni jussit*, erat oriundus.

Et ut hic *Afrorum*, ita in Inf. 7. CCCCLXXVIII. *Getulorum ala* occurrit; & 9, CCCCLIX, *cohors prima Afrorum Civium Romanorum Equitata*, uti siglas exponendas censeo ex 5, MCVIII. Ex iis ut & alii marmoribus patet gentem illam extra natale solum in Romanorum castris militasse, & proinde mirum nequaquam esse hominis in Africa geniti monumentum apud Batavos exstare. VETERANI ALAE laudantur in 9, XXXVI. 2, DXXVII, 8,

DXLI

DXLI. TRAIANIVS NVNDINIVS, 13, XXIX; quanquam nihil repugnem, ſi quis TRAIANVS facere velit. Neque tamen putandum eſt Imperatorem in lecto triclinari jacere; quia proculdubio voluerunt Marcum Garſionis filium repreſentare, quem luget figura adſtans, & qui more uſitato ſculptus eſt genialiter vel genio indulgens, & in lecto tricliniari accumbens. Perſuaſum enim habebant defunctorum animas in campis Elyſiis choreas atque epulas agitare. Virgilius lib. 6. Æn. hæc omnia eleganter deſcribit, & inter cætera canit;

Pars in gramineis exercent membra palæſtris
Contendunt ludo, & fulva luctantur arena:
Pars pedibus plaudunt choreas, & carmina dicunt.

Et mox

Conſpicit ecce alios dextra lævaque per herbam
Veſcentes, lætumque choro pœana canentes,
Inter odoratum lauri nemus: unde ſuperne
Plurimus Eridani per ſylvam volvitur amnis.

Lucianus multus eſt lib. 2. *Ver. Hiſtoriarum* in deſcribenda hac ſuperſtitione; fingitque in beatorum inſula eſſe civitatem auream, murum e ſmaragdo habentem, portas ſeptem eſſe ex cynamomo μονοξύλους, pavimentum ex ebore; balnea ex vitro: adhæc ſemper ibi ver eſſe, loca floribus omnia & manſuetis plantis plena, vineas ſingulis menſibus uvas ferre, fontes cerni aquæ, mellis, lactis, vini, conviviumque celebrari extra civitatem in τῷ Ηλυσίῳ καλουμένῳ πεδίῳ; pratum hoc pulcherrimum eſſe, & nemore umbram faciente cingi, ventos cuncta afferre præter vinum, quo pocula in menſa poſita ſtatim replentur; nubes ſpargere unguentum, & denique muſicæ eos operam dare, aliaque ſimilia figmenta, quæ ab eo peti poſſunt. Valerius quoque Flaccus lib. 1. extremo canit in campis Elyſiis eſſe *thiaſoſque choroſque virorum.* Hanc beatorum conditionem ut exprimerent, vel ut teſtarentur credere ſeſe mortuum in campis Elyſiis agere, eos accumbentes ſculpſerunt in marmoribus vel monumentis quæ ipſorum memoriæ ponebantur; uti ex lapide noſtro patet, nec non 3. & 4. pag. DCCCXLIII. apud Gruterum aliiſque apud Jacobum Sponium. Nec aliam ob cauſam forte crotaliſtria cernitur in lapide Clivenſi quem ſupra laudavi. Figura adſtans luget Marcum defunctum, & eam ob

cauſam

causam manum unam alteri impositam habet: quod mæstitiæ signum esse patet ex captivis barbarorum statuis, in monumentis, quæ Romæ exstant, obviis. Num autem *leones* & *triton* additi sint ornatus solius causa an vero aliquid significent, mihi equidem latet. Leonibus certe Africa abundat, & indicant forte hominem hunc ex Africa oriundum esse: sed num eo referri *Triton* possit, valde dubito: Monstrum hoc (quod elegantissime Tzetzes ad Lycophronem vocat ἰχθυοκένταυρον) etiam cernitur in Syracusanorum nummis apud Goltzium; quia scilicet Sicilia mari circumflua, & Syracusæ illi adjacebant. Nihil huc pertinere arbitror *Tritonem* fluvium; & *Tritonida paludem* Africæ, a quo Pallas *Tritonia* est nominata: sed tamen hoc singulari observatione dignum, *Tritonem* a Carthaginiensibus ut Deum fuisse cultum. Nam fœdus, quod fecerunt Hannibal & Xenephon legatus Philippi Regis Macedoniæ apud Polyb. lib. 7. *ictum est* ἐναντίον Διός, .. *coram Jove & Junone atque Apolline*: ἐναντίον δαίμονος Καρχηδονίων, *& Hercule & Jolao*; ἐναντίον Ἄρεως Τρίτωνος, *coram Marte, Tritone, Neptuno: coram diis expeditionis comitibus, Sole etiam Luna ac Tellure: coram fluviis, pratis, Aquis: coram omnibus diis, qui Carthaginem imperio tenent.* Et observandum obiter Lycophronem Neptunum etiam & Nilum τρίτωνα, atque cetum τρίτωνος κύνα, id est *Neptuni canem*, vocare: ad quem videantur Scholia.

In Noviomagensium curia variæ exstant Inscriptiones, quæ partim a Grutero, partim a Joh. Smetio editæ sunt: Sequentes tamen luce necdum donatæ sunt publica.

I. O. M.
ET. GENIO
LOCI
C. CANDIDINIVS
SANCTVS. SIGN
LEG. XXX. V. V.
PRO. SE. ET. SVIS
L. M.
MATERNO ET. ATTICO COS.

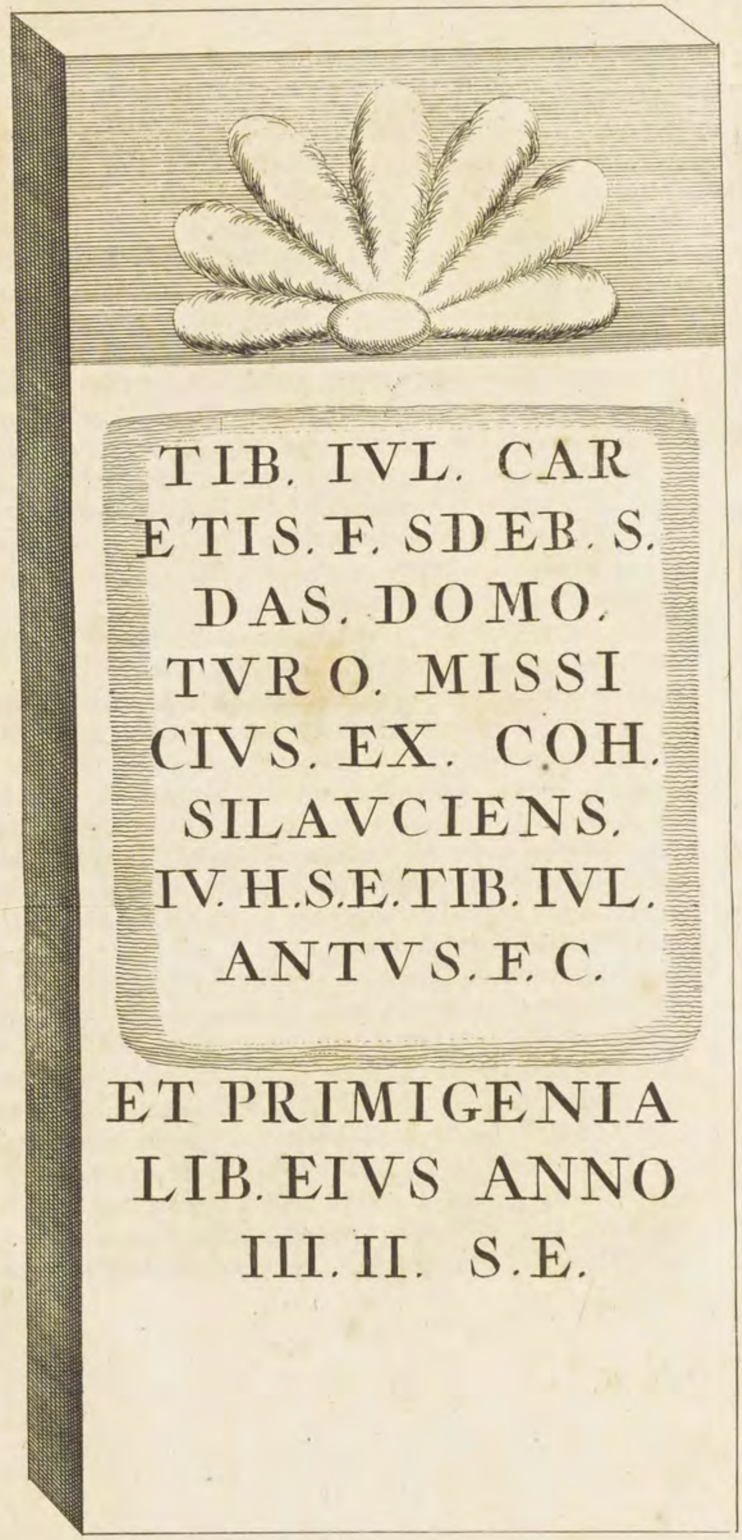
I. O. M.
M. SABINIVS
CANDIDVS
V. S. L. M.

Ab altera vero ejusdem lapidis parte

I. O. M.
M. V. H.
V. S. LL. M.

Effossus est prior lapis A. Christi, MDCLV. alter vero a. MDCLXIX. nihilque iis notatu dignum continetur, præter *Maternum & Atticum Consules*. A.V.C.938. Coss. fuerunt *Maternus & Bradua*, qui etiam memorantur in Inf. 13. p. CXCII. apud Gruterum: videturque *Atticus* unus ex XXV. Consulibus suffectis fuisse, quos Cleandrum hoc anno fecisse ex Dione observavit Onuphrius. GENIVS autem LOCI est deus localis, topicus, ἐνχώρειος, præses loci, vel quo alio nomine illi fuere dicti. Nam omnibus rebus gentiles deos peculiares imponebant, uti vel constat ex Prudentio; & ex his Servii verbis ad 1. G. 302. *Genium autem dicebant antiqui, naturalem deum uniuscujusque loci, vel rei, vel hominis.* Multa monuere hanc in rem eruditione præstantes viri, sed tamen videntur spicilegium reliquisse. Julianus Imper. apud A. Marcell. l. 25, 2. vidit per quietem *speciem Genii publici, quam cum ad Augustum surgeret culmen conspexit in Galliis, velata cum capite cornucopia per aulæa tristius discedentem.* In urbibus *Geniis* templa erigebantur; ut Romæ, Antiochiæ & Alexandriæ, testibus Dione lib. L. Amm. Marc. 23, 1. & 22, 11. Estque elegans Gallieni nummus apud Trist. T. 3. in quo scribitur, GENIVS POPVLI ROMANI INT. VRB. quod non incommode explicatur, *intrans* vel *intravit urbem*, ita ut percussus sit cum Gallienus urbem intraret Byzantio redux, convocatisque patribus decennia celebraret novo genere ludorum, nova specie pomparum, exquisito genere voluptatum, uti apud Trebell. Pollionem legere licet. *Genios civitatum* memorat Arnob. lib. 1. GENIVS LVGDVNI occurrit in Albini, GENIVS SENATVS in Albini apud Vaillantium, & BONVS GENIVS PII IMPERATORIS in Maximini nummis apud Morellium, antiquaria in re ambo versatissimos viros. Quin & ipsis diis GENII ad-

signati


TIB. IVL. CAR
ETIS. F. SDEB. S.
DAS. DOMO.
TVRO. MISSI
CIVS. EX. COH.
SILAVCIENS.
IV. H.S.E. TIB. IVL.
ANTVS. F. C.
ET PRIMIGENIA
LIB. EIVS ANNO
III. II. S.E.

ſignati fuerunt. Nam Plutarchus *in De Orac. Defectu*, narrat *genios vim honoremque & nomen habere a deo cui* ἕκαστος συντέτακται *ſinguli adjuncti ſunt* : & Martianus Capella lib. 2. unicuique ſuperiorum deorum ſingulos quoſque genios deſervire; & ex illorum arbitrio comitatuque generalem omnium præſulem, & ſpecialem ſinguli mortalibus genium admoveri. Inde in Inſcriptionibus celebratur GENIVS PLVTONIS; LARVM, NVMINIS FONTIS, SOMNI, & MARTIS apud Gruterum & Reineſium : Martianus Capella lib. 1. conſervavit nobis *Genium Junonis Hoſpitæ*, vel ut Grotius ſcribendum cenſet, *Soſpitæ*; & *Genium Jovialem* Arnobius lib. 3. adv. Gentes. Aſciburgii, quod in ripa Rheni ſitum fuit, teſte Tacito in Germania, quodque hodie idem nomen obtinet, inventa eſt inſcriptio ſequens, quam mecum communicavit Illuſtriſſ. Baro de Kinsky, comitatus Meurſenſis præfectus; Quid ſibi velint litteræ S D E B. S. DAS, quæ nomen Tiberii Julii Caretis filii ſequuntur, obſcurum certe admodum eſt : maloque fateri me hæc ignorare, quam incertis conjecturis abuti. Faciebat inde aliquis *Sideribus*; ſed num hoc explicari commode poſſit, aliis judicandum relinquo. Hic autem homo fuit *domo Turonius* vel *Turonenſis*, & *Miſſicius ex cohorte Silaucienſi quarta.* Miſſicium militem eſſe veteranum, vel eum, qui honeſta miſſione miſſus, accipiebat veteranorum privilegia, docet apud eruditiſſimum Sponium in Miſcellaneis Franc. Graverolius vir doctrinæ haud vulgaris. Et licet ſuſpicari poſſit aliquis huc non pertinere *miſſicium ex teſtamento*, cujus exſtat mentio in hoc lapide:

C. IVLIO
APOLLONI
F. APAE
MISSICIO. EX
TESTAMENTO

ſed potius ad ſervum quem aliquis teſtamento liberum fecit ego tamen exiſtimo hoc monumentum erectum eſſe C. Julio *Miſſicio*, vel honeſta miſſione miſſo, idque *Silaucienſem quartam* ignoro plane. H. S. E. exponi debet, *Hoc ſibi erexit* vel *Hoc ſepulchrum erexit* : *Tiberius* autem *Julius Antus faciendum curavit.* Quæ ſup-

 ponitur

ponitur inſcriptio poſtea addita videtur, & quidem anno tertio poſt poſitum hoc monumentum; nam videtur *primigenia liberta ejus* teſtari ſeſe *anno tertio* poſt obitum n. Tiberii Julii *Hoc* (alii enim deſcripſerunt H. non autem II) *Sibi Erexiſſe*: quæ omnia ſpero alios felicius enodaturos. Inventa prope eundem lapidem eſt gemma, in qua eques cernitur, cujus galea, vel tegmen capitis notabile admodum eſt, uti ex ectypo patebit:



His tandem Ανεκδότοις adjungere placet nonnullas inſcriptiones, quæ editæ quidem ſunt, ſed de quarum antiquitate dubito;

D. N. IVSTINVS. P. SAL. PIVS
FELIX. VICTOR. AC. TRIVMPHATOR
SEMPER. AVG. PONT. MAX. FRANC
MAX. GOTTH. MAX. VANDALIC. MAX
COS. III. TRIB. VIII. IMP. V.
CONSPICVAM. HANC. AEGIDIS. INSVLAM
INTIMA. ADRIATICI. MARIS
COMMODIS. INTERIECTAM. VENERAN
DAE. PALLADIS. SACRARIVM. QVONDAM
ET. COLCHIDVM. ARGONAVTARVM.
PERSECVTORVM. QVIETEM. OB
GLORIAM. PROPAGANDAM. IMP
S. C. IN. VRBEM. SVI. NOMINIS. EXCEL
LENTISS. NVNCVPANDAM. HONESTISS
P. P. P. DESIGNAVIT. FVNDAVIT
C. R. P. Q. ET. GENTE. HONES
TISS. REFER.

Hanc ut genuinam laudant præter Gruterum, Goltzius in Theſauro Rei Antiquariæ, Ortelius in Theſauro Geographico, Cluverius

verius in Italia Antiqua, & alii eorum veſtigia ſequuti. Sed quo minus tam magnis viris adſentiri poſſim obſtant multæ rationes. Nam primo, P. SAC. nihil ſignificant, nec unquam ejuſmodi ſiglæ Imperatorum nominibus adjiciuntur; imo & P. non poteſt exponi PIVS, quia ea vix ſequitur. 2. PONT. MAX. exponitur *Pontifex Maximus*: arbitranturque eruditi Juſtinum illius dignitatis titulum geſſiſſe: quæ tamen explicatio non occurrit Baronio, non Jacobo Gothofredo, non Joh. Andreæ Boſio, qui diſputant num Chriſtiani Impp. Pontificatum Maximum aliquando geſſerint; cum certe magnopere firmaret ſententiam eorum, qui hoc affirmant. Quin & olim Chriſtoph. Adamus Rupertus Epiſt. 48. apud Reineſium hanc inſcriptionem ſuſpectam habuit ob ſolum *Pontificis Maximi* titulum. Sed ſi bene rem examinamus, nullus erit hic Pontificatus Maximus; & voces illæ non obſtabunt, quo minus genuina ſit inſcriptio, ſi modo aliæ νοθείας notæ non apparerent. Nam cum mox ſequatur FRANCicus MAXimus, &c. nihil aliud PONT. MAX. ſignificare poteſt, quam *Ponticum Maximum*, a devictis nempe gentibus, quæ Pontum incolebant: & hunc titulum aſſumpſiſſe ſibi Imperatores docet illuſtris Spanhemius: Cæterum, ait Diſſert. VIII, exceperunt „ eoſdem titulos ſequiori ævo cognomina ALEMANNICI, „ FRANCICI, GOTTHICI, PONTICI; quæ in Valentiniani Juſtini, aliorumque iſtius ætatis Auguſtorum Inſcriptionibus „ & monumentis paſſim leguntur. 3. CONSVL III. occurrit: atqui Juſtinus ſenior, cui inſcriptionem tribuit Goltzius, bis tantum Conſulatum geſſit: Juſtinus vero Junior ſemel; deinde ſemper ſcriptum fuit, I, II, III, IV, V. VI. &c. *Poſt conſulatum Juſtini Junioris*. 4. Juſtinus dicitur fuiſſe TRIB. VIII. Sed non admodum in antiquitate verſatus fuit hic homo, quia Imperatores nunquam, niſi cum eſſent privati, Tribuni fuerunt; ſemperque geſſerunt *Tribunitiam poteſtatem*, quæ hic quidem ignorantia vetuſti moris omittitur, ſed in innumeris lapidibus & nummis obvia eſt. Nec quenquam juvare poterit, ſi cenſeat litteram P. omiſſam eſſe. Nam dignitatem eam nominibus ſuis Impp. non amplius adſcribebant; adeo ut etiam ex ea Gothofredus V. Cl. non abſque injuria exiſtimet aliam Marciano Imp. qui diu ante Juſtinum Romani Imperii ad gubernacula ſedit, poſitam inſcriptionem,

malæ notæ esse. V. Rarissime tunc temporis nomen IMPERATORIS, & quidem addito numero, quoties illud meritus fuerit, reliquis nominibus & titulis Augustorum postponebatur, uti vel patet ex principio Institutionum. 6. AEGIDIS INSVLA non memoratur, quantum equidem scio, veteribus, sed quidem *Ægida* urbs Istriæ: Plin. lib. 3. c. 19. *Oppida Istriæ civium Romanorum* AEGIDA, *Parentium: Colonia Pola, quæ nunc Pietas Julia quondam a Colchis condita, abest a Tergeste C. M. P. Mox oppidum Nesactium, & nunc finis Italiæ fluvius Arsia.* 7. Ut nihil dicam de *conspicua insula*, latina non videntur esse: INTIMA ADRIATICI MARIS COMMODISSime INTERIECTAM: quibus si significare auctor voluit, insulam hanc sitam esse in intimo recessu, qui est Tergestinus sinus Adriatici maris, cui adjacet *Aegida*, certe tenebras captare voluit. 8. Si *Ægidis insula* eadem quæ *Ægida* Plinii, non fuit in ea sacrarium Palladis, nec Colchi ibi quieverunt. Nam licet, teste Plinio lib. 3. c. 18. *Argo navis flumine in mare Adriaticum descenderit, non procul Tergeste*, idemque iter Colchi potuerint sequi; non tamen ibi consederunt, sed in insula prope Polam, ab ipsis in continente conditam; quam insulam Minervæ sacram fuisse tradit Hyginus Fab. XXIII. *Nihilominus cum profecti essent, Absyrtus timens patris præcepta, persecutus est eos in insulam Minervæ. Ibi cum sacrificaret Minervæ Jason, & Absyrtus intervenisset, ab Jasone est interfectus.* Apoll. Rhodius duas insulas Dianæ sacras, inque earum altera templum illius Deæ fuisse canit:

> Οἱ δ' ὄπιθεν ποταμοῖο κατήλυθον, ἐκ δ' ἐπέρησαν
> Δοιὰς Ἀρτέμιδος βρυτήϊδας ἀγχόθι νήσους
> Τῶν δ' ἤτοι ἑτέρη μὲν ἱερὸν ἔσκεν ἕδεθλον

Ubi parum abest, quin scribam Βρυγήϊδος, ut sit cognomen Dianæ, a Brygis, qui uti patet ex v. 470. templum illud exstruxerant, desumptæ, more gentilibus usitatissimo. Has insulas igitur occuparunt Colchi, inque iis, & vicino continente sedes suas fixerunt, uti satis superque ex auctoribus constat; quorum nemo memoriæ mandat eos ad Tergestini sinus intimum recessum, ubi Plinii *Ægida*, quique centum millibus passuum a Pola abest, habitasse: 9. Quis insulam vocaret *Venerandæ Palladis Sacrarium*? 10. Qui erunt COLCHIDES ARGONAVTAE? Veteribus frequenter

ter *Colchis* pro Medea, & proinde pro muliere ex illa regione oriunda usurpatur : sed Argonautarum persecutores non fuerunt fœminæ, nec *Colchides*, sed *Colchi* appellari debuerant; quod regionis illius gentile occurrit apud Herodotum, Ammianum, Diodorum aliosque. 11. Insulsum & GLORIAM PROPAGANDI IMPERII ob urbem Italiæ vicinam Imperatoris nomine nuncupandam, Imperatori adscribere : 12. S. C. vel *Senatus-Consultum* jam diu omissum fuit in istiusmodi inscriptionibus, nec certe hic ullum locum habet. 13. EXCELLENTISSIMVS nunquam Imperator Romanus vocatus fuit. 14. Non video, quid sibi velit & HONESTISS. 15. Siglæ P. P. P. nullum sensum recipiunt commodum ; nisi ex iis facere velis : *publica pecunia ponendam*; vel cum Goltzio, *pater patriæ providentissimus*; quod tamen nequaquam quadrat. 16. C. R. P. Q. obscura plane sunt; nisi significent, *civibus Romanis populoque & gente honestissima urbem hanc refertam fuisse*; quod quam male moribus illius temporis, quo omnes, qui Imperio Romano subjiciebantur, cives Romani erant, conveniat, alii proculdubio mecum perspicient. Hæc & alia argumenta, si quis examinare voluerit, vix dubito, quin mecum censeat, errare præstanti eruditione viros, qui *Ægidam* Plinii scribunt vocatam esse *Ægidis insulam*; hancque ab Imp. Justino *Justinopolim*. Nam licet Istriæ quædam urbs *Justinopolis* dicta fuerit, parueritque patriarchæ Aquilejensi, nullo tamen pacto ex hac suppositia inscriptione evinci potest, illam appellatam fuisse *Ægidis insulam*, vel *Ægidam* Plinii esse; licet nunc existiment Justinopolim ibi sitam fuisse, ubi hodie est Capo d'Istria; a quo certe promontorio haud procul *Ægida* absfuit; uti satis superque patebit; si verba Plinii diligenter examinare aliquis velit.

Apud Jacobum Sponium, antiquarum rerum optimum promum condum, & eruditissimum illarum collectorem, pag. 264. Miscellaneorum Eruditæ Antiquitatis, hæc exstat Inscriptio :

C. IVL. CAES. C. F. DE. GALLIS. ET
ALLOBROGIBVS. TRIVMPHATORI
ASTENS. BENEFACTORI. PIO. IN
VICTO. DIVO
LAETITIAE. ET. GRATI. ANIMI. ERGO.
P. P. L. D. D.

Multa

Multa ſunt, quæ evincere mihi videntur, hanc inſcriptionem ſuppoſititiam, nec ſculptam eſſe circa Julii Cæſaris tempora; non ſecus ac alteram, quæ eodem loco recenſetur,

C. IVL. CAES. DOMITORI. GALLIARVM
DICTATORI. PERPETVO
TRIVMPHATORI. S. P. Q. AST.
LAETITIAE. ERGO. ET. HONORIS. P. P.
L. D. D. D.

& denique tertiam, quæ exſtat p. 168.

AVGVSTO. LIBERATORI NATIONM
ORBIS. ROMANI
INSTITVTORI. LIBERTATIS. HETRVSCAE. REIP
CONSERVATORI. MILITVM. TVTORI. LEGVM
ET. BONO. REIP. NATO
COLONIA. LVCENSIVM
DIVO. TIBERIO. CLAVDIO. QVARTO. EIVS. AN.
NERONI. INVICTO. PATRI. PATRIAE. ROMANO-
RVM
SEMPER. AVGVSTO

Nam & TRIVMPHATOR nondum illo tempore Imperator dicebatur, nec PIVS, nec INVICTVS, nec DOMITOR; nec & DIVVS unquam ſolet tam longe rejici vel poſtponi. Conſtantinus & Conſtans vocantur in nummis TRIVMPHATORES GENTIVM BARBARARVM, Conſtans DOMITOR, Conſtantius VICTOR OMNIVM GENTIVM: & Julianus apud Amm. Marcell. lib. 21. c. 5. *Domator gentium & Regum.* Quales titulos illius temporis Imperatores, non autem primos Cæſares, ſibi ſumpſiſſe ſatis etiam ex Inſcriptionibus vetuſtis patet, ex quibus exempla coacervare nihil eſt neceſſe. Tiberio quidem oblatus eſt PII titulus, ſed ille non recepit, & Cajus plurima cognomina aſſumpſit, & PIVS *& Caſtrorum filius & pater exercituum & Opt. Max. Cæſar vocatus* fuit, teſte Suetonio: qui tamen

tamen in nummis vel inſcriptionibus ipſi poſitis nullibi apparet. INVICTI etiam Cæſares poſteriores dicti ſunt, & Severus, Geta; & licet Auguſtus a Manilio vocetur *pater invictus patriæ*, non tamen hic titulus ab illo, vel Impp. qui proxime eum ſequuti ſunt, aſſumptus eſt unquam. Sic nec Auguſtus vocatus fuit unquam *Liberator nationum orbis Romani*; & frigide ſatis atque jejune appellatur *Inſtitutor libertatis Hetruſcæ Reip.* imò & *Conſervator militum*, & *Tutor legum*: quæ ſi quis Auguſtæi ævi eſſe putat, næ ille parum in antiquitate verſatus eſt! Ipſum illud BONO REIP. NATO. ſequioris ævi eſt; nec ita ornantur Auguſti, Tiberii, Caji vel Claudii &c. verum Conſtantini, Juliani, Theodoſii, Arcadii, Honorii, & Theodorici, uti conſtat ex lapidibus antiquis. Et fraudem arguit DIVVS TIBERIVS CLAVDIVS NERO; tum quod quartus ejus annus neſcio quam ob cauſam adjicitur, tum quod vocetur INVICTVS, & ROMANORVM SEMPER AVGVSTVS. Nam nemini ignotum eſſe arbitror, hanc loquendi formam poſterioribus temporibus originem duxiſſe; & licet apud Dionem occurrat ὁ ἀεὶ ὕπατος, teſte Caſaubono ad Strabonem, tamen nihil hoc commune habet cum latina loquendi ratione; reſque certiſſima eſt ſimiles dicendi laudandique Impp. formas tarde enatas eſſe. Probus in nummis vocatur VICTORIOSVS SEMPER: Conſtantius SEMPER VICTOR. Maxentius, PERPETVVS SEMPER AVGVSTVS in inſcriptione apud Gualterum: Maximianus & Conſtantius *Semper Herculei Imperatores* in Panegyrico; & denique Juſtinianus in Procemio Codicis ὁ ἀεὶ Σέβαστος. Quo pertinet Conſtantinum vocari PERPETVVM PRINCIPEM, Phocam & Heraclium PERPETVOS AVGVSTOS in monumentis veterum, (uti Domitianum CENSOREM PERPETVVM in nummis, & Vitellium CONSVLEM PERPETVVM in Inſcriptione veteri appellari obſervare licet) & *Perennem Auguſtum* occurrere apud Sidonium lib. I. Ep. 5. Nec dubium, quin ita loqui primum ceperint circa tempora Diocletiani & Maximiani, de quibus talis exſtat inſcriptio apud Grut. p. CCLXXIX. IMPP. CAESS. VALERIO. DIOCLETIANO. ET. AVRELIO. VALERIO. MAXIMIANO. PIISS. FELIC. SEMPER

AVGG. adeo ut adſentiri nequaquam poſſim Conſtantino Landio qui nummum, cui hæc inditur inſcriptio. CAESAR. IMP. PON. TR. P. P. P. ET. SEMPER. AVGVSTVS. VIR. ad Auguſtum refert. Et extremis temporibus magna inter *Semper Auguſtum* & *Auguſtum* erat differentia: ita enim vocabatur Imperator, alterum vero epithetum dabatur Romanorum Regi. Liber de pace Conſtantiæ compoſita, inter Fridericum Imp. & filium ejus Henricum &c. *In nomine Sanctæ & Individuæ Trinitatis Fridericus Divina favente clementia Romanorum Imp.* SEMPER AVGVSTVS, *& filius ejus Henricus, ſextus Rom. Rex,* AVGVSTVS. Et Grævius, doctus ille Muſarum ſacerdos, veriſſime me cenſere miſit inſcriptiones has eſſe ſuppoſititias; ſed hoc unum poſſe forte reponi, illas ab Aſtenſibus poſitas fuiſſe non ſeculo Auguſti & primorum, qui ibi memorantur, Imperatorum, ſed longe poſt in memoriam beneficiorum, quibus illi Imperatores hanc civitatem affecerunt, cum tam facile non potuerint imponere Sponio, ſi αὐτόπτης fuit, noſtri ſuperiorisve ſeculi, ſi illo fictæ ſunt, ſculptores. Finem facerem, niſi me CAESARIS nomen in ſuppoſititiis Inſcriptionibus memoratum juberet, ut gradum ſiſterem, explicaremque Plinii locum lib. 7. c. 9. Hiſt. Natur. *Auſpicatius enecta parente gignuntur; ſicut Scipio Africanus prior natus, primuſque Cæſarum a cæſo matris utero dictus: qua de cauſa & Cæſones appellati. Simili modo natus eſt Manlius, qui Carthaginem cum exercitu intravit.* Solinus hæc verba Plinii ita interpretatur & intellexit, tanquam primus omnium Romanorum Scipio *Cæſar* dictus ſit: *Rurſum necatis matribus natus eſt auſpicatior, ſicut Scipio Africanus prior, qui defuncta parente, quod exciſus utero in diem venerat, primus Romanorum Cæſar dictus eſt.* Solinum ſequuntur Volaterranus, Calepinus, Æneas Vicus, cenſentque illi Africanum primum omnium *Cæſarem* eſſe vocatum. Quin & eadem magni Salmaſii ſententia, nec non Ruperti in epiſtolâ ad Reineſium: quorum ille commentatur recte Plinium cepiſſe Solinum, illudque hoc dicere, Scipionem Africanum priorem, natum eſſe e necata parente, primumque Cæſarum ita vocatum, quod exciſus utero matris fuerit; quod tamen non ita ſeſe habet, cum ante bellum Samniticum

Claudius

Claudius quidam *Cæſar* exſtiterit : hic vero Ep. 44. Plinium ſcriptum reliquiſſe, & ex eo Solinum, *Scipionem Africanum primum Romanorum Cæſarem dictum* : & inde *Claudium* illum *Cæſarem*, quem Salmaſius ante bellum Samniticum vixiſſe ſcribit, refellit oſtenditque in marmore legi non CAESAR CLAVDIVS. C. F. ſed CENS. AP. CLAVDIVS; ut quod Æneas Vicus etiam ex Sigonio & Onuphrio obſervaverat : adeo ut mirum ſit Harduinum ſingulari audacia hanc emendationem ſibi quaſi vindicare ; qui etiam de nomine *Cæſar* obſcure agit, nec clare ſatis explicat, qualis ſit genuinus Plinii ſenſus. Et quanquam maximę apud me auctoritatis ſint tanta nomina ; nunquam tamen animum inducam credere Scipionem *Cæſarem* fuiſſe cognominatum; & arbitror Plinium dicere; felices eos eſſe, qui nati ſunt necata, dum naſcuntur, matre, ut Africanum majorem, & *primum Cæſarum*, id eſt, primum eorum, qui ex Gente Julia *Cæſaris* cognomen tulit, & tertio *Manlium*, vel *Mancinum*, uti reſcribit Freinshemius ad Florum. Atque ita verba Plinii olim interpretatum eſſe Bartholomæum Fontium, Perſii interpretem, teſtatur Æneas Vicus; qui tamen ejus ſententiam amplecti non poteſt. Nam, uti notum eſt, exiſtimabant veteres primum *Juliorum Cæſarum* cognomen illud accepiſſe, quia cæſus erat ex matris utero : Spartian. in Ælio Vero : *Et quoniam de Cæſarum nomine in hujus præcipue vita eſt aliquid diſputandum, qui hoc ſolum nomen adeptus eſt*; CAESAREM *vel ab elephanto, qui lingua Maurorum Cæſar dicitur, in prælio cæſo, eum qui primus ſic appellatus eſt, doctiſſimi viri putant dictum*; *vel quia mortua matre, ventre cæſo ſit natus, vel quod cum magnis crinibus ſit utero parentis effuſus*; *vel quod oculis cæſiis & ultra humanum morem viguerit.* Ut Plinius dixit *primum Cæſarum*, ita Spartianus, *Cæſarem eum*, *qui primus ſic appellatus eſt* ; non definientes, quis demum ille ex familia Julia fuerit. Poſteriores tamen decepti voce *Cæſaris*, quæ jam dignitatem notabat, ita C. Julium Cæſarem natum eſſe fabulantur; ut Servius ad lib. 1. Æn. v. 291. Cedrenus, Suidas, Glycas, Auctor Chronici Alexandrini & Etymologici Magni ; quos omnes ipſa Julii mater Aurelia refellit ; quippe quæ enecta nato Cæſare non fuit, ſed tincta litteris & in loquendo elegans in excolen-

do filio advigilavit, teste Cicerone & Plutarcho in vita Julii; quæque apud judices omnia ex fide retulit, quæ acta erant inter Clodium & Pompejam Cæsaris conjugem, uti Suetonius c. 74. commemorat. Sed omnium gravissime impegit Constant. Porphyrogen. lib. 1. Th. 11. ubi scribit, Sebastiam Armeniæ urbem nomen habere a Sebasto vel Augusto Cæsare Julio, qui primus imperium obtinuit, & *Cæsar* dictus est, quia cæso matris utero erupit fremens instar catuli leonis. Quibus refellendis non immorabor, ne videar tanti Principis & majoribus rebus occupati atque districti memoriæ petulanter illudere.

FINIS.

STEPHANI LE MOINE

AD

GISB. CUPERUM

DE

MELANOPHORIS

EPISTOLA.

STEPHANI LE MOINE

AD

GISB. CUPERUM

DE MELANOPHORIS

EPISTOLA.

PUtabam, Vir Ampliſſime, eorum quæ apud te de Μελανοφόροις leviter tetigeram, te non amplius recordari. Illa, ipſe, verba & voces exiſtimabam, prætereaque nihil. Sed ecce memor urges, imo inſtas vehementer, & fidem & verba poſtulas liberari. Bene, fiat bonis avibus. Sed ſi dicenda non reſpondeant expectationi, hoc non tribuas intemperanti meæ ſcribendi libidini, quippe qui quantum potui ſcribere declinavi, ſed tuis geminatis efflagitationibus, & forſan rei dubiæ, & omnium oculis non ita patenti & obviæ. Μελανηφόροι ergo vox eſt quæ occurrit variis in locis. Non illam tamen quærerem in inſcriptione quæ exſtat Romæ, quam puto deſcripſerat Rigaltius, & poſtea cum Salmaſio quondam communicaverat. Legitur in poſterioris Commentariis ad Hiſtoriam Auguſtam, p. 180. Inſcriptionis initium tale eſt.

Ἐκ δέκα πέντ' ἀνδρῶν Φοίβου τε φανηφόρος ἱρεὺς
Κρήσκηνς.

Crescens unus ex quindecim viris, & Phœbi sacerdos φανηφόρος. Hic vir Eruditus pro τε φανηφόρος, μελανηφόρος legendum suspicabatur: sed gratiam illi facimus talis conjecturæ. Melius στεφανηφόρος legitur. Sacerdotes Phœbi non erant μελανηφόροι, sed στεφανηφόροι, instar sacerdotum Judaicorum qui Tiara & Corona ornari consueverant. De στεφανηφόροις multa habet Seldenus ad marmora Arundelliana, quæ nec tempus, nec tua singularis eruditio patiuntur hic frustra tibi repræsentari. Exstat vero vox μελανηφόροι in Inscriptione Veneta, quam legere est 2. volumine de synedriis. Ea vero sic se habet. ΓΑΙΟC &c. ΚΑΙ ΜΕΛΑΝΗΦΟΡΟΙ &c. ΙΣΙΔΙ-ΔΙΚΑΙΟΣ ΥΝΗΙΔΡΥΣΑΝΤΟ. *Gajus* &c. & *Melanephori*, &c. *Isidi justitiæ erexere*: sic Seldenus, qui existimat penultimæ vocis syllabas, male a se invicem separatas, & legendum ΙΣΙΔΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ. *Isidi justitiæ*: sed non memini me legisse Isida vocatam Δικαιοσύνην. Hoc gratis asserit Seldenus, & syllabis, & literis in Inscriptione apparentibus deceptus. Sed laboranti isti Inscriptioni aliter succurrendum existimarem, & legendum ΙΣΙΔΙ ΚΑΙ ΟΣ. ΣΥΝΙΔΡΥΣΑΝΤΟ. *Isidi, & Osiridi simul ædificaverunt.* Nam Isis & Osiris in cultu fere semper sociabantur. Erant σύμβωμοι, & eadem Collegia iis fere semper eadem sacra faciebant. Est & alia Inscriptio ubi etiam occurrit vox ΜΕΛΑΝΗΦΟΡΟC. Legitur apud viros eruditissimos, & Seldenus, loco laudato, eam non prætermisit. Integram non repræsentabimus, sed illius tantum verba, quæ ad institutum nostrum faciunt, vel quæ qualemcunque merentur emendationem. Ea vero talia sunt. ΘΕΟΦΙΛΟΣ &c. ΜΕΛΑΝΗΦΟΡΟC ΤΗΝ ΚΟΝΙΑCΙΝ ΤΟΥ ΠΑCΤΟΦΟΡΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΝ ΓΡΑΦΗΝ ΤΩΝ ΤΕ ΤΟΙΧΩΝ ΚΑΙ ΤΗC ΟΡΟΦΗC ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΚΛΥCΙΝ ΤΩΝ ΘΥΡΩΝ ΑΝΕΘΗΚΕΝ ΣΑΡΑΠΙΔΙ ΙΣΙΔΙ ΑΝΟΥΒΙΔΙ ΑΡΠΟΚΡΑΤΕΙ &c. *Theophilus* &c. *Melanephorus sacelli hujus Tectorium, & parietum tectique picturam & portarum valvas dicavit Sarapidi, Isidi, Anoubidi, & Harpocrati.* Quidam legunt ἔκλυσιν τῶν θυρῶν, alii λαύσιν, alii καύσιν, vel ἔλαυσιν, vel ἔκαυσιν. Sed legendum ἔγκαυσιν τῶν θυρῶν, quia valvæ ornatæ erant pictura quæ vocabatur ἐγκαυστική. Non quidem cestro & veruculo, in ebore & cornu parata, quæ talis picturæ

picturæ genera vocabantur etiam κεςρωτὰ. Sed alia ἐγκαυςικὴ, quæ ſiebat cera igne delibuta, & in qua variæ figuræ delineari ſolebant. Tali ἐγκαυςικῇ fores ornabantur, & aliæ figuræ repræſentabantur. Tales variæ imagines Arte ἐγκαυςικῇ paratæ, de quibus in Concilio Nicæno ſecundo mentio frequentiſſima. Tales & imagines Chriſti & Virginis memorantur ab Euangeliſta Luca, ſcilicet, effigiatæ apud Simeonem Metaphraſtem. Quod certe a veritate tam eſt alienum, quam certiſſimum ædium valvas talibus cereis imaginibus ἐγκαυςοῖς, olim ornatas & decoratas fuiſſe. Auſon. Epigr. 25.

Ceris inurens januarum limina
Et atriorum pegmata.

Dicæarchus, τοῖς τῶν οἰκιῶν προθύροις, καὶ ἐγκαύσμασι κάλλιςα κατεσκευασμένη. *Foribus & encauſtis operibus egregie ornata.* Unde corrigendus Vitruvius, apud quem legitur, *ipſaque forium ornamenta non fiant Ceroſtrota.* Legendum *Ceſtrota*, ceſtro inuſta. Nam fores ſolebant etiam imaginibus cera inuſta paratis ornari, ἐγκαυςικοῖς. Unde operarii dicebantur *Encauſtæ.* Et opera ἐγκαυςά. Hinc Phaëton Encauſtus apud Martialem.

Encauſtus Phaëton tabula depictus in hac eſt.
Quid tibi vis, Dipyron, qui Phaëtonta facis?

Ergo legendum in inſcriptione ſuperiori τῶν θυρῶν ἔγκαυσιν, non καῦσιν, λαῦσιν, aut ἔκλυσιν. Ibidem memoratur κονίασις τοῦ παςοφορίου. Quid eſſet paſtophorium, ſciſcitari videbaris, cum tibi Muſiſque tuis adeſſem in Locupletiſſima Bibliotheca tua: occurrit vox iſta, ſed corrupta, ter in Gloſſis Iſidori. *Sabarium Atrium Templi.* Et, *ſafarium Atrium Templi.* Et, *Paſtorium Atrium Templi.* Proculdubio in ultimo hoc loco legendum *Paſtophorium.* Sic etiam lego in aliis duobus locis. Scio quoſdam legere *ſacrarium.* Alios ſabarium, a zaba, unde Σαβαρεῖον apud Græcos recentiores, quaſi armarium, & locus armis ſervandis deſtinatus. Vel a ציבור vel צבר, congregatio, & congregare, quod in iſtis locis conventus populi & congregationes haberentur. Si vox *ſafarium* ſervanda foret, mallem illam derivare a ספר, quod notat librum, adeo ut *ſafarium* notet *locus in quo libri ſacri olim reconderentur.* Sed in iſta voce videor mihi animadvertere veſtigia vocis paſtophorii, quæ cum per compendium ſcripta fuiſſet, pſaphorium, facillime potuit in *ſapharium* deflectere. Nam revera apud Iſido-

Kk rum

rum idem notat & *paſtophorium*, & *ſapharium*, nimirum Atrium Templi. Nam non notat Chorum, ut voluit non nemo; imo Atrium Templi, Appendices quaſdam Templi, cellas, Exedras, conclavia, quæ nullus bonæ mentis pro Choro Eccleſiæ accipiat. *Paſtophorium* vero fit a παστὰς, vel παστός, quæ voces notant vel Thalamum, vel velum. Hinc Venus παστοφόρος, quod Thalamis præeſſet. *Paſtophori* vero, qui Thalamis Deorum præerant, vel qui in Thalamis ædium ſacrarum, Feſtis Numinibus dicatis, ſolebant commorari, vel ſaltem aliquando ſomnos & cibos carpere. Dicebantur & *Calybitæ*. *Huc, Calybita, veni*, in Carmine Copæ Syriſcæ. A *calyba*, quod idem eſt ac παστὰς, Tentorium. *Sunt Topia & Calybæ*, in eodem carmine, id eſt Thalami, Tentoria, unde Καλύβη φοίβου, Tentorium, & ſella Apollinis, quod idem eſt ac Paſtophorium. A Thalamis ergo ſacris, vel velis variegatis, & diverſis coloribus diſtinctis & vermiculatis, dicebantur Paſtophori, & loca, ubi habitabant, Paſtophoria, quaſi loca Paſtophoris deſtinata, & variis velis obducta & ornata. Paſtophoriorum mentio frequentiſſima apud LXX interpretes, & ſumitur pro לשכה Conclavi, quæ vox Hebraica etiam Græca evaſit: nam dicitur etiam Leſca vel Leſche. Λέσχη apud Heſiodum, ἐπαλέα λέσχην; occurrit & apud Herodotum, & Ælianum. Magnum Etymolog. λέσχαι παρὰ Βοιωτοῖς, τὰ κοινὰ δειπνητήρια. *Leſchæ apud Boëotos loca ubi convivabantur.* Imo, ubi ad confabulandum conveniebant, & ad opera ſua legenda, recitanda, & cum aliis communicanda. Ideo vocabantur etiam Ωδεῖα. Et hinc etiam λεσχηνεύεσθαι, *Confabulari*: & λεσχηνεώτης apud Laërtium de Thalete. Latine, cella, conclave, Taberna, Græce παστοφόριον. Quod notat Collegium paſtophororum, & locum etiam ubi conveniebant. Vox uſitata apud Ægyptios & quæ a LXX interpretibus ſæpe etiam uſurpatur. A, παστὰς, vel παστὸς, factum παστοφόριον, nimirum a cella & velo ante cellam oppanſo. Hinc tamen non factum Paſtor, quod voluit vir eruditus, qui exiſtimat, vel ſaltem ſuſpicatur tertium Librum Maccabæorum vocari Paſtora vel Paſtorem, quia ſummus ſacerdos ibi repræſentatur intercedens & orans in Paſtophorio, & cella quadam ſacra, Templique quodam conclavi. Unde, inquit, a Paſtophorio vel a παστὰς, potuit denominari liber iſte, Paſtor, quem memorat Hieronymus in Catalogo ſcriptorum Eccleſiaſticorum. Sed fallitur vehe-

vehementer; non ibi loquitur Hieronymus de 3. libro Maccabæorum, ſed de Libro Hermæ, qui Paſtor vocabatur, quia in illo continentur variæ revelationes, quas Auctor dicit ſibi declaratas ab Angelo qui ſpeciem paſtoris referebat. A ſpecie revelantis facta Libro denominatio, & intelligendus eſt Liber Hermæ, in veteri Eccleſia notiſſimus, non vero tertius Liber Maccabæorum, qui ἀπὸ τῆς παςάδος, vel παςοφοεἰȣ nomen adeptus fuerit. In eo tamen probandus Junius, quod παςοφόειον pro æde ſacra acceperit, & Conclavi, ſeu cella Templo contigua. Nam vani ſunt tam quam qui maxime, qui exiſtimant παςοφόειον notare arculam in qua ſacra Euchariſtia recondebatur, & pro ægrotis & abſentibus aſſervabatur. Hoc putant ſe colligere ex Conſtitut. Apoſtol. Clementis, l. 8. c. 13. ὅταν πάντες καὶ πᾶσαι μεταλάβωσι, οἱ Διάκονοι λαβόντες τὰ περισσεύματα εἰς παςοφόεια εἰσφερέτωσαν. *Cum omnes communicaverint, Diaconi reliquias transferant in Paſtophoria.* Sed quid hæc ad Tabernacula & Ciboria in quibus hodie Euchariſtia apud Latinos aſſervatur? An hoc moris erat temporibus Apoſtolicis? An vox παςοφοεἰȣ alicubi iſto ſenſu uſurpatur? Imo vero, apud ipſum Auctorem Conſtitut. Apoſtol. l. 2. c. 58. παςοφόεια ſumuntur pro Cellis & conclavibus quæ ad latera Templi debebant ædificari. Adeo ut nunquam Auctori in mentem venerit repoſitorium ſacræ Euchariſtiæ hoc in loco notare. Eodem ſenſu accipit quo fecerunt LXX interpretes, Theodotion, & alii, & apud illos nihil aliud notat quam Exedram & cellam ſacram. Uſu tamen obtinuit ut ſumeretur etiam pro ædificio quodam, ſive ſacro, ſive communi. Quod patet in loco Chronici Moſomenſis. *Locus enim non tam naturali munitione firmus, quam humano labore, & opere manuali factus, modo aggere, modo paſtophorio.* Neque enim vocem, *paſtophorio*, ſollicitandam exiſtimo, quæ mihi bene ſe habere videtur; cum ibi notet ædem, Tentorium, Turrim, Arcis quoddam diminutivum, quo locus iſte munitus tueri facile ſe poterat. Sed tamen proprie dicitur de cellis & conclavibus ſacris, quæ quia manſionibus ſacerdotum erant deſtinata, vel aulæis & velis obducta, dicebantur ἀπὸ τῆς παςάδος, vel ἀπὸ τȣ̃ παςȣ̃, paſtophoria. Imo facile crediderim iſtas ædiculas & cellas primo fuiſſe portatiles, & ambulatorias, ut ita dicam, quæ modo figebantur & explicabantur, & modo complicabantur, inſtar Tabernaculi Judæorum, quod cum a Levitis ferri & bajulari ſoleret, ſic & Tabernacula Deorum Gen-

 tium,

tium, a ſuis myſtis & ſacerdotibus bajulari conſueverant. Unde forſan Paſtophori, & Auleorum ſacrorum & velorum portatores, ab aliis vocabantur. Niſi forſan hanc ſortiti fuerint denominationem a velis Numinibus ſuis conſecratis, & in quibus tanquam in Tabulis pictæ erant Deorum effigies. Nam talia erant olim vela falſis Numinibus dicata, præcipue in Ægypto. Hinc πέπλον Iſidis, adeo decantatum, & nulli fere non dictum, & de quo forſan locus iſte Claudiani πολυθρύλλητος.

——— *Et quicquid inane*
Nutrit in Iſiacis quæ pingitur India velis.

Alii legunt *Judaicis*, Alii *Attalicis*, Alii *Idæis* Alii *Niliacis*. Sed ferri poteſt noſtra lectio. Iſis erat Terra. In illius velis Terra repræſentabatur, & quælibet Regio ornata ibi videbatur rebus quibus natura loci uberior credebatur. Cum vero India monſtrorum haberetur feraciſſima, ideo varia incredibilia, prodigioſa, & inania alere fingebatur. Inter iſta vero Iſidis vela, unum ſacrum habebatur, & præcipuum, quod diebus quibuſdam feſtis, & ſolennioribus κομασίαις, ut loquitur Clemens Alexandrinus, ab Hierophantis portabatur. Unde forſan nomen adepti ſunt & παςοφόροι dicti, de quibus Diodorus Siculus, Apulejus, & alii. Ab illis dictum paſtophorium. Heſychius παςοφόρειον, τὸ τῶν παςὸν φερόντων. *Paſtophorium locus eorum qui velum portant.* Velum Minervæ, vel Iſidis, vel alterius cujuſdam numinis. Cum vero velum Iſidis Terram repræſentaret, & fundus, ut ita dicam, inſtar Terræ, eſſet nigri & obſcuri coloris, ideo forſan illius παςοφόροι, dicti ſunt μελανηφόροι: nam revera μελανηφόροι Iſidis cultui præcipue addicti erant, ut ex ſupra memoratis inſcriptionibus cuivis conſtare poteſt. Iſidis peplum & velum maxima parte nigrum erat, & ipſa Iſis etiam nigra repræſentabatur. Nam Terra Iſidis nomine deſignabatur, & præcipue Ægyptus, quæ dicebatur Ægyptus, & Ηερία, & Αερία a nigredine, & fuſco & luteo colore. Et Ceres quæ eadem erat cum Iſide, & quæ pro Terra ab Ethnicis colebatur, dicebatur etiam nigra, & veſte nigra induebatur. Pauſanias in Arcadio p. 240. Ἐπὶ Σίμου τοῦ Φιγάλου βασιλεύοντος, ἠφανίσθη Φιγαλεῦσιν ὑπὸ πυρὸς τῆς μελαίνης Δήμητρος τὸ ἀρχαῖον ξόανον. *Regnante Simo Phigali filio conſumptum eſt igne apud Phigalenos vetuſtiſſimum nigræ Cereris ſimulachrum.* Et ibid. infer. p. 271.

Δήμητρος

Δήμητρος δὲ ἄντρον αὐτόθι ἱερὸν ἐπίκλησιν μελαίνης. *Ibi eſt antrum Cereris, cognomento nigræ.* τὸ δὲ ἀπὸ τούτου λέγουσι, θυμῷ τι ἅμα εἰς τὸν ποσειδῶνα, αὐτὴν γὰρ ἐπὶ τῆς περσεφόνης τῇ ἁρπαγῇ πένθει χρωμένην, μέλαιναν ἐσθῆτα ἐνδῦναι, καὶ εἰς τὸ σπήλαιον τοῦτο ἐλθοῦσαν, ἐπὶ χρόνον ἀπεῖναι πολύν. *Quod ideo factum dicunt, quod Ceres ira percita contra Neptunum, & dolore, & luctu ob raptum Proſerpinæ, veſtem nigram induerit, & in antrum iſtud ſe abdiderit, & per longum temporis ſpatium latuerit.* Μέλαιναν δὲ ἐπονομάζεσθαι φασὶν αὐτὴν, ὅτι καὶ ἡ θεὸς μέλαιναν τὴν ἐσθῆτα εἶχε. *Cererem vero nigram dici ferunt, quod veſtem nigram induerat.* Terra ergo, ſive Ceres, ſive Iſis, nigra cum diceretur, ii qui illius ξόανον bajulabant, vel illius veſtem, aut peplum, aut velum, portabant, jure dicebantur μελανηφόροι, & a Deæ quam colebant nomine denominationem ſuam accerſebant. Sicut vero Iſis nigra vocabatur, Oſiris etiam ſeu Nilus niger dicebatur: & forſan ab Iſide, & Oſiride, Melanophori prima origine nomen ſuum derivarunt. Nam Oſiris etiam ſtatua nigra colebatur, ut videre eſt apud Plutarchum. Et revera Oſiris nigrum notare videtur. Fluxit enim a voce שיור, *Sior*, quo nomine deſignatur Nilus in ſacra ſcriptura. שיחור vero notat nigrum.

Nam viridem Ægyptum nigra fœcundat arena,

apud Poetam. Unde dicebatur μέλας Græcis, & Melo Latinis. Feſtus, *Melo alio nomine Nilus vocatur.* Servius ad 4. Georg. *Antea Nilus Latine Melo dicebatur.* ad Æneid. 1. *Ennius dicit Nilum, Melonem vocari.* ad 4. Æneid. *Atlas Telemon dicitur ſicut Nilus Melo.* Quę vox reddenda Symmacho l. 1. Epiſt. 8. ubi legitur, *Moſella*, nimirum ab Auſonio celebrata & decantata, *eſt Ægyptio Nilo Major.* Sed in variis codicibus legitur, *Ægyptio Melone major.* Quam vocem cum Librarii quidam ignorarent, & Ægypti celeberrimum fluvium nomine Nili tantum noſſent, Melonem in Nilum facile commutarunt, optime tamen ſcriptum erat Melo. Nam ſic Nilus Græcis dicebatur, ſeu Melas. Scilicet a nigredine, qua illius aquæ Limoſæ & Lutoſæ colorabantur; unde & Oſiris, ſeu Syris, ſeu Sior dicebatur: & ideo Nilo ſtatua nigra dicabatur, & ab Ægyptiis colebatur. Pauſanias in Arcad. Ποιεῖται δὲ πλὴν τοῦ Αἰγυπτίου Νείλου, ποταμοῖς τοῖς ἄλλοις, λευκοῦ λίθου τὰ ἀγάλματα. τῷ Νείλῳ δὲ, ἅτε διὰ τῆς Αἰθιόπων κατιόντι εἰς θάλασσαν, μέλανος λίθου τὰ ἀγάλματα ἐργά-

ζέδαι νομίζεσιν. *Aliis Fluminibus, præterquam Nilo, signa & simulacra lapidea alba dicari consueverunt. Sed Nilo ex Æthiopia ruenti, signa & statuæ consecrari solent lapidis nigri.* Unde sacerdotes Cereris, Isidis, Osiridis, Nili, Melanophori dici potuerunt. Forsan etiam quia nigris vestibus erant induti, ut modo ingerebam, cum apud te primo de Melanophoris sermo institueretur. Nam in quibusdam sacris & festis luctuosis, sacerdotes nigris vestibus erant induti. In omnibus fere sacris Albus color usurpabatur; apud Hebræos, Ægyptios, alios, nihil frequentius. Hinc Alba & Candida turba, linigeri, &c. pro sacerdotibus. Exemplorum tanta messis, ut intempestive tibi diligens viderer, si tibi harum rerum ita conscio, illa nunc obtruderem. Videantur Rabbini ad Codicem Joma, Hieronymus, Plinius, Apulejus, Ovidius, Artemidorus, & alii. *Albus color*, inquit Cicero, DIS *decorus est.* Sic & illorum cultoribus. Horat. l. 2. Serm. Saty. 2.

> *Ille Repotia, Natales, aliosque dierum*
> *Festos albatus celebret.*

Perſ. Satyr. 2.

> ——— *Negato,*
> *Juppiter, hoc illi, quamvis te albata rogarit.*

Decorus erat etiam sacerdotibus, qui, in sacris, fere semper albis vestibus uti solebant. Aliquando tamen & nigris. Seneca in Oedip.

> *Vates amictu corpus & frontem quatit,*
> *Lugubris imos palla perfundit pedes.*

Sic etiam Bellonarii, seu Bellonæ sacerdotes, apud Tertullianum de pallio, *cum ob diversam affectionem*, id est (diversam suffectionem, confectionem, infectionem, diversum colorem quo vestes infectæ & saturatæ erant,) *tenebricæ vestis*, *& tenebrici super caput velleris, in Bellonæ montes fugantur.* Sic legendum locum existimarem, non vero *mentis fugantur*, ut voluit vir maximus; nam revera Bellonarii efferati, & fanatici, in fanis furore correpti, per montes, valles, silvas, bacchantes grassabantur. Erant vero tecti tetricis velleribus, & induti vestibus Tenebricis, id est nigris quæ furentibus istis moribus erant omnino congruæ. Talis erat, *Atratus ille senex*, de quo Suetonius in Galba c. 18. Iisdem etiam vestibus utebantur isti Camarim de quibus statim verba faciebam, cum de Melanophoris primus quæstionem moveres.

Cama-

Camarim erant ſacerdotes de quibus in S. Scriptura mẽtio non uno loco. Videatur 2. Reg. 23. 5. Oſe x. 5. Sophon. 1. 4. ubi vox iſta redditur vel per Æditnos, vel per ſacerdotes & Deorum miniſtros. Poſſet addi locus Jobi 3. 5. ubi Jobi patientia victa, de die ſuo natali in has prorumpit voces, *Terreant illam*, כמרירי יום. Reddunt multi interpretes, *amaritudines*, adeo ut amariſſimam iſtam diem denotet Jobus impatiens, & illius memoriam ſemper acerbiſſimam apud poſteros exoptet. Sed iſti ſententiæ non poſſum fidem alligare meam, & mallem reddere כמרירים, quaſi Camarim, Pontifices, Sacerdotes, Auſpices, ut quidam reddiderunt iſtam vocem, qui præfecti dierum erant, fauſtos & infauſtos dies indicabant, & infelices, ἀποφράδας, ἀπαισίους, ἀποφράδας, rogantibus declarabant. In Ephemeridibus notabantur dies iſti apti & inepti ad res agendas & auſpicandas. Talis erat Tabula in ædibus Trimalcionis apud Petronium. Ephemeris dicitur

—— —— *Tritas*
Cernis Ephemeridas.

Notabantur in Kalendariis dies iſti κακοὶ & πονηροὶ, inepti ad ἐργασίαν & πραγματείαν. Dicebantur & Ægyptiaci, de quibus Auguſtinus in Epiſtolam ad Galatas, & eo nomine etiam veniunt memorati in Kalendar. veteribus Romanorum. Male in vetuſtioribus ſcribitur, DIES ÆGEP. Legendum DIES ÆGIP. Dies Ægyptiaci, ut bene & integre ſcribitur in Kalendario tempore Conſtantini, vel Conſtantini filiorum, ſcripto, & ab Herwarto, Bucherio, Petavio, Lambecio jam dudum publicato. Dies Ægyptiaci ſunt dies infauſti & infelices, inter quos Jobus natalem ſuum diem optat impoſterum recenſeri, ab iis qui iſtis diebus annotandis vacabant & præficiebantur. Vocat vero illos Jobus כמרירי, ab eadem voce כמר quæ ſacerdotes & Auſpices deſignabat, a כמר quod *Atrum* eſſe, & *nigrum* ſignificat, quia iſti Pontifices, & Sacerdotes atris, & nigris veſtibus ſolebant incedere, & in ſacris ritibuſque ſuis magicis, ſe conſpiciendos præbere. Ab eadem voce כמר fluxit denominatio *Cimmeriorum*, non tantum Septentrionalium, apud Scythas, & ad Boſphorum, ſed Cimmeriorum Campanorum, juxta Cumas & Baias ad Avernum lacum, ſitorum, qui lucem fugere credebantur, & antra ſpeluncaſque ſubire, ibique vivere, inſtar Troglodytarum. De his Homerus in Odyſſ.

Lyco-

Lycophron, Euſtathius, Strabo ex Ephoro, Plinius, & alii. Sed ſi Cimmerios a כמר derivari conceſſerim, non eadem facilitate concedam vocem Camillus fluxiſſe a voce כמר. Sic volunt quamplurimi viri graves & eruditi. Nam ſicut כמר notat ſacerdotem, ſic Camillus notat ſacerdotem & Deorum miniſtrum. Eſt vox quæ frequenter occurrit. Non tamen quærenda apud Auctorem Originum Conſtantinopolitanarum loco quem Lambecius & Combefiſius non intellexerunt. Neſcio an laboranti loco ſanando operam male collocaverim, penes te & tui ſimiles erit arbitrium & judicium. Sic vero ſe habet afflictiſſimus iſte meo judicio locus, Συλβάνος ὁρῶν τὸ μεσημβρίαν ζῴδιον, εἰς τὸ ἄνω τὸ γόνυ κάμου δίκην κεκμηκότος, ἔφη, καλὸς ὁ στοιχειωσάμενος, καιροὶ γὰρ ἐπὶ τούτου ἀγόνατοι ἔσονται. Lambecius iſta verba ſic corrigit & reddit. *Silvanus videns ad meridiem ſignum in ſublime tollens genu curvum inſtar feſſi*, *loco* κάμου legit καμπτὸν. Combefiſius vero ea ſic reddenda exiſtimat. *Silvanus ad meridiem ſignum poſitum videns, ſublato in altum genu, ut pœne feſſis pueris mos eſt, præclarus es, cujus hoc ſignum ac figura eſt, ſub quo nimirum & tempora ingeniculata ſint futura.* Loco κάμου legit καμίλλου. Exagitans vero emendationem Lambecii ſic ſuam aſſerit & vindicat. *Ineptus eſt auctor ac ſuperfluus ſi* καμπτὸν *ſcripſit. Malo ergo* κάμου, *poſitumque exiſtimo* ἀντὶ τοῦ Καμίλλου, *ut ſolent Græci vel augere ſyllabas vel elidere.* Κάμιλλος *autem quid Græcis & Latinis, exploratum eſt. Nempe* παῖς ἀμφιθαλής. *Quem patrimum matrimumque & puberem interpretantur. Sic præcipue dicti ſacrorum miniſtri ac ſacrificulis adſtantes pueri. Ipſe Hetruſcis Mercurius, quod Deorum miniſter. Sic pueri magnatum miniſtri, quos ſic incompoſite genu paſſim levare ac flectere, velut tædio laſſitudiniſque impatientia, quiſque videat.* Hæc Lambecianis non ſunt meliora, & amborum nullus loci lectionem & ſenſum mihi videtur aſſecutus. Quem ſic legendum potius exiſtimarem, Συλβάνος ὁρῶν ζῴδιον εἰς τὸ ἄνω τὸ γόνυ Ἑρμοῦ δίκην τέτμηκὸς vel τετμηκότος. *Videns ſignum & ſtatuam ſupra genu ſciſſam & truncatam inſtar ſignorum & ſimulachrorum Mercurii*, quæ erant ἄνω τὸ γόνυ τετμηκότα. Nam Mercurii, & ἑρμαῖοι λόφοι, tantum ſuperiorem hominis partem referebant, minime vero inferiorem, & erant prorſus ἀγόνατοι. Sic etiam ſimulachrum iſtud in quod Sylvanus oculos converterat εἰς τὸ ἄνω γόνυ τετμηκὸς, non κεκμηκὸς, nam laſſi &

feſſi

fessi non sunt ita genu levato, & in altum sublato. Deinde tales fessi & situ incompositi non dicerentur ἀγόνατοι, sine genibus, nec possent esse figura temporum ἀγονάτων, & seculi duri & ferrei. Et tamen simulachrum istud repræsentabat καίρους ἀγονάτους, quod liquido comprobat revera signum fuisse ἀγόνατον. Nimirum Ἑρμοῦ δίκην, *instar Mercurii*, qui sine cruribus, tibiis, pedibus, solebat repræsentari. Unde jure dici poterat ἀγόνατος, & aptus erat ætati duriori figurandæ & indicandæ. καιρὸς ἀγόνατος, *seculum rigidum, inflexibile*, in quo affectus adeo sævi, ut nullo modo moveri, curvari, cicurari possint. Sic πύλαι ᾅδου dicuntur ἀγόνατοι, quia curvari & flecti non possunt, nec habent genua tangenda, more supplicantium opem, favorem, misericordiam implorantium. Ideo illis *fabæ* comparantur in symbolo Pythagoræ, ubi suos a fabis abstinendum esse docet. Φησὶ γὰρ Ἀριστοτέλης, apud Diogenem Laërtium in vita Pythagoræ, αὐτὸν, Pythagoram, παραγγέλλειν ἀπέχεσθαι τῶν κυάμων, ὅτι ὅμοιοι ᾅδου πύλαις, ἀγόνατον γὰρ μόνον. *Aristoteles dicit Pythagoram a fabis abstinendum monuisse, quia sunt similes inferni januis, sunt enim solæ infœcundæ.* Sic vulgo interpretes. Sed hic infœcunditatem fabarum notari non existimo, & inferni januarum. Sed potius quod sint *sine genu*, *sine misericordia*, & ad illas flectendas lachrymæ volvantur inanes. Sunt ἀγόνατοι, *sine genibus*. Hoc ex parte vidit Porphyrius de Antro Nympha. Κυάμοις οὐκ ἐφιζάνουσιν, οὓς ἐλάμβανον εἰς σύμβολον τῆς κατ' εὐθεῖαν γενέσεως καὶ ἀκαμποῦς. διὰ τὸ μόνον σχεδὸν τῶν σπερματικῶν δι' ὅλου τετρῆσθαι, μὴ ἐγκοπτόμενον τοῖς μεταξὺ τῶν γονάτων ἐμφράξεσι. *Non fabis insident, quas generationis continuæ, rectaque serie progredientis, symbolum statuebant. Quia fabæ ferme solæ inter omnia quæ seruntur, scapo pertuso & perforato sunt, nullis internodiorum obturationibus incisæ & interceptæ.* Hic, secundum Porphyrium, fabæ dicuntur ἀγόνατοι, quod non haberent internodia, articulos, genua, quod inclementiam & inexorabilitatem videtur innuere. Sic signum istud de quo supra, erat sine genibus, ad καίρον ἀγόνατον designandum, erat ipsum ἀγόνατον, non vero ἄνω καμπτὸν γόνυ, & erat ἄνω τὸ γόνυ τετμηκὸς, non κεκμηκὸς, denique erat Ἑρμοῦ δίκην, non vero Καμοῦ vel Καμίλλου. Sed si Camillus in isto loco non inveniatur, millies tamen alibi occurrit. Dionysii Halicarn. A. R. L. II. ταῦτα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὑπηρέτουν τοῖς ἱερεῦσι οἱ λεγόμενοι παρὰ Ῥωμαίων Κάμιλλοι. *Hæc mini-*

ſteria eodem modo ſacerdotibus præſtabant, qui a Romanis dicuntur Camilli. Plutarch. in Numa. Καὶ τὸν ὑπηρετοῦντα τῷ ἱερῷ τοῦ Διὸς ἀμφιθαλῆ παῖδα λέγεσθαι Κάμιλλον. *Florentem puerum, patrimum & matrimum, Jovis ſacerdoti miniſtrantem, Camillum dici.* Statius Tullianus de vocabulis Rerum apud Macrob. ait, *Tuſcos; Camillum vocare Mercurium, quo vocabulo ſignificant præminiſtrum Deorum.* Feſtus, *Antiqui, miniſtros, Camillos dicebant.* Quod etiam apud Servium invenitur ad XI. Æneid. ſic in Gloſſis Philoxeni. ἱέρεια *Camilla.* Nimirum ſacerdos, ſacrificula, quæ ſacris miniſtrabat; ut *Camilli* erant ſacerdotes, non a Camarim, כמרי, ut volunt viri eruditi, ſed a voce Arabica quæ miniſterium, & miniſterium ſacrum notat. Nam خدم *Cadam* notat ſervire, & خدمالله *Cadmala* eſt *ſervus Dei.* Ideo Mercurius dicebatur etiam Cadmillus. Lycophron in Caſſandra

> Βουλαῖς ἀνάγνοις, ἃς ὁ Καδμίλου γόνος
> Ἤρτυσε.

Conſiliis impiis & ſceleſtis quæ filius Cadmili paraverat. Non eſt ſollicitanda vox Καδμίλου ut voluit Murſius, qui pro Καδμίλου, Κασμίλου legendum exiſtimavit. Recte legitur *Cadmilos*, Phavorinus, Κάδμος οὐκ κύριον μόνον, ἀλλὰ καὶ Ἑρμοῦ ἐπίθετον, οὗ παράγωγον Κάδμιλος παρὰ Λυκόφρονι. *Cadmus, non tantum eſt proprium nomen, ſed eſt & Mercurii epithetum, a quo deducitur Cadmilus apud Lycophronem.* Bene eſt quod *Cadmilum* legat, quod Murſii emendationem temerariam prodit. Sed male quod a Cadmo, Cadmilum derivatum aſſerat tanquam diminutivum. Non eſt a Cadmo, non eſt a כמר ſed a خدمالله *Cadmala* quod notat ſervum Dei, ſicut Θεόδουλος apud Græcos, *Gotſchalcus* apud Germanos, *Abdala*, ſeu עבד אלה apud Hebræos. Sic etiam خدمالله *Cadmala*, unde *Cadmilus*, quod deinde in *Caſmilus*, & *Camillus* deflexit. Quod confirmatur egregio loco Gloſſarii Syro Arabici ܟܘܡܪܐ inquit, eſt الحبر خادم الله *ſacerdos, ſervus Domus Dei, vel* خادم الله *ſervus Dei, Cadmala.* Camar vero notat revera ſacerdotem & ſacrificulum, ſed alia eſt iſtius nominis ratio. Nam notat proprie *nigreſcere & atrari*, unde ſacerdotes iſti vocabantur *Camarim*, quaſi nigri & atrati, & induti veſtibus tenebricis, ut loquitur Tertullianus. Kimchius in 2. Reg. 23. הכמרים והכהנים שניהם עובדים עז אלא שמשתווין בלבושם כי הכמרים לובשים שחורי׳ לפי נקראו כמרים.

כמרים. *Camarim & Cohanim utrique serviebant idololatriæ & cultui peregrino, & vestimentis suis tantum erant distincti. Nam Camarim vestibus nigris erant induti, & ideo dicuntur Camarim.* Kimkius ad Sophon. C. I. הכמרים הם לובשים שחורי" *Camarim erant induti vestibus nigris.* Quod erat indicium falsorum sacerdotum, qui idolorum cultum curabant & promovebant. Sacerdotes veri numinis *Albis* induebantur, præcipue ii quibus de Genealogia sua sacerdotali controversia non poterat moveri. Qui vero inter sacerdotes veros volebant irrepere, & temere recenseri, & originem suam ex tribu Sacerdotali & Levitica non poterant vindicare & asserere, illi a sacerdotio removebantur, & tanquam pseudo-sacerdotes, nigris induebantur, ut ab aliis, quos albus color ornabat, facile distingui possent. Talmudici in Tractat. Middot. וכהן שנמצא בו פסול לובש שחורים דמתעטפ שחורים ויוצא והולך לו שלא נמצא בו פסול לובש לבנים ומתעטפ לבנים נכנם ומשמש עם אחין הכהנים. Hæc Latine sic sonant apud Constantinum l'Empereur, Tractat. Talmud. Middot. p. 177. *Sacerdos in quo inveniebatur vitium*, sive in corpore, sive in natalibus, *induebat sibi atras vestes, ac atris involvebat se, itaque egressus abibat. Cui vero non erat vitium, induebat sibi vestes albas, ac se albis involvebat, & ingressus ministrabat cum sacerdotibus fratribus suis.* His gemina leguntur apud Maimonidem in Bait Hammikdasch c. 6. בית דין הגדול היו יושבין בלשכת הגזית ודנין את הכהונה ובודקין את הכהונה ביוחסון ובמומין כל כהן שנמצא פסול ביוחסי לובש שחורים ומתעטפ שהארים ויוצ מן העזרה וכל שנם צא שלם וכשר לובש בלבנים ומשמש עם אחיו הכהוים *Consessus magnus sedes habet in conclavi lapideo, judicant de genere sacerdotali, & inquirunt de natalibus sacerdotum, & de vitiis eorum: sacerdos quicunque reperitur natalibus inquinatus, induit vestes nigras, quibus amictus egreditur ex Atrio. Quicunque vero reperitur perfectus, & legitimus, induit vestes albas, quibus itidem amictus ingreditur, & sacro ministerio fungitur cum fratribus suis sacerdotibus.* Ad quam consuetudinem, inter Judæos usurpatam, forsan alluditur Apocal. c. 3. vers. 5. Ὁ νικῶν, οὗτος περιβαλεῖται ἐν ἱματίοις λευκοῖς. *Qui vicerit ille vestietur albis*, & versu superiori, περιπατήσουσι μετ' ἐμοῦ ἐν λευκοῖς, ὅτι ἄξιοί εἰσι. *Incedent mecum in albis, quia digni sunt.* In Templo meo se sistent, & Altaria mea

 circun-

circundabunt, albis amicti vestibus, quia digni inventi sunt isto habitu & decore. Nam in illis nulla vitia reperta sunt, & illos Dei esse sobolem, & ex cœlo originem suam derivare, & arcessere, accuratioribus exploratoribus evidenter constabat. Ac proinde digni sunt qui inter veros sacerdotes recenseantur, & albis amiciantur, ut sacerdotes veri Dei. Nam revera Sacerdotes Hebræi albis induebantur. Hinc est quod multi asserant Apostolos, qui locum sacerdotum sub lege nova impleverunt, dictos vulgo *Albos* apud Arabes. Et revera frequentissime vocantur حواريين *Auariin*, quod *albos* notare censuerunt viri doctrina & eruditione conspicui. Videantur Acta Apostolorum, Alcoranus, Avicenna, Auctor Arabs vitarum Apostolorum, & alii, ubi Apostoli frequenter vocantur الحواريين, id est *albi*. De nominis ratione sic olim pronuntiarunt viri magni hujus Athenæi φωστῆρες splendidissimi, quondam præceptores mei, l'Empereur, & Golius. l'Empereur rogatus de voce حواريين sic respondebat. *Vertere licet puri, electi, magnates, denique Apostoli. Etenim est a* חור, *quod primo in variis linguis album significat. Albedine autem puritas & sanctitas indigetatur. Quia vero albæ vestes erant magnatum, ideo Heroës, & primarii, isto nomine veniunt, quasi illustres dicas, valde enim albicantia lucida esse solent. Qualia cum optime videri queant, ipsum verbum & intueri & prospicere significat. Hinc eligendi notio. Itaque Apostoli merito isto veniunt nomine, quia primi puritate, 2. præcellunt reliquis, 3. atque a Christo electi, 4. ut prospiciant aliis.* Hæc vir ille doctissimus, quibus doctrina non cedunt ea quæ ad Suratam 61. Alcorani quondam commentabatur præstantissimus Golius. Sic enim ille. *Dicuntur Havariin, a voce Havar quæ candorem notat. Id est albati, & candidi. Sunt illi qui in Jesum primo crediderunt numero* XII. *Traditur vero a quibusdam eos candidandis vestibus operam dedisse, fullonum instar; sic Gelaldinus. Hoc nugatorium est, inde natum quod eadem dictio Havariion, vulgato usu fullonem notat. Attamen ipso nomine dicti videntur Apostoli, ceu Chaldaice* חִוָּרִין *candidi, vel quod sinceri amici & ministri Christi, vel quod albas induti stolas pingerentur in Oriente, vel quasi* φωτίζοντες, *vel* φωτιζόμενοι, *id est prælucentes aliis, aut illuminati, vel pro* חורין *principes, Jerem.* 29. 6. Eadem etiam fere habet eruditus Anglus Thomas Gravius Notis ad Versionem Persicam Euangelio-

rum

rum. In ea quippe Matth. 8. 21. occurrit etiam vox *Havarion*. Ad quam vocem ſic Gravius. حواري, *Havaria Fullonem ſignificat, & credunt Muhammedani Apoſtolos, non piſcatores, ſed Fullones fuiſſe. Sic Gilaldinus celebris apud illos ſcholiaſtes, cujus verba hic apponam, ad Surat. 3. Alcorani* وقيل قصارين يحورون الثياب يبيضونها *Traditur eos Fullones fuiſſe, & in veſtibus candidandis, & dealbandis operam ſuam collocaſſe. Eadem habet ad Surat. 61. & ſimilia alius Scriptor dictus* جمع اللغت, *& niſi brevitati ſtuderem, plura hac de re ex eorum ſcriptis proferri poſſent. At longe rectius a mentis candore & innocentia, ob vitæ & doctrinæ puritatem, nomen hoc merentur. Illud præterea notandum, non tantum Chriſti Apoſtolos, ſed etiam ipſius Mahammedis ſocios, adjutores, & fideliſſimos ſectatores* حواريون *id eſt Havarioun & eodem nomine inſigniri.* Ubi Apoſtoli vocantur *Havarion* vel *Hauariin*, *Albi*, quocunque genere candoris & albedinis intelligatur. Male Poſtellus legit *Gevarioune.* Pejus etiam vir magnus olim aſſerebat Apoſtolum Thomam a Chriſtianis Orientalibus vocatum *Anania*. Falſum eſt, vocabatur *Avaria*, id eſt Apoſtolus, ab eadem voce Arabica *Avarioun* vel *Avariin*, Apoſtoli. Hinc apud Avicennam مرهم الحواريين *unguentum Apoſtolorum*. مرهن vel مرهم eſt μύρον apud Græcos, حواريين eſt *Hauariin* ſeu *Apoſtolorum*. Ibidem vocatur مرهن مندي & مرهن زهرت. Quod cum non intelligeret interpres Gerardus Cremonenſis, illud partim prætermiſit, & partim reddidit, verbis quæ ſenſum verborum Arabicorum non repræſentant. Nam prætermiſit مرهن مندي, quod notat meo judicio *unguentum præconum* ſeu *Apoſtolorum*, & reddidit مرهن زهرت *unguentum Veneris*, cum reddendum mihi videatur *unguentum ſplendoris, candoris, albedinis*, id eſt unguentum Apoſtolorum, qui Albi dicebantur, vel a candore doctrinæ, vel a puritate morum, vel ab albedine veſtium quibus induebantur. Poſſit quidem, nec ſine quadam veriſimilitudine, vox *Hauarion* deduci ab *Auaria*, quod Æthiopice notat mittere, & legatum notat, ita ut Apoſtoli, miſſi & Angeli dicerentur, & vocarentur ሐዋርያ id eſt *euntes, incedentes, miſſi, legati, nuncii* &c. ſed cum vox *Avarion* ſit frequentior apud Chriſtianos Orientales, imo & familiariſſima Muhammedanis, poteſt jure derivari a voce Arabica, ut & Hebraica, quæ *candorem* & *albedinem* notat. Quod nimirum forſan crediderint Apoſtolos inſtar Sacerdotum Leviticorum albis indutos fuiſſe, cum

ſacris vacare ſolerent. Quod tamen omnino falſum eſt : & licet hoc aſſerant inter Pontificios non obſcuri nominis viri, alii tamen contra ſentiunt, ut Nicolaus Alemannus in Parietin. Lateranenſibus, & alii, qui Apoſtolos in iiſdem decubuiſſe veſtibus profitentur in quibus ſacrificarent, ut loquitur Auctor ſatis antiquus. Et fruſtra hic trahitur *penula* Apoſtoli Pauli, de qua 2. Timoth. 4. Syrus reddit ܒܝܬ ܟܬܒܐ *Thecam librorum.* Sic Arabs Erpenianus, apud quem legitur وعا الكتب *vas librorum*, licet in editione Londinenſium Polyglottων legatur فيلونيه *Philonium* , ſeu *penula.* Quod reddiderunt per *domum librorum* ſeu *Thecam librariam*, ſed mallem per *Thecam Calamariam* verba interpretis Syri reddere. Cum poſtea fiat mentio librorum & membranarum. Quicquid ſit de Syra verſione, Apoſtolus nullo modo cogitavit de ſacris & Albis veſtibus. Cum penula eſſet nigra, & veſtis viatoria, & amictus a peregrinantibus ſolitus uſurpari. Quod profitetur vir doctus media in Roma, qui cum de utraque penula apud florentiſſimam concionem diſſereret, ex illius ore facundo vis veritatis erupit. Sic enim ille, *quod ſi per pænulam intelligunt veſtimenti genus Rei ſacræ proprium, & ab aliis diverſum, primum haud credibile eſt, in iis anguſtiis ac preſſuris, vacaſſe primis Chriſtianis, peculiarem habitum, ad rem divinam excogitare : deinde cum antiquior ſacerdotum pænula ad amuſſim fere congruat cum ea quam gentilium ætate in foro uſurpabant, jam clarum manet, ſacram veſtem eo modo accipi non poſſe. Et revera Joann. Chryſoſtomus, Theophylactus, Hieronymus, intellexerunt vulgarem & communem eam pænulam quam adverſus pluviam & frigus olim geſtabant. Quæ ſententia reliquis proculdubio præferenda eſt.* Quam ſententiam variis argumentis olim aſſeruiſſe Sirmundum me quondam monuit vir eruditiſſimus. Sed periit iſtud Sirmundi opuſculum, cum variis ad Concilium Arelatenſe Annotatis, quæ non ſapiebant palato pontificio, & ideo ſuppreſſa, nam imperio ſocietatis ſub dominantis erat. Vir tamen ejuſdem ordinis, nec minoris ac Sirmundus nominis, ſic etiam loqui τολμᾷ. L. de prima miſſa. *Tametſi admitto D. Paulum habuiſſe ſacras veſtes, ad uſum ſacrificii, tamen eam pænulam de qua Paulus ad Timotheum ſcribebat, fuiſſe veſtem communem habeo perſuaſiſſimum. Nam diſerte Tertullianus c. 6. Apolog. penulam ſumit pro lacerna itineraria, imbri ac frigori arcendo accommodata.*

Potuit

Potuit ergo talis aliqua veſtis ab Apoſtolo ſignificari, cum penulam Troade relictam popoſcit; nec eſt quod ſuadeat ſignificatam eo nomine veſtem ſacram ad uſum ſolius ſacrificii, quamvis non dubitem, quin D. Paulus veſtes a profana & communi diſtinctas ad uſum ſacrificii adhibuerit. Itaque diſſentio a Cornelio a Lapide, Baronio, Ferrario &c. Partim vera, partim falſa, illi excidunt. Falſum Apoſtolos veſtibus peculiaribus in ſacris uſos fuiſſe. Hoc perridiculum aſſeruerat Alemannus ipſe. Sed verum eſt penulam fuiſſe veſtem ad uſum communem, a Gentibus ipſis uſurpatam, & quæ ad ſacra & Religionem nullo modo ſpectabat. Primo Chriſtiani erant Palliati, & Tribone induti. Poſtea relictis penes Monachos, & Aſcetas palliis, presbyteri inceperunt comptiores incedere, & birris & penulis tandem aſſueverunt. Penula vero, quod ex variis antiquis ſtatuis colligere eſt, erat veſtis viatoria & vulgaris, communis omnibus veſtis, pulla, fuſca, rufa, raro alba. Unde male *pænula Pauli* ſumitur pro veſte ſacra, quaſi ſacrificio Euchariſtico peragendo deſtinata, & veluti Paulus fuiſſet λευκοφόρος & alba veſte indutus. Iiſdem, cum aliis, veſtibus utebantur Apoſtoli. Jacobus Epiſcopus Hieroſolymitanus, nec fuit byſſo linove veſtitus, nec ingrediebatur Sanctuarium Hieroſolymitanum. De illo quidem ſic Euſebius ex Hegeſippo, l. 2. c. 23. τούτῳ μόνῳ ἐξῆν εἰς τὰ ἅγια εἰσιέναι, οὐδὲ γὰρ ἐρεοῦν ἐφόρει, ἀλλὰ σινδόνα, καὶ μόνος εἰσήρχετο εἰς τὸν ναόν. *Unus ex omnibus, in intimum Templi ſanctuarium ingrediendi jus facultatemque habebat, neque enim lanicio, ſed linea tantum veſte utebatur, & ſolus Templum intrabat*, ut inſtar ſacerdotum Leviticorum, lineis veſtibus amictus preces ſuas funderet. Sed Hegeſippum hic fabulam narrare, diu eſt quod Scaliger palam fecit, in ſuis ad Euſebium Animadverſionibus. Sicut & nos laminam auream Joannis Apoſtoli & illius ſacerdotium, ac proinde illius veſtes albas & ſacerdotales, de quibus idem Euſebius, L. V. c. 24. longe removenda oſtendimus in Variis noſtris Sacris. Veſtes tamen Apoſtolorum Joannis & Philippi ſacerdotales & Albas fuiſſe, ineptiori certe, & magis ridiculo argumento contendit Baronius. Nam ad ann. 394. ubi de Theodoſio ſeniore agit, num. x. exhibet nummum ubi expreſſa eſt effigies Theodoſii, cum hac inſcriptione DN. THEODOSIVS P. F. AVG. in adverſa vero parte, duæ figuræ ſedentes repræſentantur capitibus radiis ornatis

natis, cum hac altera inscriptione, VOT. XXX. MVLT. XXXX. Ad quæ verba Baronius, cujus radiata ista capita oculos perstrinxerant, sic exultabundus differit. *Vides Theodosii senioris veram certamque vultus effigiem. Ex adversa vero numismatis facie, intueris expresse, sacerdotali decoros habitu, geminos illos, quos in visu vidit Apostolos, Joannem atque Philippum expressos reddi. Habes etiam ex his Lector, inter alia, unde antiquum sacerdotalem habitum discas, simulque tonsuram intelligas, atque palliola humeros ac pectus decore ambientia.* Vide quantum erroribus sint obnoxii, & quam sæpe turpiter impingant viri cætera insignes. Nam hic nec apparet Theodosius senior, nec Apostoli Joannes & Philippus, nec vestes sacerdotales. Sunt vestes consulares, sunt imperatores duo Theodosius & Valentinianus, nec est Theodosius senior, sed junior Theodosius. Hoc potuisset animadvertere Baronius ex inscriptione numi. Nam ibi nuncupantur, soluuntur, multiplicantur vota, nimirum Tricennalia & Quadragesimalia, ut ita dicam. Hoc volunt istæ notæ. VOT. XXX. MVLT. XXXX. Quod certe non cadit nec cadere potest in Theodosium seniorem. Imperavit enim Theodosius hic magnus annos tantum sexdecim. Quomodo ergo potuisset nuncupare solvere, multiplicare vota tricennalia, & quadragenaria? Junior vero Theodosius imperavit octo supra quadraginta annos, adeo ut minime sit dubitandum quin numus iste juniori Theodosio sit tribuendus, qui hic cum Valentiniano admodum juuene, ut pote qui annum tantum ageret undecimum, sociatus repræsentatur, cum vestibus consularibus. Fucum fecit Baronio, & illi fraudi fuit, splendor radiorum quibus capita Imperatorum Consulum decorantur, & ornantur. Nam cum Beati & Sancti tali ornamento soleant delineari, statim Sanctos & Apostolos cogitavit, cum capita Imperatorum ipsorum, qui ut Numina sæpe coli solebant, & supra sortem humanam evehi, tali radiorum apparatu ornata conspiciantur. Sic, apud Poëtam, Latinus

> *Cui tempora circum*
> *Aurati bis sex radii fulgentia cingunt.*

Sic Plinius in Panegyrico Trajani *radiatum Domitiani caput* ridet, & exsibilat. Sic Auctor Panegyrici Maximiano dicti, *Trabeæ vestræ triumphales, fasces Consulares, sellæ curules, & hæc obsequiorum stipatio & fulgur, & ille tam divinum verticem claro orbe complectens*, &c.

Posset

Poſſet hoc variis exemplis comprobari, ſed nec res, nec locus, nec tempus id agere patiuntur, & notius eſt quam ut multiplici & operoſa teſtium fide adſtrui neceſſe ſit. Sufficit oſtendiſſe Baronium hallucinatum fuiſſe, & fruſtra res ſacras quæſiviſſe, ubi tantum civiles & politicæ occurrebant. Sic præcipiti Religionis ſtudio quidam quærunt, Ι Χ Θ, Jeſum, Chriſtum, Deum, in numo Τ Κ Θ *Titi*, *Quintii*, *Dei*. Sic alii in Numo Apamenſium, in honorem imperatoris Philippi Arabis cuſo, quærunt Noachum & monumentum Diluvii, quod fuſe a nobis alibi reprobatum eſt. Sic in Numo Domitiani nuper edito, quærunt etiam Religionem Chriſtianam, propter crucem, quæ ibi conſpicitur, cum ſit monumentum Iſiacorum ſacrorum, & Ægyptiorum, in quibus frequentes cruces ſolent etiam occurrere. Sic in Numo Theodoſii, Apoſtoli & veſtes ſacerdotales quæruntur, cum ſint tantum imperatoris veſtes Conſulares, a veſtibus Apoſtolorum alienæ, cum Apoſtoli, & Apoſtolorum Diſcipuli, veſtes alias quam communes non ſolerent induere. Prioribus Eccleſiæ ſeculis Chriſtiani pro arbitrio veſtibus utebantur, iis potiſſimum quas apud populares ſuos conſuetudo invexerat. Seculo exeunte quarto, vel ineunte quinto, Siſinnius Epiſcopus Albis uti voluit. Unde ab aliis carpitur, & arguitur. Sic enim de illo Socrates Hiſt. Eccleſ. l. 6. c. 22. Ἄλλοτε Ἀρσάκιον τὸν ἐπίσκοπον κατὰ τιμὴν ὁρῶν, ἠρωτήθη ὑπό τινος τῶν περὶ Ἀρσάκιον, διὰ τί ἀνοίκειον ἐπισκόπῳ ἐσθῆτα φοροίη, καὶ ποῦ γέγραπται λευκὰ τὸν ἱερωμένον ἀμφιέννυσθαι. ὁ δὲ, σὺ πρότερον, ἔφη, εἰπὲ ποῦ γέγραπται, μέλαιναν ἐσθῆτα φορεῖν τὸν ἐπίσκοπον. τοῦ δὲ ἐρωτήσαντος ἐν ἀπόρῳ γενομένου πρὸς τὴν ἀντερώτησιν, ἐπήγαγεν ὁ Σισίννιος, ἀλλὰ σὺ μὲν οὐκ ἂν, ἔφη, δεῖξαι δυνήσῃ ὡς δεῖ τὸν ἱερωμένον μέλανα ἀμφιέννυσθαι. ἐμοὶ δὲ καὶ ὁ Σαλομὼν παρήνεσε λέγων, ἔστωσάν σοι ἱμάτια λευκὰ, καὶ ὁ Σωτὴρ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις, λευκῇ φαίνεται ἐσθῆτι χρησάμενος. οὐ μὴν, ἀλλὰ καὶ Μουσῆν καὶ Ἡλίαν λευκοφοροῦντας τοῖς Ἀποστόλοις ἔδειξεν. *Alio quodam die cum Arſacium honoris cauſa inviſeret Siſinnius, a quibuſdam Arſacii familiaribus interrogatus, cur veſtes Epiſcopo minime convenientes geſtaret, & ubinam ſcriptum eſſet ſacerdotem alba veſte indui debere, reſpondiſſe fertur. Tu prior mihi dicas velim, quo in loco ſcriptum ſit, Epiſcopum atra veſte uti debere. Cumque is qui interrogaverat, ad hanc contrariam interrogationem hæreret, ſubjicit Siſinnius, tu quidem oſtendere nunquam poteris, ſacerdotem debere atris veſtibus indui. Me vero Salomon adhortatus*

tatus est dicens, sint tibi vestimenta alba. Et Servator noster in Euangeliis alba veste usus esse deprehenditur. Moysen etiam atque Eliam, albis indumentis vestitos suis Apostolis ostendit. Hic media in Constantinopoli, præsente Patriarcha seu Archiepiscopo, inter Episcopos, movetur lis & controversia de vestibus clericorum, an atri, albi, vel alterius cujusdam coloris esse deberent. Si albus color prævaluisset, & ab omnibus clericis fuisset usurpatus, an vel minimum hic occurrisset argumentum Sisinnium carpendi, illumque insimulandi novitatis & varietatis? An si in sacris, vel extra sacra, si in Ecclesia, vel in foro, vulgares vestes albæ, & clericis peculiares fuissent, an Sisinnius provocasset ad exemplum Christi, Mosis, & Eliæ, & ad mandatum Salomonis? An Salvatorem memorasset Apostolis ostendentem Mosem & Eliam λευκοφοροῦντας, præterito ipsorum Apostolorum exemplo, si verum fuisset ipsos Apostolos & Apostolicos viros Albis indumentis amictos fuisse? Certe nullus dubito quin forma, figura, color, materia vestium, inter ἀδιάφορα tunc temporis recenserentur, & ab arbitrio Ecclesiasticorum & Ecclesiarum pependisse hanc vel illam vestium figuram, hunc vel illum colorem usurpare & adoptare. Verum quidem est candidum Ecclesiasticis magis placuisse in sacris, & solennibus, & tandem obtinuisse. Ad Sisinnium tamen usque & Constantinopoli nigræ vestes præferebantur. Sic postea existimaverim hoc in desuetudinem abiisse. Nam annis post Sisinnium septuaginta, in ipsa Constantinopoli, Atræ vestes erant indicium mœstitiæ & doloris, & in Ecclesia, & extra Ecclesiam. Hoc colligitur ex Theodoro Lectore H.E. l. 1. qui narrat Acacium Patriarcham Constantinopolitanum, ut dolorem & animi ægritudinem significaret, ob Decretum Basilisci Imperatoris, contra Concilium Chalcedonense, nigras vestes sibi induisse, vera ingentis τεκμήρια luctus. τύπῳ γενικῷ Βασιλίσκος τὴν σύνοδον ἐκβληθῆναι προσέταξεν. ἐπέκειτο δὲ τοῦτο καὶ Ἀκάκιον ποιῆσαι, ὅπερ οὐκ ἴσχυσε, πάσης ὁμοῦ τῆς πόλεως, ἀνδράσιν ἅμα καὶ γυναιξὶν, ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κατὰ Βασιλίσκου συναθροισθείσης. Ἀκάκιος δὲ καὶ ἑαυτὸν, καὶ τὸν θρόνον, καὶ τὸ θυσιαστήριον, μελανοῖς ἐνδύμασιν ἠμφίεσε. *Basiliscus generali sanctione Synodum Chalcedonensem rejici jussit. Operam autem dabat, ut idem quoque faceret Acacius; verum id perficere nullo modo potuit; cum universa civitas, tam homines quam fœmina, in Ecclesiam conveniens Basilisco obstitisset.*

obstitisset. Quin etiam Acacius semet ipsum, & Cathedram, atque Altare, nigris vestibus obtexit. Indicio certissimo album, vel alium a nigro, colorem tum temporis obtinuisse, cum paulo ante in ipsa Constantinopoli, albus color Ecclesiasticis viris non bene convenire & congruere censeretur. Unde facile credi potest, vestium modum arbitrarium, &, sicut & nunc, mutationibus obnoxium fuisse. Nullasque ea de re, primis Temporibus in Ecclesia fixas fuisse leges, & fortuito totum istud vestium sacrarum Choragium ex variis hominum ordinibus in Ecclesiam irrepsisse; qui cum variis indumentis uterentur, etiam Christiani facti illa non abjiciebant, nec se contra Ecclesiæ leges peccare existimabant, si semper iisdem vestibus essent amicti, quibuscum, antequam ritibus Christianis initiarentur, solebant incedere. Plebs ut plurimum albis utebatur. Rhetores palliis purpureis, vel croceis, vel albis. Philosophi fuscis & nigris. Quod patet ex Cyrilli Lexico, Basilio Presbytero ad Gregor. Nazianz. Orat. & Theophylacto Simocatta l.8. Hist. c. 12. Cyrillus, Τείβωνες, περιβλήματά τινα, τῶν μὲν Ῥητόρων ἐρυθροὶ καὶ φοινικοὶ, φαιοὶ δὲ τῶν φιλοσόφων. *Pallia, sunt indumenta quædam Rhetorum & Philosophorum; Rhetorum sunt rubra & purpurea, Philosophorum vero fusca.* Simocatta vero Theophylactus, Atheniensibus Rhetoribus tribuit λευκὸν τειβώνιον, *Pallium album.* Cum vero & plebs, & Sophistæ, & Rhetores, & Philosophi ad Ecclesiam confluerent, & ejuratis erroribus, Christianismum amplecterentur, non mores, nec vestium rationem immutabant, singuli ordinum suorum sæpe servabant habitum, unde diversi in Ecclesia colores, ab Ecclesiasticis & clericis, lapsu temporis fuerunt usurpati. Nam sæpe, iisdem quibus ante Christianismum utebantur vestibus, post etiam utebantur. Hieronymus de Aristide, in Catalogo Scriptorum Ecclesiast. *Aristides Philosophus Atheniensis, & sub pristino habitu discipulus Christi.* Origenes apud Eusebium l. VI. c. 20, de Heracla Presbytero. πρότερον κοινῇ ἐσθῆτι χρώμενος, ἀποδυσάμενος, καὶ φιλόσοφον ἀναλαβὼν σχῆμα, μέχρι τοῦ δεῦρο τηρεῖ. *Primum usus communi veste, quam postea abjiciens, philosophicum habitum induit, & huc usque servavit.* Idem Euseb. l. IV. c. XI. de Justino Martyre. Μάλιστα δὲ ἤκμαζεν ἐπὶ τῶνδε Ἰουστῖνος, ἐν φιλοσόφου σχήματι πρεσβεύων τὸν θεῖον λόγον. *Ista tempestate floruit præ omnibus Justinus, sub habitu Philosophi verbum Dei prædicans.* Hinc habi-

tus & pallium nigrum Philoſophorum ad Epiſcopos, Presbyteros, Aſcetas, & Monachos tranſiit, qui ſæpiſſime nigris veſtibus induebantur. Quo non referendus locus Ammiani Marcellini l. 22. circa finem, ubi cum de Alexandria, florentiſſima urbe, varia commemoraſſet, quæ illam commendarent, inter alia addit. *Ne nunc quidem in eadem urbe Doctrinæ variæ ſilent. Non apud eos exaruit Muſica, nec Harmonia conticuit, & recalet apud quoſdam adhuc, licet atros, conſideratio mundani motus & ſyderum, doctique ſunt haud numero pauci.* Hæc lectio occupat omnes Ammiani editiones, & nulla codicum varietate reddita ſuſpecta. Suſpicionem tamen ſenſus non bene congruus ingenerat. Unde verba iſta, *licet Atros*, ſollicitantur. Lindenbrogius ea vexanda non exiſtimat. Et per, *Atros*, Monachos atris & pullis veſtibus indutos intelligendos cenſet. Sed Valeſius legit, *licet raros.* Petavius vero improbatis duabus iſtis lectionibus, *literatos*, legendum exiſtimavit. *Hæ duæ voculæ*, inquit, *ſunt depravatæ; nec recte conjiciunt, Chriſtianos, maxime Monachos, intelligi, quos pullatos fuiſſe conſtat, neque enim Monachi ſeſe mathematicis præſertim artibus addixerunt. Quare minima mutatione lego, literatos, pro licet atros.* Ego legebam *Hieres & jatros* ſacerdotes & medicos. Sed nihil determino, & ſuum judicium cuique permitto. Sufficit conſtare Monachos pullatos & atros fuiſſe, & veluti μελανηφόρους, quod illorum ordo eſſet dolentis, lugentis, mœrentis, & auſteriorem & ſeveriorem vitam aperte profitentis. Hinc eſt quod & apud Ethnicos in ſacris lugubribus nigras etiam induerent veſtes, ut ſupra obſervatum, ſicut & cum numinibus durioribus & καταχθονίοις facerent. Quo refertur locus Servii, qui ſi recte legeretur pro ut nunc ſe habet in hodiernis exemplaribus, favere videretur. Sic Servius ad XII. Æneid. *impolluta & pura dicitur veſtis, qua feſtis diebus uti conſueverant ſacra celebraturi, ut neque funeſta ſit, neque fulgorata, neque maculam habeat* ΘΚ *homine mortuo.* Ad quæ verba vir doctus olim dubius & anxius hæc ſcripto conſignabat. *In hac veſte ſinus eſt, qui mihi rugam in fronte excitat. Quæ enim macula eſt illa,* Θ. Κ. *homine mortuo. Utrumque* Θ. Κ. θεοὺς καταχθονίους *deſignare ſolet in inſcriptionibus Græcis paſſim. Unde veſtis* Θ. Κ. *habet homine mortuo, ea forte fuit qua ſacerdos uſus eſt, dum ſubterraneis DIS ſacra mortuorum celebraret. An veſtis hæc ſacerdotalis habuerit literas* Θ. Κ. *illiſque fuerit diſtincta & præfixa,*

fixa, non memini me alibi legere. Quare non ex Tripode oracula fundo, sed conjecturas & nugas meas, in re obscura ita propono, ut non respuam alienas. Alius vir doctus recentioris quidem ætatis, sed famæ & doctrinæ non minoris, tangit etiam locum istum Servii, Notis ad l. 2. Constit. Apostol. *Hinc etiam Magistratuum perversa vestis, funesta, & impura, maculam habens* Θ. Κ. θανάτε & καθαιρέσεως, *nota ex Seneca* l. 1. de Ira. c. 16. Valerio Maxim. l. 9. l. 12. *& Servio l.* 12. *Æneid. vers.* 169. Hæc ille more suo docte & acute. Sed certe illi & aliis gratiam possumus facere conjecturarum suarum, alibi meo judicio felicius usurpandarum. Nam vel fallor, vel locus Servii in mendo cubat, quod facile sanari potest. Nam ibi non legendum Θ. Κ. sed, *ex*: non sunt Literæ Græcæ, sed Latinæ, & fit mentio *vestis maculatæ ex homine mortuo.* Non vero *habentis maculam* Θ. Κ. *homine mortuo.* Nam quæ connexio verborum istorum? certe barbara foret, & Servio Grammatico indigna. Scribendum & legendum, *ex*, non Θ. Κ. non opus est hic magno acumine, & maximo molimine maximas nugas agere. Levi brachio conficitur istud negotium & exigua mutatione sanatur iste locus Servii. Hoc revocat mihi in mentem alium locum ejusdem Servii, qui certe olim maximas excitavit turbas, & eruditas rixas. Rem facetam certe & jocosam narrabo. Neque enim prohibiti isti excursus, & licet scribendo jocari, sicut si coram mutuo sermones misceremus. Lutetiæ Parisiorum lis mota est inter eruditos de loco Servii ad Ecclog. v. Virgilii; locus sic se habet, *Tria circa Apollinis simulachrum videmus. Lyram quæ nobis cælestis imaginem Harmoniæ refert; gryphenæum, quod & terrenum numen ostendit, sagittas quibus infernus Deus & noxius indicatur.* Omnia hic fere clara & perspicua. Unicum verbum, nimirum *Gryphenæum*, negotium facessebat doctis, & illis crucem figebat. Cum illis omnibus aqua hæreret, oracula peregrina consulenda censuerunt. Scribitur Cadomum, literarum florentissimum Emporium. Bochartus, Briosius, Palmerius, Halleus, alii, alacres eriguntur, & vexatum locum in omnes partes vertunt. Fervet negotium, fervent animi & calami, quilibet Oedipum se præstare contendit, & ad scopum felicius aliis satagit collineare. Ipse ego vix ephebos egressus, & qui Musarum liminibus oscula prima fixeram, nolui esse ἀσύμβολος, & quid valerent tunc nascentes vires volebam

bam experiri. Sed post varias contentiones, & varia sententiarum divortia, levi molimine tota lis fuit composita. Nam cum aperto veteri satis codice MSS. Servii, occurrat *Gryphem æneum*, unde ex mala dispunctione literarum, *Grypheneum* conflatum fuerat, statim controversia dirimebatur, deferuebat acrimonia ista literaria, quilibet mirabatur ἀστοχίαν suam, & singuli sarcinulas suas & quisquilias, doctas, Juppiter! & laboriosas, colligebant, & sibi servabant. Sic alter locus Servii torsit & fatigavit eruditos, cum omnia sint ibi plana, ut vix hærendi sit locus, nec vel minima asperitas quæ gressum morari & retardare possit. Nulla vestis ibi maculata Θ. Κ. sed ex mortuo, quod patet ex ipso Servio ad Æn. 4. p.371. Sed tamen ibi mentio vestis funestæ, nigræ meo judicio & atræ, & ad funus prosequendum aptæ, vel ad Deos inferos colendos. Nam variis victimis utebantur Ethnici, modo albis, modo nigris. Variis etiam Aris, modo Altaribus, modo Focis, modo Mundis, in scrobe nimirum & fossa, & loco obscuro & subterraneo, cum inferis sacra faciebant. Sic etiam vestibus nigris sacra peragebant inferis, & erant Melanophori. Albis vero erant amicti in cultu quo superos prosequebantur, aptis ad gaudium, lætitiam, Deorum munificentiam & benevolentiam, declarandam & significandam. Hinc est quod beati qui perfecte Deum colunt, in albis repræsentantur, ut superius observabam. Et ideo color Albus & Byssus vocantur δικαιώματα τῶν ἁγίων, Apoc. 19. 8. Vulgo reddunt interpretes, *justificationes sanctorum*. Quasi Fideles Sancti hic intelligerentur, qui sunt induti bysso & candore justitiæ Christi, quo justi & credentes in Christum solent justificari. Sed ibi ἁγίων non est masculini generis, sed neutrius, est genitivus pluralis nominativi ἅγια, id est *sancta*, *locus sanctissimus*. δικτιώματα vero non notat semper *justitias & justificationes*, sed *statuta*, *Decreta*, *ceremonias*, *ritus*. δικαιώματα τῶν ἁγίων, sunt *ritus & Ceremoniæ constitutæ*, ut in Sancto Sanctorum semper observarentur. Byssus ergo & vestes lineæ & albæ erant institutæ ad usum Sanctuarii & præcipue cælestis, in quo Sancti & beati albis stolis & vestibus amicti conspiciuntur. Vel quia sacerdotes ut superius observatum. Vel quia Virgines. Virgines vero in Festis solennioribus vestibus albis induebantur. In Talmud. Babylon. Tract. Bava Batra. לא היו ,ימים טובים בישראל כחמשו עשר וכיום הכפרי״ כבהן בנות הירושלים יוצאות בכלי לבן *Nulli Dies magis festi sunt Israelitis quam decimus quintus mensis Ab, qui*

Julio

Julio noſtro reſpondet, *& dies Expiationum, quippe quibus filiæ Hieroſolymitanæ egrediebantur veſtibus albis.* Vel quia Beati ſunt Reges & victores. Albus vero Color ſymbolum victoriæ & Regiæ dignitatis. Vel quia Candidati Reſurrectionis glorioſæ. Nam ſecundum Judæos, Sancti cum veſtibus albis, impii vero nigris, amicti ultimo die reſurgent. Hinc R. Jochanan in Bereshit Rabbath dicit. קברו אותי בכלים צבועים בדרוקא לא לבנים ולא שחורי״ שאם עמדתי בין הצדיקים לא נבוש ואם עמדתי עם רשעים לא נכלם. Hæc ſic reddidit Manaſſe Ben Iſraël, ſed illa non intellexit, & in illius verbis nullus congruus fluit ſenſus. *Sepelite me veſtibus tinctis colore Deroca, id eſt candidis, neque nigris. Ne, quando reſurgam inter probos & juſtos, pudeat mei ob nigras meas veſtes. Vel ſi inter malos & impios reſurgam, ne me pudeat mei ob veſtes candidas.* Hæc certe non ſunt ad mentem & conſilium R. Jochanan. Nam ſi vult veſtiri veſte coloris *Deroce*, id eſt candidi, quo modo non pudebit inter improbos, cum veſte ſua candida? Manaſſe proculdubio neſcivit quid eſſet *Deraca*, & exiſtimavit eſſe colorem album. Sed fallitur. *Deraca* videtur decurtatum ex *ſandaraca*, quæ ex Verrio apud Feſtum, eſt genus *coloris coccinei vel cærulei*. Ex *ſandaraca* vel *ſandoracha*, factum eſt *Daracha*. Veſtibus Daracha vel ſandaracha tinctis & imbutis vult ſepeliri R. Jochanan, non nigris, ut impii, non albis, ut juſti, ut die Reſurrectionis in quo improbi veſtibus nigris, & juſti veſtibus Albis amicti reſurgent & ex mortuis excitabuntur, illum pudor non corriperet, ſi inter nigros alba, inter albos nigra veſte indutus conſpiceretur. Hæc verba aliter redduntur in Tractatibus Talmudicis Nidda, & Sabbath. Nam ibi legitur, *ſepelite me*, non, *in veſtibus*, דרקא, *ſubruſis & candidis* ſed בכלי״ האולירײם. *In veſtibus Ulriarimis.* Sic reddit vir maximus & qui familiam ducit inter φιλαρατόλυς. Sed vox iſta eſt vox nihili. Et credo האולירײם Haoulirim corruptum, & legendum Haourilim, cæruleis, nimirum veſtibus, quibus ſepeliri volebat, non nigris, inſtar impiorum, non albis, inſtar juſtorum qui in albis debebant reſurgere. Beati ergo, quaſi jam reſurrexiſſent, ornati ſunt indumentis Albis, & veſtibus non nigris, non tinctis ſandaracha, ſed in ſanguine Agni Apocal. c. 7. habent λευκὰς ϛολὰς ἃς ἐλεύκαναν ἐν τῷ αἵματι ἀρνίου, non quæ purpureum colorem ſibi conciliarint ex ſanguine agni,

uc

ut vult vir quidam eruditus, vel quæ mundiores ſint redditæ & ornatiores, ut volunt viri magni, quaſi dealbare & λευκαίνειν, iſta omnia ſignificaret. Certe ſtolæ proprie albæ hic ſunt intelligendæ, non quidem in ipſo ſanguine tinctæ, & ſanguineo colore infectæ & ſaturatæ, ut Tyrio ſanguine, ſed dealbatæ per meritum ſanguinis Agni, quo omnes veſtium beatorum ſordes delentur & amoventur. Adeo ut Sanctorum veſtes ſanguine Chriſti purgatæ, & ab omnibus aliis coloribus & maculis liberatæ, nive & ipſa luce evadant candidiores. Qua loquendi ratione forſan alludit Spiritus Sanctus ad ſententiam Judæorum, qui Die expiationis cum Deus placaretur & propitius factus fuiſſet ſacrificio Hirci immolati, & alterius hirci emiſſarii & ἀποπομπαίου, faſciam Coccineam cornibus hirci, vel Altaris alligatam, ſtatim apparuiſſe candidam, colore purpureo illico in candidum immutato, fingunt, ut peccata rubicundiora & oculos magis ferientia omnino deleta, expuncta, dealbata ſignificarentur. Quo referunt Judæi verba Eſaiæ Proph. c. 1. 18. *ſi fuerint peccata veſtra ut Coccinum, quaſi nix dealbabuntur, ſi fuerint rubra quaſi vermiculus, velut lana alba erunt.* Inſtar linguæ Coccineæ, quæ, DIE expiationum, ſubito dealbabatur, cum ſanguine, & cæſo hirco, & emiſſario altero, placatus erat Deus. Nam talem faſciam coccineam alligabant, vel capiti & cervici duorum Hircorum, vel ad veſtibulum exterius Templi, vel ad interius veſtibulum, vel mediam partem ad rupem deſerti ad quod Hircus deducebatur, & alteram mediam partem ad cervicem Hirci emiſſarii. Rabbini in Gemara ad Codicem Joma. תנו רבנן בראשונה הו קושרין לשון של והורית על הואלם מבחוץ הלבין היו שמחים לא הלבין היו עצבין ומתביישין וגו·. *Tradunt Rabbini quod in principio alligabant linguam Coccineam ad oſtium veſtibuli exterioris: ſi albeſcebat, lætabantur, ſi non albeſcebat, dolebant & confundebantur* &c. Dealbabatur ergo faſciâ coccinea, ſanguine Hircorum die expiationis. Sed ſtolæ integræ beatorum dicuntur dealbatæ ſanguine agni, quo placatus eſt Deus, & omnis nigredo peccati expuncta & deleta. Hinc ſtolæ ſanctificatorum albæ, ſanctitati beatorum, illorum victoriæ, & gloriæ admodum congruentes. Nigræ veſtes indicium luctus & miſeriæ; albedo & candor, ſymbolum lætitiæ, & gaudii. Hinc etiam locus Pſal. 68. ubi Deus ſpem proſtratam Eccleſiæ ſuæ excitat & erigit. *Quando*

ſederis

ſederis inter lapides focarios, tandem aliquando evades liber, & inſtar columbæ radiabis, & candido jubare coruſcabis. Solatur Eccleſiam in Captivitate Babylonica languentem & jacentem, & dicit, Etiamſi nigrorem contraxeris lebetibus focariis & ollis atriorem, tamen evaneſcet externa iſta luctus & captivitatis facies, & candore & albedine propter libertatem tuam hoſtes tuos Babylonios & Aſſyrios ſuperabis, qui columbas colunt, & ſolent adorare; columbas nimirum albas.

Alba Palæſtino culta columba Syro.

Sic *gladius columbæ* apud Jeremiam 25. 38. 46. 16. 50. 16. Soph. 3. 1. eſt gladius Syrorum & Babyloniorum. Ergo Eccleſia in captivitate nigris veſtibus operitur: ſed liberata, hoſtes lætantes & inſultantes, imo ipſorum Numina, albedine, cultu, & elegantia, longe vincit & ſuperat. Nimirum illorum columbas, & ſydera quæ Babylonii colebant, imo & eorum ſacerdotes, qui albis induebantur. Unde vocabantur בדים. *Lino & Byſſo induti.* Eſ. 44. 25. Jerem. 50. 36. non a בדא mentiri, ex quo facta vox qua deſignantur iſti Theatrales circulatores, qui ſimplicioribus imponunt & illudunt, qui dicuntur *des Badins*, quaſi mendaces, ſed a בד linum, quia ſacerdotes iſti lino & byſſo indui ſolebant. Contra vero Melanophori nigris amiciebantur, unde derivata eſt illorum denominatio. Et forſan eadem vox reſtituenda eſt Pomponio Melæ loco a viris doctis ſollicitato, & vexato. Sic enim ille l. 2. c. 1. circa finem, *Melanchlænis, atra veſtis, & ex ea nomen.* Nam non legendum *Melanchimos*, nec *Melanchitona*, nec *Melanchinus*, ſed *Melanophoros.* Nam quidam codices habent *Melanoſtharos*, &, ut credo, pro *Melanophoros.* Unde fluxit vox qua iſti populi adhuc hodie nominantur, nimirum *Mourophori*, quaſi Melanophori.

Hæc de Melanophoris ſatis, vir Ampliſſime, & proculdubio plus ſatis, quæ vereor ne animi ægritudinem, imo pallorem tædioſa lectione concilient, imo & luctum acerbiſſimum, quem poſſes atra veſte, & Melanophorus, omnibus ſignificare. Nec facias tamen rogo, atque iterum rogo, & aliquid condones voluntati & ſtudio tibi nimis complacendi. Si omnia diſplicuerint, & vanus fuerit conatus noſter, una litura omnia deleas, & nigro notes lapillo.

Interea, vir Ampliſſime, patiaris me te proſequi verbis & voto Regum ſapientiſſimi, בכל עת יהיו בגדיך לבנים. *In omni tempore ſint veſtimenta tua candida.*

Feſta fluat tibi quæque Dies, & ſtamina Parcæ
Ducant purpurea candidiora nive.

Tuus omni cultu & obſervantia

Kal. Maj.
CIↃ IↃ C LXXXVI.

LE MOYNE

ADDENDA.

DUm Harpocrates præla exercet, nonnulla mihi, ut fieri amat, inter legendum notata ſunt, quæ nequaquam omittenda eſſe duxi. Ecce igitur tibi, L. B. *Addenda*, rogoque ſerium in modum ea æqui bonique conſulas.

pag. 37. lin. 17. poſt, *deorum*; adde: Nec aliam ob cauſam Manilius lib. 1. deſcribit,

Phætontem patrio curru per ſigna VOLANTEM,

nec Prudentius lib. 1. contra Symmachum,

—— *Solem; cui tramite certo*
Conditio impoſita eſt, vigilem tolerare laborem,
Viſibus objectum mortalibus, orbe rotundo
Præcipitem, teretique globo per inane VOLANTEM:

eodemque reſpiciens Statius 1. Sylv. carm. 1. *volucrem rotam* Phœbo tribuit.

pag. 53, lin. 31. poſt, *Mithriaca*, adde: Num autem hoc monumen-

numentum Mithræ positum sit ob restitutam mulieri, cujus caput cernitur, sanitatem; an vero Luna repræsentetur; numque Galli Mithram fœminei sexus coluerint, uti arbitratur vir eruditus, id fateor me affirmare vix posse. Certe Ambrosius libello 2. contra Symmachum *Mithram* fœminam facere videtur: *Unde Phrygii vates, & semper invisa Romanis non æquæ Carthaginis numina? Quum Cœlestem Afri, Mithram Persæ, plerique Venerem colunt pro diversitate nominis, non pro numinis varietate*: & Herod. lib. 1. c. 131. narrat Assyrios Venerem appellasse Μύλιτla, Arabes Αλίτla, & persas Μίτραν. Petrus Faber, vir doctissimus, lib. 3, c. 2. Semestr. existimat apud Ambrosium scribi debere *Mitram* sine adspiratione; & per *Mitram* intelligit Lunam, quæ eadem cum Venere & Cælesti; per *Mithram* vero Solem. Sed hoc si verum, adspiratio non addi debebat in marmore, vel apud Stat. lib. 1. Theb., ubi proculdubio Solem designat, scribi *Mitram*; nisi illud vitium statuario, hoc vero librariis adscribere velimus. Quicquid sit, res est examine digna; num *Mitram* Persæ a *Mithra* distinxerint, cum Herodotus testetur clare Venerem *Mitram* dictam esse; numque Orientis populi Solem modo fœminei, modo masculi sexus fecerint, uti certe coluerunt *Lunum* & *Lunam*; quæ in sacris Mithriacis per bovem repræsentatur.

pag. 60. l. 23. post, *Tristanum*, adde: & mulier lyram percutiens, saltansque in honorem Bacchi, ut videtur, in *Admirandis Romanarum Antiquitatum Vestigiis*.

lin. 28. post, *Proserpinam*, adde; quem locum jam ita emendasse deprehendi Aleandrum in Explicatione Tabulæ Heliacæ.

pag. 69. lin. 10. post, *Uraniam*, adde: (Græca sunt, καὶ Αφροδίτη καὶ ἐρανία ἄρτεμις;) videturque ultimum καὶ collocari debere post ἐρανία, ita ut celebret *Venerem Cælestem*.

pag. 72. lin. 29. post versum Virgilii, adde: eodemque plane modo Ælianus lib. 1. de Anim. 44. loquitur: τῶν δὲ γεράνων αἱ κλαγγαὶ καλἔσι ὄμβρες.

pag. 73. lin. 18. post *offenditur*, adde: & lib. 7. cap. 9. sacros accipitres Apollini, & sacerdotes, qui eos alebant, ἱερακοβόσκες fuisse dictos.

pag. 75. lin. penult. post, *vacat*, adde: Prudentius lib. 1. contra Symm. v. 365. Proserpinam vel Dianam describens:

Nunc bigas frenare boves, nunc ſæva ſororum
Agmina vipereo ſuperis immittere flagro:
Nunc etiam volucres caprearum in terga ſagittas
Spargere, terque ſuas eadem variare figuras.
Denique cum Luna eſt, SVBLVSTRI *ſplendet* AMICTV:
Cum ſuccincta jacit calamos, Latonia virgo eſt.

pag. 75, lin. 32. poſt, *perſecutorum*, adde: Adoni in Martyrol. pag. 136.

pag. 81. lin. 14. poſt, *conſtat*, adde: & tandem *Cynoſuridos*, uti hunc montem vocat Clemens Alex. οὗτος μὲν οὖν κεῖται κεραυνωθεὶς ἐν τοῖς Κυνωσύριδος ὁρίοις.

pag. 104. l. 19, poſt, *Pædagog.* adde: PLVTO non alius quam Sol eſt, quando nempe hybernis menſibus inferius hemiſphærium illuſtrat: uti multis docet Porphyrius, apud Euſeb. lib. 3. præpar. c. xi. ubi poſtquam & inde Proſerpinæ raptum explicaſſet, addit tandem: τῆς μὲν Κόρης ὑπὸ Πλούτωνος τοῦ ὑπὸ γῆν ἰόντος Ἡλίου ἁρπαζομένης κατὰ τὸν σπόρον: *Proſerpina igitur ſementis tempore a Plutone, ſole ſub terras commeante, rapitur*; clareque ipſi πλούτων appellatur, ὁ ὑπὸ γῆν ἰὼν Ἥλιος. Et cum hæc gentilium placita nugæ germanæ ſint, recte Euſebius c. 16. eos interrogat: πῶς δὲ ὁ Πλούτων καὶ ὁ Σάραπις εἰς τὸν Ἥλιον δυνατοὶ ἂν εἶεν φυσιολογεῖσθαι: *Pluto autem & Sarapis, qua tandem Phyſiologia ad Solem revocari queant*? Et huc proculdubio reſpiciunt: Macrob. 1. Saturnal. verba: *Inferi nomen Soli datur quum inferiori hemiſphærio, id eſt, hyemalibus ſignis curſum ſuum peragit. Superi quum partem Zodiaci ambit æſtivam*: quam in rem plura moneri poſſent; ſed digitum intendiſſe ſatis habeo.

pag. 117. lin. ult. poſt, *notavi*, adde: & in opere laudato Jovem alioſque deos laribus adſcriptos, atque a veſanæ ſuperſtitionis hominibus in peculiares defenſores & patronos adoptatos fuiſſe. Sic in Paſſione S. Savini apud Baluz. Tom. 2. Miſcell. *Venuſtianus deum ſuum, quem habebat in cubiculum ſuum, ubicunque manſiſſet, juſſit adduci in medio, quia erat miræ facturæ ex lapide coralite Jovis, & veſtimenta ejus deaurata erant*: id quod etiam tradit Ado pag. 47. Martyrologii; cum quo ejuſmodi parvam ſtatuam vocare poſſis *ſtatunculam* vel *ſtatunculum* (utroque enim modo ſcribitur) *Jovis*. Non

pag. 125. lin. penult. poſt, *gentiles*, adde : (uti certe ex ſententia Petri Bellorii cernitur facem gerens in marmore, quod Romæ exſtat, cujuſque ſculptura Orientem repreſentat)

pag. 127. lin. 21. poſt, *peti poſſunt*, adde : Et iis quæ ipſi notarunt, adjice, *Lycios* magis honoraſſe mulieres, quam viros, & μητρόθεν fuiſſe appellatos, teſte Nicolao Damaſceno : cujus tamen ſenſum interpres non aſſequitur, Græca hoc modo vertens, *nominaque iis a matribus induntur* : nam aliud longe hæc loquendi ratio ſignificat; & ut Græcus dicebatur v. gr. *Ajacis filius*; ita Lycius, *filius Andromachæ*.

pag. 128. lin. 13. poſt, *fuerunt*, adde : Exſtat apud me nummus æreus mediæ magnitudinis, necdum, quod ſciam, luce donatus publica. Ab una parte cernitur Hoſtilianus, addita Inſ. Γ. ΟΥΑΛ. ΟCΤΙΛΙΑΝ. ΜΕ. ΚVΙΝΤΟC. ΚΕCΑΡ : ab altera templum, cujus faſtigio inſidet aquila alis expanſis; templi frontiſpicium ornatur columnis quatuor, & in medio figura ſedet, addita inſcr. ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ ΜΗΤΡΟΚΟΛΩΝ. Δ. Ε. S. C. qualis fere in Q. Herennii Etruſci honorem percuſſus cernitur apud Patinum. Hunc autem nummum cum alio, qui erat, ut nobis videbatur, Gordiani Pii, & cujus in area averſa occurrebat COL. PTOL. vexillum, homo arans, & ſupra boum capita puerulus alatus, ad indicandum coloniam deductam eſſe, dono dedi Jacobo Tollio, Viro Clariſſimo.

pag. 129, 6, poſt, *Heſychio*, adde : Quin & *Maſtigophori* dicti ſunt homines, qui flagella in manibus habebant : Prudent. 2. contra Symm. v. 516.

Nunc MASTIGOPHORIS, *oleoque & gymnadis arte*
Unctis pugilibus, miles pugnabat Etruſcus.

Iſo Magiſter in Gloſſis ſcribit, *Marrucophoris*, interpretaturque *populos Aſiæ* : Heinſius de Laconibus ſermonem eſſe putat, quia μάστιγες λακωνικαὶ, teſte Euſtathio, erant in pretio. Mihi in genere videntur intelligi debere Græci, qui aſſiduam operam dabant ludis, atque in iis aurigabant; unde & mox pugiles, athletaſque, tanquam ejuſdem farinæ homines, memorat. In aliis codd. ſcribitur; *Maſtrucophoris*, & vir doctiſſimus per *maſtrucas* arbitratur deſignari *cæſtus*, noſque ad Turnebi Adverſaria remittit; & ea voce Prudentium infra diverſa ſignificatione uti ſcribit. *Maſtru-*

cis

cis proceres vestire togatos. Sed nondum inveni apud Turnebum, *mastrucas* pro cæstibus sumi : & deinde nullus dubito, quin ob rationem allatam *Mastigophoris* genuinum sit. LVCOPHORI etiam memorantur in Inf. I. pag. cccxxiii. apud Gruter. qui proculdubio fuere sacerdotes a portatis lucis, seu arboribus, ita appellati, non secus ac *Dendrophori.*

pag. 130, 20. post, *servasse*, adde : Porphyrius quoque lib. IV. de Abstin. postquam memorasset προφήτας, ἱεροστολιστὰς, ἱερογραμματέας, ὡρολόγους, recenset, τὸ λοιπὸν τῶν ἱερέων τε καὶ παστοφόρων καὶ νεωκόρων πλῆθος καὶ ὑπουργοῦν τοῖς θεοῖς : atque, uti apparet, *Pastophoros* & *Neocoros* vel *æditunos* conjungit; unde haud absurde aliquis suspicari possit, templa ab illis non secus ac his servata fuisse.

131, 12. post, *reddenda sunt*, adde : Et Porphyrius lib. 4. de Abstin. idem de Ægyptiis sacerdotibus testatur : Ἐφαίνοντο δὲ ἀεὶ θεῶν ἢ ἀγαλμάτων ἐγγὺς, ἤτοι φέροντες, ἢ προηγούμενοι καὶ τάσσοντες μετὰ κόσμου τε καὶ σεμνότητος : *Semper autem conspiciebantur inter deorum simulacra versantes, vel ea gestantes, vel iis præcedentes, eaque ordine decore & cum gravitate disponentes.*

132, 33. post, *ignoro*, adde : Invenio tamen Nicol. Caussinum originem erroris repetere ex male intellectis Pollucis verbis. Nam cum illi παστὸς dicatur παρὰ τῇ εὐνῇ παραπέτασμα, *velum quod thalamo obtenditur*, cumque nonnulli id, *pallium*, reddiderint, arbitratur ad eundem impegisse lapidem interpretem Horapollinis. Quod ut verum esse potest; ita nequaquam adsentior Caussino, neganti, *Pastophoros* deorum thalamos vel ædes portasse, & rescribenti apud Cl. Alexandr. παστόφρουρος, id est, *templi custos*, quia ea custodiebat; quo nihil aptius ad illius & Hori mentem videt. Sed ut ex iis, quæ monui, patet, vox ea nequaquam mutanda est; & vetant id tot veterum loca, tot inscriptiones, ut mirer viro erudito illud in mentem venire potuisse.

138, 12, post, *Meursii*, adde : Et exstat hæc dignitas in inscriptione pereleganti, quæ ad me cum aliis ineditis Smyrna missa est:

Η. ΙΕΡΑ. ΣΥΝΟΔΟΣ. ΤΩΝ. ΠΕ
ΡΙ. ΤΟΝ. ΒΡΕΙΣΕΑ. ΔΙΟΝΥΣΟΝ

ΤΕ-

ΤΕΧΝΕΙΤΩΝ. ΚΑΙ. ΜΥΣΤΩΝ
ΜΑΡΚΟΝ. ΑΥΛΗΛΙΟΝ. ΧΑΡΙΔΗΜΟΥ
ΙΟΥΛΙΑΝΟΝ. ΤΟΝ. ΔΙΣ. ΑΣΙΑΡΧΗΝ
ΚΑΙ. ΣΤΕΦΑΝΗΦΟΡΟΝ. ΚΑΙ, ΝΕΩΚΟ
ΡΟΝ. ΤΩΝ. ΣΕΒΑΣΤΩΝ. ΚΑΙ. ΒΑΚΧΟΝ
ΤΟΥ. ΘΕΟΥ. ΔΙΑ. ΤΕ. ΤΗΝ. ΠΡΟΣ. ΤΟΝ. ΘΕ
ΟΕ. ΕΥΣΕΒΕΙΑΝ. ΚΑΙ. ΤΗΝ. ΠΡΟΣ. ΤΗΝ
ΠΑΤΡΙΔΑ. ΕΝ. ΠΑΣΙΝ. ΕΥΝΟΙΑΝ. ΚΑΙ. ΔΙΑ
ΤΟ. ΜΕΓΕΘΟΣ. ΩΝ. ΑΥΤΗ. ΚΑΤΑΣΚΕΥΑ
ΖΕΙ. ΕΡΓΩΝ. ΚΑΙ. ΔΙΑ. ΤΗΝ. ΠΡΟΣ. ΑΥΤΟΥΣ
ΔΙΑΘΕΣΙΝ
ΤΑΜΙΕΥΟΝΤΟΣ. ΜΗΝΟΦΙΛΟΥ. ΜΗΤΡΟ
ΦΑΝΟΥΣ. ΑΜΕΡΙΜΝΟΥ. ΕΡΓΕΠΙΣΤΑΤΗ
ΣΑΝΤΟΣ. ΑΦΡΟΔΕΙΣΙΟΥ. ΦΟΙΒΙΩΝΟΣ
ΠΑΥΛΟΥ

id eſt, *Sacra Synodus Artificum qui circa Bacchum Briſea ſunt, ſive Dionyſiacorum & Myſtarum, Marcum Aurelium Charidemi filium Julianum, bis Aſiarcham & Stephanophorum & Neocorum Auguſtorum & Bacchum Dei tam propter pietatem erga Deum quam benevolentiam in omnibus rebus erga patriam, & propter magnitudinem operum quæ ipſi vel ejus in honorem erexit; & propter affectum erga illos. Quæſtore Menophilo Metrophanis filio Amerimno: operi præfecto Aphrodiſio Phœbionis fil. Paulo.* Magnus certe hic aperitur diſſerendi campus, ſed nolo eum ingredi; ſperoque me alio tempore & hanc & alias inſcriptiones ineditas illuſtraturum pluribus.

p.138. l. 18. poſt *legitur*; adde: Atque ita Prudentius hunc morem nobis conſervavit 2. contr. Symm. 56.

> *Cur etiam templo Triviæ luciſque ſacratis*
> *Cornipedes arcentur equi, cum Muſa pudicum*
> *Raptarit juvenem volucri per littora curru,*
> *Idque etiam paries tibi verſicolorus adumbret?*

l. 22. poſt Μασσαλιάς, adde: quanquam revera neſcire me fatear quid ultima ſibi vox velit; niſi fuerit ſacerdos in urbe Maſſilia, quod judicent peritiores: quomodo *Sacerdos Tuſculanus*, & *Provinciæ Hiſpaniæ* occurrunt in Inſcriptionibus.

147, 2. poſt, *erat*, adde: quomodo idem ſidus per hominem

in

in navi, crocodili tergo impoſita, locatum, deſignatum fuiſſe, pag. 14. docui.

151, 14. poſt, *latuerit*, adde: Et quidem illius Principis tempore, Aſprenate & Clemente Coss. teſte Caſſiodoro: *Multa mœnia, & celeberrima Romæ facta ſunt, id eſt, Capitolium, Forum Tranſitorium, Divorum porticus, Iſeum, Serapium, Horrea Piperata, Veſpaſiani templum, Minervæ Chalcidicæ Odæum.*

lin. ult. poſt, ΘΕΙΔΟΤΟΥ, adde: Præterea ſic eleganter Syneſius Ep. 1. τὴν ποιητικὴν vocat, *σύνναον τῆς σεμνοτάτης φιλοσοφίας*; quia ſcilicet, ut alibi doceo, Poëticen veteres exiſtimarunt Philoſophiam eſſe, & Poëtas Philoſophos.

165. Monendus es, lector, ſigilla, quæ a mulieribus geruntur, vitio artificis magis referre cercopithecas, quam humanos vultus, qui tamen apud Sponium clare conſpiciuntur.

175. lin. penult. poſt, *ut vocant*, adde: qui tamen caſus in nummis Conſularibus ſæpiſſime obvius eſt, cum vultu vel Dei, vel Deæ: quod cum non animadverteret Conſtant. Landus, arbitratus eſt Cn. Plancii imaginem in nummo, quem edidit Urſinus, cerni, ut pulchri juvenis, capillis longum collum ambientibus uſque ad humeros, quodam veluti pileo caput obnubente; cum proculdubio fæmina ſit & dea. Hunc ille errorem errat in explicatione nummi, cui inſcribitur POSTVMA; in quo, ut hoc obiter moneam, male etiam exiſtimat ſeſe repperiſſe *Poſtumam* Conſtantii & Fauſtinæ filiam Gratiano nuptam Imperatori: cum nummus ille referri debeat ad Gentem Poſthumiam, inque eo ſcribatur C. POSTVMI. & nota TA, ut ex Urſino patet; & filia Conſtantii dicta fuerit *Flavia Maxima Conſtantia*; non autem *Poſtuma*, licet mortuo patre natâ ſit; ac denique in nummo Diana repreſentetur armata arcu & pharetra.

177, 19. poſt, *patet*, adde: quomodo & Ado in Martyrologio pag. 147, & 176. memorat: *Viatorem martyrem, S. Viatorem Lectorem, & Viatorem præſidem.*

187, 12. poſt, Ἥρως, adde: qua de re etiam videndus eſt Euſtathius ad Il. B. p. 168. Neque tamen ita cum Meurſio V. Cl. explicandus Heſychii locus, quo memorat Metrodorum Agamemnonem dixiſſe allegorice eſſe ætherem; ſed is inde lucem fœneratur, quia Metrodorus non modo Agamemnonem, verum etiam Jovem,

Jovem, Junonem, Hectorem, Achillem, aliosque Græcos & Trojanos Heroas ad allegorias revocabat, uti alibi doceo. Inde scribe, *Cæterum*, & dele *quod*.

190, 15; post, *nomina*, adde: quæ certe prohibuerunt Patres Deo vero dari; quemadmodum patet ex Origine in libris contra Celsum; ubi inter cętera affirmat Christianos *non passos fuisse Deum Maximum vocari Jovis nomine, nec Solem Apollinis, nec Lunam Dianæ.*

lin. 19. post, *Bonifacio*, adde: *Bacchus Secundicerius scholæ Gentilium* & Martyr apud Adonem in Martyrol. nec non *S. Mercurius Martyr* in Appendice.

191, 1. post, *derivata*, adde: Et exstat hanc in rem locus elegans apud Chrysost. in cap. 4. Danielis: ubi Nebuchodonosor dicit Danieli esse ὄνομα Βαλτάσαρ κατὰ τὸ ὄνομα dei sui, qui scilicet *Bel* vel *Bal* nominabatur: Καὶ γὰρ ait Chrysost., ἔθος αὐτοῖς ἐπ' ὀνόματι τῶν θεῶν τοὺς παῖδας ὀνομάζειν. ἐπειδὴ καὶ ἐξ ἀνθρώπων ἐποίουν θεούς. οὕτως ὁ Βῆλος, οὕτω καὶ ὁ Βήλαιος ἐκλήθη τὶς παρ' ἡμῖν: *Mos enim erat illis deorum nomine pueros suos nominare: quandoquidem & ex hominibus Deos faciebant. Sic Belus, sic & Belius quidam apud nos appellatus est.* Sed vir eruditus Græcarum vocum vim non videtur percepisse: neque enim scribit Chrysost. gentiles solida deorum nomina liberis suis indidisse, ita ut ex. gr. dicerentur *Bel*, *Astaroth*, *Mars*; nec hoc locum habere potest in mutato Danielis nomine; quod non est solidum dei nomen, sed vel inde deductum, vel compositum; & ἐπ' ὀνόματι ὀνομάζειν significat *in honorem deorum nomina dare* liberis suis, quod utique fiebat, si alicui dabatur nomen a dei cujuspiam nomine deductum. Sic apud Lucian. alicubi, ἐπὶ τῷ σῷ ὀνόματι, est, *in honorem nominis tui.* Quin & illud ipsum, quod Chrysost. adducit, exemplum hoc firmat: ut enim a *Bel* vel *Bal* derivatur *Baltasar*; ita a *Belo*, Βήλαιος, vel Βηλίας, uti Cotelerius, vir Clariss. scribendum judicat; quem arbitror mecum judicaturum, nullum alium sensum Chrysostomi verbis dari posse.

209, 10. post, *tom.* 2. adde; & Eustath. ad Hom. pag. 1503. ὅρα δὲ καινοτροπίας μυθικὰς δι' ὧν οὐ μόνον κεφαλαῖς καὶ ὄμμασι καὶ χερσὶ πληθύνονται Τυφῶνες, καὶ ὕδραι, καὶ Ἄργοι, καὶ Ἑκατόνχειρες, ἤδη δέ που καὶ αὐτὸς Ἑρμῆς, ἀλλὰ καὶ *Considera autem novitates fabulares,*

vel novas fabulas, quibus non modo plura capita & oculi, & manus dantur Typhoni, & hydræ, & Argo, & giganti, atque adeo ipsi Mercurio; verum etiam, &c.

213, 17, post, *memorat*, adde: nisi ἐπὶ μυωπίας, vertere malimus, *super cubilia* vel *cavernas murium*; quia mures sub ejus ara domos suos habebant.

218, 4. post, *plurimum*, adde: Nec te pæniteat adire Raphaëlis Fabretti, Viri doctissimi, Explicationem Tabellæ Ilii excidium continentis: quippe qui erudite de Smynthei Apollinis templo agit; occupavitque *Smynthei nemoris*, apud Stephanum memorati, expositionem.

225, 25; post, *alios*, adde: Petrus apud Prudent. in præfat. lib. 2. contra Symm. vocatur *summus discipulus*, eidemque Vulcanus 1, 308, dicitur *summus faber Æoliæ vel Ætnæ*; & in Inf. 5. pag. CLX. Grut. occurrit SVMMVS SENATOR ALMAE VRBIS.

lin. 31. post, *interesse*, adde. Sic Ausonius Id. 10, v. 40. *Duumviros* appellare *summos proceres* non dubitat, quia scilicet primi erant in coloniis,

—— Quos curia summos
Municipum vidit proceres, propriumque Senatum.

Arbitror igitur Vithirmatem fuisse summum magistratum vel annuum, vel ad longius tempus in Batavis, Romanosque nomen, quod illi potestati proprium erat, quodque forte barbarum quid illorum auribus sonabat, per hæc verba expressisse. Quod Consul Romæ, id erat *Medixtuticus*, nisi quod unus esset, uti patet ex Liv. 24, 19, & 26, 6. qui non aliter eam vocem interpretatur: *Medixtuticus, qui* SVMMVS MAGISTRATVS *apud Campanos est, eo anno Seppius Lesius erat*: & mox; *Lesius querendo, desertam ac proditam a primoribus Capuam*, SVMMVM MAGISTRATVM *ultimus omnium Campanorum cepit.* Atque ad vim & auctoritatem *Suffetis* exprimendam non alia explicatione utitur idem 28, 37: *Ad colloquium Suffetes eorum, qui* SVMMVS *pœnis est* MAGISTRATVS, *cum quæstore elicuit.* Quin imo in Gallis, Batavorum vicinis, similia exempla habemus; Æduorumque *Vergobretum* iisdem verbis nobis interpretatur Julius Cæsar, 1, 16. Belli Gall. *Convocatis eorum Principibus, quorum magnam copiam in castris habebat,*

bebat, in his Divitiaco & Lisco, qui SVMMO MAGISTRATV *praerat (quem* VERGOBRETVM *appellant Ædui, qui creatur annuus, & vitæ necisque in suos habet potestatem) graviter eos incusat*: & lib. 7. c. 32. scribit apud Æduos, *singulos Magistratus* (ἕνα ἄρχοντα recte vertit Interpres Græcus) antiquitus creari atque regiam potestatem per annum obtinere consuesse; tunc vero duo Magistratum gerere, & se utrumque eorum legibus creatum esse dicere. Et hic finibus excedere non audebat; cap. 33. *Quod legibus Æduorum iis, qui summum Magistratum obtinerent, excedere finibus non liceret; ne quid de jure, aut legibus, eorum deminuisse videretur, ipse in Æduos proficisci statuit; Senatumque omnem & quos inter controversia esset, Decetiam ad se evocavit. Quum prope omnis* CIVITAS *eo convenisset, doceretur que, paucis clam vocatis, alio loco, alio tempore, atque oportuerit, fratrem a fratre renuntiatum: quum leges duos ex una familia, vivo utroque, non solum magistratus creari vetarent, sed etiam in senatu esse prohiberent; Cotum* MAGISTRATVM *deponere coëgit; Convictolitanem, qui per sacerdotes, more civitatis, intermissis magistratibus, esset creatus,* POTESTATEM *obtinere jussit.* Quem locum integrum apposui, quia & alia de summo Æduorum Magistratu nos docet, & quia eundem absolute Cæsar *Magistratum* vocat; id quod etiam facit, c. 37. & lib. 6, c. 20. Quin & virum ejusmodi dignitate præditum possis appellare *communem magistratum* cum eodem Cæsare cap. 23. libri 6, de Germanis verba faciente: *Quum bellum civitas aut illatum defendit, aut infert, magistratus, qui ei bello præsint, ut vitæ necisque habeant potestatem deliguntur. In pace nullus* COMMVNIS *est* MAGISTRATVS; *sed Principes regionum atque pagorum in suis jus dicunt.* Hinc igitur facili apparet opera, quem honorem in Batavis gesserit Flavius Vithirmas; fuit nempe, si cum Æduis loqui placet, *Vergobretus*; fuit, si Carthaginiensium dialectus placet, *Suffes*; fuit, si Campanos audimus, *Metixtuticus Batavorum*; imo si & Græcos advocare fas est, possis eum ὕπαρχον Bataviæ vocare; quomodo Thucyd. l. 8. Thamum quendam appellat ὕπαρχον τῆς Ἰωνίας. Sed examine indignum non est, num Vithirmas magistratum illum gesserit belli, an vero pacis tempore. Germanos Batavorum vicinos non nisi bellis exortis *communem magistratum* habuisse Cæsar nos docet; & Æduos *summum* cumque an-

nuum ſibi impoſuiſſe idem tradit. Caruovalda dux Batavorum memoratur Tac. 2. A. 11. eidemque alibi Julius Paullus & Claudius Civilis Batavi *regia ſtirpe* dicuntur oriundi. Quin & Straboni lib. 7. *Veromerum* βαττοῦς vel *Batavorum Regem* memorari, arbitratur illuſtris Grotius, cum tamen ille eum ἡγεμόνα vel *ducem* appellet; & Iſaacus Voſſius, raræ vir eruditionis, in Melæ lib. 3, cap. 5. putat ſeſe repperiſſe *Regem Bætorum*, id eſt, *Batavorum*, & quidem tempore Q. Metelli Celeris, qui Conſul fuit cum Afranio A. V. C. 693. ante quem ex prætura Galliam obtinuerat. *Reges* igitur, *Duces*, & *Summos Magiſtratus* Batavorum memorari vidimus; atque ut probatum eſt eruditis Reges ad inſtar Laconicorum Regum fuiſſe, nomine ſolo, revera optimatium tantum primos, ita dubium manet num illi perpetuam poteſtatem obtinuerint, numque etiam *Summus Magiſtratus* fuerit perpetuus; & num is belli tempore fuerit creatus tantum, ut *communis magiſtratus* apud Germanos. Ego ut facile ſuſpicor Romanos eos, qui forte perpetui erant Batavorum Magiſtratus, & propterea auctoritate valebant, appellaſſe nota ſibi voce *Reges*, licet regiæ poteſtatis tantum umbram haberent; ita etiam perſuaſus ſum, *Summum Magiſtratum* vel in annum, vel in certum tantum tempus, Rempubl. Batavorum adminiſtraſſe; nec eum creatum eſſe belli tempore, verum ſemper tam ſplendidam dignitatem geſſiſſe aliquem & forte, ut apud Æduos, per integrum annum; quocunque demum nomine, ſive *Gravii* forte vel *Graſionis*, quæ vox in legibus Salicis obvia *judicem* ſignificat, Batavi eum vocarint. Et ita multa communia habebit Batavorum *Magiſtratus ſummus*, cum *Poteſtate* Friſiorum, quem primo annuum, inde perpetuum fuiſſe eorum annales vel certe eruditi produnt. Quicquid ſit, illuſtre certe marmor noſtrum monumentum eſt; indeque docemur circa Poſthumi tempora, Batavos non regio imperio, non alienæ dominationi ſubditos fuiſſe; verum proprio paruiſſe Magiſtratui, ſive annuo, ut veriſimile eſt, ſive perpetuo.

234, 23. poſt, ARTIS, adde: quem & *regnare caminis* canit Prudentius 1. contra Symm. 307,

——— *Nec non regnare caminis*
Fertur; & Æoliæ ſummus faber eſſe, vel Ætnæ.

lin. 19. poſt, *agunt*, adde: Sic in appendice Martyrol. Adonis memo-

memoratur *primicerius ſcholæ candidatorum*; & Procop. lib. 3. Gothicorum ſcribit, *Asbadum fuiſſe Juſtiniani ſatellitem, mox adſcriptum iis militibus, qui candidati dicuntur, & denique turmarum præfectum* : illiſque addantur auctores Meurſio laudati in Gloſſario.

lin. 23. poſt, *occidit*, adde : *Aper* Tullenſis Epiſcopus memoratur Adoni pag. 157. Martyrol. & Porphyrius lib. 4. de Abſtin. ſcribit Latinos ſua dialecto nonnullos vocare Ἄπρους, καὶ σκώπρους, λασούρους τε καὶ μερούλους ; qui locus quamvis obſcurus ſit, docet is tamen Romanorum aliquos cognominatos fuiſſe *Apros*, & *Merulas* : id quod etiam certiſſimum eſt.

lin. 33. poſt, *exaudire*, adde: Quin & alio ejusdem libri loco ſcribit, diis etiam nomina animalium indita, & Dianam dictam fuiſſe *lupam*, Solem *taurum*, *leonem*, *accipitrem*; Hecatem *equum*, *taurum*, *leænam*, *canem* : quibus adde ea, quæ ſequuntur.

240, 30. poſt, *virorum*, adde : Tibullus non aliter campos Elyſios deſcribit lib. 1. Eleg. 13.

> *Sed me, quod facilis tenero ſum ſemper amori,*
> *Ipſa Venus campos ducet in Elyſios.*
> *Hic choreæ cantuſque vigent, paſſimque vagantes*
> *Dulce ſonant tenui gutture carmen aves.*

Facit idem Virgilius lib. 6. Æn. v. 656:

> *Conſpicit ecce alios dextra lævaque per herbas*
> *Veſcentes, lætumque choro pæana canentes*
> *Inter odoratum lauri nemus* ———

& paulo ante:

> *Largior hic campos æther, & lumine veſtit*
> *Purpureo, Solemque ſuum, ſua ſidera norunt.*
> *Pars in gramineis exercent membra palæſtris,*
> *Contendunt ludo, & fulva luctantur arena.*
> *Pars pedibus plaudunt choreas, & carmina dicunt.*

Muſæus quoque & filius ejus apud Platonem lib. 2. de Republ. ſcribunt *juſtos apud inferos agere, &* συμπόσιον τῶν ὁσίων κατασκευάσαντας, *coronatos omne tempus traducere ebrios, exiſtimantes* κάλλιστον ἀρετῆς μισθὸν μέθην αἰώνιον.

241, 22, poſt, *Scholia*, adde : Et fuit etiam in Lybia Tritonis templum, jam Argonautarum tempore celebre, ſi fides habenda Herodoto

 lib. 4.

lib. 4. c. 179 : *Eique hæſitanti de egreſſu* (Latina tantum appono) *apparuiſſe Tritonem, ac juſſiſſe dari ſibi tripodem, quod diceret oſtenſurum ſe illis exitum, atque remiſſurum incolumes. Adſentiente Jaſone, ita demum Tritonem oſtendiſſe, qua ratione e brevibus enavigarent, & tripodem in ſuo templo poſuiſſe, in eoque tripode oraculum reddidiſſe, & iis qui cum Jaſone erant, omnem rationem indicaſſe.*

Obſervandum tandem, quemadmodum argumentum ex voce *Triumphator* peto, Inſcriptiones ultimas malæ notæ eſſe; ita & H. Dodwellum, virum doctiſſimum, ſuppoſititiam eſſe arbitrari Trajani epiſtolam, quia ipſe νικητὴς & τροπαιοῦχος (id eſt *victor* & *triumphator* pro forma Latinorum ſcriptorum) & θειότατος vocatur; & inde concludit omnia hæc recentiorem fictoris ætatem plane ſapere, & Conſtantinopolitanorum Impp. ſtylum. pag. 245. Diſſert. Cyprianicarum.

INDEX

INDEX AUCTORUM

Qui illuſtrantur & emendantur.

Codi-

ad

INDEX RERUM.

Aqua

I.

L.

M.

S.

T.

FINIS.

ERRATA.

IPſius editionis curam propter occupationes habere non potui: corrige igitur, B.L. & hos & alios, qui forte me fugerunt, errores.

Pag. 2. lin. 1. pro *jungit*, ſcribe *cingit*: lin. 22. HARPOCRATES. 11, 4. *initialis,* & lin. 21. *loquitur.* 15, 34. ſcribe: *ſuique ſimiles. Præſidebat*: 19, 22, poſt *Auguſtinus,* adde, *teſtantur:* 21, 31. *implere, in illud alii*; & lin. 31, κυκλοτερῆ. 25, 19. *Weſtrenii*: 27, 9, *habuerit*: 28, 9, poſt *Harpocratianos* adde, *memorari:* 31, 25, poſt *pepererit*, adde, *teſte Pauſania*: 35, 8, *compoſitum*: 37, 3, poſt *Apollinem* adde *in*: 40, 31, dele vocem *dicit* 42, 1, *artemque eum jaculandi,* & lin. 27. *Amalthæa:* 45, 24, *aliter*: pagina, 46. figura Iſidis ſequi debet hæc verba, *conſpiciendam præbeo*: 48, 13, *januæ videntur*; 49, 1. pro, *non abſque ſignificatione* ſcribe: *ſymbolice.* 8. diſtingue, *certiorem fecit, in ipſa Diſſertatione ita etiam legi:* 50, 5, *Ariel*: 52, 26: l. ἐν & Σαραπιδος: & lin. 32. pro *erectus* ſcribe, *ſtans:* 53, 18, *Poſthumi:* 56, 32, pro *idem, velim*: 66, 22, *Marci.* 11. *picta:* 70, 5. *Goltzium*: 72, 16, *Abraxeas*; 18, hæc verba *quanquam Antoninus liberalis cap.* XXVIII. ἱέρακα *memoret*, poni debent poſt Ovidii verſus paulo ante laudatos, & hic ſenſum turbant, deinde ſcribendum eſt *roſtro:* 73, 36, *communia*: 74, 11, *contracta:* 30, Veneri; λύκον Apollini; 76, 32, *Liberi Patris,* & ſæpius alibi in quadratis horum nominum

litteris

litteris, nec non aliis peccatum eſt, quod ſemel monuiſſe ſufficiat: 84, 1, *conjecerunt*; 87, 18. *Marcianorum*; & lin. 24, *& ut probatum eſt imagunculam noſtram Solis ſymbolum eſſe, ita idem etiam de aliis docendum eſt numinibus. Nam ad Solem omnes ſuos deos & deas* &c. 93, 3, *Eumolpus*; 97, 7, dele, *atque ea ratione*, & lin. 13. lege, *multo*: l. 31, poſt *Triſtanum*, adde *nec non*; mox dele *cernitur*; & poſt ΑΠΟΛ. ſcribe *occurrit*. Pag. 105. l. 36. *Præparat. Euang. cap.* 108, 22. *cap.* 11. *lib.* 1. *cap.* 10, *& paſſim*: 110, 18, *lactatam*; 112, 21, diſtingue; *indigni ſunt plane*, p. 113. l. *pen.* teſte Stephano: Αμαθ. 115, 3, *omnium rerum*, 4, *præparat*; *non certe*: 26: *genera. Phylarchus*; 34, *Suidam*; *eos*; 118, 13, *nummis Gentis Caſiæ*: *jacet*: 120, 15, poſt *fuiſſe*, adde, *teſte Diodoro*. 124 l. 27, poſt *adſcribitur*; adde, *reſpectu inferioris hemiſphærii*: 127. lin. 18, *Xanthiis*, l. 25, *Abelam*: 132, 22, dele diſtinct. & ſcribe, *ſacerdotes ſacroſanctos*: 135, 26, ſcribe, (*lege Titinnius*): 137, 32, *Decii*: 142, 29, *quod*: 145, 36, *exſtructo*: 146, 2, *veraque*: 148, 27. διοσκόρους: 152, 8, poſt *appellare* punctum, ut vocant, poni debet: lin. 9. poſt συμβωμοι, adde, *atque*: lin. 14. ἀγάλματι. p. 157. l. 25. *pharmaca*; 162, 4. *adularentur*: 19, *Tellurem*: 166, 13, *edit. Rom.* 171, 31, ΥΠΕΡΙΩΝ: 172, 19; *Lexico & Diction*: 176, 3, *periegeſin*: 175. 14. pro X̄I. ſcribe N̄. lin. pen. *favere*: 179, 21, Θερίκης; 17. *unquam*: 24, Χαλκιδέων. 183, 15, *palæſtram ſint*: 186, 14. ὅμως & κόρον, 32. *Et hanc in claſſem referendus eſt*: 187, 2. *indita*: 17. *Originibus*, & mox dele hæc verba; *Atque ita in Inſ. apud Gruterum* EX MONIT. *eſt monitu*: quia licet ultima littera longior reliquis ſit, tamen inde non ſequitur ea τὸ V. comprehendi: 188, 31, *cenſeantur*; 189, 16, *mares*: 197, 4. Ειλείθυια: 201, l. 31, lege: *Atque ita, ut ad propoſitum redeam, muliebriter inſidentem equo vel Venerem*. 203, 10, l. πέλεκυς & paulo poſt πέλεκυν: l. 20, *difficilis*: 204, lin. pen. *admittam*: p. 206. l. 10. *ſecus ac*. 208, 23, *inſeritur*: lin. antepen. poſt *modo* adde, *eidem*: 209. l. pen. *arcum*: 210, 2, ΜΑΝΔΡΟ: 211, 27. Χαμαιδάφνην: 213, 8. *ubi notandum præcipue Apollinis*: 214, 24: *ab Hadriano*; 35; *hos nummos illuſtravit*: p. 218. l. 15. obſervandum infra τὸ SACRV. ductam fuiſſe lineam transverſam, —. quæ ultimam litteram illius vocis vel, M. deſignabat: mox lege VITHIR. Nam T. & H ſunt junctæ ad hunc modum H̅. 220, 29, dele *cujus*: 221, 24, dele *vero*: 222, 11, poſt *præbent* adde, *documentum*: & lin. 22. poſt *irruptionem*, *eos*: 227, 5. *Pia, pollens*: 232, 25, *notatu*. 233, 15, *Maricæ*: 29, diſtingue, *colebatur*; *Hercules*: 234, 13. *Tanaquillus*: 237, 16: poſt *ſingulare*, adde, *contineat*, *communicare*: 27. *Romanum*. 243, 33, poſt *idque*, adde, *ex ipſius teſtamento*. *Cohortem*: 245, 5. *Vox*. 246, 21, & 23, *Abſyrtus*: 31, *deſumptum*: 249, 2, *ut* 250, 4. poſt, *refert*, adde: *vixque dubito, quin vir eruditus in nummum inciderit vetuſtate corruptum, & in quo Sempronii Triumviri*, ut in aliis multis Augusteis, ſcriptum fuit: 251, 6: l. *id quod*. Monendus etiam es, lector; nonnunquam diſtinctiones non bene fuiſſe obſervatas; & peccatum eſſe in accentibus Græcis: tandemque *Herculem Saxanum* a viro erudito, cujus mihi nomen excidit, explicari Herculem Tiburtinum; quia Inſcriptio, in qua cognomen illud conſervatur etiam, Tibure fuit inventa: teſte Grutero.

Brunet calog=

Cuper
— Harpocrates et monumenta antiqua inedita — Traj. ad Rhen. 1687 = seu 1694. in 4. fig. 5. à 7. Fr.

also in Goodland

247. CUPER, G., Harpocrates, sive explicatio imagunculae argenteae perantiquae; quae in figuram Harpocratis formata representat solem. Ejusdem monumenta antiqua inedita. Accedit St. le Moine Epistola de Melanophoris. Trajecti ad Rhenum (Utrecht), Halma, 1687, in-4, gest. Front., Titel, 2 Bll, 294 pp mit 40 eingedruckten Kupfern, 7 Bll, 6 teilw. gefaltete Kupfer, Pgtbd der Zeit, stellenweise etwas gebräunt, sonst gut erhalten. 30.00 750.—